

Departament d'Història Moderna i Contemporània
Universitat Autònoma de Barcelona
Bellaterra

.....
EL "DIARI CATALA" PLATAFORMA D'EXPOSICIO IDEOLOGICA I D'ACTIVISME
DEL CATALANISME POLITIC (1879-1881)
.....

Tesi Doctoral
Autor: Josep M. Figueras i Artigas
Director: Francesc Bonamusa Gaspa

Primer volum
Sumari. Introducció. Objectius. Bibliografia
Juny de 1992

vol. I

INTRODUCCIO

	Presentació. Agraïments.....	10
A	Fonts de l'estudi de la premsa catalana.....	15
B	Problemàtica i estat de la qüestió de la investi- gació històrica de la premsa catalana.....	28
C	Objectius de la nostra recerca.....	31
	Notes.....	38
	Bibliografia.....	45
1	Pòrtic a Catalunya a la Restauració.....	52
	Fonts i bibliografia.....	67

2.	LA PREMSA A CATALUNYA EL PERIODE 1879-1881	
2.1	Característiques generals de la premsa catalana a la Restauració: El marc jurídic-legal:	
2.1.1	La legislació precedent.....	5
2.1.2	La llei de premsa de 1879.....	13
2.1.3	L'actuació repressiva de l'Administració.....	21
2.1.4	La repressió religiosa.....	44
2.1.5	Altres fórmules de control.....	54
2.1.6	Tres exemples de repressió: Girona, Manresa i Tortosa.....	62
2.2	L'expansió d'una indústria.....	70
2.3	Conclusions.....	84
	Notes.....	85
	Fonts i bibliografia.....	111
3.	CENS DE LA PREMSA A CATALUNYA EL PERIODE 1879-1881	
3.1	Introducció.....	124
3.1	La premsa comarcal.....	134
3.2	La premsa de Barcelona:	
3.2.1	Premsa diària.....	190
3.2.2	Premsa en català.....	207
3.2.3	Premsa en castellà.....	218
3.3	Premsa catalana a l'exterior.....	241
3.4	Valoració i conclusions.....	244
3.5	Aportacions hemerogràfiques.....	269
	Fonts i bibliografia.....	294

4. EL "DIARI CATALA"

4.1	Origen i naixement.....	8
4.2	El programa fundacional.....	31
4.3	Repressió en la premsa catalana:	
4.3.1	Antecedents.....	44
4.3.2	"Lo Tibidabo".....	54
4.3.3	"La Veu de Catalunya".....	74
4.3.4	"Lo Catalanista".....	83
4.4	La lluita per un mercat:	
4.4.1	La voluntat d'expansió.....	94
4.4.2	Difusió del "Diari Català".....	110
4.5	El diari per dins: aspectes tècnics i formals:	
4.5.1	La redacció.....	128
4.5.2	Redactors.....	134
4.5.3	Corresponsals.....	142
4.5.4	Delegacions.....	170
4.5.5	Impressió i distribució.....	174
4.5.6	Publicitat.....	181
4.5.7	Economia.....	197
4.6.	La imatge exterior del "Diari Català".....	208
4.7	Desaparició del "Diari Català":.....	213
4.8	Notes.....	225
4.9	Bibliografia.....	263

5. ACTIVITATS LITERARIES DEL "DIARI CATALA":

A) LA BIBLIOTECA DEL "DIARI CATALA"

5.1	El fulletó i la premsa.....	5
5.2	L'edició en llengua catalana durant el període 1879-81.....	18
5.3	La Biblioteca del "Diari Català".....	44
5.3.1	<u>La Iliada</u>	54
5.3.2	<u>Viatje</u>	64
5.3.3	<u>Novel·les escollides</u>	76
5.4	Conclusions	87

B) EL SUPLEMENT LITERARI DELS DIJOUS..... 123

C) EL CERTAMEN LITERARI

El Certamen Literari.....	136
Conclusions.....	141
Notes.....	143
Bibliografia.....	152

6 SUPLEMENT "MODAS Y LABORS"

6.1	La dona a Catalunya a finals de segle.....	156
6.2	El pensament sobre la dona en la premsa catalana... ..	163
6.3	La premsa femenina:	
6.3.1	Antecedents.....	182
6.3.2	La influència francesa.....	194
6.3.3	La premsa femenina a Catalunya.....	198
6.4	El suplement "Modas y Labors":	
6.4.1	Objectius de la publicació.....	204
6.4.3	Contingut.....	214
6.5	Conclusions.....	221
	Notes.....	227
	Bibliografia.....	235

7 IDEOLOGIA DEL "DIARI CATALA"

7.1	Aportacions polítiques del "Diari Català".....	242
7.1.1	El primer Congrés Catalanista.....	246
7.1.2	Un diari republicà i federal.....	257
7.1.3	El combat social.....	262
7.1.4	La visió de la ciència.....	270
7.1.5	Altres aspectes del contingut.....	277
7.1.6	Polèmiques catalanistes:	
7.1.6.1	El "Diari Català" i "La Renaixensa".....	297
7.1.6.2	El "Diari Català" i "La Veu del Montserrat".....	308
7.2	La proposta catalanista.....	312
	Notes.....	323
	Bibliografia.....	340

8 CONCLUSIONS 346

APENDIX DOCUMENTAL SOBRE LA PREMSA A LA RESTAURACIO

a) Textos humorístics i satírics.

P. K.: Adeu siau	6
"Cels GUMA": !Tornémi!	8
S. GOMILA: !!Segons y com!!	10
"Telefono Catalán": [Diàleg telefònic]	12
"S. PITARRA": A La Campana de Gràcia	13
"Cels GUMA": Lo periodista	14
"El Loro": A la sombra fiscalense	16
"SIETEMESINO": Fisonomia de la premsa (I)	19
"SIETEMESINO": Fisonomia de la premsa (II).....	20
Josep LASARTE: Ratxadas	23
"Cels GUMA": La premsa diària	26
"BARBERET de REUS": Al senyor fiscal d'impremta	28
Francisco LLENAS: Ressurrecció de "La Tramuntana"	29
"BARBERET de REUS": A "La Tramuntana"	30
Ramon ROCA i SANS: Lo periodista de poble	31
"El Porvenir de Leon": A un redactor	33
"La Bomba": Coplas de un periodista.....	34
"La Bomba": Dos en uno	36

b) Textos assagístics sobre concepció, problemàtica i ressò de la premsa.

"La Renaxensa": Lo quart poder del estat	40
"La Bomba": A la premsa espanyola	42
"La Bomba": Y van seis	43
R. SANALL: Periodistas y periodigueros (I).....	47
R. SANALL: Periodistas y periodigueros (II).....	51
Joan ROSES: Un diari fet a casa	57
A. C.: Com se fan alguns periòdichs	60
"ROCH de TER": !!No hi ha article avuy!!	65
"La Pàtria Catalana": Vull esser periodista	69
"La Lucha": Ni en cafreria	79
"La Bomba": Linternazo	81

c) Textos crítics sobre la repressió periodística.

P. del O.: La premsa interna	85
"ESCOLASTICH": Lo periodisme català (I)	88
"ESCOLASTICH": Lo periodisme català (II)	93
León GOZLAN: Periòdichs y periodistas	97
"Lo TEULER": La premsa barcelonina	101
A. C. F.: Eleyació de miras de la premsa barcelonina ..	103
"L'Aureneta": Persecucions a la premsa catalana	107
"Lo Gay Saber": ?Per qué?	110
"La Pàtria Catalana": Lo periodisme y lo públich	112

"La Pàtria Catalana": <u>Nostre periòdich</u>	115
E. M.: <u>Escribir un periòdico</u>	118
J. SARDA: <u>La premsa y la literatura</u>	120
"La Lluanera de Nova York": <u>La premsa periòdica</u> <u>d'Espanya</u>	125

d) La premsa segons el "Diari Català".

<u>Circular contra la premsa</u>	128
<u>La premsa prostituhida</u>	130
<u>Irurac-Bat</u>	133
<u>Periòdichs oficiosos</u>	135
<u>Guerra à la premsa periòdica</u>	137
<u>Nova invenció contra la premsa</u>	139
<u>Un procònsul en Catalunya</u>	141

e) L'actuació eclesial.

"Bol. Of. Ecles.": <u>Decreto prohibiendo la lectura del</u> <u>periòdico "La Reforma"</u>	143
---	-----

APENDIX DOCUMENTAL SOBRE EL "DIARI CATALA" I TITOLS ALTERNATIUS

I. Dades biogràfiques de l'equip del "Diari Català".....	148
II. Relació dels números publicats del "Diari Català" amb indicació de la datació i la numeració real i impresa...	183
III. Llei d'imprensa de 1879.....	210
IV. Textos editorials del "Diari Català".....	231
V. Evolució de la publicitat.....	295
VI. Articles motius de les suspensions.....	304
VII. Relació d'anunciants del "Diari Català".....	321

APENDIX DOCUMENTAL SOBRE EL CERTAMEN LITERARI DEL "DIARI CATALA"

Buidatge del suplement literari dels dijous.....	335
--	-----

APENDIX DOCUMENTAL SOBRE "MODAS Y LABORS"

Relació cronològica de "Modas y Labors".....	364
--	-----

NOTA INICIAL

Com acostuma a dir-se totes les tesi si tenen algun mèrit recau en la figura del director i els defectes de l'autor, en aquest cas és cert, sense la insistència del catedràtic Francesc Bonamusa que ha tallat excessos de recerca enmirallat com estava en establir pràcticament tota la història de la comunicació a Catalunya en el període de la Restauració, des dels correus fins a la distribució i des del telègraf fins al mercat receptor, aquesta obra no s'haguera enllestit mai. Gràcies amb ell varem poder enllestir la tesi de llicenciatura dedicada a la biografia més que l'obra de Valenti Almirall, element cabdal per a entendre el "Diari Català". Bonamusa ha podat i ha fet apressurar una recerca que anava camí d'eternitzar-se ja que encetarem la recollida de documentació el 1982. El resultat, amb cura o amb poc mestratge, ho dirà el tribunal però sense la seva urgència la recerca haguera estat inacabable, personalment encara haguera aspirat a tenir un o dos anys més i acabar d'estudiar amb més cura determinats episodis, en els quals volem seguir aprofundint, que tot i ser tangencials en el nostre treball són ben importants pel coneixement històric com per exemple la gran polèmica catalanista del 1880 on, per primera vegada, tots els periòdics participen en un debat públic sobre quin ha de ser el model i la funcionalitat del catalanisme. Aquest, entre d'altres, serà un dels mèrits del "Diari Català", vehicular, catalalitzar el paper del catalanisme en la política.

En primer terme voldria manifestar el meu agraïment per la senyora Carme Illa que des de la Biblioteca Arús, i ja fa onze anys, va deixar-me tenir tot el "Diari Català" a la taula, va facilitar-me la labor de guardar allà mateix caixetes de fitxes, en fer el buidatge, hem facilitat tot el que va poder per a fer més factible la meua labor, jo n'abusava, és clar, ja que on trobaria una amable bibliotecària que hem deixés de cop vint o trenta paperetes. No volia els llibres o els volums de publicacions periòdiques per a llegir-los, només per a una ràpida consulta, per a comprobar la fitxa per l'apartat on establím el cens d'obres editades el 1879-1881 o només per a veure si havia algun article d'Almirall o tanmateix alguna referència al "Diari Català". La recerca fou abundant i els fruits no tant, uns dos anys d'anar-hi diàriament només facilitaren unes poques dades, cap paper privat, cap carta de testimoniatge vital important, només referències tangencials... També el meu reconeixement a Jesús Maite conservador aleshores de la secció de fons moderns del Archivo Histórico Nacional de Madrid on després de consultes diverses localitzarem unes poques dades de l'expedient oficial del "Diari Català". També a la Comissió de Cultura de la Diputació de Barcelona que amb un sentit poc habitual de sensibilitat d'ajuda hem deixaren, per acord oficial del Ple, una de les quatre col·leccions que es conserven a la Biblioteca de Catalunya. Poder treballar a casa amb la font documental bàsica ha estat una ajuda inapreciable quan he hagut de simultanejar la recerca amb treballs diversos de docència o encàrrecs editorials ja que les responsabilitats familiars no m'han deixat treballar tot el dia exclusivament durant uns anys com haguera estat el meu desig

en aquesta apassionat labor primerenca atés que és la primera tesi doctoral sobre un periòdic català.

La primera biblioteca on vaig treballar en el "Diari Català" fou l'IMH però en veure que la col·lecció tenia una fragilitat en el paper i que a mesura que el consultava s'anava caient en trossos els remordiments no hem deixaren seguir i vaig anar a abusar de l'amabilitat del personal de la Biblioteca Arús però les facilitats de les bibliotecàries de tarda de la Casa de l'Ardiaca són proverbials tant com ho són la manca de recursos que dedica l'Administració, totes, a la conservació del patrimoni hemerogràfic, en aquest sentit reitero en aquesta endreça l'amabilitat que tenen les bibliotecàries pels investigadors que aspirem a consultar dotzenes de paperetes diàriament, és un cas pot habitual acudir al centre de documentació farcit de demandes però una recerca com la present havia forçosament de ser efectuada d'aquesta forma atenent la manca de documentació i arxius del mateix diari objecte del nostre estudi. També en consultes puntuals cal manifestar l'agraïment a la Biblioteca del Castell de Perelada, a l'ACA i a les diverses locals a les quals hem acudit en efectuar el cens de la premsa editada a Catalunya el 1879-1881: Valls, Figueres, Olot, Girona, Lleida, Tortosa, Sabadell, Terrassa, etc. atenent que encara són majoria les ciutats importants de Catalunya que no tenen el seu repertori hemerogràfic editat.

Pel que fa a institucions cal agrair l'actiu suport de la Fundació Jaume Bofill i el seu director Jordi Porta que m'encoratjaren

a els anys vuitanta, a l'inici de la recerca, a treballar en aquest periòdic i em facilitaren un dels ajuts anuals per a tesi doctorals, també a l'Institut d'Estudis Catalans i el ponent que es nomenà pel programa de buidatge del "Diari Català", Josep M. Muntaner i Pasqual, que hem facilitaren l'inici de la recerca ara tot just fa deu anys. També al Centre d'Història Contemporània de Catalunya i al seu director Josep Benet per la col.laboració en el treball dedicat a la recopilació de l'obra completa de Valentí Almirall, element clau per a entendre el "Diari Català". Finalment a la Diputació de Barcelona un acord de la qual va facilitar-me l'accés fàcil i continuat al "Diari Català".

En relació a les col.laboracions per a capítols puntuals voldria fer constar a l'hel·lenista Manuel Balasch que m'ajudà a verificar pel seu domini del grec, l'origen de la traducció que publicà Conrat Roure al "Diari Català", al doctor Narcís Garolera per les valuoses puntualitzacions en el que fa referència a tot l'apartat on es relaciona literatura i premsa. A l'erudit Josep Lladonosa fa facilitar-me referències sobre l'audiència del "Diari Català" a Lleida, el sempre amable Josep M. Ainaud de Lasarte va confirmar-me la inexistència de dades del "Diari Català" a l'arxiu Prat, l'amic Oriol Pi de Cabanyes en l'arxiu Balaguer, Sabi Peris de l'Arxiu Històric Comarcal de Reus, Conxa Lois de la Biblioteca Nacional de Madrid i un llarg etcètera que començaria per l'amabilitat del personal de la biblioteca Lorenzana de Girona i acabaria en els funcionaris de Madrid que van actuar diligentment en les curtes incursions que feia als arxius de la capital de l'estat.

Als catedràtics Albert Balcells, Josep Termes i Pere Anguera per les valuoses indicacions de caràcter històric i als companys i professors doctor Joan Manuel Tresseres i catedràtic Manuel Parès per l'estímul i suggerències en la sempre pesada labor de seguir una tesi doctoral. Tots ells saben que obrir noves línies d'investigació en el camp hemerogràfic és extremadament complex quan no hi ha documentació, el gran handicap d'aquesta recerca però també els hi consta que són dels qui no tanca mai la carpeta estigui publicada o no l'obra, estigui feta com a tràmit acadèmic o no. Les seves suggerències possibilitaran que segueixi treballant en aquest periòdic i que davant la possibilitat d'edició pugui aleshores aprofitar-se el conjunt d'indicacions que milloraran aquest treball del qual com a excusa pels múltiples errors que pugui contenir he de manifestar només que fer l'estudi històric d'un periòdic sense el seu arxiu, altra cosa és l'estudi de contingut molt més fàcil òbviament d'efectuar, és una labor que només els ignorants podem fer atenent els problemes de tot tipus que es presenten davant el cúmul de respostes que convé donar. M'agradaria de seguir en l'estudi del periòdic tot i l'extensió del treball efectuat però el tractament informàtic del buidatge ja efectuat gràcies a l'Institut d'Estudis Catalans, deu mil fitxes, possibilitarà que es quantifiqui el contingut del periòdic d'establir la divisió temàtica dels textos publicats, l'origen dels materials, la quantitat d'articles de cada redactor, corresponçal i col.laborador, etc. Es a dir podrà observar-se la importància del "Diari Català" pel que fa a materials publicats.

Varem efectuar el 1983 el buidatge dels articles d'Almirall al "Diari Català" i aquesta labor obtingué el reconeixement de la docta corporació científica catalana amb l'atorgament del premi Ramon d'Alòs Moner i poguerem publicar-ho gràcies a l'interès de Ricard Lobo director de Publicacions de la Generalitat de Catalunya en el volum que transcriu les actes del primer Congrés Catalanista, també poguerem publicar la tesi de llicenciatura, la biografia d'Almirall que obtingué el premi Antoni Bergós, en la mateixa institució i dues antologies d'articles del polític català, amb l'estímul dels doctors Josep Termes i Jordi Cassasas (Biblioteca de Clàssics del Nacionalisme Català de La Magrana i la Diputació de Barcelona) i Joaquim Molas (L'Alzina d'Edicions 62). A tots ells el meu reconeixement pel seu estímul en una labor a estones difícil quan les muntanyes de documentació poden fer perdre el nord i quan les dificultats de la vida no conviden a l'agradable labor de meditació, recerca, anàlisi i redacció. Finalment i d'una manera especial a la Kima i al Sergi que han hagut de patir mal humor i presències/absències innumerables a l'expectativa de la finalització d'una labor per a la qual han hagut de sacrificar des de la companyia diària d'una estona fins a llargues vacances.

Sant Cugat del Vallès, primavera de 1993.

INTRODUCCIO

- A Fonts de l'estudi de la premsa catalana.
- B Problemàtica de la investigació històrica de la premsa catalana.
- C Objectius de la nostra recerca.

A Les fonts de l'estudi de la premsa catalana

L'estudi de la premsa catalana arrenca tardanament a diferència d'altres països com ara França que a mitjans de segle passat gràcies a l'esforç de capdavanters com Eugène Hatin i d'institucions com la Bibliothèque Nationale publica el 1857 els seus Catalogue de l'histoire de France amb els periòdics ordenats per departaments. Es, tanmateix, usual que apareguin històries o treballs específics sobre la premsa a finals de segle com els d'A. Mermet (La presse, histoire et jurisprudence, 1882), Rousset (Nouveau code annoté de la presse, 1856), Welshinger (La censure sous le premier Empire, 1882), Anatole Claudin (Diverses pièces curieuses, 1875), Descamps (Les découvertes et l'opinion en France au XVI siècle, 1885), John Grand Carteret (Les Almanachs français, 1846), etc.

A Catalunya els primers estudis sistemàtics són deguts a Josep Pella i Forgas que en la sèrie d'articles publicats el 1879 a la revista "La Renaixensa" amb el títol genèric de Periodisme.¹ Estudis històrics del de Catalunya encetaran la recerca de caràcter censal de la premsa feta en llengua catalana. Tal com ja s'ha escrit² el treball de Pella és de caràcter ampli, aniria més enfocat vers una visió de l'opinió pública, a les primeres ratlles ja assenyala com li plauria d'efectuar la seva història, que no pas estrictament de premsa i representa el punt d'arrencada d'una tradició que seguirà, fins pràcticament els anys setanta i vuitanta, als quals assistirem a una renovació metodològica, d'aquest segle uns trets comuns: voluntat d'inventariar les publicacions amb afany d'exhaustivitat, reserva i acotament als títols en llengua catalana i manca de visió crítica restant només

el treball en la perspectiva censal.

Veritablement el lligam entre nombre de publicacions existents, i antigor de les mateixes, i quantitat de treballs sobre les mateixes no es correspon. Se'n queixa el mateix Pella com ho faran, més esdavant, tots els altres recopiladors posteriors. Al respecte hauriem d'esmentar l'opuscle, seguint l'ordre cronològic, de Josep Surribas i Riera Els nostres periòdics. Notes crític³ bibliogràfiques de periòdics publicats en llengua catalana. on efectua una breu panoràmica dels principals títols. No és una aportació tant extensa ni rigurosa com la de Pella però té la particularitat que és un dels primers textos que utilitza la premsa com a aportació documental històrica per ella mateixa.

El tercer antòleg és Lluís Bertran i Pijoan el qual senti una notable passió per la recerca de la premsa i efectua el primer estudi extens, després de les notes d'Emili Grahit sobre la "Gazette de Gironne" que podríem considerar el primer treball monogràfic sobre un títol concret al costat del treball d'Enric C. Girbal El periodismo en Gerona que seria el primer treball sobre una visió de conjunt comarcal, la aportació de Bertran fou sobre "La Il·lustració Catalana" i, després de l'antecedent gironí, el podem considerar també el primer treball extens al respecte. La seva obra va ser múltiple, fou divulgador i publicista, al respecte els seus nombrosos articles a la revista humorística que dirigí "El Borinot" en són una clara mostra i també tingué la faceta de, diguem-ne, activista en assumir l'organització de l'Exposició de Premsa Comarcal efectuada a Barcelona el 1930

7

tinguent també cura de l'edició del llibre Prensa de Catalunya on aplega publicacions, en català i castellà, de tot el país ordenades per ciutats i només amb les següents dades: títol de la publicació, subtítol, nombre de pàgines, format, any de fundació i periodicitat. No hi figuren les de Barcelona i s'hi van reproduït nombroses portades. Com tots els censos fins arribar a Givanel les dades que s'ofereixen són escasses.

El primer antòleg dotat d'un sentit crític notable i d'una voluntat de rigor és Joan Givanel i Mas el qual publicà el 1918 el seu primer treball sobre història de la premsa. Es tracta de Publicacions periòdiques barcelonenses escrites en llengua catalana des de 1879 a 1918⁸ on ratifica la necessitat d'elaborar un catàleg general de la premsa catalana, però abandonà l'objectiu en adonar-se del gran nombre de publicacions que calia inventariar dient que la feina a fer era "superior a les meves forces" atinent que només ha Barcelona hi hagut, aleshores, tres mil publicacions, ell en relaciona només 425, en llengua catalana, també pel mateix període i la mateixa ciutat. Indica el títol i any de fundació, la periodicitat, la data de l'autorització o de la publicació i el nom a favor del qual es concedí l'autorització.

Seguint la voluntat de donar a conèixer ni que sigui fragmentàriament repertoris de premsa el 1927 dona a conèixer publicacions de mitjans de segle, és tracta del treball Algunes notes referents al periodisme barcelonès de 1840 a 1844⁹ que esdevé el primer estudi rigorós fet per a un període cronològic tancat.

El 1933 donà a conèixer els Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonesa (1881-1890) que mereixé dues edicions, simultànies gairebé, com a llibre ¹⁰ i com a article ¹¹, en els dos casos dins la prestigiosa publicació i editorial La Revista. En la introducció ja assenyala com la història de la nostra premsa encara és per fer i com també és pendent de realització un dels treballs més importants com és l'inventari, el que ell en diu Bibliografia de la Premsa a Catalunya que esdevingué la seva obra cabdal, la més coneguda i tanmateix el primer gran cens publicat en llengua catalana després dels inventaris parcials de Pella i Bertran.

Hauriem d'esmentar ací els dos inventaris que publicà la revista especialitzada "Annals del Periodisme Català" amb el títol d'Assaig d'un cens de la premsa catalano-balear precisament coincidint amb la inauguració de l'exposició de premsa comarcal el maig de 1930 i amb els nous periòdics que van arribar-hi en el decurs de la seva realització i s'aplegaren en un altre número el juny del mateix any. En el segon treball s'arriba als 2.566 títols corresponents a 152 poblacions.

Tornant a Givanel preparà a fons la seva recerca que publicà del 1931 al 1937 gràcies a la generositat de la fundació Patxot. Com a crida dona a conèixer en els "Estudis Universitaris Catalans" ¹² un text en el qual sol·licita la col·laboració, consell i ajuda dels interessats. Finalment, arribem a la seva obra magna que fa que pugui ser coneguda amb el seu nom com esdevé amb les obres de

consulta habitual. Aplega publicacions del 1792 fins al 1925, és a dir no considera la multitud de fulls volanders, noves i gazetes, etc. del XVI i XVII i tanca arbitràriament per a poder facilitar l'estudi a l'impremta. Es queixa de la manca de conservació per part de biblioteques de les col·leccions de premsa tant a Barcelona com a comarques i la manca, en definitiva, del manteniment d'aquest patrimoni hemerogràfic avui altament considerat i minimitat, encara, defensat com hem escrit en diverses avinenteses .

L'aportació de Givanel en la aquesta Bibliografia... és veritablement notable tot i les limitacions que produeix una obra personal feta sovint amb només exemplars solts, amb una voluntat geogràfica amplíssima, tots els Països Catalans i l'exterior, etc. i malgrat comptar amb l'ajuda puntual d'erudits, com Jodi Rubió o de bibliotecàries, potser el sector professional que s'ha ocupat, i s'ocupa més de la catalogació de censos hemerogràfics com veurem més avall, al respecte Givanel esmenta l'ajuda de Montserrat Cumellas té també l'aportació de col·leccionistes i estudiosos --Bertran, Siuret, etc.-- però no de les publicacions a les quals envià un questionari i ben poques contestaren.

La Bibliografia... consta de tres volums, aplega alfabèticament les ciutats i dins d'elles cronològicament les publicacions en les quals ofereix un conjunt precís de dades tant tècniques com ideològiques, sovint reproduïnt fragments de l'editorial fundacional, el tercer volum, aparegué conjuntament amb el segon, és breu i dedicat als índexs mentre els dos primers publicats res-

pectivament el 1931 i 1937 constitueixen el corpus fonamental de
14
l'obra .

La bibliografia que apareix fins els anys trenta és representati-
va de la voluntat divulgativa i així trobem articles
miscel·làtics i commemoratius, també alguna visió de conjunt i
els primers censos de caràcter local. Les obres que indica Giva-
nel en el treball del 1926 quan anuncia la Bibliografia famosa
són només: Elias de Molins --El periodismo en Cataluña (1808-
1814) publicat a "Cultura Española", XII i El periodismo en
Cataluña desde mediados del siglo XII hasta el año 1868 a la
"Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos", III (Madrid, 3a èp.,
1899) pàgs. 106-114; el treballs ja citats de Pella i Bertran i
pel que fa referència a aportacions de caràcter local esmenta
només les de Luis del Arco El periodismo en Tarragona (Tarragona,
1908), F. Gras i Elias El periodismo en Reus desde 1813 hasta
nuestros días (Tarragona, 1904), Josep Gudiol i Cunill La prensa
vigatana ("Gazeta vigatana", 106, 108, 10, 112, 114; Vic, 1905),
Joaquim Danés Exposició bibliogràfica de la Premsa olotina (Olot,
Biblioteca Pública d'Olot) i M. Galí i Molins Arxiu de la premsa
de Terrassa (Terrassa, 1925), Pastor i Luis Narraciones tortosi-
nas.

Givanel no esmenta, i el 1926 ja ho havien publicat, diversos
estudiosos locals --Armenter¹⁵, Canudes¹⁶, Mas¹⁷, Planas¹⁸,
Torroella¹⁹ -- que a través d'articles divulgatius publiquen
censos o comentaris o altres treballs diversos sobre premsa
catalana a l'exterior --Lleonart²⁰ -- o sobre monografies temàti-

ques --Navarro²¹, Tramoyeres²² -- o tanmateix els articles divulgatius --Suriol²³ --. La bibliografia de caràcter general, és a dir repertoris observem com coixega i són escassos els treballs sobre títols, períodes o visions de conjunt. Abunden les notes referides a caràcter local i comarcal. Aquesta tendència seguirà amb alguna excepció entre les quals destaquen les següents aportacions abans d'arribar al moment present.

Josep M. Miquel i Vergés és autor d'un petit però significatiu nombre d'obres hemerogràfiques. Destaquem-les. El seu primer treball és un article de conjunt Els primers periòdics catalans²⁴ i publicant després un article llarg, innovador tanmateix, que és El simbolisme patriòtic a través de les capçaleres dels periòdics renaixentistes²⁵ on elabora una teoria sobre ideologia i grafisme tot aportant una extensa mostra de les capçaleres més representatives. Finalment, la seva obra més coneguda són els dos volums de La premsa catalana del vuit-cents on aplega una antologia de textos editorials o representatius de les principals publicacions en llengua catalana, també de València i les Illes, amb reproducció de la portada del primer número i una nota de presentació de cada títol²⁶.

Tancariem l'apartat relacionat amb els censos amb l'aportació de l'obra Història de la premsa catalana Joan Torrent i Rafael Tasis dels quals fem un comentari crític en el capítol relacionat amb la premsa de l'època i també indiquem el ressò periodístic i crític que tingué el 1966 en aparèixer els dos volums que són, ara per ara, i tot i les llacunes i errors un treball bàsic i

imprescindible atenent la manca de continuïtat i d'extensió de les guies de caràcter local i comarcal.

Aquestes, són, ara per ara, i encara la millor aproximació al coneixement de la premsa apareguda a casa nostra. Tot i la manca d'extensió i el baix ritme d'aparició darrerament han aparegut les de Vic, Valls, Igualada, Granollers, Sant Cugat, Ripoll, Balaguer, Ribera d'Ebre, Sant Feliu de Guixols, Falset, Sant Sadurni, Tarragona, Vilanova i la Geltrú, Terrassa, Mataró, Girona, Lleida, Cervera i Vinaròs, que es complementen amb les publicades la postguerra i primerenques, de Berga, Badalona i Figueres tot i la manca d'un mètode comú com ja hem denunciat fa
27
anys .

No és la nostra intenció efectuar ací un inventari bibliogràfic de caràcter històric en relació la premsa catalana, és un treball que tenim en curs i del qual estem recollint informació i disposem d'unes dues mil referències aplegant llibres, pròlegs, articles, programes d'exposicions, etc. però comptem amb diverses aproximacions al costat de la primera i clàssica ja bibliografia de la nostre premsa inclosa al segon volum de l'obra de Joan Torrent i Rafel Tasis²⁸ i són ja l'existència de diversos articles de conjunt com ara el de Josep Gifreu, La investigació de la comunicació a Catalunya: assaig de periodització²⁹, de Josep M. Casasús, Els pioners de la Recerca sobre Comunicació a Catalunya³⁰ i també el suggerent estudi El pensament periodístic a Catalunya^{30a} que és un important estudi, el primer en la moderna perspectiva globalitzadora i amb el rigor acadèmic obvi i, finalment, en curs

de publicació a la revista especialitzada "Anàlisi" de J. M. Tresserres, E. Marin, J. L. Gómez Mompert i F. Espinet la recopilació exhaustiva de la bibliografia, només en llibres descartant articles, clàssica i de l'apareguda recentment que serà una peça clau per a situar els estudis hemerogràfics catalans.

Pel que fa a bibliografies, és al costat d'aquesta en curs d'edició, amb la inicial i primerenca de Joan Torrent hauriem d'esmentar l'encara inèdita de José Altabella Hernández Fuentes crítico-Bibliográficas para la historia de la prensa provincial española ³¹. Arran la celebració del Congrés Internacional de l'AIERI apareguen dues obres en anglès i amb voluntat exhaustiva a cura de Josep Gifreu: Mass communications research in Catalunya ³² i de Manuel Parés i Maicas, Lluís Badia i Izakun M. Araiko Spanish Bibliography on mass communication ³³ que també recullen obres de caràcter històric. En el manual sobre història de la premsa catalana efectuarem també una aproximació a la bibliogràfica bàsica ³⁴ i darrerament s'ha presentat el primer text unitari amb gairebé un miler de referències a cura del centre d'Investigació de la Comunicació ³⁵. Finalment, a la Unitat d'Història del Departament de Periodisme de la Facultat de Ciències de la Comunicació treballem un conjunt de professors en l'elaboració informàtica de tots aquests materials seguint la línia esbossada en un primer treball de revisió dels diversos estudis publicats ^{35a}.

Darrerament existeixen diverses institucions entre les quals destaca el Col·legi de Periodistes amb les revistes "Capçalera", "Annals del Periodisme Català" i la col·lecció "Vaixells de

Paper", la Societat Catalana de Comunicació amb les revistes "Periodística", "Treballs de Comunicació", "Cinematògraf" i "Gazeta", el Centre d'Investigació de la Comunicació amb diverses col·leccions especialitzades i la Facultat de Ciències de la Comunicació de la UAB amb la revista "Anàlisi" que habitualment inclouen treballs de caràcter històric si bé en la majoria dels casos són referits només al segle XX.

B Problemàtica de la investigació històrica de la premsa catalana.

Hem fet un repàs d'urgència als principals repertoris existents i una conclusió primera és detectar la manca d'una obra de caràcter rigorós i exhaustiu seguint les petjades, per exemple, dels censos que elabora la Bibliothèque Nationale de Paris la qual ha tingut cura d'elaborar i editar un repertori per cada departament francès amb indicació de les dades censals més importants i la localització del títol en qüestió en les biblioteques que el conserven. Hem vist també els escassos estudis que existeixen sobre història de la premsa catalana, només la recent i l'anunciada aparició de diverses tesis doctorals ³⁶ ajudarà a cobrir uns espais buits dels quals només hi ha aproximacions divulgatives ³⁷ pel que fa a la premsa diària a cura de Lluís Solà i altres . Els repertoris de publicacions conservades en biblioteques són també escassos, només l'Institut Municipal d'Història ha publicat ³⁸ i amb referències generals l'existència dels seus fons al costat del benemerit esforç de la Biblioteca Arús i el dinamisme de l'Hemeroteca de la Facultat de Ciències de la Informació, la de la Caixa d'Estalvis de Tarragona i la de l'Ajuntament de Girona ³⁹ . La bibliografia comença a ser exhauberant ⁴⁰ i afortunadament també s'enceten els anàlisi de títols específics amb una certa profunditat ⁴¹ . Resta però encara, com hem vist, la major part de la feina a fer, un inventari rigorós i exhaustiu, la fixació, per tant, de títols, temàtiques, periodicitats, continguts i dates. Segonament l'establiment d'un anàlisi de les principals capçaleres amb els buidatges pertinents en la línia dels efectuats per Illa, Ribé, Sendra o Miret ⁴² . Aquests treballs possibilitarien l'edició de visions de conjunt que no fossin

simplement aproximatives sinó interpretatives en la línia de les que apareixen a França fins a constituir obres del volum i rigor de la Histoire de la Presse Française on un conjunt d'historiadors s'han acarat amb la visió crítica, documental, interpretativa i descriptiva de tota la premsa francesa .

43

En aquest marc resta clar que la labor a fer només pot ser una, en primer lloc fomentar l'edició de repertoris de caràcter censal tant des de la perspectiva geogràfica --una ciutat, una comarca-- com temàtica --premsa esportiva, premsa política, premsa clandestina...-- i l'estudi monogràfic de títols per a acarar-se posteriorment a la recerca i a la interpretació de períodes.

C Objectius de la nostra recerca

Des del 1982 que venim recollint materials sobre la gènesi, desenvolupament i desaparició del "Diari Català". Ens intrigava la seva històrica. Com fou que aparegué un diari en llengua catalana en una circumstància en la qual predominava només i exclusivament la literatura de creació especialment la poesia pel que fa a la llengua catalana i quan pràcticament tota la premsa d'abast general i especialitzat, tret d'unes poques publicacions, era en llengua castellana? Podria arribar-se a efectuar la història d'un diari sense tenir el seu arxiu? Quina és la seva posició en el desenvolupament de la futura premsa diària en llengua catalana? Arriba a ser un simple full d'opinió o ver un periòdic modern i avançant no només en la ideologia sinó en les realitzacions? Quina és la seva contribució en el pensament catalanista? Aquestes i d'altres interrogants ens anaven creant el repte constant de saber si seriem capaços d'assumir-ho. Volíem, el 1982, avui ja som un tant escèptics atenent les dificultats que genera la manca absoluta de documentació, fer un treball que obrís el pas a d'altres similars, que possibilités que tots els diaris importants catalans poguessin disposar de la seva monografia, al marge de l'existència o no de la disponibilitat seu arxiu, i la tinguessin, precissament, en funció de la pauta metodològica que fossim capaços d'establir .

El primer pas fou adonar-nos com el diari és fill directe d'una sola persona, de, com és sabut, Valentí Almirall i Llozer, el qual en fou fundador, propietari, director, etc. i, per tant convenia de conèixer la seva vida, obra i personalitat per a

situar el periòdic. Així ho férem en la nostra tesi de llicenciatura, llegida en aquesta mateixa Facultat el 1989 i publicada el 1990, i poguerem aportar uns antecedents ben suggerents per a poder penetrar, com hem fet, en la història del "Diari Català".

Vollíem arribar a respondre si el periòdic és utilitzat com una plataforma política del republicanisme federal o bé com una eina cultural oberta a totes les tendències del catalanisme literari. Aspiravem a saber si desaparegué víctima d'un rampell de l'autoritari caràcter d'Almirall, com insinua Canibell, o bé si fou degut a la manca de mercat o, com intuïam en començar la nostra recerca, a la repressió política tot i que no s'arribat a dir mai que la desaparició fou deguda a aquesta raó.

Ens interessava el seu contingut i així vàrem efectuar, gràcies a l'ajuda de la Fundació Bofill, inicialment, i de l'Institut d'Estudis Catalans, el buidatge del seu contingut, iniciativa que també ha estat la primera en l'hemerografia catalana atenent que s'han efectuat buidatges de revistes però mai ningú no ha gosat fer el buidatge d'un periòdic. La iniciativa, certament molt ambiciosa, no la podem aportar, com voldriem i era la nostra primera intenció, com apèndix i, òbviament, tabular informàticament tot aquest valuós material, han estat més de deu mil fitxes les que hem efectuat però per problemes informàtics encara no hem pogut passar del suport paper al suport magnètic. I sense el buidatge no gosem fer l'anàlisi de contingut aprofundit atenent que la informatització de tot aquest material que hem recollit ens permetria tabular fàcilment la quantitat de textos aplegant-los

per autor, tema, etc. també podríem aplegar les informacions dels corresponents per ciutats i establir aleshores els pertinents mapes de densitats de notes, etc. Seguim, no obstant, treballant en aquest camp atenent el compromís contret amb l'Institut d'Estudis Catalans i confiem en breu termini de disposar d'aquestes dades que possibilitaran la corresponent interpretació. Cas d'arribar-se a publicar aquesta recerca ens plauria també d'oferir el buidatge com a material complementari, o potser bàsic, al servei de l'estudiós. Tanmateix l'esforç ha estat útil ja que ens ha aproximat meravellosament al contingut del diari.

Aquest bagatge immens de documentació que hem aplegat ens ha possibilitat de veure el monument escrit que representa en els inicis de l'expansió popular de la Renaixença el "Diari Català" i també dins el coneixement del catalanisme polític i cultural, tant pel que fa al "Diari Català" mateix com pel que fa als tres títols alternatius que tingué: "Lo Tibidabo" (LT), "Lo Catalanista" (LC) i "La Veu de Catalunya" (LVC).

Tot i que Jaume Vicens i Vives ja va escriure que s'havia fet més cas del "Diari Català" que del "Diario de Barcelona" ens trobem que el diari d'Almirall ha estat més citat que no pas consultat, més indicat en obres de conjunt pel seu títol que no pas treballat a fons en el seu contingut. Han estat ben pocs els estudiosos que l'han estudiat, fins i tot en dossiers monogràfics, des del ferrocarril fins a l'esclavitud hom no ha pogut consultar-lo ja que si ho hagués efectuat haguera trobat una increïble relació

de textos que aportarien notable llum sobre l'opinió que tenien d'aquests problemes, i de tants d'altres! els catalanistes progressistes que no tenien només, per exemple, "La Tramuntana", "L'Arch de Sant Martí" o "L'Avens", com a instruments de divulgació del seu pensament.

També ens interessava saber si el "Diari Català" era aleshores un periòdic modern i actual, un diari avançat o bé mantenia tots els tics rutinaris de la premsa de l'època, en compaginació i maquetació, en distribució i activitats, no només en el seu contingut. D'ací que vulguessin estudiar i aprofundir en les obres que feu més que no pas en els programes ideològics exposats en editorials fundacionals. Les declaracions d'intencions, pensem, són només útils per a saber uns objectius però cal veure el contingut, les realitzacions, en definitiva els fets i les obres, i aleshores poder diagnosticar si el periòdic manté efectivament una línia coherent amb el programa o bé aquest és senzillament una angelical declaració de bones intencions i després hom fa el que pot d'acord amb els limitats mitjans, el migrat mercat i les escasses possibilitats de marge de maniobrabilitat en un context de discriminació i minorització de l'ús públic de la llengua catalana.

També ens interessava saber fins a quin punt la legislació mediatitzava el contingut, és a dir si l'equip del "Diari Català" podia parlar lliurement de l'església, el carlisme o la qüestió social o nacional catalana ho s'havia de limitar, s'havia d'autocensurar per la repressió política i els condicionaments de la societat cultural del moment. Volíem estudiar la premsa catalana

de l'exterior per a comparar els seus continguts i així establir paral·lelismes ideològics i arribar a extreure conclusions sobre el contingut en funció d'aquesta anàlisi comparativa tot indicant si el "Diari Català" és avançat com proclamen els seus redactors orgullosos o bé aspira a ser i ha de limitar el seu sentit crític.

L'estudi d'un periòdic sembla que sigui una faceta relativament fàcil, i de fet ho és, seguint la metodologia adient, quan hom té la documentació a l'abast, les obres d'Iglesias, Amaury, etc. a propòsit d'"ABC" i "Le Petit Parisien", per exemple, així ens ho demostren, és senzillament exhumar textos i anar fent la visió cronològica, tanmateix quan el periòdic és un òrgan ideològic l'anàlisi de contingut té unes particularitats que són diferents a les del periòdic específicament informatiu. Les diverses metodologies, de Kayser a Berelson, no obstant, ens faciliten la labor però quan la documentació és inexistent i la paginació del periòdic és brevíssima potser tots els objectius es tornen inasequibles. Quan la labor de l'investigador s'apropa més a la del detectiu que a la del científic alguna cosa falla i potser que el més fàcil sigui oblidar la recerca i canviar de temàtica. La manca de l'arxiu és potser el fet més dolorós amb el qual es pot trobar un investigador que aspiri a treure l'entrallat d'un fet o una situació específica. Segonament és fa igualment difícil de poder abastar l'estudi d'un periòdic atenent les seves peculiaritats que en el cas del "Diari Català" és un predomini de l'opinió sobre la informació, un model periodístic més de periodisme polític que no de periodisme d'empresa.

Però el repte seguia en peu i encara ens estimulava més anar arxiu rera arxiu i no localitzar material, no trobar els textos dels processos judicials, no trobar documentació del "Diari Català" a les impremtes que el varen imprimir, no trobar l'arxiu personal d'Almirall, no trobar enlloc cap document, només referències en obres de memòries, en la premsa i, òbviament, tanmateix escasses, en el "Diari Català".

Quan la investigació esdevé aleshores un repte resten dos camins o obrir camins nous o bé deixar la recerca pensant que s'obtidran resultats migrats precisament per la manca de documentació. Els capítols més agraïts són precisament els qui hem efectuat de les realitzacions del "Diari Català" --el suplement literari dels dijous, el fulletó, el suplement "Modas y Labors"...-- atès que hem pogut treballar amb uns textos editats pel mateix periòdic. No hem fet, una anàlisi del contingut en el sentit hemerogràfic tradicional, quantificació d'espais, etc. ni tampoc en la visió crítica convencional, analitzar els diversos punts ideològics que tracta el "Diari Català". És tant densa la relació de material que conté el periòdic, gairebé dos mil articles llargs i uns quatre mil de breus, que seria una labor inabastable en una recerca limitada en el temps com el present. No descartem, però, d'efectuar la visió del contingut amb més raó quan tenim fet el buidatge del text en unes deu mil cèdul·les ja que sospitem ens confirmarà les diverses hipòtesis que anirem establint al llarg de la nostra exposició.

Notes

1. PELLA i FOGAS, Josep: Periodisme. Estudis històrics del de Catalunya, "La Renaixensa", (1879) pàgs. 21-37, 67-75, 112-126 i 151-162.
2. GUILLAMET, Jaume: Josep Pella i Forgas, primer historiador del periodisme català, "L'Avenç", 68 (febrer 1984), pàgs. 24-30; també ALBERCH i FUGUERAS, Ramon i BOADAS i RASET, Joan: Josep Pella i Forgas, més enllà de l'homenatge, "Revista de Girona", 111 (1985), pàgs. 50-54; PUIGVERT i BUSQUETS, Joan: Josep Pella i Forgas. Un capdavanter catalanista de la Restauració, "Revista de Girona", 75-77 (1976), pàgs. 31-36.
3. SURRIBAS i RIERA, Josep: Els nostres periòdics. Notes crítico bibliogràfiques de periòdics publicats en llengua catalana, Barcelona, s/d, [1916].
4. GRAHIT, Emili: La Gazette de Gironne, "Revista de Gerona", II (1878).
5. BERTRAN i PIJOAN, Lluís: El mig segle de La Il·lustració Catalana, "La Paraula Cristiana", 63 (març de 1930), GIRBAL, Enric C.: El periodisme en Gerona, "Revista de Gerona", any IX, pàgs. 225-234, 257-266 i 321-329.
6. BERTRAN i PIJOAN, Lluís: Diaris, revistes, butlletins, etc. apareguts a Catalunya de cent anys ençà, "El Borinot", núms. 74-117, 119-126 i 128-147 (1925-1926).
7. BERTRAN i PIJOAN, Lluís: Prensa de Catalunya, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1931.
8. GIVANEL i MAS, Joan i Lluciana P. de Givanel: Publicacions periòdiques barceloneses escrites en llengua catalana des de 1879 a 1918, "Butlletí de la Biblioteca de Catalunya", 8 (1918), pàgs. 83-102.
9. GIVANEL i MAS, Joan: Algunes notes referents al periodisme barcelonès de 1840 a 1844 dins Estudios eruditos "in memoriam" de Adolfo Bonilla y San Martín, Madrid, 1927, I, 369-387.
10. GIVANEL i MAS, Joan: Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonesa (1881-1890) Barcelona, Publicacions de la Revista, 1933.

11. GIVANEL i MAS, Joan: Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonesa (1881-1890). "La Revista", 113 (1933), pàgs. 229-258.

12. GIVANEL i MAS, Joan: La bibliografia de la premsa catalana. "Estudis Universitaris Catalans", XI (1926), pàgs. 131-136.

13. FIGUERES, Josep M.: Aproximació actual al patrimoni hemerogràfic català. "Treballs de Comunicació", 2 (1992), pàgs. 15-18 i Per una política hemerogràfica catalana. "Treballs de Comunicació", 3 (octubre 1992), pàgs. 23-30.

14. GIVANEL i MAS, Joan: Bibliografia catalana. Premsa. Barcelona, Fundació Patxot, 1931 i 1937, 3 vols.

15. ARMENTER, J. : Els periòdics balaguerins. "La Veu de Catalunya", (15-V-1926).

16. CANUDES, J.: La premsa catòlica en las diòcesis de Solsona, Urgel y Lérida. "El Correo de Lérida", 1916.

17. MAS i PERERA, Pere: La premsa vilatana. "Gazeta de Vilafranca", (1926).

18. PLANAS, Antoni de P.: Premsa local. "Festa Major", Badalona, 1924.

19. TORROELLA, J. B.: La premsa catalana a Girona (1876-1919). "El Gironès", (agost-desembre 1919).

20. LLEONART GIMENEZ, J.: La premsa catalana a Buenos Aires. "Ressorgiment", any IX, pàgs. 1.625-1.626, Buenos Aires, 1924.

21. NAVARRO CABANES, J.: Apuntes bibliogràfics de la premsa carlista. València, 1917.

22. TRAMOYERES, Lluís: Periòdicos de Valencia. Apuntes para formar una biblioteca de los periódicos publicados desde 1526 hasta nuestros días "Revista de Valencia", any I, (1880-1881).

23. SURIOL, J.: Els primers diaris barcelonins. "La Veu de Catalunya", (7-XI-1916).

24. MIQUEL i VERGES, Josep M.: Els primers periòdics catalans. "Mirador", 214 (9-III-1933).
25. MIQUEL i VERGES, Josep M.: El simbolisme patriòtic a través de les capçaleres dels periòdics renaixentistes. "Revista de Catalunya", 81 (agost-setembre 1934), pàgs. 429-454.
26. MIQUEL i VERGES, Josep M.: La premsa catalana del vuit-cents. Barcelona, Barcino, 1937, 2 vols.
27. FIGUERES, Josep M.: Els censos de premsa local mancats d'un mètode comú. "Avui", 9-I-1982.
28. pàgs. 669-674.
29. GIFREU, Josep: La investigació de la comunicació a Catalunya: assaig de periodització. "Anàlisi", 12 (1989), pàgs. 9-65 amb una extensa bibliografia.
30. CASASUS, Josep M.: Els pioners de la Recerca sobre Comunicació a Catalunya. "Treballs de Comunicació", 1 (octubre 1991), pàgs. 13-16.
- 30a. CASASUS, Josep M.: El pensament periodístic a Catalunya. Assaig sobre l'evolució de les idees teòriques i professionals en matèria de periodisme. Barcelona, Curial, 1987.
31. ALTBELLA HERNANDEZ, José: Fuentes crítico-Bibliográficas para la historia de la prensa provincial española. Madrid, Facultad de Ciencias de la Información, 1983, ed. policopiada que recull nombroses referències (pàgs. 282-371) fins el 1981 data de lectura de a seva tesi doctoral.
32. GIFREU, Josep: Mass communications research in Catalunya. Bellaterra, Facultat de Ciències de la Informació, 1988.
33. PARES i MAICAS, Manuel, BADIA, Lluís i ARAIKO, Izakun M.: Spanish Bibliography on mass communication. Bellaterra, Facultat de Ciències de la Informació, 1988.
34. FIGUERES, Josep M.: Bibliografia dins La premsa catalana. Barcelona, Dalmau, 1989, pàgs. 113-121.

35. CENTRE D'INVESTIGACIO DE LA COMUNICACIO: Bibliografia catalana sobre història de la premsa. Llistat provisional de les referències existents al Banc de Dades COMCAT, presentat a les Primeres Jornades d'Història de la premsa, Sant Cugat del Valles, 1992.

35a. En la línia del publicat a "Anàlisi" pels professors Espinet, Gómez-Mompert, Marin i Tresseres.

36. GUILLAMET, Jaume: La formació de la premsa moderna. Periodisme informatiu, polític i cultural a la Barcelona progressista (1841-1843), Barcelona, Centre d'Investigació de la Comunicació, 1993; GOMEZ MOMPART, Josep Lluís: La gènesi de la premsa de masses a Catalunya (1902-1923), Barcelona, Pòrtic, 1992; TRESSERES, Joan Manuel: "D'Ací i D'Allà" (1918-1936), Barcelona, Llibres de l'Índexs, 1993.

37. SOLA i DACHS, Lluís: Història dels diaris en català. Barcelona, 1879-1976, Barcelona, Edhasa, 1979. També el recull del mateix i altres autors sobre els diaris en català a Barcelona i a comarques publicat al diari "Avui" el 1976-1977.

38. VOLTES BOU, Pedro: Guia-Catàleg del instituto Municipal de Historia de Barcelona, Barcelona, Ayuntamiento de Barcelona, 1965; Guia Catàleg de l'Institut Municipal d'Història. Cass de l'Ardiaca. Arxiu Històric. Hemeroteca. Biblioteca dirigida per Jaume Sobrequès, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1983.

39. Catàleg de revistes, Biblioteca Pública Arús, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1985; Publicacions Periòdiques, Hemeroteca de la Facultat de Ciències de la Informació de la UAB, Bellaterra, 1984; Catàleg de l'Hemeroteca de la Caixa de Tarragona, Tarragona, 1992, ed. pol.; Catàleg de l'Hemroteca de l'Arxiu Històric de la Ciutat, Girona, Ajuntament de Girona, 3 vols. juliol-desembre 1992.

40. Només cal comparar la compresa en dues obres diverses. La de SOBREQUES, Jaume: Els arxius per a la història del nacionalisme català (Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1982) i la del Directori Espanyol d'Investigació en Comunicació, (Barcelona, Centre d'Investigació de la Comunicació, 1991) on pot detectar-se el creixement. El mateix podríem efectuar en la visió dels apartats bibliogràfics d'obres generals del periodisme a l'Estat, les clàssiques de Gómez Aparicio o Saiz i Seoana i les recents de Pizarroso o Sanchez i Barrera, les novetats en el camp hemerogràfic català van creixent.

41. TAVERA, Susanna: La Solidaridad Obrera en curs d'edició a "Vaixells de paper"; TOUS i VALLVE, Jordi: La formació del catalanisme polític a Reus: "Lo Somatent" (1886-1903), Reus, Associació d'Estudis Reusencs, 1987; El "Brusi" una perspectiva de dos segles, "Annals del Periodisme Català", 21 (juliol-desembre 1992); CAPDEVILA, Maria Dolors i MASGRAU, Roser: "La Justícia Social", Barcelona, Centre d'Estudis Contemporanis, 1979; CASA-SUS, Josep M.: El pensament periodístic a Catalunya, Barcelona, Curial, 1987; FIGUERES, Josep M.: "La Renaixença", Diari de Catalunya (1881-1905), Barcelona, Dalmau, 1981; id: "Cuca Fera", Setmanari satíric nacionalista. La seva vida. Els seus homes, Sabadell, AUSA, 1987, etc.

42. RIBE, Maria del Carme: "La Revista" (1915-1936). La seva estructura. El seu contingut, Barcelona, Barcino, 1983; id: Index de "Lo Gay Saber" (Barcelona, 1868-1869, 1878-1883), Barcelona, Barcino, 1988 i CAPDEVILA, Maria i ILLA, Maria del Carme: Índexs de la revista "L'Avenc", Barcelona, Barcino, 1990; BISBAL i SENDRA, Maria Antonia i MIRET i SOLE, Maria Teresa: Estudi, buidat i index de "Revista d'Isualada" (1929-1930), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990.

43. BELLANGER, Claude i ALBERT, Pierre et alt.: Histoire de la presse française, Paris, PUF, 1969-75, 5 vols.

44. La bibliografia sobre títols específics de diaris del segle XIX ens descoratjava més que estimulava, observavem tot el que podiem fer i no teníem els materials. No volíem només fer una visió del contingut de caràcter polític com va fer RATTI, Guido: Il Corriere Mercantile di Genova. Dall'unità al fascismo (1861-1925), Parma, Guanda, 1973, no disposavem d'arxiu com LICATA, Glaucio: Storia del Corriere della Sera, Milà, Rizzoli, 1976 o IGLESIAS, Francisco: Historia de una empresa periodística. Prensa Española. Editora de "ABC" y "Blanco y Negro" (1891-1978), Madrid, Madrid, Prensa Española, 1980. No volíem estudiar el periòdic en el marc extern o local com BARILE, Laure: Il Secolo (1865-1923) Storia di due generazioni della democrazia lombarda, Torino, Guanda, 1980 o TALAMO, Giuseppe: Il Messaggero e la sua città 1878-1918, Florència, Felice le Monnier, 1979. Coneixíem obres modernes que tractaven aspectes com difusió, influència, etc. gràcies als arxius com BRUNOIS, Richard: Le Figaro face aux problèmes de la presse quotidienne Paris, presses Unviersitaires de France, 1973, HIRTZ, Colette: L'Est Republicain 1889-1914 Grenoble, Presses Universitaires de Grenoble, 1973 o la tesi doctoral de PIZARROSO, Alenjandro: Prensa y politica en la Italia de la postguerra: "Il Nuovo Corriere" de Florencia. Intento frustrado de un nuevo tipo de periodismo (1944-1956), Madrid, Editorial de la Unviersidad Complutense de Madrid, 2 vols. 1985. No disposavem d'obres de conjunt de la premsa diària barcelonina com la de MILAN, Marina: La stampa periodica a Genova dal 1871 al 1900, Milà, Franco Angeli Libri, 1989 o CAZOTTES, Gisèle: La

presse periodique madrilene entre 1871 et 1885, Montpellier, Université Paul Valery, 1982, i els millors estudis publicats eren, repetim-ho, un cop més, amb arxius, com el magnífic i modèlic d'AMAURY, Fernand: Histoire du plus grand quotidien de la III République. Le petit Parisien 1876-1944, Paris, Presses Universitaires de France, 1972, 2 vols. Només disposavem dels estudis fets sobre el "Diario de Barcelona", veure la bibliografia en el recent treball de divulgació que hem editat (FIGUERES, Josep M.: "Diari de Barcelona" (1792-1992) Dos segles de premsa, Barcelona, Dalmau, 1992, i a "Annals del Periodisme Català", 21 (juliol-desembre 1992). La bibliografia catalana no s'ha fixat en l'estudi de cap diari monogràficament tret de les referències autobiogràfiques com esmentem en la bibliografia que fixem en estudiar els diaris que apareixien el 1879-1881 o bé ha estat de caràcter censal temàtic o geogràfic com hem vist. La bibliografia espanyola s'ha ocupat de periòdics recents o del passat sovint en edicions facsimils amb una introducció com l'excel·lent d'ALMUINA, Celso: BERISTAIN, José Mariano: Diario Pinciano, primer periódico de Valladolid (1787-1888), BLANCO MURILLO, Pedro: Diario de Zaragoza (1797), Saragossa, Libreria General, 1985. Modernament els estudis de GARCIA ESCUDERO, José M.: El pensamiento de "El Debate". Un diario católico en la crisis de España (1911-1936), Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos, 1983 i Ya, Medio siglo de Historia 1935-1985, Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos, 1984. També les monografies de títols vius com de PENA IBANEZ, Juan M.: El Diario Vasco. Cincuenta años en Guipúzcoa. Biografía de un periódico, San Sebastian, Sociedad Vascongada de Publicaciones, 1984; LERCHUNDI Alberto: La Gaceta del Norte. 83 años de historia, Bilbao, Euskal Herriko Unibertsitatea, 1985; SANCHEZ-TABERNERO, Alfonso: El Correo Español-El Pueblo Vasco y su entorno informativo, Pamplona, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Navarra, 1989, etc.

Bibliografia

ALBERT, Pierre: Remarques sur les recherches en histoire de la presse, "Bulletin d'Histoire Moderne et Contemporaine", Paris, 1975, pàgs. 39-72.

id: Remarques sur la histoire de la presse sous la IIIe. République, "Le Mouvement Social", 53 Paris, 1965, pàgs. 23-37.

ALBERCH i FUGUERAS, Ramon i BOADAS i RASET, Joan: Josep Pella i Forgas, més enllà de l'homenatge, "Revista de Girona", 111 (1985), pàgs. 50-54.

ARMENTER, J. : Els periòdics balaguerins, "La Veu de Catalunya", (15-V-1926).

ALTABELLA HERNANDEZ, José: Fuentes crítico-Bibliográficas para la historia de la prensa provincial española, Madrid, Facultad de Ciencias de la Información, 1983, ed. policopiada que recull nombroses referències (pàgs. 282-371) fins el 1981 data de lectura de a seva tesi doctoral.

BARDIN, Laurence: Análisis de contenido, Madrid, Akal, 1977.

BELLANGER, Claude, ALBERT, Pierre et alt.: Histoire de la presse française, Paris, PUF, 1969-75, 5 vols.

BERTRAN i PIJOAN, Lluís: El mig segle de La Il·lustració Catalana, "La Paraula Cristiana", 63 (març de 1930).

id: Diaris, revistes, butlletins, etc. apareguts a Catalunya de cent anys ençà, "El Borinot", núms. 74-117, 119-126 i 128-147 (1925-1926).

id: Prensa de Catalunya, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1931.

BISBAL i SENDRA, Maria Antonia i MIRET i SOLE, Maria Teresa: Estudi, buidat i index de "Revista d'Igualada" (1929-1930), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990.

CANUDES, J.: La prensa católica en las diócesis de Solsona, Urgel y Lérida, "El Correo de Lérida", 1916.

CAPDEVILA, Maria i ILLA, Maria del Carme: Índexs de la revista "L'Avenc", Barcelona, Barcino, 1990.

id i MASGRAU, Roser: "La Justícia Social", Barcelona, Centre d'Estudis Contemporanis, 1979.

Catàleg de l'Hemeroteca de la Caixa de Tarragona, Tarragona, 1992, ed. pol.

Catàleg de l'Hemeroteca de l'Arxiu Històric de la Ciutat, Girona, Ajuntament de Girona, 3 vols. juliol-desembre 1992.

Catàleg de revistes, Biblioteca Pública Arús, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1985.

CASASUS, Josep M.: El pensament periodístic a Catalunya, Barcelona, Curial, 1987.

id: Els pioners de la Recerca sobre Comunicació a Catalunya, "Treballs de Comunicació", 1 (octubre 1991), pàgs. 13-16.

CENTRE D'INVESTIGACIÓ DE LA COMUNICACIÓ: Bibliografia catalana sobre història de la premsa. Llistat provisional de les referències existents al Banc de Dades COMCAT, presentat a les Primeres Jornades d'Història de la premsa, Sant Cugat del Vallès, 1992.

Directori Espanyol d'Investigació en Comunicació, Barcelona, Centre d'Investigació de la Comunicació, 1991.

DIVERSOS: El "Brusi" una perspectiva de dos segles, "Annals del Periodisme Català", 21 (juliol-desembre 1992).

id: compte rendu du Colloque sur la méthodologie de l'Histoire de l'Information, Paris, Institut Français de Presse et des Sciences de l'Information, 1974, ed. pol.

FIGUERES, Josep M.: Aproximació actual al patrimoni hemerogràfic català, "Treballs de Comunicació", 2 (1992) pàgs. 15-18 i Per una política hemerogràfica catalana, "Treballs de Comunicació", 3 (octubre 1992) pàgs. 23-30.

id: "La Renaixença". Diari de Catalunya, (1881-1905), Barcelona, Dalmau, 1981.

id: "Cuca Fera". Setmanari satíric nacionalista. La seva vida. Els seus homes, Sabadell, AUSA, 1987.

id: Bibliografia dins La premsa catalana, Barcelona, Dalmau, 1989, pàgs. 113-121.

id: Els censos de premsa local, mancats d'un mètode comú, "Avui", (9-I-1982).

GIRBAL, Enric C.: El periodismo en Gerona, "Revista de Gerona", any IX, pàgs. 225-234, 257-266 i 321-329.

GIVANEL i MAS, Joan i Lluciana P. de Givanel: Publicacions periòdiques barcelonesses escrites en llengua catalana des de 1879 a 1918, "Butlletí de la Biblioteca de Catalunya", 8 (1918), pàgs. 83-102.

id: Bibliografia catalana. Premsa, Barcelona, Fundació Patxot, 1931 i 1937. 3 vols.

id: Algunes notes referents al periodisme barcelonès de 1840 a 1844 dins Estudios eruditos "in memoriam" de Adolfo Bonilla y San Martín, Madrid, 1927, I, 369-387.

id: Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonessa (1881-1890) Barcelona, Publicacions de la Revista, 1933.

id: Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonessa (1881-1890), "La Revista", 113 (1933), pàgs. 229-258.

id: La bibliografia de la premsa catalana, "Estudis Universitaris Catalans", XI (1926) pàgs. 131-136.

GRAHIT, Emili: La Gazette de Gironne, "Revista de Gerona", II (1878).

Guia Catàleg de l'Institut Municipal d'Història. Casa de l'Arxiduc, Arxiu Històric, Hemeroteca, 1983.

GIFREU, Josep: Mass communications research in Catalunya, Bellaterra, Facultat de Ciències de la Informació, 1988.

id: La investigació de la comunicació a Catalunya: assaig de periodització, "Anàlisi", 12 (1989), pàgs. (9-65) amb bibliografia.

GUILLAMET, Jaume: Josep Pella i Forgas, primer historiador del periodisme català, "L'Avanç", 68 (febrer 1984), pàgs. 24-30.

KAYSER, Jacques: L'histoire et la presse, "Revue Historique", Paris, 1957 pàgs. 284-309.

id: El diario frances, Barcelona, Ate, 1974.

KIENTZ, Albert: Para analizar los mass media. El análisis de contenido, Valencia, Fernando Torres, 1971.

LLEONART GIMENEZ, J.: La prensa catalana a Buenos Aires, "Ressorgiment", any IX, pàgs. 1.625-1.626 (Buenos Aires, 1924).

MAS i PERERA, Pere: La premsa vilatana, "Gazeta de Vilafranca", (1926).

MIQUEL i VERGES, Josep M.: Els primers periòdics catalans, "Mirador", 214 (9-III-1933).

id: El simbolisme patriòtic a través de les capçaleres dels periòdics renaixentistes, "Revista de Catalunya", 81 (agost-setembre 1934), pàgs. 429-454.

id: La premsa catalana del vuit-cents, Barcelona, Barcino, 1937, 2 vols.

NAVARRO CABANES, J.: Apuntes bibliográficos de la prensa carlista, València, 1917.

PARES i MAICAS, Manuel, BADIA, Lluís i ARAIKO, Izakun M.: Spanish Bibliography on mass communication, Bellaterra, Facultat de Ciències de la Informació, 1988.

PELLA i FORGAS, Josep: Periodisme. Estudis històrics del de Catalunya, "La Renaixensa", (1879) pàgs. 21-37, 67-75, 112-126 i 151-162.

PLANAS, Antoni de P.: Prensa local, "Festa Major", (Badalona, 1924).

PUIGVERT i BUSQUETS, Joan; Josep Pella i Forgas. Un cardaventer catalanista de la Restauració, "Revista de Girona", 75-77 (1976), pàgs. 31-36.

Publicacions Periòdiques, Hemeroteca de la Facultat de Ciències de la Informació de la UAB, Bellaterra, 1984.

RIBE, Maria del Carme: "La Revista" (1915-1936). La seva estructura. El seu contingut, Barcelona, Barcino, 1983.

id: Index de "Lo Gay Saber" (Barcelona, 1868-1869, 1878-1883), Barcelona, Barcino, 1988.

SOBREQUES, Jaume: Els arxius per a la història del nacionalisme català, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1982.

SOLA i DACHS, Lluís: Història dels diaris en català. Barcelona, 1879-1976, Barcelona, Edhasa, 1979. També el recull del mateix i altres autors sobre els diaris en català a Barcelona i a comarques publicat al diari "Avui" el 1976-1977.

SURIOL, J.: Els primers diaris barcelonins, "La Veu de Catalunya", (7-XI-1916).

SURRIBAS i RIERA, Josep: Els nostres periòdics. Notes crítico bibliogràfiques de periòdics publicats en llengua catalana. Barcelona, s/d, [1916].

TORROELLA, J. B.: La premsa catalana a Girona (1876-1919), "El Gironès", (agost-desembre 1919).

TOUS i VALLVE, Jordi: La formació del catalanisme polític a Reus: "Lo Somatent" (1886-1903), Reus, Associació d'Estudis Reusencs, 1987.

TRAMOYERES, Lluís: Periòdicos de Valencia. Apuntes para formar una biblioteca de los periódicos publicados desde 1526 hasta nuestros días, "Revista de Valencia", any I (1880-1881).

VOLTES BOU, Pedro: Guia-Catálogo del Instituto Municipal de Historia de Barcelona, Barcelona, Ayuntamiento de Barcelona, 1965.

Pòrtic a Catalunya a la Restauració

El segle XIX a Catalunya estarà marcat per una dualitat que, com un maniqueisme absolut, se centrarà, des 1833 endavant, i fracassat el trienni liberal de 1820 i la posterior repressió de la dècada ominosa (1823-1833), en dues paraules: carlisme i liberalisme. Aquesta dualitat originarà una lluita ferotge, sense quarter, malgrat esporàdiques abraçades, amb afusellaments en massa, pobles cremats, morts civils en represàlia, etc. El foc bèl·lic del carlisme xocant amb el liberalisme serà el signe d'una terra que veu passar "pronunciamientos" de tot tipus i expressa l'ànsia de transformació en l'efimera i mal dita revolució del 1868. Aquesta duu, en el decurs del sexenni democràtic, una república, la primera, el 1873, que és esclafada per ineptitud global de la classe política. Després, el 1874, comença l'època anomenada Restauració, protagonitzada pels generals, Pavia, Martínez Campos... i els polítics, Cánovas, Sagasta... Es pràcticament fins a la crisi del 1898 que ens trobem amb el període de màxima estabilitat, tot i les guerres carlines, que, finalment, s'apaivagaran, i no precisament pel triomf del liberalisme democràtic...

En la segona meitat del segle les transformacions seran abundoses i de tot tipus. Al costat de la millora de les comunicacions amb la irrupció de la creació de línies de ferrocarril, la població també es modifica; mentre la muntanya pirinenca es buida, el pla barcelonès duplica la població, que arriba al mig milió d'habitants el 1900, lluny dels 183.787 el 1857 (227.991 comptant les localitats agregades). L'agricultura, amb la vinya al capdavant,

té una època d'auge amb la patata, el blat de moro, etc. El comerç de vi i aiguardent també és molt important. Les manufactures tenen un increment en la demanda i el sector de serveis creix d'acord amb la pujada dels intercanvis. Són, sovint, però, febres passatgeres com la del vi.

Arran de l'aparició de la fil·loxera, a França desapareix la producció vitivinícola del 1863 enllà, i, en encertada expressió gràfica, un riu de vi passa els Pirineus per tornar en riu d'or a partir del 1879. En arribar, però, la fil·loxera a Rabós d'Empordà el riu s'assecà.

En la indústria la situació és semblant. En termes generals, de creixement, una veritable "revolució" en aquest sector amb el predomini de la indústria lleugera, i amb clar predomini de la branca cotonera. Els 700 treballadors el 1832 de la fàbrica Bonaplata són tot un símbol. No podem, però, condensar en unes línies processos complexos. Berga, per exemple, passa de 162 fabricants i 84.480 fusos el 1841, a un de sol amb només, diu J. Maluquer seguint Jordi Nadal, un fus. Es produeix la transformació del motor de "sang al de vapor" i la indústria es trasllada a prop dels nuclis marítims. Es pot ben dir que, gràcies al procés industrial, comercial i financer, a la desamortització, al naixement de bancs, a les onades des especulatives i a la popular "febre d'or", la societat tradicional queda reclosa a la muntanya, aïllada de les innovacions, i apareix un nou teixit social.

Els anys compresos entre els regnats de Ferran VII i Alfons XII són, a Catalunya, plenament diferenciats per, en síntesi, una profunda transformació que inclou des de moviments migratoris fins a noves mentalitats, d'acord amb els nous treballs imposats pel sistema originat arran de la revolució industrial.

El 1868 és produeix l'anomenada Revolució de Setembre, també coneguda amb els noms de "Setembrina" o "Gloriosa". L'existència d'una àmplia oposició, que agrupa des de les forces obreres fins a les burgeses al costat de generals a l'exili conspiradors nats, afavoreix, amb la descomposició i crisi de la monarquia d'Isabel II, la possibilitat de canvis violents. La marina a Cadis se subleva, i arreu de l'Estat es proclamen Juntes Revolucionàries que, enmig de tensions amb generals com Prim, Serrano, etc., triomfaran en la voluntat d'instaurar una República, que morirà cinc anys després, amb la monarquia restaurada.

El fet revolucionari ha estat força estudiat. Fontana, Jover, Balcells, Izard... se n'han ocupat i n'han remarcat diversos aspectes com, per exemple, la manca d'una autèntica revolució, d'una ruptura de les estructures socio-econòmiques, i alhora la conveniència de fer una altra acció militar similar a la de Cadis amb el cop de Pavia, que significarà la restauració d'Alfons XII, fill d'Isabel II.

Els diversos enfrontaments, interns dels republicans atesos els components desiguals entre els revolucionaris, com entre les juntes i el govern provisional, entre les masses populars i les

juntas provincials, entre els monàrquics i els republicans, entre els federals i els unitaris, entre els federals benèvols i els federals dits radicalment intransigents. El federalisme triomfa a les primeres eleccions, les municipals de mitjan desembre de 1868, en el territori català. A les constituents, de la tercera setmana de gener de 1869, també a Catalunya els republicans federals guanyen 28 dels 37 escons, malgrat que el pes republicà en el conjunt no és, ni de bon tros, similar: només a Catalunya triomfa el federalisme de forma tan clara. El 18 de maig de 1869 a la ciutat de Tortosa, com a centre de l'Antiga Corona d'Aragó, vint-i-dos representants republicans arriben a un acord, sota la iniciativa d'Almirall, per signar un pacte en representació de l'antic marc històric. Es l'anomenat Pacte de Tortosa, que intenta de reconvertir la situació vers una autèntica revolució, tot maldant per la nova estructuració de l'Estat.

Pi i Margall respon, el 30 de juny de 1869, amb el Pacto Nacional. Almirall no el reconeix des de les pàgines del diari "El Estado Catalán", on remarca la independència dels federals catalans respecte de Madrid. Aquest periòdic vol ser el portaveu oficiós i oficial del federalisme català i no només d'una tendència. Es produeix un distanciament entre el federalisme català radicalitzat i la direcció federal de Madrid, que contempla, amb visió d'Estat, els esdeveniments i, per tant, contemporitza intentant de frenar els "excessos". L'ordre de desarmar les milícies ciutadanes és el cavall de batalla de les insurreccions federals que es produeixen pel setembre de 1869, arran de la negativa de les milícies de deixar les armes. Almirall, actuant

de mitjancer, és pres, i la situació es normalitza per l'octubre, en no produir-se ni vagues obreres ni aixecaments importants dels camperols. Al març de 1870 tornen els avalots en efectuar-se l'leva de quintes. Una gran aspiració popular és abolir-les. L'exèrcit torna a actuar.

La monarquia d'Amadeu de Savoia, del novembre de 1870 al febrer de 1873, amb l'aixecament carlista de 1872 pel mig, representa una treva en l'agitat panorama català. Com s'ha esquematitzat, hi ha dues Catalunyes: la liberal del litoral i la carlista de la muntanya, la federal i l'absolutista.

La posició que pren el poble d'acord amb les eleccions de març de 1871 depèn de la seva ubicació geogràfica. Els republicans catalans baixen, només 22 dels 42 escons, però a aquests 22 són la meitat dels diputats republicans espanyols. Malgrat la força, s'havia aixafat l'aixecament republicà. La monarquia és artificial, Prim és assassinat, i les dissensions, a l'ordre del dia. Amadeu de Savoia abdica en un clima d'impopularitat. La República s'instaura al febrer de 1873 amb la debilitat dels republicans que no aconsegueixen, a Catalunya, d'imposar l'Estat Català, i amb l'escassa força dels quatre presidents republicans, que no pacifiquen el carlisme armat ni acontenten el federalisme radical. El govern republicà a cada canvi és més conservador, i tot s'acaba amb el cop final de Pavia, del 3 de gener de 1874. Els republicans tornen a ser desfets en les fràgils barricades. I així ve el nou, i darrer, cop d'estat de Martínez Campos, mesos després, que enceta la Restauració, amb majúscula.

Els republicans catalans mantenen una terrible dualitat: el sentiment pre-nacionalista els impulsa a la proclamació constant de l'Estat Català, dins el marc de la república federal, però la seva concepció solidària de republicanisme els fa actuar conjuntament amb la resta de l'Estat, en què les dialèctiques socials en lluita no són tan clares com a Catalunya, on hi ha un triomf electoral republicà amb un sentiment fortament arrelat de diferenciació. L'aspiració proteccionista és constant al llarg de tot el segle i, fins i tot, ultima ratio, arriba a haver-hi, en ocasions, cinquanta mil homes republicans armats.

La divisió entre els benèvolos i els intransigents, o sigui entre els primers, partidaris de la descentralització des de Madrid, una federalització pactada des del poder, i els segons, partidaris del pacte des de baix, des de les regions lliures que s'establirien lliurament des de la igualtat, produeix nombroses divergències tàctiques, en moments en què la unió de les files republicanes hauria portat a conseqüències segurament diferents. Afegim-hi que, dins el sector republicà federal intransigent, hi ha els partidaris de la via insurreccional, amb el que comporta encara més de manca de cohesió. Finalment, els sectors amb potència socio-econòmica, com la burgesia, contempen amb temença l'increment revolucionari verbal, amb mesures reals de canvi a nivell local i amb preocupació per l'onada verbalista de la lluita social en ascens. La Comuna de Paris, el 1871, significa el punt àlgid de la reacció, que fa sospitar de la similitud amb

els fets del país veí. Per tant, activa les seves preocupacions tot aïllant els "intransigents", acusats de separatistes, mentre el reformisme anirà implantant-se guiat per Pi i Margall.

Almirall s'adona que convé exposar el pensament federalista amb profunditat i extensió. Sota la bandera federalista s'hi agrupa de tot, i aquesta amalgama conjuntural i mistificadora el subleva. Els seus opuscles i llibres -com les famoses Bases para la Constitució- no arriben a tenir l'ascendència que anhela. És lògic que, en uns moments en els quals és relativament fàcil crear un diari, tant des del punt de vista legal, com industrial o tècnic, fes néixer una plataforma per arribar a exposar el seu pensament amb possibilitats d'èxit entre les masses. Aquest és l'origen de "El Estado Catalán", un periòdic en què el catalanisme sura amb un ambient redaccional amarat de republicanisme federal. Mentre les masses obreres van desil·lusionant-se, augmenta l'abstencionisme electoral i s'estableix clarament la diferència entre el Madrid liberal centralista i la Barcelona federal descentralitzadora. No és altra la raó de fons per què, en proclamar-se la República, el 1873, "El Estado Catalán" vagi de Barcelona a Madrid. És clar que de la mateixa manera que fracassa l'aspiració federal intransigent, des de la perspectiva d'Estat, el diari ha de tancar, per fracàs de vendes, l'edició madrilenya. L'amargor i un cert sentit d'impotència s'apodera dels ànims dels republicans federals incapaços de dur fins a les conseqüències lògiques, el seu combat de setembre de 1868. El fracàs federalista farà preferir la via directa a les masses obreres, desenganyades d'una opció burgesa i delmades per la mà

dura de la política militar repressiva de la Restauració. També durà a les files catalanistes els federals, desenganyats del pacte igualitari amb la resta de les regions espanyoles, amb estructures socials i econòmiques diferents de la catalana.

El sexenni democràtic, culminat en la República de 1873, fracassa i s'inicia la Restauració, que implica l'abolició de la Constitució de 1869 amb la implantació de la del 1876. El torn pacífic de Cànovas i Sagasta amb la intervenció de la monarquia, i suprimit el sufragi universal, és una caricatura de democràcia, amb un Parlament dominat per l'oligarquia, amb vicis estructurals com la corrupció, el caciquisme, el "cunerisme", etc. i unes lleugeres pauses, en els períodes sagastins, com la d'abril a novembre de 1879. En aquest temps, pel maig, apareix el "Diari Català" precisament arran de la nova llei de premsa del gener i un mes després del canvi de torn governamental. El seguirà, el 1881, "La Renaixensa".

La Restauració comença amb el cop d'Estat del general Martínez Campos a Sagunt, al desembre del 1874, que proclama Alfons XII rei d'Espanya amb l'aquiescència i complaença de tots els sectors conservadors i religiosos, que veien alterats els seus nivells de poder amb la representació censitària del turbulent sexenni. Tanmateix el general Pavia ja havia fet un altre cop, pel gener del mateix 1874, que havia possibilitat l'eliminació de l'efimera primera República. El nou règim es basa en les forces tradicionals de l'Espanya secular: terratinents, alt clergat i aristocrà-

cia amb l'obvi element direccional militar. A Catalunya podem afegir-hi l'adhesió dels grans banquers -Girona, Arnús...- i de la burgesia financera i industrial. Davant l'auge incipient de l'anarco-sindicalisme de la I Internacional, aquest serà posat fora de la llei. S'aconsegueix l'estabilitat política gràcies a les victòries contra els carlistes (1875), contra els sublevats cubans (1878) i pel disseny de Cánovas del Castillo, que amb el govern del general Serrano, eliminats carlistes, republicans i obreristes, imposa la dualitat entre els conservadors liberals i els constitucionalistes -fusionistes amb els serrells de cada banda dels seguidors de Castelar i de Pidal. L'experiment funciona, tot i les imperfeccions.

L'eufòria econòmica, dins una Europa en depressió, facilita la inversió estrangera. Les construccions ferroviàries, les explotacions mineres, etc. prenen increment i l'agricultura viu un dolç moment arran de la destrucció de la vinya francesa per la fil·loxera, i el crit de "vi cap a França" era el sinònim de la represa. La "febre d'or" és explicada per Jaume Vicens i Narcís Oller com a sinònim de diner fàcil. Almirall critica aquesta "febre" com a sistema fictici i fals, purament especulatiu de valors no reals, amb implicacions sobre la conducta. La seva crítica s'estén també contra el joc, mentre destaca i lloa la tradicional actitud dels catalans que es basa en conceptes de l'antigor com el treball o l'estalvi entesos com a conceptes bàsics per a la creació de riquesa.

De les moltes diferències entre el sistema organitzat a Madrid i

a Barcelona, ens interessa remarcar-ne una, assenyalada per Borja de Riquer i Termes, que és l'estructuració diferent dels interessos dels conservadors catalans respecte dels interessos dels conservadors espanyols. Duran i Bas i Mañé i Flaquer tenen problemes a fer entendre quins són els desigs de les classes altes catalanes. Aquestes aspiren a un "Estat conservador fort" que aturi els "excessos" de les masses obreres i dels democràtics republicans. La burgesia, doncs, contenta per la pau i l'ordre, vehicula només reivindicacions puntuals com els aranzels proteccionistes; mentres tant, els polítics són escollits, no jeràrquicament com Romero Robledo, el qual feia i desfeia arreu, sinó mitjançant la representativitat corporativista en la qual els candidats provenen dels sectors i, per tant, en certa manera, els representen. Dins del mateix sistema és una significativa variació entre el "cunerisme" i la representativitat. El resultat és que, a finals de segle, a Catalunya es consoliden les associacions econòmiques o professionals (l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, el Foment del Treball Nacional i d'altres) mentre que les formacions polítiques conservadores no prosperen, tenen pocs afiliats i es troben en pràctica desintegració. L'absentisme electoral és altíssim, i hom pot constatar la progressiva creixent deterioració del funcionament d'aquest sistema a Catalunya.

L'aspiració suprema d'Almirall és transformar les estructures de l'Estat mitjançant l'evolució ideològica, més que no pas amb actes de força, atesos els fracassos del sexenni democràtic. També vol que hi hagi una substitució del sistema de govern, no pas de la forma -monarquia o república- sinó del fons, per mitjà

del predomini del sistema federal davant el centralista. Però no ho aconsegueix, entre d'altres raons, per la gran potència de l'oligarquia agrària davant la reduïda burgesia industrial i financera, moderna i liberal, cenyida exclusivament als seus interessos, a curt termini, entre els quals, òbviament, figura més l'atenció per la pau social que la democratització de l'Estat.

La dificultat de vertebrar un moviment polític que aplegui els conceptes d'acció política i catalanisme, sota la direcció d'Almirall, cristal·litza en el Centre Català, que pateix la divisió del 1887, quan els intel·lectuals de "La Renaixensa" -Guimerà, Palla i Forgas, Aldavert, Permanyer...- l'abandonen per l'autoritarisme, radicalisme i politicisme que hi ha impregnat l'absorbent Almirall. En realitat, dins el Centre hi ha dos tipus de concepcions profundament antagòniques del catalanisme. Són dues visions de Catalunya i del món amb factors, però, d'indole puntual, tant de caràcter econòmic com polític, que no faciliten la convivència dels dos grups dins la mateixa agrupació política. Regionalisme i catalanisme seran els motors del desvetllament polític amarat de carlisme i col·laboració amb els partits dinàstics a un extrem, i de liberalisme i republicanisme a l'altre. Certament, un panorama complex i gens senzill.

El regionalisme cal entendre'l com un pre-nacionalisme i no com l'acceptació actual del terme. Per exemple, el periòdic catalanista reusenc "Lo Somatent" (1886-1903) té el títol de Periòdic regionalista. En el seu programa fundacional del número 1, del 15

d'agost de 1886, sembla talment que sigui el mateix Almirall l'autor de l'editorial. El diari neix fruit indirecte de Lo Catalanisme i l'argumentació, terminologia, etc. són d'una clara influència seva.

Aquest incipient nacionalisme no és el que té el suport de la burgesia, ja que hauran de transcórrer una desena d'anys per tal que, amb la incidència d'altres factors com l'exhauriment del sistema polític de la Restauració, l'assumpció dels elements més arrelats a la vida burgesa, com l'eficàcia i el lucre, es produeixi el triomf. És a les famoses eleccions a diputats del maig de 1901, quan els regionalistes tenen quatre actes, dues els republicans --Lerroux i Pi i Margall-- i una els dinàstics --P. G. Maristany--. Borja de Riquer definiu els punts polítics que caracteritzen la futura Lliga Regionalista: una acció política davant la passivitat de la burgesia catalana, una via reformista per millorar el funcionament general del país i la reconquesta de Catalunya, eliminant la corrupció i el caciquisme.

El Centre Català té diverses línies de pensament que coexisteixen. S'encindeix el 1887 arran la discussió pública del programa que Almirall elabora arran el seu discurs inaugural. Els crítics van a les eleccions però les perden i han de marxar del Centre. La lectura de la revista portaveu de l'entitat és prou explícita. Almirall, això no obstant, continua en els mateixos postulats, que aferma des de la ruptura amb Pi i Margall, el 1881, i gairebé es tanca en un cercle sense sortida. Aspira a canviar el país sense una avantguarda, dinàmica i potent, que el segueixi. Vol

treballar, igual que el 1885, l'any del Memorial, amb la col.laboració conjunta d'intel.lectuals i industrials, però aquests darrers miren més envers Cuba, Puerto Rico i Filipines que no pas envers la federació, el pacte o l'aliança. Els preocupa més la qüestió dels aranzels que no el programa de l'incipient autonomisme. Fins a l'esfondrada de 1898 no s'obriran els ulls dels burgesos catalans, i encara només d'uns sectors. Amb Prat de la Riba es produirà la conjunció plena amb l'Església, que rebutja el sentit laic d'Almirall, les seves afinitats maçòniques, el seu liberalisme anglosaxó (Jefferson, Hamilton, Spencer...), la visió materialista de la vida, (Darwin...). El Memorial és, només, un episodi sense conseqüències polítiques estables dins la unió possible dels grups que esmentem.

FONTS I BIBLIOGRAFIA

Arxius
Prensa
Bibliografia

Arxius

Arxius consultats:

- ACA Arxiu de la Corona d'Aragó. Exclussivament els Libros de Actas de la Sala de Gobierno del 1879 (vol. 319), 1880 (vol. 320) i 1881 (vol. 321). També, sense resultat pràctic els lligalls del mateix període de la Sala de lo Criminal i de l'Audiència Política (1714-1886).
- ABB Arxiu del Bisbat de Barcelona. Premsa.
- AHCB Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. Especialment les col·leccions de premsa.
- AHN Archivo Histórico Nacional. Madrid. Sección de Fondos Modernos. Sense resultats. Només conserven documentació de publicacions periòdiques com "L'Avi", etc. Ens interessaven els papers d'autorització del DC.
- AGCB Arxiu del Govern Civil de la Província de Barcelona. Consultats els Llibres Registre de Sortides (1879-1881) amb indicació de denúncies, multes, etc.
- BA Biblioteca Arús. Premsa i bibliografia primària.
- BAP Biblioteca-Arxiu del castell de Perelada.
- BC Biblioteca de Catalunya. Premsa i bibliografia.
- BIEI Biblioteca de l'Institut d'Estudis Ilerdencs. Premsa.
- BPF Biblioteca Pública Fages de Climent de Figueres. Premsa
- BPT Biblioteca Pública de Tortosa.
- BPV Biblioteca Pública de Valls.
- BUG Biblioteca Universitària Bisbe Lorenzana. Girona. Premsa.
- HMM Hemeroteca Municipal de Madrid. Premsa de Madrid.

Premsa

Barcelona:

"La Alianza de los Pueblos"	(1869)	P
"L'Arch de Sant Martí"	(1884-1891)	C
"L'Art del Pagès"	(1877-1886)	P
"L'As d'Oros"	(1880)	C
"L'Avens"	(1881-1893)	C
"L'Avi"	(1878-1880)	C
"La Barretina"	(1873)	C
"Bol. Of. de la Provincia"	(1879-1882)	P
"Bol. Of. Ob. de Barcelona"	(1879-1881)	C
"La Bomba"	(1875-1881)	C
"Lo Borinot"	(1879-1882)	C
"But. de l'Ass. d'Exc. Cat."	(1878-1881)	P
"But. del Centre Català"	(1882-1884, 1888)	C
"Calendari Català"	(1879-1881)	C
"La Campana de Gràcia"	(1870-71, 1879-81)	P
"Cataluña"	(1907)	P
"El Correo Catalán"	(1879-1881)	P
"La Correspondencia de Cataluña"	(1879)	O
"Diari Català"/"Lo Tibidabo"		
"La Veu de Catalunya"/		
"Lo Catalanista"	(1879-1881)	C
"Diario de Barcelona"	(1879-1881)	P
"El Diluvio"/"El Telègrafo"/"La		
Imprenta"	(1868-1902)	P
"L'Escut de Catalunya"	(1879-1880)	C
"La España Regional"	(1886-1893)	C
"L'Esquella de la Torratxa"	(1879-1881)	P
"El Estado Catalán"	(1869-1870)	C
"L'Excursionista"	(1878-1890)	C
"El Federalista"	(1868-1869)	C
"La Flaca"/"La Carcajada"/		
"La Madeja Política"/"El Lio"	(1869-1873)	C
"Gaceta de Barcelona"	(1878-1880)	P
"La Gaceta de Cataluña"/"La		
Gacetilla"	(1878-1880)	P
"Gaceta Médica de Cat."	(1878-1879)	P
"La Gacetilla" (T. A.)	(1880)	P
"Lo Gay Saber"	(1878-1883)	C
"La Ilustración"	(1880-1891)	P
"La Ilustració Catalana"	(1880-1894)	C
"La Llar"	(1871)	C
"Lletras"	(1880)	P
"La Marsellesa"	(1873-1874)	P
"La Mosca"	(1881-1884)	P
"El Mosquito"	(1877-1881)	P
"Lo Nunci"	(1877-1882)	C
"El Parthenon"	(1879-1880)	P
"La Porra"	(1881)	C
"La Publicidad"	(1878-1904)	O
"La Pubilla"	(1867-1868)	C
"La Quinsena del Pagès"	(1878-1883)	P
"La Rambla"	(1867)	C

"Raza Latina"	(1880)	C
"La Renaixensa" (rev. i diari)/		
"Lo Renaixement"		
"Revista Catalana de Literatura, Ciencias y Arts"	(1871-1881)	C
"El Restaurador Farmaceutico"	(1881-1885)	P
"Revista Popular"	(1871)	O
"Revista de Ciencias Históricas"	(1880-1886)	P
"La Rondalla"	(1874)	P
"La Sardana"	(1881-1882)	O
"Lo Somatent"	(1868-1869)	C
"La Teula"/"La Teula Barcelon."/		
"La Tramuntana"	(1880-1903)	P
"La Trona"	(1868)	C
"El Tupè"	(1881)	C
"La Vanguardia"	(1881)	C
"La Veu del Centre Català"	(1887-1888)	C

Fora de Barcelona:

"La Academia"	(Madrid, 1877-1879)	P
"El Ampurdanés"	(Figueres, 1880)	C
"Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera"	(Tarragona, 1879-1886)	P
"L'Aureneta"	(Buenos Aires, 1778-1880)	O
"El Boceto"	(Figueres, 1881)	C
"Boletín Semanal"	(Figueres, 1878-1879)	C
"Bol. Of. de la Prov. de Gerona"	(Girona, 1879-1881)	P
"Bol. Of. Prov. Gerona"	(Girona, 1879-1881)	P
"Bol. de Primera Enseñanza"	(Girona, 1879-1881)	P
"But. del Centre Català"	(Terrassa, 1886-1887)	C
"Lo Carril de Vilanova"	(Vilanova, 1879)	C
"El Clamor Ampurdanés"	(Figueres, 1880)	C
"El Constitucional"	(Girona, 1881)	P
"Diario de Valls"	(Valls, 1878-1879)	C
"Diario Vallense"	(Valls, 1878)	P
"El Eco Ampurdanés"	(Figueres, 1875, 1878-79)	C
"El Eco de la Prov. de Gerona"	(Girona, 1881)	C
"El Eco del Centro de Lectura"	(Reus, 1879-1881)	P
"El Eco del País"	(Girona, 1881)	C
"El Eco Guixolense"	(St. Feliu de G., 1880-1881)	O
"El Escudo de Masnou"	(El Masnou, 1879)	O
"El Estado Catalán"	(Madrid, 1873)	C
"El Faro Ampurdanés"	(Figueres, 1880)	C
"Gaceta de Madrid"	(Madrid, 1876-1881)	P
"El Gerundense"	(Girona, 1880-1881)	P
"El Guixolense"	(St. Feliu de G., 1880-1881)	O
"El Heraldo del Masnou"	(El Masnou, 1879)	O
"L'Ignorancia"	(Palma, 1879-1880)	C
"El Impenitente"	(Figueres, 1879-1880)	C
"La Lucha"	(Girona, 1879-1881)	P
"La Llumanera de N. Y."	(N. Y., 1874-1881)	C
"La Pàtria Catalana"	(Valls, 1880-1881)	C
"El Pueblo Nuevo"	(St. Martí de P., 1879)	P
"Revista de Gerona"	(Girona, 1876-1895)	C
"Revista de Lérida"	(Lleida, 1875-1879)	P
"Semnario Administrativo"	(Lleida, 1878-1881)	O
"Revista Contemporanea"	(Madrid, 1876-1892)	P
"Revue de Monde Latin"	(Paris, 1883-1887)	C
"Lo Rossinyol del Ter"	(Girona, 1880-1881)	C
"La Razón de la Sinrazón"	(St. Boi, 1879-1882)	P
"Semnario de Tortosa"	(Tortosa, 1880)	P
"Lo Somatent"	(Reus, 1886-1903)	P
"Teléfono Catalán"	(Girona, 1879-1881)	C
"La Unión Escolar"	(Girona, 1880)	P
"El Vallense"	(Valls, 1879)	P
"La Vetllada"	(Girona, 1881)	C
"La Veu del Montserrat"	(Vic, 1878-1895)	P

C: Completa, només els anys esmentats.
P: Parcialment.
O: Ocasionalment.

Bibliografia

a) Bibliografia sobre Valenti Almirall

ALCOBERRO, Ramon: Almirall i la filosofia a Catalunya, "El Llamp", 31 (I-VIII-85).

C. A. (ARNAU, Carme): Valenti Almirall a Lo Catalanisme, Barcelona, Edicions 62, 1979, pàgs. 5-9.

ALOMAR, Gabriel: Pròleg a Articles, Barcelona, Centre Nacionalista Republicà, 1908.

ALBERTI, Josep: Valenti Almirall i Llozer, dins Diccionari Biogràfic, vol. I, pàgs. 98-100, Barcelona, Alberti Editor, 1966.

BENET, Josep: Valenti Almirall i Llozer, a Gran Enciclopèdia Catalana, vol. I, pàgs. 644-645.

BILBENY, Norbert: Valenti Almirall: filosofia d'una política a Entre Renaixença i Noucentisme, Estudis de Filosofia, Barcelona, La Magrana, 1984, pàgs. 41-47.

BRIZ, F. P.: Quatre paraules sobre el llibre de D. V. Almirall "Lo Catalanisme", Barcelona, Victor Berdòs i Feliu, 1886.

CAMBO, Francesc: Valenti Almirall i "Lo Catalanisme" dins Memòries polítiques (1876-1936), Barcelona, Alpha, 1981, vol. I, pàgs. 34-35.

CARMONA, Angel: El fundador Almirall a Dues Catalunyes, Barcelona, Ariel, 1967, pàgs. 209-220.

CENTELLES, Martí: Valenti Almirall i "Lo Catalanisme", "Revista Orfeo Català", 9 (1987) pàgs. 10-11.

CORREDOR, Josep M.: La Unió americana i la Confederació suïssa vistes per Valenti Almirall a De casa i d'Europa, Barcelona, Selecta, 1971, pàgs. 125-171.

id: Almirall y la "idea exacta" del federalismo, "Destino", 1949 (8-II-1975).

FERRER, Francesc: Valenti Almirall, "Avui" (13-VIII-1985) Rep. a Catalunya ligh, Barcelona, El Llamp, 1986, pàgs. 183-186.

FIGUERES, Josep M.: V. Almirall i l'erupció de l'Etna, "(Ciència)", 29 (juny-juliol 1983).

id: Los Xiguets de Valls x'ls toros, "Cultura", 423 (Valls, octubre 1983), pàgs. 16-18.

id: V. Almirall. Personalitat desconeguda, "El Llamp", 5 (10-V-1984) pàgs. 14-15.

id: Pròleg a Articles polítics. "Diari Català" 1879-1881, Barcelona, La Magrana, 1984, pàgs. V-XL.

id: Pròleg a Societat i Cultura, Barcelona, Edicions 62, 1985, pàgs. 5-16.

id: El primer Congrés Catalanista i Valenti Almirall. Materials per a l'estudi dels orígens del catalanisme, Barcelona, Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya, 1985.

id: V. Almirall, promotor del Memorial, "L'Avenc", 80 (març de 1985) pàgs. 50-55.

id: V. Almirall. Forjador del catalanisme polític, "La Vanguardia", (24-VIII-1985).

id: Sobre Almirall. Guimerà y el clericalismo, "La Vanguardia", (14-IX-1985).

id: Valenti Almirall i el Memorial de Greuges: del "Diari Català" a "La Renaixença", dins El Memorial de Greuges i el catalanisme polític, Barcelona, La Magrana-IMH, 1986, pàgs. 43-55.

id: Lo catalanisme cent anys després, "La Vanguardia", (23-XII-1986).

id: Almirall i Prat de la Riba: dues vides paral·leles, "Avui", (2-VII-1988).

id: Valenti Almirall, forjador del catalanisme polític, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1990.

FOLGUERA i DURAN, M.: Valenti Almirall, "La Renaixensa", 26-VI-1904 i reproduït a "Butlletí del Centre Català", 6 (juny de 1904) i "La Renaixensa", (26-VI-1904).

El folletó del señor Almirall, "El Eco Posibilista" (16-I-1887).

FONT, Melcior: La vida i l'obra de Valenti Almirall dins "Anuari dels Catalans", Barcelona, A. López, 1926, pàgs. 124-195.

GARRIGA i MASSO, Joan: Valenti Almirall i els seus amics dins Memòries d'un liberal catalanista (1871-1839), Barcelona, Edicions 62, 1987, pàgs. 31 i ss.

GOMIS, Cels: Valentín Almirall (1941-1904), "Cataluña", 1 (1-X-1907).

JARDI, Enric: Almirall, home de dret, "Serra d'Or", 318 (març de 1986).

JUTGLAR, Antoni: Presentació a Lo Catalanisme, Barcelona, Alta Fulla, 1978, (edició facsimil).

id: Estudio preliminar a España tal como es, Barcelona, Anthropos, 1983, pàgs. 7-50.

id: Valenti Almirall, un federal de Catalunya, "Avui", (9-V-1976).

LLORENS, Rodolf: El llibre de V. Almirall dins Com han estat i com són els catalans, Barcelona, Ariel, 1968, pàgs. 93-97.

LLORENS, Montserrat: Valenti Almirall i Llòzer (1841-1904) dins, Industrials i polítics (segle XIX) de J. Vicens Vives, Barcelona, Ed. Vicens Vives, 1980, 3a. ed., pàgs. 443-456, 1a. ed. a Barcelona, Teide, 1958, pàgs. 409-413.

MOLAS, Isidre: Valenti Almirall a Diccionari de Literatura Catalana, Barcelona, Edicions 62, pàgs. 34-35.

id: El liberalisme de V. Almirall, "L'Avenç", 92 (abril de 1986), pàg. 11. Tambè El catalanisme liberal a El pensament polític català del segle XVIII a mitjan segle XX a cura d'Albert Balcells, Barcelona, Edicions 62, 1988, pàgs. 107-127.

id: El liberalisme de V. Almirall, "L'Avenç", 92 (abril de 1986) pàgs. 10-21.

PI de CABANYES, Oriol: Victor Balaguer i Valenti Almirall: el fracàs d'una Renaixença progressista a Apunts d'Història de la Renaixença, Barcelona, Edicions del Mall, 1984, pàgs. 177-212.

PLA, Josep: El senyor Valenti Almirall a Prosperitat i rauxa de Catalunya, Barcelona, Edicions Destino, 1977, Obra completa XXXII, pàgs. 183-255 (text escrit el 1974-1975).

id: Al señor Corredor, agradeciéndole el ensayo sobre Almirall, "Destino", 1951 (22-II-1975).

id: ¿Era posible el federalismo de Almirall? "Destino", 1955 (22-III-1975).

PLANA, Alexandre: Les idees polítiques de Valenti Almirall, Barcelona, Societat Catalana d'Edicions, s/d, (1915).

PRAT de la RIBA, Enric: El Precursor, "La Veu de Catalunya", (1-X-1904), Rep. dins Articles, Barcelona, Biblioteca Política de Lliga Catalana, 1934, pàgs. 214-216.

ROCA i ROCA, J.: Valentin Almirall. Apuntes biográficos, Barcelona, Mariano Galve, 1905.

ROURE, Conrad: Valentin Almirall dins Recuerdos de mi larga vida. Costumbres, anécdotas, acontecimientos y sucesos acaecidos en la ciudad de Barcelona, desde 1850 hasta el 1900, Barcelona, Biblioteca de "El Diluvio", 1926, vol. III, pàgs. 133-150.

ROURA, Jaume: Poesia i política. Entorn d'un discurs de Valenti Almirall, "Serra d'Or", 333 (març de 1987), pàgs. 39-41.

ROVIRA i VIRGILI, Antoni: La renovació doctrinal del nacionalisme, "Revista de Catalunya", núms. 2-12 (1912).

id: Valentí Almirall, Barcelona, Editorial Barcino, 1936, Col·lecció Popular Barcino, CXXXI.

id: V. Almirall, "Revista de Catalunya", 102 (Paris, abril-juny 1947) pàgs. 6-15.

id: El federalisme català. Valentí Almirall dins Els corrents ideològics de la Renaixença Catalana, Barcelona, Barcino, 1966, pàgs. 46-51.

SALVADOR i MENCERRE, Eugènia: Valentí Almirall i Llózer dins Diccionari de les Ciències de la Societat als Països Catalans (segles XVIII-XX), Barcelona, Edicions 62, 1979, pàg. 32.

SANTS OLIVER, Miguel dels: A propòsit de l'Almirall, (1911), dins Obra Completa, Barcelona, Selecta, 1948, "Biblioteca Excelsa", pàgs. 470-484.

SOLE TURA, Jordi: El pensamiento político y la trayectoria de Valentín Almirall, "Revista Jurídica de Cataluña", (núm. extr. de 1970) pàgs. 341-366.

id: Almirall: La burguesia ideal dins Catalanismo y revolución burguesa, Madrid, Cuadernos para el Diálogo, 1970, (2a. ed.) pàgs. 105-120.

id: Pròleg a Ideari de Valentí Almirall, Barcelona, Edicions 62, 1974, pàgs. 5-16.

TORRENT ORRI, Rafael: Almirall y otros federales también rechazan el pactismo de Pi dins Dos federalismos y su pugna en España, Barcelona, Dopesa, 1974, pàgs. 135-149.

TRIAS VEJARANO, Juan: Almirall y los orígenes del catalanismo, Madrid, Siglo XXI, 1975.

VALENTI i FIOL, Eduard: Valentí Almirall, dins El primer modernisme literario catalán y sus fundamentos ideológicos, Barcelona, Ariel, 1973, pàgs. 111-145.

Valentín Almirall y Llózer, Enciclopedia Espasa Calpe, vol. IV, pàg. 838.

VALLVERDU, F.: Sobre el pensament progressista català de la Restauració a la Dictadura: Almirall, Brossa, Alomar, Salvat-Papasseit dins Problemes de Llengua i Literatura Catalanes, Actes del II Col.loqui Internacional sobre el Català, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976, pàgs. 328-338.

b) Bibliografia sobre el "Diari Català"

FIGUERES, Josep M.: Introducció a Articles polítics. "Diari Català", (1879-1881), Barcelona, La Magrana i Diputació de Barcelona, 1984, col. "Biblioteca dels Clàssics del Nacionalisme Català", 7, pàgs. IV-XL.

id: Introducció a Cultura i societat, Barcelona, Edicions 62, 1985, col. "L'Alzina", 5, pàgs. 5-18.

id: El "Diari Català" dins El primer Congrés Catalanista i Valenti Almirall, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1985, pàgs. 17-40.

id: El "Diari Català" (1870-1881): plataforma d'exposició del pensament catalanista, dins Catalanisme. Història, política i cultura, Barcelona, L'Avenc, 1986, col. "Clio", 7, pàgs. 73-98.

id: Literatura catalana al "Diari Català" (1879-1881), dins Actes del Setè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986, pàgs. 69-89.

id: El "Diari Català" dins V. Almirall, forjador del catalanisme polític, Barcelona, Publicacions de la Generalitat de Catalunya, 1990, col. "Textos i documents", 8, pàgs. 85-100.

FONT, Melcior: Almirall, periodista, dins V. Almirall, Anuari dels Catalans, Barcelona, Imp. López Llausàs, 1926, pàgs. 149-155.

GIVANEL, Joan: "Diari Català", dins Bibliografia Catalana, Premsa Barcelona, Inst. Patxot, 1937, vol. I, pàgs. 142-143.

MACIA, Enric: El primer diari en català, fa cent anys, "Canigó", 604-605, (1979).

MARTELL, Martí: Diaris catalans, "La Veu de Catalunya", (13-I-1927).

MIQUEL i VERGES, J. M.: "Diari Català", "Mirador", (12-IV-1934).

id: "Diari Català" dins La premsa catalana del vuit-cents, Bar-

celona, Ed. Barcino, 1937, vol. II, pàgs. 103-126.

PAMIES, Josep M.: La premsa diària en català té un segle d'existència. "El Correo Catalán", (7-IV-1979).

SOLA i DACHS, Lluís: "Diari Català", "Avui", (9-V-1976), Rep. i amp. a "Història dels diaris en català. (Barcelona. 1879-1976), Barcelona, Edhasa, 1978.

id: "Diari Català" i el seu pensament. "Avui", (6-V-1979).

TORRENT, Joan i TESIS, Rafael: Un diari polític catalanista: "Diari Català", dins Història de la premsa catalana. Barcelona, Ed. Bruguera, 1966, 2 vols. vol. I, pàgs. 147-153.

TRIADU, Joan: Centenari d'un diari català. "Serra d'or", (abril de 1981), pág. 267.

TRIAS VEJARANO, Juan J.: Las primeras actuaciones: obstáculos y concesiones. dins Almirall y los orígenes del catalanismo. Madrid, Siglo XXI, 1975, pàgs. 278-321.

VALENTI i FIOL, Eduard: El "Diari Català", dins El primer modernismo literario catalán y sus fundamentos ideológicos. Barcelona, Ariel, 1973, pàgs. 127-145.

Bibliografia general

b) Bibliografía primària

Acta de la Sesión Pública celebrada en el Ateneo Barcelonès el 30 de noviembre de 1896, Barcelona, L'Avens, 1896.

Almanaque del "Diario de Barcelona" para el año 1879, Barcelona, Imp. Barcelonesa, 1878.

Id per 1880, 1881 i 1882.

Ateneo Libre de Cataluña. Discurso y Memoria leídos por su presidente y secretario en la sesión inaugural de esta asociación celebrada en 20 de Marzo de 1878, Barcelona, Tasso, 1878.

AYMAMI, Joaquim: La primera batallada, "La Campana de Gràcia", 2.000 (17-IX-1907).

BAIXERAS, Angel José: Reforma de Barcelona. Refutación de las oposiciones presentadas contra el proyecto de reforma interior de la esta ciudad, adoptado por el Ex. Ayuntamiento de la misma, Barcelona, Imp. Barcelonesa, 1881.

BLANCO GARCIA, Francisco: La literatura española en el siglo XIX, Madrid, Saenz de Cubera H. editores, 1909-1912, 3 vols.

BOFARULL i BROCA, Antonio: Pasado, presente y porvenir de Barcelona, Barcelona, Ramirez y Cia., 1881.

El catalanismo proteccionista-separatista, "El Eco del Pais", (Girona, 7-VI-1881).

Lo catalanisme i els carlistes, "L'Arch de Sant Marti", 222 a 224 (23 a 30-I-1887).

El Catalanismo ante el Tribunal de Imprenta, "Gaceta de Cataluña", (10-X-1880).

COLLELL, Jaume: La revolució i les antigualles, Vic, Anglada, 1872.

id: Catalanisme, el que és i el que deuria ser, "La Veu del Montserrat", 25 (19-VI-1880) pàgs. 206-207; 26 (26-VI-1880) pàgs. 213-214; 27 (3-VII-1880) pàgs. 221-223; 28 (10-VII-1880) pàgs. 229-231. Edició integral a Vic, 1879.

COROMINES, Pere: Els anys de joventut i el procés de Montjuïc, Barcelona, Curial, 1974, és el primer vol. dels tres de Diaris i records.

CRIADO, Juan P.: Antigüedad e importancia del periodismo español. Notas históricas y bibliográficas, Madrid, Imp. de la Soc. Ed. de S. F. de Sales, 1892.

DIVERSOS: El Libro del Ciudadano, Barcelona, Lib. de V. Pérez, 1887.

ELIAS DE MOLINS, José: Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX, Barcelona, Fidel Giró, 1899, 2 vols.

[ESCOLASTICH]: Lo Catalanisme i els catalanistes, "Lo Gay Saber", núms. XVIII, XIX i XIX (sic) del 1 i 15-XI-1880 i 1-X-1880. pàgs. 191-193, 199-200 i 215-217.

id: Lo periodisme català, "La Veu del Montserrat", (Vic) núms. 50 i 51 corresponents a l'11-XII i 18-XII-1880, pàgs. 406-407 i 415-416.

GONZALEZ SUGRANES, M.: La República en Barcelona. Apuntes para una crónica, Barcelona, Henrich y Cia., 1896.

GRAS i ELIAS, Francisco: Siluetes d'escriptors catalans del siglo XIX, L' Avenc, 1909, 1910 i 1913, 4 vols.

La INDUSTRIA MODERNA, por el obrero P. M.. Consideraciones que un obrero de la clase algodonera dirige a todos los demás obreros y obreras, relativas a los males que se originan en las fábricas, Barcelona, Imp. V. e H. Gaspar, 1869.

IXART, Josep: Entorn de la literatura catalana de la Restauració, Barcelona, Edicions 62, 1980.

LORENZO, Anselmo: Fuera politica. Demostración de la justicia y conveniencia de que los trabajadores se separen de la utopia politica para dedicarse al positivismo social, Sabadell, Imp. Comas, 1886.

MALUQUER i VILADOT, Joan: Les meves noces d'or amb el molt Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona, 1877-1927, Barcelona, Altés, 1929.

[MANE i FLAQUER, J.]: Ligeras reflexiones al discurso de Núñez de Arce, Madrid, 1886.

MASPONS i LABROS, F.: Ball de gitanes en lo Vallès, dins Miscelània Folklorica, Barcelona, Verdager, 1887.

MASSO i TORRENTS, Jaume: Cinquanta anys de vida literària. (1883-1933), Barcelona, Edició d'homenatge, 1934.

MARTI i JULIA, D.: Per Catalunya, Barcelona, 1913, nova edició a Barcelona, La Magrana, 1984.

MASRIERA, Artur: Barcelona isabelina y revolucionaria. Episodios, anécdotas, recuerdos, documentos, Barcelona, 1930.

id: Los buenos barceloneses. Hombres, costumbres y anécdotas de la Barcelona ochocentista (1850-1870), Barcelona, Poliglota, 1924.

MUNTANER, Ramon: La Barcelona vuitcentista (1801-1900), Barcelona, Catalònia, 1929.

NADAL, Joaquim M. de: Cromos de la vida vuitcentista. Memòries d'un barceloní, Barcelona, Dalmau, 1946.

NUNEZ DE ARCE, Gaspar: Discurso leído... Madrid, Rivadeneyra, 1886.

OLLER, Narcís: Memòries literàries. Història dels meus llibres, Barcelona, Aedos, 1962.

id: La societat catalana de la Restauració, Barcelona, Edicions

62, 1965.

J. P. F. [PELLA i FORGAS, Josep]: Ligeras reflexiones al discurso de Núñez de Arce, "La España Regional", (1886).

PI i MARGALL, F.: La reacci3n y la revoluci3n, estudios politicos y sociales por... Madrid, Imp de Rivadeneyra, 1854.

id: Las nacionalidades, Madrid, 1877.

id: Unitarismo y federalismo, Madrid, E. Escobar, 1881.

id: Discursos de _____ publicados por el Centro Democrático Histórico de Barcelona y circular dirigida por el mismo a sus correligionarios, Barcelona, Verdaguer, 1881.

id: La República de 1873. Apuntes para su historia, Madrid, Seminarios y Estudios, 1970.

id: La qüestió de Catalunya. Escrits i discursos, Barcelona, Societat Catalana d'Edicions, 1913, Ed. recent d'Alta Fulla, Barcelona, 1978.

PRAT de la RIBA, Enric: La Nacionalitat Catalana, Barcelona, 1906.

ROCA i ROCA, J.: F. Pi i Margall. Esb3s biogràfic, Barcelona, Duran i Alsina, 1921.

id: Lo senyor Pi i Margall. L'autonomia i el pacte, "La Campana de Gràcia", 625 (29-V-1881).

ROURE, Alfonso: La "Rebotisa" de Pitarra. Capítulos sobre la historia del humorismo ochocentista, Barcelona, Millà, 1946.

ROURE, Conrad: Anys enllà. Aplec de recordances dels temps juvenils, Barcelona, La Il·lustraci3 Catalana, s/d.

id: Josep Lluís Pellicer, "La Il·lustraci3 Catalana", 51 (30-XI-1881).

SARDA, Joan: Lo catalanisme i la literatura catalana, "La Renaixensa", 10 (30-XI-1879).

SANPERE i Miquel, Salvador: Barcelona, son passat, present i porvenir. Memòria històrica, filosòfica i social, Barcelona, La Renaixensa, 1878.

TUBINO, FRANCISCO M.: Historia del renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia, Madrid, Tello, 1881.

id: Les dues tendències del catalanisme literari, "La Lluanera de Nova York", 71 (març de 1881).

TUTAU, Joan: Acta de la Sesió Pública celebrada en el Ateneo Barcelonés el 22 de Novembre de 1886, Barcelona, La Academia, 1886.

URQUINAONA, José Maria: Avisos al Obispado de Barcelona para contener la influencia moral de las malas doctrinas en el momento actual, Barcelona, Imp. del H. de P. Riera, 1879.

VALL i PUIGI, M.: Los Jocs Florals de 1886, "La Veu del Montserrat", 19 (8-V-1886).

c) Bibliografia secundària

ALBERTI, Santiago: El republicanisme català i la restauració monàrquica (1875-1923), Barcelona, Alberti, 1972.

ANGLADA i VILARDEBO, Joan: El canonge Jaume Collell, Vic, P. E. A., 1983.

ARTOLA, Miguel: Partidos y programas políticos 1808-1936, Madrid, Aguilar, 1977, 2 vols. esp. el vol. I.: Los partidos.

BALCELLS, Albert: Cataluña contemporánea. I (Siglo XIX), Barcelona, Siglo XXI, 1977, 2a. ed. 1979.

id: et ARDIT, Manuel i SALES, Núria: Història dels Països Catalans (De 1714 a 1975), Barcelona, Edhasa, 1980.

BATISTA i ROCA, Josep M.: Els precursors de la Renaixença, dins 8 conferències sobre Catalunya, Barcelona, Proa, 1971, pàgs. 85-143.

BERTRAN i PIJOAN, Lluís: Prensa de Catalunya, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1931.

id: Diaris, periòdics, revistes, butlletins, etc. apareguts a Catalunya de cent anys ençà, "El Borinot", 74-147 (1925-1926).

BORI, Salvador: Tres maestros del lápiz de la Barcelona ochocentista, Padró, Planas, Pellicer, Barcelona, Millà, 1945.

CAMARASA, Josep: El viatge d'un naturalista al rededor del món fet a bordo del barco "Lo llebrer" (The Beagle) desde 1831 a 1836, primer llibre científic, en català, de la Renaixença, Barcelona, Alta Fulla i Diputació de Barcelona, 1982, pàgs. VII-XVIII.

CAMPS i ARBOIX, Joaquim: El Memorial de Greuges, Barcelona, Dalmau, 1968.

id: Duran i Bas, Barcelona, Aedos, 1961.

CARR, Raymond: España 1808-1939, Barcelona, Ariel, 1979, 4a. ed., 1984.

CARRERA Y PUJAL, Jaime: Historia política de Cataluña en el siglo XIX, Barcelona, Bosch, 1957-1959, 7 vols.

Jaume Collell. Miscel·lània d'homenatge, Barcelona, Altés, 1927.

CASASSAS, Jordi: L'Ateneu Barcelonès. Dels seus orígens als nostres dies, Barcelona, La Magrana i IMH, 1986.

CASTELLS, Andreu: Informe de l'oposició. Anex per a la història de Sabadell, Sabadell, Riutort, 1975-1983, 6 vols., vol. II: República i acció directa, (1972).

CASTILLO, Santiago: La prensa política de Madrid: notas para el análisis de las estadísticas del timbre. (1873-1887) dins Prensa y Sociedad... Madrid, Edicusa, 1975, pàgs. 149-198.

CENDAN PAZOS, Fernando: Historia del derecho español de prensa e imprenta (1502-1966), Madrid, Editora Nacional, 1974.

CLARA, Josep: El federalisme a les comarques gironines (1868-1874), Girona, Diputació de Girona, 1986.

COMALADA, Angel: Catalunya davant el centralisme, Barcelona, Sirocco, 1984.

id: L'aspecte jurídic del Memorial de Greuges, dins El Memorial de Greuges i el catalanisme polític, Barcelona, La Magrana, 1986, pàgs. 57-86.

CUCURULL, Felix: Orígens i evolució del federalisme català, Barcelona, Aportació Catalana, 1970.

id: Panoràmica del nacionalisme català, Paris, Edicions Catalanes de Paris, 1975, esp. el vol. III: De 1875 a 1914.

id: El fet nacional a través de la història, Barcelona, La Magrana, 1978.

id: Consciència nacional i alliberament, Barcelona, La Magrana, 1978.

id: Les reivindicacions nacionals al Principat (1835-1868) "Quaderns d'Alliberament", 7 (1982) pàgs. 72-101.

CURET, Francesc: Història del teatre català, Barcelona, Aedos, 1967.

DIVERSOS: Història de Catalunya, Barcelona, Salvat, 1978-1979, 6 vols.

id: Història de la Literatura Catalana, Barcelona, Ariel, 1986, esp. vol. VII.

id: Història de la Literatura Catalana, Barcelona, Edicions 62-Orbis, 1984, 4 vols., esp. vol. I.

id: Los nacionalismos en la España de la Restauración, "Estudios de Historia Social", 28-29 (1984).

id: Un segle de vida catalana (1814-1930), Barcelona, Alcides, 1961, 2 vols.

DOMENECH, Anselm: La Llibreria Verdaguer i el Renaixement català, Barcelona, 1933.

DUARTE, Angel: El republicanisme català a final del segle XIX, Vic, Eumo, 1987.

DURAN i SANPERE, Agusti: Barcelona i la seva història, Barcelona, Curial, 1975, vol. III: L'art i la cultura.

ELORZA, M.; VALERO, J. i VAZQUEZ, M.: Datos para un estudio cuantitativo de la prensa diaria madrileña (1850-1875) dins Prensa y sociedad..., pàgs. 47-147.

FABREGAS, Xavier: Teatre català d'agitació política, Barcelona, Edicions 62, 1969.

id: Aproximació a la història del teatre català modern, Barcelo-

na, Curial, 1972.

id: F. Soler, A. Guimerà i el moviment catalanista, "Serra d'Or", 167 (agost 1973) pàgs. 55-57.

id: Les formes de diversió en la societat catalana romàntica, Barcelona, Curial, 1975.

FAULI, Josep: Els Jocs Florals de Barcelona, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1980.

FERNANDEZ ALMAGRO, Melchor: Historia política de la España Contemporánea, Madrid, Alianza Editorial, 1968, 3 vols., esp. el vol. I: 1868-1885, 2a. ed. 1969.

FERRER, Francesc: La persecució política de la llengua catalana, Barcelona, Edicions 62, 1985.

FERRER, Miquel: Del provincialisme al regionalisme (1833-1900), Barcelona, Dalmau, 1976.

FIGUERES, Josep M.: "La Renaixença". Diari de Catalunya. (1881-1905), Barcelona, Dalmau, 1981.

FONTANA, Josep: La revolució de 1868 a Catalunya, "Serra d'or", 108 (setembre de 1968).

id: Cambio económico y actitudes políticas en la España del siglo XIX, Barcelona, Ariel, 1973, 4a. ed. 1981.

id: et alt: Catalunya i Espanya al segle XIX, Barcelona, Columna, 1987.

GALI, Alexandre: Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya (1900-1936), Barcelona, 1984, esp. el vol. XI.

GALOFRE, Jordi: El primer Congrés Catalanista (1880), Barcelona, Dalmau, 1979.

GARCIA NIETO, Maria del Carmen: La prensa diaria de Barcelona, de 1895 a 1910, dins Prensa y sociedad en España 1820-1936, Madrid,

Cuadernos para el Diálogo, 1975, pàgs 241-270.

GARCIA VENERO, Maximiano: Historia del nacionalismo catalán. (1793-1936), Madrid, Editora Nacional, 1944.

GARRABOU, Ramon: El camp català als segles XIX i XX, dins Estructura social i econòmica del camp català, Barcelona, La Magrana i IMH, 1978.

GARRIGA i MASSO, Joan: Memòries d'un liberal catalanista (1871-1939), Barcelona, Edicions 62, 1987.

GIRALT, E: BALCELLS, A: TERMES, J.: Els moviments socials a Catalunya, València i Balears. Cronologia (1800-1939), Barcelona, Nova Terra, 1970.

GIVANEL i MAS, Joan: Publicacions periòdiques barcelonesses escrites en llengua catalana de 1879 a 1918, "Butlletí de la Biblioteca de Catalunya", any V (1920), pàgs. 83-102.

id: La bibliografia de la premsa catalana, "Estudis Universitaris Catalans", XI (1926) pàgs. 131-136.

id: Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonesa (1881-1890), Barcelona, La Revista, 1933.

id: Bibliografia catalana. Premsa, Barcelona, Institució Patxot, 1931-1937, 3 vols.

GOMEZ-REINO, ENRIQUE: Aproximación histórica al derecho de imprenta y de la prensa en España (1480-1966), Madrid, Instituto de Estudios Administrativos, 1977.

GONZALEZ CASANOVA, J. A.: Federalisme i autonomia a Catalunya. (1868-1938), Barcelona, Curial, 1974.

HINA, Horts: Castilla y Cataluña en el debate cultural (1714-1939) Historia de las relaciones ideológicas catalano-castellanas, Barcelona, Península, 1986.

ILLA i MUNNE, M. DEL C.: El segon Congrés Catalanista. Un Congrés inacabat, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1983.

IGLESIAS, Josep: La crisi agrària de 1879-1900: La fil·loxera a Catalunya, Barcelona, Edicions 62, 1968.

id: Història de l'excursionisme, dins Enciclopèdia de l'Excursionisme, Barcelona, Dalmau, 1964, vol. I: Història (1876-1939).

IZARD, M.: El sexenni democràtic i el federalisme republicà, 1868-1874, dins Història de Catalunya, Barcelona, Salvat, 1978, vol. V, 1983.

id: El segle XIX. Burgesos i proletaris, Barcelona, Dopesa, 1978.

JORBA, Manuel: Manuel Milà i Fontanals en la seva època, Barcelona, Curial, 1984.

JUTGLAR, Antoni: L'era industrial a Espanya, Barcelona, Nova Terra, 1962.

id: Federalismo y revolución. Las ideas sociales de Pi y Margall, Barcelona, Universidad de Barcelona, 1966.

id: Ideologías y clases en la España contemporánea, Madrid, Edicusa, 1968, 2 vols. vol. I: 1808-1874, vol II: 1874-1931.

id: Actitudes conservadores ante la realidad obrera en la etapa de la Restauración, "Revista del Trabajo", 25 (1969), págs. 47-119.

id: El constitucionalismo revolucionario de Pi y Margall, Madrid, Taurus, 1970.

id: Pi y Margall y el federalismo español, Madrid, Taurus, 1975-1976, 2 vols.

LACOMBA, J. A.: La primera República. El trasfondo de una revolución fallida, Madrid, Guadiana, 1973.

MAINER, José Carlos: Literatura y pequeña burguesía en España. Notas 1890-1950, Madrid, Edicusa, 1972.

MARTINEZ-CUADRADO, M.: Elecciones y partidos políticos en España (1868-1931), Madrid, Taurus, 1969, 2 vols.

MIQUEL i VERGES, Josep M.: La premsa catalana del vuit-cents, Barcelona, Barcino, 1937, 2 vols.

MIRACLE, Josep: Guimerà, Barcelona, Aedos, 1958.

id: La restauració dels Jocs Florals, Barcelona, Aymà, 1960.

MOLAS, ISIDRE: Ideari de Pi i Margall, Barcelona, Edicions 62, 1965.

id: Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia, Barcelona, Edicions 62, 1972, 2 vols.

MOLAS, Joaquim: La cultura durant el segle XIX, dins Història de Catalunya, Barcelona, Salvat, 1978, vol. V, pàgs. 177-191.

id: Els corrents literaris, dins Un segle de vida catalana (1814-1930), pàgs. 243-370 i 559-584.

MONES, Jordi: El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya (1833-1938), Barcelona, La Magrana, 1977.

id: La llengua a l'escola (1714-1939), Barcelona, Barcanova, 1984.

MONTOLIU, Manuel de: La Renaixença i els Jocs Florals, Barcelona, Alpha, 1962.

NADAL i FARRERES, J.: El modus vivendi i la indústria catalana. La torna d'una negociació diplomàtica, dins El Memorial de Greuges i el catalanisme polític, pàgs. 9-12.

id: La revolució de 1868 en Girona. La actuació de la Junta Revolucionària Provisional, Girona, Cambra de Comerç, 1971.

NADAL, Jordi: La població espanyola. Siglos XVI a XX, Barcelona, Ariel, 1966.

id: El fracaso de la revolución industrial en España (1814-1913), Barcelona, 1975.

NEU-ALTENHEIMER, Irmela: Per una nova lectura dels manuscrits inèdits dels Jocs Florals de Barcelona (1859-1899), dins Actes del XI Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalana, Barcelona, PAM, 1983.

NIETO DE SANGENIS, Mercedes: La primera República española en Barcelona, Barcelona, Publicaciones de la Cátedra de Historia General de España, Universidad de Barcelona, 1974.

OLIVE i SERRET, ENRIC: El moviment obrer català davant el Memorial, dins El Memorial de Greuges i el catalanisme polític, pàgs. 25-41.

PABON, Jesús: Cambó, Barcelona, Alpha, 1952-1969, vol. I: 1876-1918.

PALAU i DULCET, Antoni: Memorias de un librero catalán (1867-1935), Barcelona, Catalònia, 1935.

id: Manual del Librero Hispanoamericano. Bibliografía general española e hispanoamericana desde la invención de la imprenta hasta nuestros tiempos... Barcelona, Palau, 1948-1978, 26 vols.

PLA i ARXE, Ramon: "L'Avenc" (1881-1915): la modernització de la Renaixença, "Els Marges", 4 (maig de 1975), pàgs. 23-38.

PELLA i FORGAS, Josep: Periodisme. Estudis històrics del de Catalunya, "La Renaixença", IX (1879), pàgs. 21-37, 57-75, 112-126 i 151-162.

PI de CABANYES, Oriol: La Renaixença. Barcelona. Dopesa, 1979.

id: Elements per a la història del catalanisme popular, "Serra d'Or", 268 (gener de 1982) pàgs. 21-25.

POBLET, Josep M.: Frederic Soler. Serafi Pitarra, Barcelona, Aedos, 1967.

RAFOLS, J. F.: Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña, Barcelona, Millà, 1953.

REMISA, Maties: Els orígens del catalanisme conservador i "La Veu del Montserrat". Vic, Eumo, 1985.

REGLA, Joan: Historia de Cataluña, Madrid, Alianza Editorial, 1974.

RIQUER, Borja de: Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme, Barcelona, Edicions 62, 1977.

id: El conservadorisme polític català: del fracàs del moderantisme al desencís de la Restauració, "Recerques", 11 (1981), pàgs. 29-80.

id: L'establishment català i el Memorial de Greuges, dins El Memorial de Greuges i el catalanisme polític, pàgs. 13-23.

id: La vida política catalana (1856-1898) dins Catalunya i Espanya al segle XIX, Barcelona, Columna, 1987, pàgs. 19-56.

id: La Diputació revolucionària: 1868-1874 i La Diputació conservadora: 1875-1880, dins Història de la Diputació de Barcelona, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1987, pàgs. 196-263.

ROCA, Francesc: La "Gross Barcelona": dues introduccions, "Recerques", 6 (1976) pàgs. 119-135.

RODERGAS i CALMELL, Josep: Els pseudònims usats a Catalunya, Barcelona, Millà, 1951.

ROMERO, Alfons: El republicanisme federal empordanès. (1868-1869), Figueres, Editorial Empordanesa, 1977.

ROVIRA i VIRGILI, Antoni: La nacionalització de Catalunya/Debats sobre el catalanisme, Barcelona, Societat Catalana d'Edicions, 1914-1915, Ed. facsimil a Alta Fulla, 1979.

id: Nacionalisme i federalisme, Barcelona, Societat Catalana d'Edicions, 1917.

id: Resum d'història del catalanisme, Barcelona, Barcino, 1936.

id: Els corrents ideològics de la renaixença catalana, Barcelona, Barcino, 1966.

RUIZ i CALONJA, J.: Panorama del pensament català contemporani, Barcelona, Vicens Vives, 1960.

SEOANE, M. CRUZ: Oratoria y periodismo en la España del siglo XIX, Madrid, Fundación March i Castalia, 1977.

id: Historia del periodismo en España. El siglo XIX, Madrid, Alianza Editorial, 1983.

SOBREQUES, Jaume: La revolució de setembre i la premsa humorística catalana, Barcelona, Dalmau, 1965.

id: Història de Catalunya del segle XVII fins als nostres dies, Bilbao, La Gran Enciclopedia Vasca, 1981.

SOLA i DACHS, Lluís: Història dels diaris en català, Barcelona (1879-1976), Barcelona, Edhasa, 1978.

SOLDEVILA, Ferran: Història de Catalunya, Barcelona, Alpha, 1962, 2a. ed., 3 vols.

SOLE SABATE, Josep M.: La premsa de Madrid i Barcelona. Dues visions enfrontades davant el Memorial de Greuges, dins El Memorial de Greuges i el catalanisme polític, pàgs. 83-100.

SOLE TURA, Jordi: Catalanisme i revolució burgesa. La síntesi de Prat de la Riba, Barcelona, Edicions 62, 1967.

TASIS, Rafael: La Renaixença catalana, Barcelona, Bruguera, 1967.

TAVERA, Susanna: La premsa anarco-sindicalista (1868-1931) "Recerques", 8 (1978), pàgs. 85-102.

TEMINE, E: BRODER, A: CHASTAGNARET, G.: Historia de la España contemporánea. Desde 1808 hasta nuestros días, Barcelona, Ariel, 1982.

TERMES, Josep: Anarquismo y sindicalismo en España. La primera

Internacional (1864-1881), Barcelona, Ariel, 1965, 2a. ed.,
Barcelona, Crítica, 1977.

id: El obrerisme català i les seues relacions amb el federalisme,
"Destino", (25-III-1967) pàgs. 72-73.

id: El federalisme català en el període revolucionari de 1868-
1873, "Recerques", 2 (1972), pàgs. 33-69.

id: Federalisme, anarcosindicalisme i catalanisme, Barcelona,
Anagrama, 1976,

id: Corrents de pensament i d'acció del moviment catalanista,
dins Catalunya i Espanya al segle XIX, pàgs. 177-187.

id: De la revolució de setembre a la fi de la guerra civil (1868-
1939), Barcelona, Edicions 62, 1987, vol. VI de la Història de
Catalunya.

TIMOTEO ALVAREZ, J.: Restauración y prensa de masas. Los engrana-
jes de un sistema (1875-1883), Pamplona, Eunsa, 1981.

TIERNO GALVAN, Enrique: Leyes políticas españolas fundamentales,
Madrid, Tecnos, 1979, 2a. ed.

TOMAS, Margalida: Notas sobre la Renaixença i els seus orígens,
"Recerques", 9 (1979) pàgs. 133-153.

TORRENT, Joan i TÀSIS, Rafael: Història de la premsa catalana,
Barcelona, Bruguera, 1966, 2 vols.

TORRENT, Joan: Assaig d'un cens de la Premsa Catalano-Balear,
"Butlletí de la Federació de la Premsa Catalano-Balear", 4 (juny
de 1930), pàgs. 1-24.

id: Llista de publicacions barcelonines aparegudes de 1641 a
1935. Recopilació... "Butlletí de la Federació de la Premsa
Catalano-Balear", 7 (maig de 1935), pàgs. 21-48.

id: La presse catalane depuis 1641 jusqu'à 1937. Essai d'index
par Joan Torrent, avec la collaboration de Francesc Carbonell,
Josep Montfort et Rafael Bori, journalistes, Paris, 1937.

TORRENT ORRI, Rafael: Dos federalismos y su pugna en España desde los orígenes de la Primera República, Barcelona, Dopesa, 1974.

TORTELLA, G. et alt.: Revolución burguesa, oligarquía y constitucionalistas (1834-1923), dins Historia de España, Madrid, Labor, 1981, vol. VIII.

TOUS i VALLVE, Jordi: La formació del catalanisme polític a Reus: "Lo Somatent" (1886-1903), Reus, AER, 1987.

TUNON DE LARA, Manuel: La España del siglo XIX, Barcelona, Laia, 1961, 9a ed. 1976.

id: Estudios sobre el siglo XIX español, Madrid, Siglo XXI, 1972, 7ena, ed. 1981.

id: El movimiento obrero en la historia de España, Madrid, Sarpe, 1985, 2 vols.

TUNON DE LARA et alt: Prensa y sociedad en España (1820-1936), Madrid, Siglo XXI, 1975.

VALENTI, Eduard: El primer modernismo literario catalán y sus fundamentos ideológicos, Barcelona, Ariel, 1973.

VAZQUEZ i ESTEVES, Anna: Catàleg de manuscrits de teatre en català de l'Institut del Teatre, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1981.

VILA, Josep M.: Els primers moviments socials a Catalunya, Barcelona, Nova Terra, 1972.

VILAR, Pierre: Suggerències sobre alguns problemes historiogràfics actuals: nacionalisme, conjuntura, crítica de la informació i política i història, "Quaderns", 1 (1981), pàgs. 55-65.

VICENS VIVES, Jaume: Noticia de Catalunya, Barcelona, Destino, 1954, 4a. ed. 1969.

id: Historia económica de España, Barcelona, Vicens Vives, 1959, 6ena. ed., 1969.

id: Aproximación a la Historia de España, Barcelona, Vicens, 1962, 5a. ed., 1968.

id: España. 1868-1917, dins Covuntura econòmica y reformismo burgués, Barcelona, Ariel, 1968, pàgs. 157-215.

id: i LLORENS, Montserrat: Industrials i politics. Segle XIX, Barcelona, Vicens, 1958, 3a. ed., 1980.

VOLTES BOU, Pedro: Notas sobre instituciones barcelonesas del siglo XIX, "Documentos y Estudios", XXI (1966), pàgs. 9-109.

id: Barcelona i la seva premsa al segle XIX, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1977.

id: La premsa barcelonesa de fin de siglo, dins La politica de fin de siglo a través de la premsa barcelonesa de la época, Barcelona, IMH, 1978, pàgs. 193-201.

ZABALA, IRIS M.: Románticos y socialistas. Prensa española, Madrid, Siglo XXI, 1972.

Bibliografia utilitzada

Bibliografia capítol 1:

ALBERCH i FUGUERAS, Ramon i BOADAS i RASET, Joan: Josep Pella i Fargas, més enllà de l'homenatge, "Revista de Girona", 111 (1985), pàgs. 50-54.

ARMENTER, J. : Els periòdics balaguerins, "La Veu de Catalunya", (15-V-1926).

ALTBELLA HERNANDEZ, José: Fuentes crítico-Bibliográficas para la historia de la prensa provincial española, Madrid, Facultad de Ciencias de la Información, 1983, ed. policopiada que recull nombroses referències (pàgs. 282-371) fins el 1981 data de lectura de a seva tesi doctoral.

BELLANGER, Claude: ALBERT, Pierre et alt.: Histoire de la presse française, Paris, PUF, 1969-75, 4 vols.

BERTRAN i PIJOAN, Lluís: El mig segle de La Il·lustració Catalana, "La Paraula Cristiana", 63 (març de 1930).

id: Diaris, revistes, butlletins, etc. apareguts a Catalunya de cent anys encà, "El Borinot", núms. 74-117, 119-126, 128-147 (1925-1926).

id: Prensa de Catalunya, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1931.

BISBAL i SENDRA, Maria Antonia i MIRET i SOLE, Maria Teresa: Estudi, buidat i index de "Revista d'Igualada" (1929-1930), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990.

CANUDES, J.: La prensa católica en las diócesis de Solsona, Urgel y Lérida, "El Correo de Lérida", 1916.

CAPDEVILA, Maria i ILLA, Maria del Carme: Indexs de la revista "L'Avenc", Barcelona, Barcino, 1990.

id: i MASGRAU, Roser: "La Justicia Social", Barcelona, Centre d'Estudis Contemporanis, 1979.

Catàleg de l' Hemeroteca de la Caixa de Tarragona, Tarragona, 1992, ed. pol.

Catàleg de l' Hemeroteca de l' Arxiu Històric de la Ciutat, Girona, Ajuntament de Girona, 3 vols., juliol-desembre 1992.

Catàleg de revistes, Biblioteca Pública Arús, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1985.

CASASUS, Josep M.: El pensament periodístic a Catalunya, Barcelona, Curial, 1987.

id: Els pioners de la Recerca sobre Comunicació a Catalunya, "Treballs de Comunicació", 1 (octubre 1991), pàgs. 13-16.

CENTRE D'INVESTIGACIO DE LA COMUNICACIO: Bibliografia catalana sobre història de la premsa. Llistat provisional de les referències existents al Banc de Dades COMCAT, presentat a les Primeres Jornades d'Història de la premsa, Sant Cugat del Vallès, 1992.

Directorí Espanyol d'Investigació en Comunicació, Barcelona, Centre d'Investigació de la Comunicació, 1991.

DIVERSOS: El "Brusi" una perspectiva de dos segles, "Annals del Periodisme Català", 21 (juliol-desembre 1992).

FIGUERES, Josep M.: Aproximació actual al patrimoni hemerogràfic català, "Treballs de Comunicació", 2 (1992) pàgs. 15-18 i Per una política hemerogràfica catalana, "Treballs de Comunicació", 3 (octubre 1992) pàgs. 23-30.

id: "La Renaixença", Diari de Catalunya (1881-1905), Barcelona, Dalmau, 1981.

id: "Cuca Fera", Setmanari satíric nacionalista. La seva vida. Els seus homes, Sabadell, AUSA, 1987.

id: Bibliografia dins La premsa catalana, Barcelona, Dalmau, 1989, pàgs. 113-121.

id.: Els censos de premsa local, mancats d'un mètode comú, "Avui", (9-I-1982).

GIRBAL, Enric C.: El periodismo en Gerona, "Revista de Gerona", any IX, pàgs. 225-234, 257-266, 321-329.

GIVANEL i MAS, Joan i Lluciana P. de Givanel: Publicacions periòdiques barceloneses escrites en llengua catalana des de 1879 a 1918, "Butlletí de la Biblioteca de Catalunya", 8 (1918), pàgs. 83-102.

id: Bibliografia catalana. Premsa, Barcelona, Fundació Patxot, 1931 i 1937, 3 vols.

id: Algunes notes referents al periodisme barcelonès de 1840 a 1844 dins Estudios eruditos "in memoriam" de Adolfo Bonilla y San Martín, Madrid, 1927, I, 369-387.

id: Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonesa (1881-1890), Barcelona, Publicacions de la Revista, 1933.

id: Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonesa (1881-1890), "La Revista", 113 (1933), pàgs. 229-258.

id: La bibliografia de la premsa catalana, "Estudis Universitaris Catalans", XI (1926) pàgs. 131-136.

GRANIT, Emili: La Gazette de Gironne, "Revista de Gerona", II (1878).

Guia Catàleg de l'Institut Municipal d'Història. Casa de l'Arxiduc. Arxiu Històric. Hemeroteca, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1983.

GIFREU, Josep: Mass communications research in Catalunya, Bellaterra, Facultat de Ciències de la Informació, 1988.

id: La investigació de la comunicació a Catalunya: assaig de periodització, "Anàlisi", 12 (1989), pàgs. 9-65 amb bibliografia.

GUILLAMET, Jaume: Josep Pella i Forgas, primer historiador del periodisme català, "L'Avenc", 68 (febrer 1984), pàgs. 24-30.

LLEONART GIMENEZ, J.: La premsa catalana a Buenos Aires, "Ressor-

giment", any IX, pàgs. 1.625-1.626, (Buenos Aires, 1924).

MAS i PERERA, Pere: La premsa vilatana, "Gazeta de Vilafranca", (1926).

MIQUEL i VERGES, Josep M.: Els primers periòdics catalans, "Mirador", 214 (9-III-1933).

id: El simbolisme patriòtic a través de les capçaleres dels periòdics renaixentistes, "Revista de Catalunya", 81 (agost-setembre 1934), pàgs. 429-454.

id: La premsa catalana del vuit-cents, Barcelona, Barcino, 1937, 2 vols.

NAVARRO CABANES, J.: Apuntes bibliogràfics de la premsa carlista, València, 1917.

PARES i MAICAS, Manuel, BADIA, Lluís i ARAIKO, Izakun M.: Spanish Bibliography on mass communication, Bellaterra, Facultat de Ciències de la Informació, 1988.

PELLA i FORGAS, Josep: Periodisme. Estudis històrics del de Catalunya, "La Renaixensa", (1879), pàgs. 21-37, 67-75, 112-126 i 151-162.

PLANAS, Antoni de P.: Premsa local, "Festa Major", Badalona, 1924.

PUIGVERT i BUSQUETS, Joan; Josep Pella i Forgas. Un capdavanter catalanista de la Restauració, "Revista de Girona", 75-77 (1976), pàgs. 31-36.

Publicacions Periòdiques, Hemeroteca de la Facultat de Ciències de la Informació de la UAB, Bellaterra, 1984.

RIBE, Maria del Carme: "La Revista" (1915-1936). La seva estructura. El seu contingut, Barcelona, Barcino, 1983.

id: Index de "Lo Gay Saber" (Barcelona, 1868-1869, 1878-1883), Barcelona, Barcino, 1988.

SOBREQUES, Jaume: Els arxius per a la història del nacionalisme català. Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1982.

SOLA i DACHS, Lluís; Història dels diaris en català. Barcelona, 1879-1976, Barcelona, Edhasa, 1979. També el recull del mateix i altres autors sobre els diaris en català a comarques publicat al diari "Avui" el 1976-1977.

SURIOL, J.: Els primers diaris barcelonins. "La Veu de Catalunya", (7-XI-1916).

SURRIBAS i RIERA, Josep: Els nostres periòdics. Notes crítiques bibliogràfiques de periòdics publicats en llengua catalana. Barcelona, s/d, [1916].

TORROELLA, J. B.: La premsa catalana a Girona (1876-1919). "El Gironès", (agost-desembre 1919).

TOUS i VALLVE, Jordi: La formació del catalanisme polític a Reus: "Le Somatent" (1886-1903). Reus, Associació d'Estudis Reusencs, 1987.

TRAMOYERES, Lluís: Periòdicos de Valencia. Apuntes para formar una biblioteca de los periódicos publicados desde 1526 hasta nuestros días. "Revista de Valencia", any I (1880-1881).

VOLTES BOU, Pedro: Guia-Catálogo del instituto Municipal de Historia de Barcelona. Barcelona, Ayuntamiento de Barcelona, 1965.

Bibliografia capítol 2:

ALBERT, Pierre: L'apogée de la presse française (1880-1914) a Histoire Générale de la presse française, Paris, PUF, 1972, vol. III, pàgs 239-405.

ALBERT, Pierre i TERROU, Fernand: Histoire de la presse, Paris, PUF, 1970, 2a. ed. 1974.

id: Histoire de la presse, Paris, PUF, 1974, 10 ed.

AMAURY, Francine: Histoire du plus grand quotidien de la III République: "Le Petit Parisien" (1876-1944), Paris, PUF, 1972, 2 vols.

ALMUINA FERNANDEZ, Celso: El marco legal de la prensa española durante el siglo XIX, dins La prensa vallisoletana durante el siglo XIX (1808-1894), Valladolid, Institución Cultural Simancas, 1977. 2 vols.

id: Aproximación a la evolución cuantitativa de la prensa española entre 1868-1930 a "Investigaciones históricas", Valladolid, 1980, vol. II, pàgs. 297-343.

ARTOLA, Miguel: Libertad de prensa y opinión pública, dins Los orígenes de la España contemporánea, Madrid, 1975, vol. I., pàgs. 279-292.

id: La difusión de la ideología revolucionaria en los orígenes del liberalismo español, "Arbor", XXI, 115-116, (1955), pàgs. 476-490;

id: Partidos y programas políticos, 1808-1936, vol. I: Los partidos políticos, Madrid, Aguilar, 1974, 1a. reimp. 1977.

BARALT, R. M.: Libertad de imprenta, Madrid, 1849.

BARO, Teodoro: Discursos leídos en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la recepción pública de D. _____ el día 23 de Noviembre de 1902, Barcelona, Imp. Casa de Caridad, 1902. Tirada aparte de la "Revista de la Biblioteca, Archivo y Museo", 49 (año XIII).

BONET, Joan: L'integrisme a Catalunya. Les grans polèmiques, 1881-1888. Barcelona, editorial Vicens Vives i Fundació Caixa Barcelona, 1990.

BOTREL, Jean-François: Estadística de la prensa madrileña de 1858 a 1909 según el registro de Contribución Industrial, dins Prensa y Sociedad (1820-1936), Madrid, Edicusa, 1975, pàgs. 25-45.

id: La Iglesia católica y los medios de comunicación impresos en España de 1847 a 1917: doctrinas y prácticas dins Metodología de la historia de la prensa en España, Madrid, Siglo XXI, 1982, pàgs. 119-176.

BOZAL, Valeriano: La ilustración gráfica del siglo XIX en España, Madrid, Alberto Corazón, 1979.

CABRERA, Mercedes; ELORZA, Antonio; VALERO, Javier i VAZQUEZ, Matilde: Datos para un estudio cuantitativo de la prensa diaria madrileña (1850-1875) a Prensa y Sociedad en España (1820-1936), Madrid, Edicusa, 1975, pàgs. 47-147.

CADENA, Josep M.: Periodismo humorístico barcelonés en el siglo XIX, "Diario de Barcelona", 28-V i 11 i 25-VI i 2 i 16-VII-1972 aplegats en volum a Premio Nacional de Periodismo Juan Mané y Flaquer, Torredembarra, Ajuntament, 1972, pàgs. 31-132.

CAYROL, Roland: La presse écrite et audio-visuelle, Paris, PUF, 1973.

CENDAN PAZOS, Fernando: Historia del derecho español de prensa e imprenta (1502-1966), Madrid, Editora Nacional, 1974.

Circular del Ilustrísimo señor Obispo de Lèrida prohibiendo la lectura del Almanaque Democrático para el año bisiestro de 1864.

CLARA, Josep: El delictu periodístic d'Artur Vinardell, "Revista de Girona", 121 (març i abril de 1987), pàgs. 75-79.

COLL, Maria: Aportació per a una bibliografia terrassenca, Terrassa, Patronat de la Fundació Soler i Palet, 1976.

COSTA i OLLER, Francesc: La premsa a Mataró 1820-1980, Mataró i Barcelona, Caixa Estalvis Laietana i Dalmau, 1990.

CUCURULL, Félix: Panoràmica del nacionalisme català. Paris, Edicions Catalanes de Paris, 1976, vol. III.

DANES, J.: Història d'Olot, Olot, Ajuntament, 1984, X, 1.724.

DESANTES GUANTER, José M.: Fundamentos del Derecho de la Información, Madrid, 1977.

EGUIZABAL, José Eugenio: Apuntes para una historia de la legislación sobre Imprenta desde el año de 1480 al presente, Madrid, Imprenta de la Revista de Legislación, 1879.

FIESTAS LOZA, Alicia: La libertad de imprenta en las dos primeras etapas del liberalismo español, "Anuario de Historia del Derecho Español", (1989), págs. 351-490.

FIGUERES, Josep M.: El "Diari Català" dins Valenti Almirall. Forjador del catalanisme polític, Barcelona, Publicacions de la Generalitat de Catalunya, 1990, págs. 85-89.

id: "La Renaixensa", enciclopèdia del pensament català en els camps científic i literari, "Avui", (23-IV-1986), págs. 21 i 22.

id: "La Renaixensa". Diari de Catalunya, Barcelona, Dalmau, 1981.

id: Contribució documental a l'estudi de "La Renaixensa" (1871-1905), dins Estudis de Llengua i Literatura Catalanes, XI, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985, págs. 195-224.

GAMONAL TORRES, Miguel Angel : La Ilustración Gráfica y la Caricatura en la Prensa Granadina del Siglo XIX ; Granada, Diputación de Granada, 1983.

GARCIA PONS, Enrique: Historia de la prensa badalonesa 1868-1939. Badalona, Ayuntamiento, s/d.

GIVANEL i MAS, Joan: Materials per a la bibliografia de la premsa barcelones (1881-1890) Barcelona, La Revista, 1933, rep. també a "La Revista", 113 (1933), págs. 229-258.

id: Publicacions periòdiques barceloneses escrites en llengua catalana des de 1879 a 1918, "Butlletí de la Biblioteca de Catalunya", 8 (1918), pàgs. 83-102.

id: Bibliografia catalana. Premsa, Barcelona, Fundació Patxot, 1937, 3 vols.

GOMEZ APARICIO, Pedro: Historia del periodismo español, Madrid, Editora Nacional, 1967-1881, 4 vols.

GOMEZ MOMPART, Josep Lluís: La gènesi de la premsa de masses a Catalunya, Barcelona, Pòrtic, 1992.

GOMEZ-REINO Y CARNOTA, Enrique: Aproximación histórica al derecho de la imprenta y de la prensa en España (1480-1966), Madrid, Instituto de Estudios Administrativos, 1977.

GONZALEZ PLAENCIA, A.: Estudio histórico sobre la censura gubernativa en España. (1800-1833), Madrid, 1935-1936, 3 vols.

GUAITA, A: Censura, art. a Nueva Enciclopedia Jurídica, Barcelona, Seix, 1975, IV, 30-31.

GUERENA, Juan Luis: Las estadísticas oficiales de la prensa, dins Metodología de la historia de la prensa española, Madrid, Siglo XXI, 1982.

GUZMAN, Eduardo de: Historias de la prensa, Madrid, Penthalon, 1982.

MANENT, Albert: Una censura de la Santa Seu contra "El Correo Catalán" (1884), dins Contribució a la història de l'Església Catalana, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983, pàgs. 219-236.

MARTI, Casimir: L'Església de Barcelona (1857-1857), Barcelona, Curial i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.

MARTINEZ ALCUBILLAS, M.: Diccionario de Administración Española, Madrid, 1921, 6a. ed., X, 849-858.

MASRIERA, Artur: Los buenos barceloneses. hombres, costumbres y anécdotas de la Barcelona ochocentista (1850-1870), Barcelona, La

Polígota, s/d, pàg. 46.

MIQUEL COLLANTES, S. E.: Memoria histórica sobre la legislación de la libertad de prensa en España, Madrid, 1870.

MIRALPEIX i BALLUS, Concepció: La prensa de la ciudad de Vic al siglo XIX, Barcelona, Departament de Cultura, 1981.

MONCASI i SALVIA, Nativitat: La prensa a la ciudad de Balaguer (1862-1936) Barcelona, Departament de Cultura, 1987.

MORAL, Sixte: En el primer centenari del "Carril de Vilanova" a "Butlletí de la Biblioteca-Museu Balaguer" (6a. èp.) s-n, 1980 pàgs. 119-127.

MORANGE, Claude: Teoría y práctica de la libertad de prensa durante el trienio constitucional: el caso de "El Censor" (1820-1822), dins La prensa en la Revolución Liberal, pàgs. 203-219, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983.

NIDO TORRES, M.: Manual de la prensa. Estudio histórico de la legislación de Prensa en España, Madrid, 1913.

NIETO, Alfonso: La empresa periodística en España, Pamplona, EUNSA, 1973.

PACHECHO, F. de : La legislación sobre la prensa. El proyecto de Ley de Policía de Imprenta, "Revista general de legislación y Jurisprudencia", 1 (1883), pàgs. 178-213.

LA PARRA, E.: La libertad de prensa en las Cortes de Cadiz, Valencia, Nau llibres, 1984; id: Argumentos en favor de la libertad de imprenta en las Cortes de Cadiz, dins La prensa en la Revolución Liberal, pàgs. 73-82, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983.

PEREZ de GUZMAN, Juan: De la libertad de imprenta y de su legislación en España, "Revista de España", (Madrid, diciembre 1873 y enero de 1874).

PORTELL, Carmina: La marxa de Girona de Prudenci Bertrana, "Revista de Girona", 135 (juliol-agost de 1989), pàgs. 78-89.

Real orden sobre los abusos de imprenta en materias de religión, "Boletín Eclesiástico del Obispado de Barcelona", 19 (14-XII-1854).

RINCON MUNOZ, A.: El marco legal de la prensa en los años anteriores a "La Gloriosa" (1865-1868) dins La prensa en la Revolución Liberal, Madrid, Universidad Complutense, 1983, págs. 125-137.

ROMERO TOBAR, L.: Sobre censura de periódicos en el siglo XIX (algunos expedientes gubernativos de 1832 a 1849), dins Homenaje a don Agustín Millares, vol. I, Madrid, 1975; id: Textos inéditos de escritores españoles del XIX relacionados con la censura gubernativa, "Cuadernos Bibliográficos", 32 (1975) págs. 89-108.

ROMEU de ARMAS, Antonio: Historia de la censura literaria gubernativa en España, Madrid, 1940.

ROURA, Lluís: Libertad de imprenta y libertad de expresión al final del Antisuo Régimen (Consideraciones a partir del caso mallorquín, en el contexto de la Guerra de la Independencia), dins La prensa en la Revolución Liberal, págs. 99-111, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983.

SANCHEZ AGESTA, Luis: La legislación de prensa en España, a "Boletín del Centro de Estudios Sociales", 2 (1965) págs. 5-15.

SANCHEZ ARANDA, J. J. i BARRERA DEL BARRIO, C. : Lecciones de historia del periodismo español, Pamplona, Facultad de Ciencias de la Información, 1988.

SEOANE, María Cruz: Oratoria y periodismo en la España del siglo XIX, Madrid, Fundación March i Editorial Castalia, 1977.

id: Historia del periodismo español. El siglo XIX, Madrid, Alianza Editorial, 1983.

SISTACHS, Manuel i MARTIN, José M.: La prensa periódica bergadana 1812-1969, Berga, Ediciones del Museu Municipal de Berga, 1970.

SORIA, Carlos: La ley de prensa de 7 de enero de 1879 dins La Ley Española de Policía de Imprenta de 1883 a "Documentación de las Ciencias de la Información", VI (Madrid, 1982), págs. 11-40.

TOBOAJAS, Marcelino: Una defensa de la libertad de imprenta en 1820, dins Comunicación y Sociedad, Homenaje al profesor D. Juan Beneyto, pàgs. 723-752, Madrid, Editorial de la Universidad Complutense, 1983.

TORRENT, Joan i TÀSIS, Rafael: Història de la premsa catalana, Barcelona, Bruguera, 1966, 2 vols.

VERLANGA HUERTA, F.: Novisima legislación vigente de la imprenta española, Madrid, 1944.

VIRGILI, Josep P.: Tarragona i la seva premsa, Tarragona, Hemeroteca de la Caixa d'Estalvis Provincial de Tarragona, 1982, vol. II.

Bibliografia capítol 3:

ANGUERA, Pere: El Centre de Lectura de Reus, Barcelona, Edicions 62, 1977.

Id i CABRE, Rosa: Ideologia i història dels diaris reusencs en català, Reus, 1979.

Assaig d'un cens de la premsa catalano-balear, "Butlletí de la Federació de la Premsa Catalano-Balear", 5 (juny 1930).

AULESTIA i PIJOAN, A.: Lo moviment literari català en 1879, "La Renaixensa", 1 (15-I-1880) pàgs. 3-27. i id: Lo moviment literari català en 1880, "La Renaixensa", 1 (31-I-1881) pàgs. 20-28.

BALAGUER, Anna M.: Aproximació a la premsa manresana del segle XIX, "Miscel·lània d'Estudis Bagencs", 3 (Manresa, 1984) pàgs. 133-145.

BALLESTER i CASTELLO, Francesc: La premsa a Vallis, "Vallis Documental", (1934), pàg. 51-55.

BERTRAN i PIJOAN, Lluís: Premsa de Catalunya, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1931.

CADENA, Josep M.: Periodismo humorístico barcelonés en el siglo XIX, a Premio Nacional de periodismo Juan Mañé y Flaquer, Torredembarra, Ajuntament, 1972, pàgs. 31-132.

CALVET, Agustí "Gaziel": Sant Feliu de la Costa Brava, Barcelona, Aedos, 1963.

CAPDEVILA, Maria i ILLA, Maria Carme: Índexs de la revista "L'Avenc", Barcelona, Barcino, 1990.

CASANOVAS, Joan: Periódicos y revistas vilarasenses, "Mataró", 840 (13-I-1956).

Catálogo de la Exposición de prensa periódica gerundense...
Premsa local de 1795 a 1949, Gerona, 1949.

C. R. [COMORERA, Ramon?]: Aproximació a la història de la premsa terrassenca. Les principals publicacions terrassenques (1868-1982). "El Vent", 50 (abril 1982), pàgs. 31-35.

COLL, Maria: Publicacions periòdiques de Terrassa dins Aportació per a una bibliografia terrassenca, Terrassa, E. Soler, 1976, pàgs. 285-358.

COSTA FERNANDEZ, Lluís: Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939) Girona, Ajuntament de Girona i Institut d'Estudis Gironins, 1987.

COSTA i OLLER, Francesc: La premsa a Mataró (1820-1980), Barcelona, Dalmau, 1982.

COSTAS i JOVE, Francesc: Premsa val·lenca del segle XIX: Diari de Valls i Diari Vallense (1878-1879), "Quaderns de Vilaniu", 8 (novembre 1985, pàgs. 63-94.

CUYAS i TOLOSA, Josep: Història de Badalona, Badalona, 1982.

DANES i TORRAS, Joaquim: Preterits Olotins, Olot, 1950. 2a. ed.

id: Història d'Olot, Olot, Ajuntament d'Olot, 1977.

Diccionari de Literatura Catalana, Barcelona, Edicions 62, 1979.

ESCOBAR de la SERNA, Luis: La premsa obrera en España durante el siglo XIX, "Estudios de Información", 5 (I-II-1968), pàgs. 55-88.

ESTEVA i CRUANAS, Lluís i ESTEVA i MASSAGUER, Elena: Inventari de la premsa guixolenc (1878-19789), "Estudis sobre temes guixolencs", 2 (1980) pàgs. 135-138.

Exposició bibliogràfica de la premsa olotina, Olot, 1914.

Exposició commemorativa del centenari de la premsa local olotense (1859-1959), Olot, 1959.

FIGUERES, Josep M.: "La Pàtria Catalana", Primera revista val·lenca en català (1880-1881), Valls, Institut d'Estudis Val·lencs, 1988, pàgs. 5-9.

FONT, Melcior: Els primers temps de l'Avenc. "Revista de Catalunya", 23 (maig 1926).

GARCIA PONS, Enrique: Historia de la prensa badalonesa (1868-1939). Badalona, s/d.

GIRBAL, Enrique Claudio: El periodismo en Gerona. Notas histórico-bibliográficas. "Revista de Gerona", VIII, IX i XI (agost, setembre i novembre de 1894), pàgs. 226-234, 257-266 i 321-329.

GIVANEL, Joan: Bibliografia Catalana. Premsa. Barcelona, Institució Patxot, 1931-1937, 3 vols.

id: Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonesa (1881-1890). Barcelona, La Revista, 1933.

Id i Lluciana P. de Givanel: Publicacions periòdiques barcelonines escrites en llengua catalana des de 1879 a 1918. "Butlletí de la Biblioteca de Catlaunya", 8 (1918), pàgs. 83-102.

GRAS i ELIAS, Francesc: El periodismo en Reus desde 1813 hasta nuestros días. Reus, 1904.

GRUART, J.: Moviment literari i periodistic guixolenc. "Ancora", 1116 (13-XI-1969).

Guia-catàleg de l'Institut Municipal d'Història. Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1983.

HERRERA i NAVARRO, Javier: Prensa de Tarragona y provincial conservada en la Biblioteca Provincial de Tarragona (1897-1936) Inventario, a "Universitas Tarraconensis", III, (1979-1980).

LLADONOSA i PUJOL, Manuel: Història de Lleida. Lleida, Dilagro, 1991.

id: Història de la ciutat de Lleida. Barcelona, Curial, 1980.

MASSIP, J.: La tradició periodística de Tortosa. La premsa de l'avantguerra. "Premsa Tortosina", (22-V-1979).

MASSO i TORRENTS, Jaume: Cinquanta anys de vida literària, Barcelona, 1934.

MIQUEL i VERGES, Josep M.: La premsa catalana del vuit-cents, Barcelona, Barcino, 1937, 2 vols.

MIRALPEIX i BALLUS, Concepció: La premsa de la ciutat de Vic al segle XIX, Barcelona, Departament de Cultura, 1981.

MIRET i SOLE, M. Teresa: La premsa a Igualada (1808-1982), Barcelona, Departament de Cultura, 1983.

MONCASI, Nativitat: La premsa a la ciutat de Balaguer (1862-1936), Barcelona, Departament de Cultura, 1987.

PALOMERA i COSTA, M. Mercè: Cent anys de premsa ripollesa, "El 9 Nou", 4-XII-1981) i Cent anys de premsa a Ripoll (1881-1980), Barcelona, Departament de Cultura, 1982.

La premsa i el llibre. Portaveu de la (sic) Exposició retrospectiva del periòdic i el llibre sabadellenc, Sabadell, (29-VI-1928).

OLIVE SERRET, Enric: El catalanisme popular de "La Tramuntana", "La Vanguardia", (8-X-1984).

id: El nacionalisme de Josep Lluнас i "La Tramuntana", periòdic vermell, "L'Avens", 94 (juny 1985).

PUIG PUJOL, Joan: 86 anys de premsa local. Sabadell. 1853-1938, Sabadell, 1972.

PUIGJANER, Francesc: Historia de la vila de Valls, Valls, 1881.

Relacion de los Periòdicos que se publican en la península en lo de octubre de 1879 con expresion de sus titulos, carácter y fecha en que empezo su publicacion, "Gaceta de Madrid", 289 (16-X-1879).

RIBE, Maria Carme: Index de "Lo Gay Saber" (Barcelona, 1868-1869, 1878-1883), Barcelona, Barcino, 1988.

ROSELL i PUJOL, J. A.: La premsa a Lleida, 1808-1938. Lleida, Ajuntament de Lleida, 1987.

SERRA i ROSELLO, Josep: Periòdicos rubinenses, "Rubricata", 500 (25-XII-1961).

id: Anales de periodismo local, "Rubricata", 11 i 43 (20-XI-1949 i 4-III-1951); Seixanta anys de premsa rubinenca (1879-1939), "El Full. Agrupació d'Estudis Rubinencs Rive Rubeo", 2 (abril 1985).

SISTACHS, Manuel i MARTIN, José M. de: La premsa periòdica bergadana (1812-1969), Berga, 1970.

SOL CLOT, Roman: 150 años de prensa en Lérida, Lérida, 1964.

SOLER, Montserrat: Prensa de Figueras, "Biblioteconomía", 39 (1954) pàgs. 26-52.

SUANCES TORRES, J.: Boletín Oficial de la Provincia de Lérida. Lérida, 1961.

TARIN IGLESIAS, José: Lo Gay Saber, vehiculo de nuestro renacimiento, "El Correo Catalán", 15-III-1955.

TORRENT, Joan et alt.: La presse catalanes depuis 1641 jusqu'a a 1937. Essai d'index par Joan Torrent, avec la collaboration de Francesc Carbonell, Josep Monfort et Rafael Bori, journalistes. Barcelona, Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, 1937.

TORRENT, Joan: Una revista manresana del pasado siglo: "Revista Manresana", "Bages", 107 (gener 1962).

id: Una revista vigatana: "La Veu del Montserrat", "Ausa", IV (1961-1963), pàgs. 147-149.

id: Almanagues barceloneses ochocentistas, "Destino", 1011 (22-XII-1956).

Id i TESIS, Rafael: Història de la premsa catalana, Barcelona, Bruguera, 1966, 2 vols.

TORRES i RIBE, Josep M.: La premsa a Igualada (1808-1982), "Ancia", 1 (3-IX-1982).

VALLDEPERAS, M: La premsa graciensa, a "Mai Enrera", III, 31 (agost 1927).

VIRGILI i SANROMA, Josep P.: Tarragona i la seva premsa. 1900-1980, Tarragona, Hemeroteca de la Caixa de Tarragona, 1982.

VIVES, Joana: La premsa de Valls al segle XIX, Valls, Institut d'Estudis Vallencs, 1987.

170 anys de premsa a Reus (1813-1983), Reus, 1983.

Bibliografia capítol 4:

ALBERT, P. (dir.) 130b. Tableau des tirages des quotidiens parisiens en juillet 1880 dins Histoire Générale de la Presse Française, Paris, PUF, 1972, III, 234.

ALMIRALL, V.: Cuatro palabras a Obras en prosa y verso escogidas y coleccionadas por J. Sarda, Barcelona, Teixidó y Parera, 1881, pàgs. 291-297.

id: España tal como es, Barcelona, Anthropos, 1983, segueix l'edició castellana de Cels Gomis traducció de l'original francès publicat per Savine el 1887.

id: Artículos políticos "Diari Català", 1879-1881, Barcelona, Edicions de la Magrana i Diputació de Barcelona, 1984, Biblioteca de Clàssics del Nacionalisme Català, 7.

id: Esplicaciones. Cartas políticas, Barcelona, Imp. El Principado, 1881. (rep. a "El Diluvio": 29-VIII-1881 i 2 i 6-VIII-1881).

THALES [ALMIRALL, V.]: La llibreria de'n Teixidó y Parera, DC, 296 (20-III-1880).

ALMUINA, Celso: La prensa vallisoletana durante el siglo XIX, Valladolid, Diputación Provincial, 1977, vol. I.

J. TIMOTEO ALVAREZ: Restauración y prensa de masas. Los engranajes de un sistema (1875-1881), Pamplona, Eunsa, 1981

CANIBELL, Eudald: Recapítulem, "L'Avens", (1884), 597-612.

CASASUS, Josep M.: L'articulisme de combat de Valentí Almirall, primera eina periodística del catalanisme polític, "Cultura", 15 (setembre de 1990), pàgs. 63-65.

CASTILLO, Santiago J.: La prensa política de Madrid: Notas para el análisis de las estadísticas del timbre 1873-1887, dins Prensa y Sociedad en España (1820-1936), Madrid, Cuadernos para el Diálogo, 1975, pàgs. 149-196.

id: Una encuesta de "El Liberal". La prensa política de Madrid

[1873-1879], "Estudios de Información, 21-22 (juny de 1972) pàgs. 121-131.

CAYETANO, VIDAL: A mon estimat amic Guillem de Forteza parlantli del renaixement de las lletras catalanas. (24-IX-1864) dins "Calendari Català del any 1865", Barcelona, 1864, pàg. 78.

CENDAN PAZOS, Fernando: Historia del derecho español de prensa e imprenta (1502-1966), Madrid, Editora Nacional, 1974.

CURET, Francesc: Història del teatre català, Barcelona, Aedos, 1967.

FIGUERES, Josep M.: Bibliografia de Valentí Almirall al "Diari Català", treball premiat amb el XVIII guardó Ramon d'Alós-Moner de l'Institut d'Estudis Catalans el 1983. Barcelona, Biblioteca Institut d'Estudis Catalans, 99 pàgs. Un resum és dins El primer Congrés Catalanista..., pàgs. 253-280.

id: Valentí Almirall, forjador del catalanisme polític, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1990.

id: El primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall. Materials per a l'estudi dels orígens del catalanisme, Barcelona, Departament de la Presidència, 1985. Conté l'edició facsimil del Diari de Sessions, pàgs. 65-252.

FONT, Melcior: La Jove Catalunya, "Revista de Catalunya", 21 (1926) pàgs. 279-287.

id: Vida i l'obra de V. Almirall, Anuari dels Catalans, Barcelona, Lòpez, 1926, pàgs. 124-195.

GARRABOU, Ramon: Salari i ocupació a la Maguinista terrestre i Marítima, "Recerques", 12 (1982) pàgs. 178-196.

GARRIGA i MASO, Joan: Memòries d'un liberal catalanista (1871-1993), Barcelona, Edicions 62, 1987.

GIVANEL: Prensa...

GIVANEL: Publicacions periòdiques...

GOMEZ APARICIO, Pedro: Historia del periodismo español, vol. III: De la Revolución de Setiembre al desastre colonial, Madrid, Editora Nacional, 1971, III, 239-249.

GOMEZ REINO Y CARNOTA, Enrique: Aproximación histórica al derecho de la imprenta y de la prensa en España (1480-1966), Madrid, Instituto de Estudios Administrativos, 1977.

Histoire Générale de la Presse Française, Paris, PUF, 1972.

JUTGLAR, Antoni: Pi y Marsall y el federalismo español, Madrid, Taurus, 1976, vol. II, pág. 723 i es.

LLADONOSA, Manuel: Història de la ciutat de Lleida, Barcelona, Curial, 1880.

MARTI i JULIA, D.: Pròleg a Per Catalunya, Barcelona, Associació Catalanista de Gràcia, 1913. Rep. a Barcelona, La Magrana, 1984.

MASSO i TORRENTS, Jaume: Cinquanta anys de vida literària (1883-1933), Barcelona, 1934.

MIQUEL i VERGES, Josep M.: El simbolisme patriòtic a través de les capçaleres dels periòdics renaixentistes, "Revista de Catalunya", 81 (agost-setembre, 1934), pàgs. 429-454.

MIRACLE, Josep: Guimerà, Barcelona, Aedos, 1958.

MIRALPEIX, Concepció: La premsa a la ciutat de Vic al segle XIX, Barcelona, Departament de Cultura, 1981.

Nueva tarifa de las libras catalanas, sueldos y dineros reducidas a pesetas, sueldos y dineros por C. N., Barcelona, Lib. L. Niubo, 1880.

Persecucions a la premsa catalana, "L'Aureneta", (Buenos Aires, 5-I-1879).

RAMISA, Maties: Els orígens del catalanisme conservador i "La Veu del Montserrat" (1878-1900), Vic, Eumo, 1985.

ROBERTS, John M.: Europa desde 1880 hasta 1945, Madrid, Aguilar, 1967.

RODERGAS, Josep: Els pseudonims usats a Catalunya, Barcelona, 1951.

ROURE, Conrado: Recuerdos de mi larga vida. Costumbres, anécdotas, acontecimientos y sucesos acaecidos en la ciudad de Barcelona, desde 1850 hasta el 1900, Barcelona, Biblioteca de "El Diluvio", 1926, 3 vols.

ROVIRA i VIRGILI, Antoni: Els corrents ideològics de la Renaixença Catalana, Barcelona, Barcino, 1966.

SERRATE, J. M.: El Anuncio y el reclamo, "La Ilustración", 11 (16-I-1881).

SORIA, Carlos: La ley española de Policía de Imprenta de 1883, "Documentación de Ciencias de la Información", VI, Madrid, 1982, págs. 11-40.

TOMAS, Margalida: La Jove Catalunya: entre la literatura i la política, introduc. al vol. antològic La Jove Catalunya, Barcelona, Diputació de Barcelona i La Magrana, 1992, págs. V-L.

TORRENT, Joan i TESIS, Rafael: Història de la premsa catalana, Barcelona, Bruguera, 1966, 2 vols.

TRIAS VEJARANO, Juan J.: Almirall y los orígenes del catalanismo, Madrid, Siglo XXI, 1975.

TOUS, Jordi: La formació del catalanisme polític a Reus: "Lo Somatent" (1886-1903), Reus, Associació d'Estudis Reusencs, 1987.

TRIAS VEJARANO, Juan J.: Almirall y los orígenes del catalanismo, Madrid, Siglo XXI, 1975.

TUBINO, F. X.: Historia del Renacimiento Catalán en Cataluña, Valencia y Mallorca, Madrid, 1880.

VALENTI FIOL, Eduard: El primer modernismo literario catalán y sus fundamentos ideológicos, Barcelona, Ariel, 1973.

VOLTES, P.: Notes sobre institucions barceloneses del segle XIX, "Documentos y Estudios", XIX (1966), pàgs. 9-109.

Bibliografia capítol 5:

ALBO, Oriol: Darwin. Viaje del Beagle, Madrid, Alhambra, 1985.

ALCALA GALIANO, Antonio: Literatura española del siglo XIX. De Moratin a Rivas, publicat a la revista de Londres "The Athenaeum" (abril-juny 1834) i en edició recent de Vicente LLORENS, (Madrid, 1969).

ALMIRALL, Valenti: Cultura i Societat, a cura de Josep M. FIGUERES, Barcelona, Edicions 62, 1985. "L'Alzina", 5.

id: Articles polítics. "Diari Català", 1879-1881, Barcelona, Edicions de La Magrana i Diputació de Barcelona, 1984. "Biblioteca de Clàssics del Nacionalisme Català", 7.

ALTABELLA, José: Erudición hemerográfica. Más de 7.000 títulos de periódicos catalanes, "Mundo", (20-XI-1966).

ARABAYEN, Miguel: Los folletones en "El Sol" de Félix Arabayen, Pamplona, Diputación Foral de Navarra, 1983, "Colección Breve Ilustrada", 5.

ARQUES, Josep: Darwinisme i antidarwinisme a la Universitat de Barcelona: la suspensió d'Odón de Buen de la seva càtedra, dins Cinc estudis històrics sobre la Universitat de Barcelona. (1875-1895) (Barcelona, Columna, 1985 pàgs. 19-66) i Darwinisme i antidarwinisme a la Universitat de Barcelona: la suspensió d'Odón de Buen de la seva càtedra (1895), "(Ciència)", 22 (desembre de 1982), pàgs. 38-45.

ATKINSON, Nora: Eugène Sue et le roman-feuilleton, Nemours, 1929.

AULESTIA i PIJOAN, A.: Lo moviment literari català en 1879, "La Renaixensa", 1 (1881) pàgs. 17-27 i Lo moviment literari català en 1880, "La Renaixensa", 1 (1881), pàgs. 20-28.

BALASCH, Manuel: La Iliada, Barcelona, Selecta, 1971, 2 vols. col. "Biblioteca Selecta", 446 i 447.

BENITEZ, Rubén: Ideologia del folletín español: Wenceslao Ayguals de Izco (1801-1873). Madrid, Editorial J. Porrúa, 1979.

BERTRAN i PIJOAN, Lluís: El mig segle d'"Il·lustració Catalana" a "La Paraula Cristiana", 62 --març de 1930-- pàgs. 225-242.

BORY, J. L.: Eugène Sue, le roi du roman populaire. Paris, Hachette, 1962.

BORDOY-TORRENTS, Pere M.: Introducció a l'estudi de "La Iliada", dins "La Revista", 116 (1920) pàgs. 187-189; La Iliada a les terres llatines, (I) "La Revista", 118 (1920) pàgs. 224-226; La Iliada a les terres llatines (Continuació), "La Revista", 119 (1920) pàgs. 236-240 i La Iliada a les terres llatines (Final), "La Revista", 120 (1920), pàgs. 250-255.

BRUNORI, V.: La grande impostura. Imagination sul romanzo popolare. Venècia, Marsilio, 1978, Ed. cast. a Barcelona, Gustavo Gili, 1980, amb el títol: Sueños y mitos de la literatura de masas. Análisis crítico de la novela popular.

CADENA, Josep M.: Joan Torrent i Rafael Tasis, catalans de suplències dins Tasis-Torrent, premi de premsa local. Barcelona, Diputació de Barcelona, 1991.

CAMARASA, Josep M.: El Viatge d'un naturalista al rededor del món, fet a bordo del barco "Lo Llebrer" (The Beagle) desde 1831 a 1836. Primer llibre científic, en català de la Renaixença, dins DARWIN, Charles: Viatge d'un naturalista al rededor del món, fet a bordo del barco "Lo Llebrer" (The Beagle) desde 1831 a 1836, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1982. Edició commemorativa del Centenari de la mort de Charles Darwin. Edició preparada per Alta fulla, pàgs. VII-XVIII.

CARRILLO, Victor: Ayguals de Izco: le roman-feuilleton, a L'infra-littérature en Espagne aux XIX et XX siècles. Du roman feuilleton au romancero de la guerre d'Espagne. Grenoble, Presses Universitaires de Grenoble, 1977.

CENDAN PAZOS, Fernando: Historia del derecho español de prensa e imprenta (1502-1966). Madrid, Editora Nacional, 1974.

CHAUNU, P.: Sue et la Seconde République. Paris, Presses Universitaires de France, 1948.

ECO, H.: Eugène Sue. Il socialismo e la consolazione. Prefaci a l'obra de SUE: I misteri dei Parigi, Milà, Sugar Cop, 1965.

id: Rhétorique et idéologie dans Les Mystères de Paris, a "Revue Internationale de Sciences Sociales", 4 (1967), pàgs. 591-609.

ESCLASANS, Agustí: Els poemes d'Edgar Poe, Barcelona, Barcino, 1934.

FERRERES, Juan Ignacio: Estudios sobre la novela española del siglo XIX. La novela por entregas. 1840-1900. Concentración obrera y economía editorial, Madrid, Taurus Ediciones, 1972, pàgs. 61 i ss.

FIGUERES, Josep M.: L'Ateneu Lliure dins Valentí Almirall. Forjador del catalanisme polític, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1990, col. "Textos i Documents", 8, pàgs. 126-129.

id: L'aportació hemerogràfica de Joan Torrent i Rafael Tasis: La Història de la premsa catalana, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1991.

id: Valentí Almirall. Forjador del catalanisme polític, Barcelona, Publicacions de la Generalitat de Catalunya, 1990. "Textos i Documents", 8.

FONT, Melcior: Vida i obra de Valentí Almirall, dins Anuari dels catalans, Barcelona, A. López, 1926.

GALINDO, Miquel: "Breves notas sobre el periodismo y el folletín en la prensa castellonense del siglo XIX", "Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura" (1970), tomo 46, pàgs. 174-214.

GLYCK, Thomas: Pròleg a L'origen de les espècies, Barcelona, Edicions 62, 1982; Darwin en España, Barcelona, Península, 1982.

id: Science and the revolution of 1868: Notes of the reception of Darwinisme in Spain, dins La Revolució de 1868: Historia, pensamiento, literatura, Edició de LIDA, Clara E. i ZABALA, Iris M. (Nova York, Las Américas, 1970, pàgs. 267-272).

id: L'Homenatge valencià a Darwin el 1909, "(Ciència)", 16 (maig

de 1982), pàgs. 20-27.

GRACIAN, Enriquer i SALAS, Anna: Fulletons i novel·les rosa, "Diari de Barcelona", (29-I-1989).

GUIDETTI, E.: Eugène Sue e il romanzo sociale in Italia, Prefaci a E. SUE: I misteri di Parigi, Florència-Roma, Casini, 1965.

GUIRAL, Pierre: La presse de 1848 a 1871, dins Histoire générale de la presse française, Paris, Presses Universitaires de France, 1969, vol. II.

JARDINET, G.: Les mystères de Paris, d'Eugène Sue, Paris, Societé Française d'Editions Littéraires et Techniques, 1932.

LEDRE, Charles: La presse nationale sous la restauration et la monarchie de juillet, dins Histoire générale de la presse... vol. II.

LIVOIS, René de: Histoire de la presse française. Des origenes a 1881, Lausanne, Editions Spes, 1965, 2 vols.

MARCO, Joaquim: Historia de la premsa catalana, "Destino", (22-IX-1966).

MIRALPEIX, Concepció: La premsa de la ciutat de Vic al segle XIX, Barcelona, Departament de Cultura, 1981.

MOLAS, Joaquim: Notes per a un portic, "Faig" 19 (desembre 1982) pàgs. 7-12.

id: Esquema i evolució de la literatura popular catalana (I i II), "El Pont", 60 i 61, pàgs. 7-17 i 5-16.

id: La història de la premsa catalana, "Serra d'or", (desembre de 1966).

id: La novel·la popular: Del fulletó a la novel·la de quiosc, "L'Avenc" 104 (maig 1987), pàgs. 14-23.

MOOREHEAD, A.: Darwin: La expedició en el Beagle (1831-1836), Barcelona, Serbal, 1982.

NAVARRO CABANES, Josep: Catàleg bibliogràfic de la premsa valenciana escrita en nostra llengua y publicada en Valencia..., València, Editorial Diario de Valencia, 1928.

NUNEZ, D.: El darwinismo en España, Madrid, Castalia, 1977.

PAPP, D. i PAPP, Mona: A naturalist's Voyage in the Beagle, Londres, 1930.

id: Darwin. La aventura de un espíritu, Madrid, Espasa-Calpe, 1983.

PARES i FARRAS, Ramon: Darwin i la teoria de l'evolució, "(Ciència)", 17 (juny 1982), pàgs. 6-9.

PEIX, Miquel: El poema de la Iliada a La Iliada, Barcelona, Editorial Alpha, 1978, pàgs. 7-19.

PONS, Damià: Catàleg parcial dels narradors mallorquins del segle XIX, a "Randa", 14 (1983), pàgs. 71-91.

RIBE, Maria Carme: Index de "Lo Gay Saber" (Barcelona, 1868-1869, 1878-1883), Barcelona, Barcino, 1988.

RIERA i TUEBOLS, Santiago: Sintesi d'història de la ciència catalana, Barcelona, La Magrana, 1983.

ROMERO TOBAR, Leonardo: La novela popular española del siglo XIX, Madrid-Barcelona, Fundación J. March i Editorial Ariel, 1976.

ROURE, Conrad: Recuerdos de mi larga vida, Barcelona, El Diluvio, 1926, 3 vols.

SENENT-JOSA, Joan: Les ciències naturals a la Renaixença (Barcelona, Dopesa, 1979) especialment l'apartat La Renaixença i el darwinisme, pàgs. 71-74.

TAYADELLA, Antònia: La novel·la en català de 1862 a 1882, Catàleg, "Faig", 19 -desembre de 1982- pàgs. 82-91.

TIERNO GALVAN, Enrique: La novela histórico-folletinesca a Idealismo y pragmatismo en el XIX español, Madrid, Tecnos, 1977.

TORRENT, Joan i TESIS, Rafael: Història de la premsa catalana, Barcelona, Bruguera, 1966, vol. I.

TRENC BALLESTER, Eliseu: Les arts gràfiques de l'època modernista a Barcelona, Barcelona, Gremi d'Indústries Gràfiques de Barcelona, 1977.

TRIADU, Joan: La Iliada traduïda per fi al català, ("Serra d'or", 149 (febrer del 1972)).

VALDERAS, José M.: La recepció de la teoria evolucionista a Catalunya. Darwin i Letamendi, "L'Avenc", 48 (abril de 1982), pàgs. 29-31.

VELEZ, Pilar: El llibre com a obra d'art a la Catalunya vuitcentista (1850-1910), Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 1989.

WEIL, Georges: Le journal, Paris, Editions Albin Michel, 1934, Ed. cast. a Uteha, Mèxic, 1979 amb el títol: El periòdico. Orígenes. Evolució y funció de la premsa periòdica.

WOOD, J. S.: Les Maux de l'èpoque, Toronto, University of Toronto Press, 1965.

Bibliografia capítol 6:

ADLER, Laure: A l'aube du féminisme: Les premières journalistes (1830-1850), Paris, Payot, 1979.

ALTABELLA, José: Breve síntesis histórica de la Prensa femenina y de modas en España. De "El Correo de las Damas" de 1811, al "Diario Femenino" de 1968, pasando por "El Hogar y la Moda" de 1909. "El Hogar y la Moda", núm. extr. del 60 aniversario (1-VI-1969).

ARENAL, Concepción: La instrucción del pueblo, Madrid, Tip. Guttemberg, 1881.

BALCELLS, Albert: Trabajo industrial y organización obrera en Catalunya (1900-1936) Barcelona, Laia, 1974.

BONVOISIN, Samra-Martine i MAIGNIEN, Michèle: La presse féminine, Paris, Presses Universitaires de France, 1966.

BUTINYA i JIMENEZ, Júlia: Una visió de la dona catalana en el segle XIX Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajoana, 1982.

DARDIGNA, ANNE-MARIE: "Valor d'usage" de la photo de mode. "France nouvelle, 1985 (19 i 29-III-1976 i, més extensament a La presse "féminine". Fonction idéologique, Paris, Maspero, 1979.

CASASUS, Josep M.: La primera secció de modes en català, inici de la carrera periodística de la pionera Dolors Monserdà de Macià, "Cultura", 37 (setembre 1992).

FIGUERES, Josep M.: El primer Congrés Catalanista i Valenti Almirall. Materials per a l'estudi dels orígens del catalanisme, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1985.

GALOFRE, Jordi: El primer Congrés Catalanista (1880), Barcelona, Dalmau, 1979.

JIMENEZ MORELL, Inmaculada: La prensa femenina en España (desde sus orígenes a 1868), Madrid, Ediciones de la Torre, 1992.

MARTINEZ ALVAREZ, M. R.: La prensa femenina en España, "Gaceta de la Prensa", 22 (1970) pàgs. 45-57.

F. de A. M. [FRANCISCO de A. MARULL]: Algo sobre la educación de la mujer y su influencia en la sociedad. Discurso leído por su autor en Palamós, en la velada literaria celebrada en aquella villa el 12 de abril de 1880, rep. a "Teléfono Catalán", 70 (25-IV-1880).

MASSANES, M. J.: Consideracions sobre l'illustració de la dona, "Lo Gay Saber", XIV (15-VII-1879).

MONSERDA de MACIA, Dolors: Estudi feminista. Orientacions per a la dona catalana, Barcelona. Lluís Gili, 1909.

NASH, Mary: Mujer, familia y trabajo en España 1875-1936, Barcelona, Anthropos, 1983.

P.: La instrucción de la mujer, "Teléfono Catalán", 41 (12-X-1879).

PANADES I POBLET, José: La educación de la mujer según los más ilustres moralistas é higienistas de ambos sexos, Barcelona, Seix, 1877-1878, 3 vols.

PERINAT, Adolfo i MARRADES, M. Isabel: Mujer, prensa y sociedad en España, 1800-1939, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas, 1980.

P. K. [ROCA i ROCA, J.]: Porvenir de la dona, "La Esquella de la Torratxa", 127 (18-VI-1881).

RIVIERE, Margarita: La moda, comunicació o incomunicació, Barcelona, Gustavo Gili, 1977, pág. 25 i ss.

ROIG, Mercedes: La Mujer en la Historia. Francia, Italia, España. Siglos XVIII-XX, Madrid, 1989, 2a. ed.

SEGURA, Isabel i SELVA, Marta: Revistes de dones (1846-1935), Barcelona, Edhasa, 1984.

SEGURA, Isabel: Introducció a La Fabricanta, Barcelona, la Sal, 1983, págs. 9- 31.

SIMON PALMER, María del Carmen: Revistas españolas femeninas del siglo XIX, a Homenaje a D. Agustín Miralles, Madrid, 1975, vol. I, págs. 401-445.

SULLEROT, Evelyne: Histoire de la Presse féminine en France des origines à 1848, Paris, Armand Colin, 1966.

VANIER, Henriette: La mode et ses métiers. Frivolités et luttes des classes 1830-1870, Paris, Colin, 1960.

Bibliografia capítol 7:

ALMIRALL, V.: Sobre el Congrés Catalanista. A "El Diluvió", "Diari Català", 447 (18-IX-1880). Rep. dins Articles polítics, pàgs. 97-98.

id: El juego, "El Estado Catalán", 19 (2-VIII-1869).

id: [V. ALMIRALL]: Sobre'l Congrés Catalanista. A "El Diluvió", DC, 447 (18-XI-1880).

ANGLADA i VILARDEBO, Joan: Collell periodista dins El canonge Jaume Collell, Vic, Patronat d'Estudis Ausonencs, 1983, pàgs. 17-38 que és reproducció de l'edició feta a Barcelona, Associació de Periodistes, 1934.

AUSIAS: Cartas barceloninas, "La Veu del Montserrat", 48 (27-XI-1880).

id: Cartas barceloninas, "La Veu del Montserrat", 1 (8-I-1881).

BONET, Joan: L'Església catalana de la Il·lustració a la Renaixença, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.

id i Casimir MARTÍ: L'integrisme a Catalunya. Les grans polèmiques 1881-1888, Barcelona, Vicens Vives, 1990.

J. C. [Jaume Collell]: ¡Al aguayt!, "La Veu del Montserrat", 39 (25-IX-1880).

id: La "Veu del Montserrat" y lo "Congrés Catalanista", DC, 457 (28-IX-1880)

id: Rama Tallada, "La Veu del Montserrat", 24 (16-VI-1883).

id: Un gran programa, "La Veu del Montserrat", 41 (9-X-1880).

id: No'ns ve de nou, "La Veu del Montserrat", 43 (23-X-1880).

id: Catalanisme. Lo que es y lo que deuria ser, ("La Veu del Montserrat", 25, 26, 27, 28 (19, 26-VI, 3-VII, 10-VII)).

- id: Dulcis amicitia, Vic, Gazeta de Vic, 1926.
- DIARI CATALA: Primer Congrès Catalanista, DC, 427 (29-VIII-1880).
- id: Lo primer Congrès Catalanista, "Diari Català", 468 (9-X-1880).
- id: Un mort que respira, DC, 473 (14-X-1880).
- id: !Sempre lo mateix! DC, 408 (11-VII-1880).
- id: Catalunya y Barcelona, DC, 592 (29-III-1881).
- id: ?Ahont son los homes de ciencia?, sèrie de tres articles publicats al DC, 290, 308 i 350 (14-III, 2-IV i 14-V-1880).
- id: !La Renaixensa ja ha parlat! DC, 565 (2-III-1881).
- id: "La Renaixensa" y Puigcerçós, DC, 593 (30-III-1881).
- id: Santa innocència, DC, 608 (14-IV-1881).
- id: A "La Renaixensa", DC, 568 (7-VI-1881).
- id: Paciència, DC, 674 (12-VI-1881).
- id: "La Renaixensa" en descubert, DC, 675 (19-VI-1881).
- id: Anemhi, DC, 6 (9-V-1879).
- id: Nou diari en català, DC, 480 (6-XII-1880).
- id: La Renaixensa, DC, 494 (20-XII-1880).
- ERRE: O mals catalans ó mals espanyols, DC, 157 (1-XI-1879).

FEBRER, Vicens de: Als federals, DC, 765 (13-VI-1881).

FIGUERES, Josep M.: Valenti Almirall i el Primer..., Esp. les actes i la introducció, pàgs. 41-63.

id: Valenti Almirall, forjador...

id: Contribució documental al'estudi de "La Renaixensa" (1871-1905) dins Estudis de Llengua i Literatura Catalanes/XI. Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985, pàgs. 195-224.

A. G. [Gallart, Artur?]: Rèmoras del catalanisme, DC, 84 (20-VIII-1879).

GALOFRE, Jordi: El primer Congrés Catalanista, Barcelona. Dalmau, 1979.

GLICK, Thomas F.: Els catalans i Edison: la llum elèctrica, "(Ciència)", 32 (novembre 1983).

ILLA, Maria Carme: El segon Congrés Catalanista, un congrés inacabat 1883-1983, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1983.

M.: Catalanisme bort, "La Veu del Montserrat", 14 (3-IV-1880).

MARTI TURRO, I.: Comunicat, DC, 165 (9-XI-1879).

RAMISA, Maties: Els orígens del catalanisme conservador i "La Veu del Montserrat" (1878-1900), Vic, Eumo, 1985, pàgs. 96 i ss.

LA RENAIXENSA: [Sobre el Congrés Catalanista] "La Renaixensa", 7 (15-X-1880).

id: Catalanistas y federalistas, "La Renaixensa", 2625 (29-IV-1885).

id: Servir a dos senyors, "La Renaixensa", (5-II-1885).

id: número prospecte, (20-XII-1880).

- id: Nostres propòsits, (1-1-I-1881).
- C. R. [ROURE, Conrat?]: La Renaixensa. Any desè de sa publicació, DC, 240 (24-I-1880).
- P. S. [SACASES, Pere]: La Academia francesa y algunas de Espanya, DC, 38 (10-VI-1879).
- S. [SACASES?]: Los enemichs de Catalunya, DC, 564 (2-VI-1881).
- TRIAS VEJARANO, J. J.: Almirall y los origenes del catalanisme, Madrid, Siglo XXI, 1975, esp. pàgs. 221 i ss.
- F. U. V. [UBACH i VINYETA, Francesc?]: Rémoras del catalanisme, "Lo Gay Saber", XVI (15-VIII-1879).
- VERDU, Josep: L'obrer. Dècimas llesidas en la funció que à benefici dels obrers sense trevall se donà en lo teatro del Olimpo, DC, 204 (18-XII-1879).
- LA VEU DEL MONTSERRAT: ¡Al aguaytí!, "La Veu del Montserrat", 39 (25-IX-1880).
- id: No l'ns ve de nou, "La Veu del Montserrat", 43 (23-X-1880).
- id: Un gran programa, "La Veu del Montserrat", 41 (9-X-1880).
- id: Programa de catalanisme aprovat per lo Consell General en sessió del 21 d'abril de 1883, "La Veu del Montserrat", 24 (16-VI-1883).
- id: Càtedra de Gramàtica y filologia catalana. Convocatoria, id. "La Veu del Montserrat", 24 (16-VI-1883).
- id: Observació justa, "La Veu del Montserrat", 27 (7-VII-1883).
- id: Remeyns insuficients, "La Veu del Montserrat", 6 (6-II-1886).
- id: Notas calientas, "La Veu Montserrat", 20 (15-V-1886).

id: Al Centre Català de Sabadell..., (sèrie publicada el 1887).

2. LA PREMSA A CATALUNYA EL PERIODE 1879-1881

2.1	Característiques generals de la premsa catalana a la Restauració: El marc jurídic-legal:	
2.1.1	La legislació precedent.....	5
2.1.2	La llei de premsa de 1879.....	13
2.1.3	L'actuació repressiva de l'Administració.....	21
2.1.4	La repressió religiosa.....	44
2.1.5	Altres fórmules de control.....	54
2.1.6	Tres exemples de repressió: Girona, Manresa i Tortosa.....	62
2.2	L'expansió d'una indústria.....	70
2.3	Conclusions.....	84
	Notes.....	85
	Fonts i bibliografia.....	111

3. CENS DE LA PREMSA A CATALUNYA EL PERIODE 1879-1881

3.1	Introducció.....	125
3.1	La premsa comarcal.....	134
3.2	La premsa de Barcelona:	
3.2.1	Premsa diària.....	190
3.2.2	Premsa en català.....	207
3.2.3	Premsa en castellà.....	218
3.3	Premsa catalana a l'exterior.....	241
3.4	Valoració i conclusions.....	244
3.5	Aportacions hemerogràfiques.....	269
	Fonts i bibliografia.....	294

2. **LA PREMSA A CATALUNYA EL PERIODE 1879-1881**

2.1 Característiques generals de la premsa catalana
a la Restauració: El marc jurídic-legal:

2.1.1 La legislació precedent

Durant tot el segle XIX la legislació sobre premsa és abundosa i exhuberant fins a l'extrem que s'han efectuat monografies només amb la seva descripció ¹. Les diverses constitucions, principalment les de 1837, 1845, 1854, 1869, 1876... i les lleis i decrets sobre premsa: 1839, 1844, 1852, 1857, 1864, 1867... són tan nombrosos que arriben sovint en diverses avinenteses a dos per any ².

El 13 de juliol de 1857 el ministre de governació Cándido Nocedal signa, sota Isabel II, la Llei d'Impremta que serà reformada el 22 de juny de 1864 essent ministre Antonio Cánovas del Castillo. Només una setmana després es dictarà una nova llei d'impremta, en deu títols i una disposició transitòria, la qual és, en opinió de l'estudiós Cendan Pazos, una llei "confusa y contradictoria, restrictiva en grado máximo" ³. En aquesta normativa s'estipula la tònica estable d'unes constants que seran precisses per ser editor de premsa: ésser un qualificat contribuient d'impostos directes, el dipòsit econòmic previ a l'aparició de la publicació, etc. amb la qual cosa es limita l'accés a la propietat dels mitjans i seran els, doncs, més qualificats econòmicament per a ser propietaris. Hi trobarem, d'una banda els polítics procedents de l'oligarquia urbana i de l'altra els propietaris rurals els quals seran els qui tindran més possibilitats d'esdevenir editors fins la transformació o naixement d'iniciatives sòlides de caràcter comercial ⁴.

El 7 de març de 1867 un antic periodista, Luis González Bravo, convertit ara en ministre, proclama una altra llei molt més rigurosa que la del 1864 i més flexible, però, que la dura del 1857. Aquesta, coneguda com a llei Nocedal tingué una vigència de set anys, del 1857 fins el 1864 i la posterior, coneguda com a llei Cánovas tres, del 1864 fins el 1867. La llei González Bravo és en vigor només uns mesos, ja que el setembre s'inicia un nou període amb la revolució del mateix mes. La Constitució revolucionària elimina la censura, estableix la llibertat per a la divulgació de les idees mitjançant la impremta i pels delictes que es puguin produir per la premsa es remet al Codi Penal. Gràcies al decret del 23 d'octubre de 1868 la premsa té el primer gran estadi de llibertat formal com mai no havia tingut durant tot el segle XIX .

Amb el cop d'estat que origina la Restauració torna la concepció autoritària mitjançant la qual la premsa només pot existir en funció del permís que li atorga el poder polític. La Constitució de 1876 és restrictiva i limitativa, molt a diferència de la del 1869 i tot l'articulat constitucional nou serà vehiculat restrictivament en els nombrosos decrets i reials ordres que seran la base per una fèrria política de control. La Constitució de 1876 en el seu article 13 proclamava enfàticament com el poble tenia: "... el derecho a emitir libremente sus ideas y opiniones, ya de palabra, ya por escrito valiéndose de la imprenta o de otro procedimiento semejante, sin sujeción a la censura previa" el

qual, com tants d'altres enunciats programàtics, és bandejat per les mesures de caire legislatiu --decret del 29 de gener de 1875-- o per mesures de caire judicial --creació del Tribunal Especial de Imprentas pel decret de 31 de desembre de 1875--.

Les restriccions que imposa la Restauració són tan radicals que una de les primeres mesures és l'eliminació pura i simple de tots els periòdics no adictes al nou sistema, el desembre mateix de 1874, autoritzant-se la seva reaparició en tenir controlada políticament la nova situació originada. Així el decret de 29 de gener de 1875 l'autoritza amb l'excepció de la premsa republicana, la federal i la carlista, aquesta serà ja definitivament suprimida.

Amb la corrua de disposicions posteriors de caràcter restrictiu es vertebrarà a la premsa com un simple element de poca incidència ideològica per l'existència d'uns controls previs a l'aparició i d'uns mecanismes que el pas del temps anirà sofisticant gràcies a l'aparell d'estat que prendrà paulatinament més força: és el cas, per exemple, dels governadors civils, els quals, tindran al seu criteri, segons les directrius polítiques centrals, la facultat, damunt la premsa política, de perseguir-la o no.

Amb la Restauració la legislació sobre premsa és considerable.

Vegem alguna de les Reials Ordres més importants:

Taula núm. 1

Resum de disposicions legislatives sobre premsa (1875-1879)

18-V-1875	Autorització a la discussió teòrica d'aspectes
i	constitucionals amb limitacions per a possibles
31-XII-1875	abusos.
6-II-1876	Necessitat d'obtenir llicència per a a venda
	pública de premsa.
19-II-1876	Prohibició de servir subscripcions a un diari
	suspès per part d'un altre titol.
21-VIII-1876	Agilització de les causes penals de premsa.
16-IX-1876	Facultat als governadors civils er autoritzar
	l'aparició de publicacions no polítiques.
25-X-1877	Ratificació de l'anterior disposició.

El control arriba fins a les publicacions religioses. Una circular als governadors civils datada del 31 de març de 1876 els hi indica que vetllin que els butlletins eclesiàstics no surtin dels continguts i finalitats de caràcter pastoral i religiós pels quals foren creats. A partir de la llei del 1879 i fins arribar a la del 1883 de Sagasta, hi haurà també una diversa normativa que especifiquem cronològicament:

Aquesta normativa és molt important ja que "estimula" l'activitat de vigilància. Per exemple, la circular del 4 d'octubre de 1880, segons llegim a la "Gaceta de Madrid" (núm. 280) recorda que existeix també el Codi Penal i recomana als fiscals de totes les províncies que estiguin a l'aguait amb la finalitat de vigilar el bon nom de les autoritats i que no dubtin en presentar querelles per injúries o calumnies a l'autoritat, recomana que es fixin també en impresos, llibres, etc. a més de les publicacions polítiques i que la seva labor "excite el celo de sus subordinados"; finalment, mana que es faci un recull mensual de tots els processos en curs.

Taula núm. 2

Resum de disposicions legislatives sobre premsa (1879-1881)

12-I-1879	Circular	Observació sobre les il.lustracions.
5-VI-1879	Circular	Necessitat de llicència per als venedors de premsa.
27-XI-1879	Circular	Avis als governadors civils per tal que informin a tots els periòdics de la seva jurisdicció dels articles penats en la premsa de Madrid per tal que no puguin al·legar ignorància cas de reproduir-los.
28-XI-1879	R. D.	Amnistia als diaris suspesos pel matrimoni reial.
22-VII-1879	R. O.	Demanda als governadors civils d'un informe mensual sobre els variacions i modificacions de títols de publicacions periòdiques.

- 6-XII-1879 Puntualitzacions sobre el lliurament d'exemplars previs a la difusió.
- 4-X-1880 Circular Als fiscals dels Tribunals sobre injúries a l'autoritat.
- 25-XI-1880 R. D. Reducció de penes en delictes d'impres-
ta.
- 14-II-1881 R. D. Indult general a escriptors i periòdics.
Sobreseïments de causes pendents.
- 22-XII-1881 Circular Demanda als governadors d'informes sobre
tots els periòdics que apareixen i que
trametin regularment les dades de perio-
dicitat.
- 23-XI-1881 R. D. Indult, arran el naixement reial, a
periòdics i escriptors condemnats.
-

2.1.2 La llei de premsa de 1879

Aquesta nova normativa serà una disposició de vida ben curta, del 7 de gener de 1879 fins el 26 de juliol de 1883 arran la nova llei, del ministre Gullón, que liberalitzarà les publicacions periòdiques en simplificar la tramitació pel naixement i alleugerir la seva vida en relació a la justícia. La llei del 1879, enrab, precisament, de la seva brevetat, és molt poc coneguda, mentre la del 1883 que tindrà vigència fins el 1936 ha estat més estudiada .

El 7 de gener de 1879 el ministre de governació Francisco Romero Robledo i el rei Alfons XII sancionen i proclamen la llei, que en tretze títols, més disposicions transitòries, s'ocupa de la normativa de la publicació de publicacions periòdiques. Com a trets més destacats cal remarcar l'obligació d'efectuar una sol·licitud la qual podrà o no ser aprovada. El propietari ha de tenir unes característiques especials: majoria d'edat, dos anys de veïnatge a la ciutat on es vol publicar el periòdic, disposar del lliure exercici dels drets civils i polítics, mantenir un pagament de 250 ptes. de contribució territorial o bé de 500 de subsidi industrial, amb dos anys d'antelació a la petició de publicació i només podrà disposar d'un periòdic polític diari (art. 4art.), etc. tot un conjunt de dades que marcaran el control estatal de la propietat a l'igual que el dels continguts.

Abans de distribuir-se el periòdic caldrà que facili, amb dues hores d'antelació, dos exemplars a la fiscalia d'impremta i dos

més a la presidència del Consell de Ministres o al Govern Civil. En les ciutats o els pobles que no siguin capitals de província quatre exemplars al batlle. (art. 8è).

La condició de diari és perd, entre altres casos, en no publicar-se diàriament o deixar passar un lapse de deu dies sense aparèixer. També quan després d'una suspensió passen més de vuit dies sense aparèixer (art. 10è).

Dins la tipificació dels delictes es protegeix la religió que "tenga prosélitos en España" amb especial cura per "la religión del Estado... la moral cristiana", també la "inviolable persona del Rey", així com la seva família. Igualment es protegeix la forma de govern amb totes les institucions del sistema monàrquic constitucional, també el poder legislatiu i el judicial, la "organitzación de la familia y de la propiedad", els monarques o governants polítics d'estats amics i la inviolabilitat del fet jutjat (art. 16è).

Les penes seran les suspensions del periòdic i les multes o empresonaments pel propietari i pel director (art. 22-30). Es crea, per a assegurar-ne un millor i més eficaç control, la figura dels fiscals d'impremta els quals dependran del Ministeri de Governació (arts. 36-42) i podran suspendre la publicació tot segrestant-la (art. 45) sense altre tràmit que efectuar una

denúncia i posar en coneixement del governador civil el fet. Els delictes prescriuen als vuit dies de la publicació (art. 44) i la vista judicial tindrà lloc entre el cinquè i vuitè dia de la denúncia (art. 48). Contra la seva sentència no hi cabrà recurs (art. 57).

En relació al "Diari Català" ens interessa de tenir present l'article 26 que indica que el diari suspès tres vegades en el període de dos anys serà suprimit i no podrà tornar a publicar-se i l'article 27 que diu que les subscripcions d'un diari suspès no poden ser servides per cap altre diari.

En conjunt, la nova llei estableix unes mesures noves de control preventiu (dipòsit previ, tipificació selectiva de la figura del propietari...) i un de punitiu (multes, suspensions...) enquadrat en un contexte repressiu especial: Tribunals d'Impremta, Fiscals d'Impremta... La Restauració ja s'ha consolidat i pot obrir un xic el control però es defensa aferrissadament tot un conjunt d'idees, símbols i imatges que van des de la Monarquia fins a la Religió passant per la propietat, la família, l'exèrcit..., en definitiva, el manteniment de l'ordre establert.

L'aplicació de la llei de 1879 és molt arbitrària. Arran la publicació dels articles que motivaran les suspensions del "Diari Català" els fiscals actuen immediatament i es generen les tres

suspensions del periòdic que es vulnera clarament l'article 25 que prohibeix alhora que torni a publicar-se un diari que hagués estat suspès tres vegades. El "Diari Català", com veurem, és suspès tres cops i segeix, no obstant, apareixent.

La Llei d'Impremta del 1879 és una substitució del decret del 31 de desembre de 1875 i ens interessa de sintetitzar-ne quatre grans aspectes tot i que és una llei molt extensa i, a criteri dels autors que l'han estudiada, presenta aspectes ⁷ novedosos que representen ruptures en relació la legislació anterior:

a)

Extraordinària defensa del règim monàrquic. A més del Codi Penal s'esmenten els casos --art. 16è-- que pot ofendre's al Monarca o a la Monarquia --"directos o indirectos"--. El càstig és la fulminant suspensió. No es volen idees contràries a la institució monàrquica i, el "Diari Català" ho viurà en la pròpia pell, encara que sigui una monarquia estrangera, com, la russa. La guerra carlina explica la violenta defensa de la institució.

b)

Interès en conjuminar la llibertat de premsa amb el seu control. L'art. 13è de la Constitució proclama la llibertat de premsa però el seu control és una labor cabdal per a les

institucions de l'Estat les quals vetllaran per a mantenir el ferreny llaç davant tot un variat còmput de qüestions. S'arriba, fins i tot, a preocupar-se per la imatge dels governs amics. S'estableix, per primer cop en la legislació de premsa, un Tribunal especial amb fiscals també consagrats en aquesta labor i aquests s'afegueixen als tribunals de justícia ordinària. És important, també, la distinció entre els delictes d'opinió comesos mitjançant l'edició d'un llibre (havia de tenir 200 o més pàgines per a ser considerat tal) que van a la justícia ordinària i els delictes d'opinió comesos per premsa que aniran a la jurisdicció especialitzada⁸. S'estableix també la diferenciació entre els delictes produïts pel contingut del periòdic, delictes de premsa, i els delictes de caràcter formal, administratiu, tècnic com ara el permís d'aparició, l'acompliment dels períodes de suspensió, etc. que seran infraccions de policia⁹ castigades amb segrest de l'edició i multa.

c)

Regulació absoluta de la premsa en els seus aspectes més fràgils: propietat i distribució. Queden subordinats a la redacció i a la impressió. Hi ha una minuciosa descripció que arriba a reglamentar amb tota cura les condicions que han de tenir els venedors i repartidors del periòdic (art. 83 a 86). S'estableixen registres de repartidors els quals han de disposar de la pertinent llicència. La figura del fundador-propietari és sovint al·ludida com a responsable directe (art. 30, art. 47, etc.) deixant com a subsidiària

("ó en su caso") al gerent.

d)

Desconeixement jurídic de la figura del director. Pràcticament no existeix a efectes punitius. La redacció sovint està vinculada a estructures i opcions polítiques mentre que la propietat està més relacionada amb qüestions econòmiques. En opinió de Gómez Aparicio, que corrobora C. Soria,^{9bis} és que en ser una mateixa figura el propietari i el fundador era més fàcil de pressionar-lo que no pas al director que tenia una redacció al seu costat i que no era sensible a les dificultats econòmiques. Des del punt de vista judicial era més fàcil actuar damunt l'aspecte més fràgil: l'economia més que no pas el camp intel·lectual i polític o eminentment periodístic.

La Restauració va aportar unes grans novetats en matèria de legislació de premsa com a fórmula per a disposar d'una major influència i control social. El 1874 tot just instaurar-se el nou règim, el trenta-u de desembre va dictar-se el decret de suspensió de tota la premsa no adicta al sistema. Quan el mes següent, el dia 29 de gener s'autoritza la represa, la premsa de caràcter republicà restava al marge de l'autorització i, per tant, condemnada al silenci.

La Llei del 26 de juliol de 1883 suprimeix la legislació especial d'impremta i situa els delictes de premsa dins el Codi Penal. També rebaixa les condicions per a fundar periòdics: elimina el pagament de 500 ptes. de subsidi industrial, el dipòsit de 2 exemplars 2 hores abans, etc. Tret de l'etapa de la Dictadura de Primo de Rivera i de la Llei de Defensa de la República a la guerra civil, la llei del 1883 és vàlida fins el 1938 que apareix la llei franquista d'urgència sobre el règim de la premsa.

Gràcies en aquesta llei del 1883 podrà néixer una premsa política que s'expansionarà notablement tant en nombre de títols que creixeran força a partir del 1883 arribant a l'apogeu el 1886 com en el seu contingut, de més alçada i qualitat. A partir de 1886 creixerà més la premsa científica i literària. Madrid tenia el 1880 quasi el mateix número de diaris polítics que París on es vorejava la cinquantana i Barcelona una vintena.

2.1.3 L'actuació repressiva de l'Administració

De la lectura de la llei del 1879 es desprèn que diversos nivells de l'Administració poden actuar davant les publicacions periòdiques, i ho fan amb contundència. Jesús T. Alvarez inventaria les publicacions que els primers anys d'aplicació de la llei són sancionades, el trienni 1879-81 i nosaltres oferirem ara les publicacions que són afectades dins l'àmbit català en el mateix període.

No són només, però, els Tribunals d'Impremta els qui imposen sancions. Els batlles també ho poden fer. Per exemple, l'alcalde d'Olot el juliol de 1879 a la "Revista Olotense", multant, a més, a l'impresor. El batlle, segons una crònica del "Diari Català", s'acull a defectes estrictament formals com, per exemple, en la presentació d'exemplars a l'autoritat (art. 8è), etc. Després de l'àmbit local és en el provincial on tornem a trobar incidències de caràcter repressiu. El governador de Barcelona mana recollir l'edició de les revistes "La Flaca" i de "La Madeja Política", les dues l'abril del 1880; el sub-governador de Figueres imposa una multa de 250 ptes. (la subscripció per 7 mesos aproximadament costava 1 pta.) al periòdic local "El Impenitente" precisament també per defectes de forma, en aquest cas per no presentar els 2 exemplars corresponents al fiscal ¹⁰.

El conflicte sembla còmic. La llei diu clarament que cal dur 2 exemplars al fiscal d'impremta amb 2 més pel governador civil. En

les ciutats sense audiència 4 exemplars al batlle. Com sigui que Figueres no és capital de província calia dur exemplars al batlle, al fiscal i al governador! El corresponsal del "Diari Català" a Figueres ho explica clarament ¹¹ :

"Lo senyor Sub-governador ha imposat 50 duros de multa al periòdich "El Impenitente" perquè no presentà dos números al Fiscal del Jutge: lo Senyor Alcalde ha exigit sempre que's presentessin quatre números à l'arcaldia, segons mana la llei, en las ciutats ahont no hi ha Audiencia: de aquest conflicte lo perjudicat es "El Impenitente", que's trova entre Scilia y Caribdis, à menos de fer ús de lo que disposa la llei".

Els tribunals d'Impremta actuen tant en els mateixos jutjats en causes incoades per, diguem-ne, ofici del ministeri fiscal, del poder politic, com fora de l'edifici judicial, anant directament a la redacció del periòdic afectat. Així el jutge del districte de Sant Bertran, sense judici previ, es persona a la redacció de "Lo Nunci" per a embargar "cautelament" l'edició corresponent a ¹² la primera setmana de febrer de 1880. Les causes contra la premsa barcelonina són nombroses. "El Correo Catalán" té 20 dies ¹³ de suspensió, la "Gaceta de Cataluña" 35, etc.

No tot, però, és resol amb una suspensió sinó que hi ha casos en els quals ens trobem amb penes més elevades. El director del setmanari humoristic "La Bomba" és condemnat, per la Sala de la Criminal de l'Audiència de Barcelona, a quatre mesos de presó ¹⁴ i la impremta El Porvenir es multada amb 1.000 pessetes per l'edició clandestina d'un full considerat anticlerical --Un capella de menos--. Una lectura atenta de la llei fa considerar que el cas

no era delictes de premsa sinó infracció de policia (art. 79), l'import de la multa és el màxim (art. 80) paradoxalment, però sembla ser, a més, que aquesta impremta segons la premsa contemporània no havia imprés el full en qüestió .

En el pla jurídic, doncs, i, en resum, actuen fiscals i jutges. En el pla administratiu i polític, batlles i governadors. Finalment, una doble lectura, a través dels diversos exemplars lliurats, es produïa en instàncies superiors quan des del Ministerio de la Gobernación es considerava que no s'havia actuat pertinentment davant els casos convenients. Aquests cercles de control fan exclamar amb eloqüència a la premsa que satiritza la persecució de la qual és objecte amb dibuixos, poemes, etc. com expressa gràficament un escriptor, J. Ruiz Blanch el qual fa un memorial de la situació de l'escriptor públic, del periodista, a la revista "Treguas de la Lucha":

"Cuando no esta preso, lo quieren prender ó lo llevarán á la cárcel. Sobre él pesa la censura del clero, la del fiscal de imprenta, la del gobernador, la del Alcalde, la de los tribunales de justicia, la del público en general y sobre todo, la de los envidiosos ó émulos que es la peor de todas las censuras."

En síntesi, la simple aplicació de l'estratègia canovista de mantenir la premsa en una fase de control, fins la nova llei de Sagasta del 1883 en la qual disposarà de més flexibilitat en el seu funcionament, fa que domini un conjunt de normatives que tindran com a resultat que la premsa actui moderant i autocensu-

rant els seus continguts. El sol fet d'haver de sol·licitar un permís per a néixer (art. 4art.) és factualment un obstacle d'envergadura ja que a més dels condicionants de caràcter econòmic que havia de tenir el propietari quedava supeditada l'edició del periòdic a l'autoritat governativa. En la nova llei del 1883 aquesta trava s'elimina (art. 8è) i podrà facilitar-se el camí per a una premsa de masses que és l'objectiu que es proposa la incipient indústria periodística .

17

Tots els estudiosos del període , coincideixen en afirmar com a característiques bàsiques de la premsa a la Restauració el caràcter restrictiu de la legislació, l'acció repressora de l'Administració i, malgrat aquestes limitacions, el creixement constant de capçaleres coincidint amb la flexibilitat del poder. Així a partir del 1879 naixeran nombroses publicacions i a partir del 1883 el nombre és multiplicarà.

L'actuació represiva de la nova llei és aplicada en tots els controls, tant en els d'àmbit local com provincial, en el primer cas l'autoritat municipal pendrà la iniciativa mentre que en el segon pot ser tant l'atoritat política com la municipal. La conflictivitat creix i en una sola setmana a Madrid, tot just començar el govern de Cànovas, es denunciien els següents periòdics :

19

"El dia 10 sube al poder el mónstruo. [Cànovas]
El dia 11 es denunciada "La Discusión".

El dia 12 es denunciado "El Independiente".
El dia 13 son denunciados "El Pabellón Nacional" y "El Mundo Político".
El dia 14 segunda denuncia de "El Independiente".
El dia 15 tercera denuncia de "El Independiente".
El dia 17 es denunciado "Lo Debates".
Pues, señor, á este paso el dia es un soplo.
No me llega la camisa al cuerpo".

En una sola setmana, escollida a l'atzar, trobem "El Imparcial" (20 dies de suspensió), "La Unión" (denunciada), "El Norte de Castilla" (multat amb 100 ptes. pel governador civil de Valladolid per publicar l'argument de l'òpera Robert, el Diable)...²⁰

El corresponçal del "Diari Català" a Madrid ho constata²¹, l'any següent, tot remarcant la duresa de la repressió:

"La tempestat contra la premsa augmenta considerablement: ahir caigué contra "la Discusión" y avui [19-IX-1880] contra "El Demócrata" y "La Nueva Prensa"; aquest sigué denunciat per un suelto pres de "La Correspondencia Latina" sobre l'origen del Santuari de Lourdes, lo segon per un suelto relatiu á donya Isabel y' l primer per un article relatiu al 17 de setembre de 1868. Ab aixó's veu que no van desacertats los que atribuyeixen a n' en Cánovas lo propòsit d'acabar ab tota la premsa independent."

La pluja de suspensions, multes i segrestaments és imparable fins arribar el 1883. En el període que va de desembre del 1879 al febrer de 1881 trobem afectats pels fiscals d'impremta 162 denúncies i 48 suspensions amb 21 casos absolts o sobreseguts.²² Aquestes xifres caldria incrementar-les amb totes les aportacions fetes directament amb arxius provincials així en el cas català les dades de J. T. Alvarez s'han d'augmentar. Només per Barcelona a les 162 denúncies i 48 suspensions que indica per a l'Estat de

les quals 17 i 7 respectivament a Catalunya caldria afegir-hi "La Bomba", "Lo Nunci", "La Flaca", "La Madeja", "Gaceta de Cataluña", etc. el mateix "Diari Català" pel període que esmenta l'autor --desembre 1879 a febrer 1881-- té dues suspensions mentre que als arxius consultats per J. T. Alvarez només n'hi figura una. Després de Madrid la zona més afectada és Catalunya. Vegem-ho en les dades d'Alvarez mentre que més avall indicarem les nostres dades per l'àmbit català:

Taula núm. 3

Publicacions afectades per la repressió

	denúncies	suspensions	total	períod. afectats
Madrid	80	21	101	35
Catalunya	23	8	31	17
Altres	71	21	92	55
total Estat	174	50	224	107

Font: J. T. ALVAREZ: Restauración, 99.

Promulgada la llei del 1879 les crítiques seran exposades clara-

ment. Així en la premsa de l'època podem llegir :

"Tantes denúncies plohen à raig desfet sobre la premsa que ja fins hi ha qui assegura que's tracta de apretar los tornillos contra ella. Lo "Diari Espanyol: situacioner avuy per la mateixa rahò que no ho era en los temps del senyor Lorenzana, tracta de calmar als periodistas dientlos hi que no tingan por, que per are no hi ha perill.

Lo periòdich ministerial té molta rahò. Tambè nosaltres creyem que no s'extremarà la persecució contra'l periodisme. Potser donaràn mal temps als pochs periòdichs que s'han descuidat, per negligencia, de denunciar; pero aixís que hagin caigut tots à la garjola, que això deurà ser aviat, se guardaràn à la premsa tota lley de consideracions y fins se li respectarà'l dret de trobar molt guapos al general Martinez Campos y'als ministres que'l tenen de president.

"Si no la sabem apreciar la felicitat que tenim à sobre!"

Més enllà de la crítica conjuntural no es pot anar. Aquest és el límit. La resposta és la suspensió fulminant. Es el que succeix a la revista "La Renaixensa" condemnada a 10 mesos de silenci després d'haver estat també castigada amb una altra suspensió. Per a substituir-la apareixeran successivament les revistes "Lo Renaixement i "Revista Catalana de Literatura, Ciencias y Arts" . L'article Persecucions a la premsa catalana serà la resposta envers aquesta repressió i podrà ser-ho des de fora de l'Estat, concretament des de Buenos Aires, on es publicava la revista "L'Aureneta" i la premsa podia des d'allà parlar lliurement :
24
25

"Pena, y mes que pena vergonya 'ns dona tenir qu 'aixecar la veu contra la despòtica opressió que'l govern de Madrit fa pesar contra la premsa catalana. Al cap y a la fi tenim à ditxa ser espanyols per mes que 'ns sàpiga greu moltíssim veurer à nostra patria subjugada à la insensata tirania que sobre tot 'Espanya exerceix un govern revolucionari que tingué l'audacia de nomenarse lliberal à la inglesa, no se

si per mofars de la llibertat ó si per fer burla de la nació que disfruta de un benestar polítich mes consistent, mes antich y casi be mes positiu.

Es tal y tan grand lo disgust que sent Espanya contra'l Govern absorvent y autocrátich de 'n Cánovas del Castillo, es tal y tan grand la repulsió que s'esperimenta en tot 'Espanya, que las provincias no poguent aixecar sa veu contra la opressió dominadora y antilliberal que las regeix han llensat unánimement son crit de !Guerra á Madrid! plantejant la tan debatuda qüestió del centralisme y de provincialisme, que ans que ningú ha provocat la premsa madrilenya de Madrit.

(...) 'ls diaris últimament rebuts nos fan á sapiguer que la Revista Catalana, periòdich catalanista qu 'habia nascut al calor de las ideas de la Renaixença, ha sigut sospesa y suprimida sa publicació després de sortit lo primer nombre, acusat son article principal y cridat son autor criminalment de reixas á dins, de qual cástich s'ha pogut lliurar per are, mediant la fiança de dipòsit en garantia de 16.000 rals velló.

D'això resulta, !vergonya 'ns dona 'l dirho! qu'en Espanya la veu del patriotisme es ofegada per la TORSADA acció dels tribunals; això vol dir qu 'en Espanya 'ls governants han perdut la honestidat del bon govern y això vol dir, per fi, qu'en Espanya es un crim vanagloriarse d'esser català y procurar lo benestar de nostra aymada Catalunya.

Per què aquest ody..."

Les mesures que tindrà la premsa per a protegir-se seran escas-
ses, la més habitual és la substitució de la capçalera ²⁶ mitjan-
cant l'edició d'un titol alternatiu mentre dins els limits del
possibilisme critica l'acció repressiva ²⁷. En el capitol següent
fem el cens de la premsa catalana del període i podem observar
com en el període 1874-1883 no s'arriba a una minima situació de
normalitat temàtica, a partir d'aquest any la temàtica informati-
va serà ja present al costat de les habituals fins aleshores de
caràcter humoristic i literari ²⁸. Martinez Cuadrado opina que és

a partir de 1883 que la premsa assumirà el gran creixement industrial .

El marc legal és restrictiu, els seus antecedents ja assenyalen una tendència de control que no variarà ³⁰, les amnisties i indults només faran que alleugir un xic en permetre l'aparició de capçaleres suprimides o suspeses ³¹ sense aturar, no obstant, el braç repressor. Per exemple, el mateix dia que la "Gaceta de Madrid" publica l'indult del 15-IX-1880 són denunciats quatre diaris de Madrid ³². Certament el 1879 el nou sistema polític tindrà ja un enfortiment i la duresa represiva envers la premsa no serà tant forta com la del 1875 però no existeix encara una total liberalitat. El fiscal d'imprensa tramet sovint circulars a tots els fiscals provincials amb la finalitat d'"excitar el zel" i procurant que vetllin per "enrobustir el principi d'autoritat" ³³.

Anirem ara a fixar-nos en els periòdics que són afectats a Catalunya per l'aplicació de la llei del 7 de gener de 1879. Mirarem els de comarques, els de Barcelona, els publicats en llengua catalana i els editats en llengua castellana. Pensem que hem estat exhaustius però és habitual en les primeres recerques d'àmbit global d'un territori que hi hagi alguna llacuna. En tot cas per l'amplitud de la recerca efectuada, gairebé deu diaris i una trentena d'altres publicacions consultades, pensem que els casos més rellevants han estat censats. Cal fixar-se que l'acció

dels batlles és molt notable atés que tenien poder executiu en el control de la premsa, no només de denúncia, com fa el batlle de Sant Martí de Provençals" amb "El Debate" sinó, fins i tot, de suspensió, com fa el batlle de Balaguer amb "El Eco del Segre"³⁴.

El 1879 són efectuats a les comarques catalanes 12 processos contra la premsa, el 1880, 8 i el 1881, 3. A Barcelona són 11 el mateix any 1879, el 1880, 32 i el 1881, 5. En total tenim, doncs, 23 processos a comarques i 48 processos a Barcelona. Un total de 71 processos.

Taula núm. 4

Relació d'actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Catalunya (comarques) en delictes de premsa

1879:

Titol i ciutat	Data	Pena
"La Opinión" ³⁵ (Tarragona)	gener	presó al director suspensió 30 dies segrest edició 5-I

"El Noticiero Dertosense" ³⁶ (Las Roquetes)	22 febrer	suspensió 4 mesos
--	-----------	-------------------

"El Eco Ampurdanès" ³⁷ (Figueres)	maig	supressió
--	------	-----------

"Boletin Semanal" ³⁸ (Figueres)	maig	multa governativa de 150 ptes.
---	------	-----------------------------------

39
"Boletín Semanal" 16 maig suspensió 30 setm.

40
"El Constitucional" maig denunciat

41
"El Cardoner" segrest de l'edició
(Manresa) juliol multa i suspensió parcial

42
"Revista Olotense" multa de 250 ptes.
a l'impressor
(Olot) 6 juliol segrest del núm. 114

43
"El Eco del Cardoner" multa 50 ptes. al director
(Manresa) setembre i de 100 ptes. a l'impressor
segrest edició dia 2-IX

44
"El Eco del Cardoner"
(Manresa) 3 octubre suspensió 40 setm.

45
"El Impenitente"
(Figueres) octubre multa 250 ptes.

45a
"Lo Rossinyol del Ter"
(Girona) octubre denuncia

46
"La Lucha"
(Girona) desembre procés judicial

1880

47

"Las Circunstancias"
(Reus) 3 febrer procés al director

"El Noticiero Dertosense" 26 febrer arrest de 4 mesos
47
(Tortosa) al director

"El Clamor Ampordanès"
48
(Figueres) febrer 30 setm. suspensió

"La Marsellesa"
49
(Tarragona) març 30 setm. suspensió

"El Ampurdán"
50
(Figueres) maig? suspensió

"El Buen Sentido"
47
(Lleida) 18 juliol denúncia

51

"El Guixolense"
(St. Feliu de Guixols) octubre multa

47

"La Opinión"

(Tarragona) 24 desembre denúncia

1881

52
"El Noticiero Dertosense" presó de 4 mesos
(Les Roquetes) gener al director

53
"Las Circunstancias"
(Reus) febrer procés al director

54
"La Lucha"
(Girona) març denúncia

Taula núm. 5

Relació d'actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Barcelona en delictes de premsa

1879

"La Campana de Gracia"	⁵⁷ 7 gener	15 dies suspensió
"La Imprenta"	⁵⁶ febrer	procés
"La Correspondencia de Catalunya"	⁵⁷ març	denúncia
"La Luz del Porvenir"	⁵⁸ juny	30 setm. suspensió
"El Diluvio"	⁵⁹ 13 juny	30 dies suspensió
"Diari Català"	juliol	25 dies suspensió
"La Correspondencia de Catalunya"	⁶⁰ 21 agost	20 dies suspensió

"La Gaceta de Catalunya"⁶¹ setembre 20 dies suspensió

"L'Avi"⁶² setembre 25 nùms. suspensió

"La Correspondencia
de Catalunya"⁶³ 24 octubre 35 dies suspensió

"La Correspondencia
de Catalunya"⁶⁴ desembre denunciada i absoluta

1880

"La Correspondencia
de Cataluña"⁶⁵

27 gener

denúncia

"Lo Nunci"⁶⁶

13 febrer

segrest núm. 6

"Lo Nunci"⁶⁷

febrer

causa criminal

"Crónica de Cataluña"⁶⁸

març

segrest

"El Progreso"⁴⁷

6 març

denúncia

"La Correspondencia
de Cataluña"^{47/69}

9 de març

denúncia i
30 dies suspensió

"Crónica de Cataluña"⁴⁷

11 març

denúncia

"Diario de Barcelona"⁴⁷

11 de març

denúncia

"El Correo Catalán"⁷⁰

10 d'abril

denúncia

"La Bomba"⁷¹

març

presò 4 mesos al dir.

"Revista Catalana"⁷²

1 abril

judici a N. Roca

"La Flaca" ⁷³	abril	segrest
"La Madeja Política" ⁷³	abril	segrest
"La Marsellesa" ⁴⁹	maig	multa de 1.000 ptes.
"El Arga" ⁴⁷	12 maig	denúncia
"La Campana de la Unió" ⁷⁴	juny	25 setm. suspensió
"La Publicidad" ⁷⁵	juny	demandada
"Gaceta de Cataluña" ⁷⁶	juny	35 dies suspensió
"La Campana" ⁷⁷	juliol	30 setm. suspensió
"La Marsellesa" ⁴⁹	juliol	30 setm. suspensió
"Diari Català"	juliol	30 dies suspensió
"El Correo Catalán" ⁷⁸	28 agost	45 dies suspensió
"Lo Nunci" ⁷⁹	agost	segrest
"La Publicidad" ⁸⁰	6 setembre	segrest edició dia 5
"Lo Nunci" ⁸¹	13 setembre	judici

"La Publicidad" ⁴⁷	7 octubre	denúncia
"Diari Català"	octubre	45 dies suspensió
"La Correspondencia de Cataluña" ⁴⁷	8 octubre	denúncia
"Gaceta de Cataluña" ⁸²	9 octubre	judici
"Lo Romanso" ⁴⁷	2 desembre	denúncia
"Sancho Panza" ⁸³	desembre	20 setm. suspensió
"La Publicidad" ⁸⁴	desembre	judici

1881

"La Teula Barcelonina"	85	gener	60 setm. susp.
"La Publicidad"	86	gener	denúncia
"La Crónica de Catalunya"	86	gener	denúncia
"La Crónica de Cataluña"	87	febrer	20 dies susp.
"La Tramuntana"	88	novembre	20 setm. susp.

Taula nùm. 6

Denúncies a la premsa en llengua catalana el període 1879-1881

Titol	Denúncies
"La Campana de Gràcia"	1
"L'Avi"	1
"Diari Català"	3
"La Teula Barcelonina"/"La Tramuntana"	2
"Lo Nunci"	4
"La Campana de la Unió"	1
"Lo Romanso"	1
"La Marsellesa"	2
"Lo Rossinyol del Ter"	1
"Revista Catalana"	1
Total titols: 10	Total denúncies: 17

Nota: No considerem el judici a Narcís Roca i Ferreres ("Revista Catalana") ja que és en aplicació a la llei del 1875 i només recollim els de la nova llei de 1879.

Font: Elaboració pròpia.

Taula núm. 7

Tipologia dels articles denunciats

Titol capçalera	Data	procés	periodicitat	titol art.
"Diari Català"	1879	D		<u>Los nihilistas</u>
"Gaceta de Cataluña"	1880	D		<u>Revista de Barcelona</u>
"El Correo Catalán"	1880	D		<u>Carta canta</u>
"La Publicidad"	1880	D		<u>Un general y un alcalde</u>
"La Marsellesa"	1880	S		[<u>Sobre la Bastilla</u>]
"La Campana de la Unió"	1880	S		<u>Los frares</u>
"Diari Català"	1880	D		<u>Sobre'l Congrés Catalanista</u>
"Diari Català"	1880	D		<u>Lo catorze de juliol de...</u>
"Lo Nunci"	1880	?		<u>La noya gran</u>
"La Tramuntana"	1881	S		[<u>La Verge i Catalunya</u>]
Impremta el Porvenir	1880	--		<u>Un capella de menos</u>

Font: Elaboració pròpia.

2.1.4 La repressió religiosa

La influència eclesial en l'àmbit dels mitjans de comunicació és considerable. A la llei de gener s'especifica la protecció a la religió, a la moral catòlica i als seus ministres. Tot i la pèrdua de poder material amb la desamortització, la llibertat de cultes de 1868, l'onada de lliure-pensadors, la creixent influència masònica, en definitiva el revolucionarisme anticlerical del sexenni, la Restauració implicarà una duresa que afavorirà el sentit ideològic del conservadurisme dominant. Quan hom suprimeix el 1874 de cop 53 periòdics d'un total de 101 (18 sobre 44 a Madrid i 35 de 57 a l'Estat) i el 1875 (14 d'un total de 89 69) s'observa la importància que tenia la religió com a element important en la configuració de la mentalitat dominant que eliminava dissinències com remarca el professor Artola . 90

La lectura del "Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona" és ben il·lustrativa d'una situació en què la jerarquia catòlica no tan sols recomana als seus clergues una actitud i suggereix als fidels un comportament sinó que arriba a la pressió directe amb l'excomunicació, veritable anatema social encara en el contexte de finals del XIX. El fet que l'Església a través dels butlletins oficials pertinents indiqués una crítica a una publicació era la porta oberta per a la posterior acció judicial de tribunals especialitzats 91 o tanmateix per a l'"acció directe" quan, per exemple, dos-cents seminaristes intervenen per a impedir que l'"Almanaque de Galicia" publiqui un article de Rosalía de Castro... 92

Des de la seva fundació, el 14-IX-1853 el "Boletín Eclesiástico del Obispado de Barcelona" (a partir del 1858 serà "Oficial") inclou referències contra el poder en increment de la impremta mitjançant l'edició de llibres o periòdics. Els governadors civils quan eren massa flexibles o contemporitzadors veuen com els bisbes acudeixen directament a Madrid demanant més energia.

Es el que fa el bisbe José Domingo el qual escriu a la reina i aquesta dicta que el ministre de Gràcia i Justicia actuf amb més rigor, aquest ministre ho fa saber al seu col·lega de Governació i aquest ho transmet al governador civil ⁹³. Sovint, però, el "Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona" prohibeix directament la lectura de capçaleres específiques. Es el que fa amb l'"Almanaque democrático para el año bisieto de 1864" ⁹⁴.

El març de 1880 el bisbe de Barcelona, José María Urquinaona publica a la primera pàgina del "Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona" ⁹⁵ una dura diatriba contra la premsa que fa una "guerra de malísimo género á nuestra santa y divina religión". aquest any els setmanaris "La Campana de Gràcia", "La Esquella de la Torratxa"... diaris com el d'Almirall mateix i una llarga tirallonga de títols que arriben a ser tant explícits com "Lo Pecat" ⁹⁶, "El Impenitente" ⁹⁷, "Lucifer" ⁹⁸ ... van prenen més i més relleu social fins arribar, cas dels setmanaris humorístics,

ha tenir un bon troç del mercat periodistic. Urquinaona escriu :

"Por todas partes circulan folletos plagados de errores, hojas volantes, que se prodigan casi de valde con el ansia de que circule la mala doctrina y de que forme atmósfera contra la Religión y sus ministros, y periódicos, vendidos á la propaganda infernal, que arrastran por los suelos de la manera más insolente é ignominiosa la dignidad del sacerdocio, y la autoridad de la Iglesia, sin perdonar ni á su Cabeza Suprema, queriendo á fuerza de insultos y de calumnias acabar con la fe y hacer odioso nuestro sagrado Ministerio.

Raro es el día en que alguno de los periódicos, que se publican en esta capital, no derraman ese pernicioso veneno, que viene haciendo grandes estragos en las conciencias, ocasionando la condenacion de muchas almas y precipitando en su ruina á nuestra infeliz sociedad.

Penas muy amargas apura Nuestro corazon al ver tan graves desórdenes, tocando sus consecuencias funestas, queriendo evitarlas y sin poder conseguirlo; porque en los malos tiempos que vamos atravesando es bién poco lo que puede la Iglesia contra los desafueros dela revolución, no alcanzando los poderes públicos á reprimirlos de la manera conveniente. Será porque el mal ha echado raíces muy hondas y ofrece obstáculos insuperables para que el celo de la autoridad pueda desarrollarse y obrar con la libertad y energia, que le son necesarias para sostener los principios del órden de que depende el bien social; (...)

No indicamos cuáles sean estos periódicos porque son bién conocidos en el pueblo; y queremos poner el dedo en la llaga sin lastimar al enfermo, guardando á las personas una consideración, que ciertamente no merecen, porque hacen gala de no guardarla á nosotros; pero la prudencia y la caridad cristiana Nos mueven á obrar de distinto modo en el presente caso.

Palacio Episcopal de Barcelona, en la fiesta de nuestro santo patriarca á 19 de marzo de 1880.- José María, Obispo de Barcelona."

El mateix "Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona" recull una disposició governativa on, promulgada la llei

d'Impremta del 7-I-1879, es fa saber des del Ministeri de la Governació al Govern Civil de Barcelona que davant "els abusos que se cometen por medio de la litografia, la fotografia y el grabado, no sólo contra la religión y la moral, sino también contra elevadas instituciones y corporaciones respetables, á quines se intenta por diversos modos desprestigiar o ridiculizar... se ha designado resolver que V. S. fije muy particularmente su atención en este asunto, y se penetre de la necesidad de que se cumpla con todo rigor en esa provincia cuanto dispone el artículo noventa de la nueva ley de imprenta respecto de los dibujos, litografias, fotografias... (y) En su consecuencia cuidará V. S. de no permitir la exposición, venta y circulación de aquellas (...) sin que hayan sido previamente autorizadas por ese Gobierno ó por los respectivos Alcaldes (...) y entregará á los autores, vendedores ó expositores, al tribunal correspondiente, como responsables de los delitos señalados en el artículo ¹⁰⁰ doscientos tres del Código Penal".

L'actuació represiva eclesial té, per tant, un primer nivell d'incidència, l'àmbit intern, les mesures amb els mitjans específics com puguin ser el "Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona" amb la prohibició de la lectura o distribució de ¹⁰¹ títols perniciosos, el segon nivell seran les homilies i sermons, imaginem que també les confesions, per acabar en les reprovacions públiques i les excomunionis.

Per a intentar mesurar la repercussió dels sermons hem intentat d'estudiar-los. Hem pogut localitzar una curiosa publicació, "La Trona"¹⁰², la qual era un recull dels comentaris que es feien en els sermons el 1868 a la ciutat de Barcelona. De la lectura dels sis números publicats hem agrupat lingüísticament els sermons en la següent taula:

Taula núm. 8

Distribució lingüística dels sermons el 1868 a Barcelona

Llengua	Nº 1	Nº 2	Nº 3	Nº 4	Nº 5	Nº 6	Total
català	5	3	2	1	0	-	11
castellà	1	3	1	2	2	-	9
nc	1	1	0	0	0	-	2
total	7	7	3	3	2	-	22

Font: "La Trona", 1868.

Desconeixem si del nombre de sermons que comenta "La Trona" és representatiu del total. Sabem que en un mes la revista analitza 178 sermons de 26 esglésies corresponents a 39 clergues ¹⁰³. Només s'indica la llengua i d'ací la taula que hem pogut confeccionar però res no indica el contingut dels sermons.

L'acció dels sermons era molt eficaç, potser era el mitjà més fàcil per a influir damunt les masses devotes. Fins i tot s'arribava a l'extrem, avui caricaturescos, de dir públicament, segons manifesta el corresponçal a Lleida del "Diari Català" ¹⁰⁴ que "tots los que llegeixin diaris en català moriran cremats". És clar que els sermons no eren només una caixa de resonància d'una ideologia i mentalitat sinó alhora un focus del foment d'actituds determinades. "La Campana de Gràcia", blanc sovint dels sermons, ¹⁰⁵ en una de les seves Batallades es defensa :

"Es escandalós lo que ha passat à Manlleu. Un sacerdot com molts altres predicant contra la "Campana", contra 'l "Cardoner", contra la "Gaceta", contra tots los periòdics liberals; Alguns fanàtics sortint de l'iglesia, en lo moment en que pèl carrer hi passava un venedor de la "Campana"; Un atropello indigne contra aquest; Un arcalde que no fá justicia; Lo venedor ab la mercancia esqueixada, fugint d'aquella vila, atemorizat y sense protecció; Y 'l delinqüent dihent al compareixe davant del jutje, dihent que havia obrat en nom de Déu y de la religió. ?No li faran entendre lo que l'hi correspon en nom de la llei?"

Els exemples són abundosos, l'actitud d'una part del clergat envers la premsa anticlerical és de crítica i combat. "La Tra-

106 muntana" , "Lo Nunci" 107 , etc. preferentment serà, no obstant,
 la citada "La Campana" 108 la publicació que serà més afectada per
 crítiques, excomunions, agressions... Clergues que promouen un
 ambient hostil, com el cas de Manlleu o el similar de La Seu
 d'Urgell o tanmateix a Barcelona mateix on un clergue l'emprèn a
 crits amb un venedor de "La Campana" i "Lo Nunci" criticant que
 no vengui "Lo Burinot" 108a . Els fets però es giraran aleshores
 contra les mateixes publicacions en intervenir l'autoritat muni-
 cipal o la judicial, és el que succeí a "La Teula" i "La Tramun-
 tana" quan són reprimides després de la prèvia ja aleshores
 "intoxicació" informativa 109 . No hi ha dubte que la trona era el
 mitjà més utilitzat contra la premsa liberal per part de determi-
 nats elements religiosos. Pel que al "Diari Català" el correspon-
 sal de Banyoles tramet una crònica 109a on constata aquesta acció:

"Molt senyor meu: Precisament al moment que anaba a pendre
 la ploma per donarli alguna noticia d'aquesta Vila -encara
 que poch important- 'm notificaren que un senyor frare desde
 la trona s'ha ocupat del DIARI CATALA calificantlo de dolent
 y d'estar envenenat. Jo la veritat, després de fullejar molt
 lo DIARI no he sapigut donar ab lo que ha motivat a dit
 senyor ocupar-se del DIARI CATALA tributantli tans mals
 epitetos y per lo tant crech que hi feu fou únicament perque
 no debia saber que dir. De totas maneres, 'm sembla que 'l
 senyor frare faria santament no ficanse ab la premsa y molt
 menos calumniarla, puig deu saber ell molt be que 'l dir
 mentidas es pecat. De tots modos crech que 'l parer del
 frare no fa gens de mal 'a n'el DIARI."

La premsa especialitzada religiosa, de notable incidència com
 veurem a l'apartat següent on fem el cens de la premsa del perío-
 de i també la premsa general d'inspiració religiosa serà el
 puntal de l'exposició pública de l'ideari conservador el qual

bàsicament criticarà les mesures liberalitzadores. "El Correo Catalán" ataca la venda de llibres protestants ¹¹⁰ i tot l'estol de publicacions d'àmbit estatal que des de Madrid aleshores s'editaven ¹¹¹, també es converteixen en paladí de l'ortodoxia moral; l'actitud eclesial és contestada tot i que sense massa conseqüències, per publicacions com "La Campana de Gràcia" ¹¹². La gradació de mesures eclesials en relació la premsa tenen els aspectes següents: recomenació personal --confessió, conversa...--, crítica escrita en un mitjà de comunicació d'abast especialitzat i/o general, recomenació col·lectiva --homília--, condemnes als butlletins eclesiàstics oficials, recomenacions als clergues per a que actuïn amb tots els mitjans al seu abast, comunicació als poders públics per a que reprimeixin títols específics i, finalment, excomunicació.

No entra en la nostra breu anàlisi la censura de caràcter religiós en publicacions que tanmateix l'accepten: "El Correo Catalán", "La Veu del Montserrat"... En aquest darrer títol vigatà ens trobem que es suspèn per ordre del bisbe Colomer del 26-IV al 12-VI-1879 dins una tibantor entre el periòdic i el grup integrista local arran la publicació d'un text sobre el mal estat de la música religiosa ¹¹³, aquesta nota és contestada per les publicacions madrilenyes "La Fe" i "El Siglo Futuro", Albert Manent ha estudiat l'episodi de la censura del Vaticà en el diari "El Correo Catalán" ¹¹⁴, etc. En definitiva, l'Església maldà per a contrarestar la creixent influència de la premsa i ho fa amb una gran virulència atenent la seva única forma d'influència ¹¹⁵, la

trona, la qual té un competidor nou en la premsa, encara no existia la generalització de l'ensenyament d'orientació religiosa, eren només una minoria els alumnes en aquests centres, i, per tant, s'explica així l'extrema agitació eclesiàstica davant l'ascens de les masses urbanes que tenen en els mitjans impresos uns nous elements de formació, debat, anàlisi i crítica de la realitat fora del control fins aleshores gairebé unànime del clergat .

2.1.5 Altres fórmules de control

El sistema polític de la Restauració es caracteritza en la política de premsa per la conjunció de dos tipus de mesures: les jurídiques i legals expressades en la llei en vigor i les mesures de presió no encarnades en cap text jurídic però que s'utilitzen per a silenciar fàcticament la influència social de la premsa. No fem relació de la gran quantitat de títols prohibits i suprimits ja que en altres obres esmentades d'Alvarez, Elorza... apareixen i afecten pràcticament tota la gamma de premsa: la de caràcter carlí, obrer, progressista tret de la republicana, la qual és eliminada de socarrel, etc. i podrà tornar a aparèixer, paulatinament i adés una adés l'altra en títols no marcadament significatius ni representatius a mesura que la Restauració consolidi la seva posició. Ens fixarem, en aquest apartat, en les mesures de control, repressió i influència damunt la premsa i que no estan enquadrades en cap text legal de les disposicions del gener de 1879.

A més de l'activitat estable dels jutjats especials o sigui dels Tribunals d'Impremta, que actuaven amb una metodologia molt senzilla seguint l'esquema de la denúncia dels fiscal o del governador, el judici i la sentència amb el resultat general de suspensió seguida per multa i, més esporàdicament, presó, la gamma d'iniciatives que prenen els responsables dels poders públics en relació a la premsa crítica és molt variada.

Jesús T. Alvarez indica les irregularitats en el servei telegràfic

consistent en la retenció de les notícies polítiques amb la finalitat que la pèrdua d'unes hores, crucials en la vida d'un periòdic, rebaixés el contingut crític de la notícia ¹¹⁶, Guzmán relaciona un "martirologi" ¹¹⁷ amb tota una casuística ben variada en la tipologia d'actuació del poder polític que utilitza mètodes ben variats. Botrel arriba a qualificar la llei de repressiva d'inici ja que abans d'aplicar-se calia que el nou diari fés un dipòsit de cinc-centes ptes. ¹¹⁸. Com que diversos periòdics el mes de març encara no ho havien fet, la llei recordem que és del gener del 1879, es va sol·licitar una pròrroga.

El sistema polític utilitzarà, doncs, tots els elements als seu abast per a eliminar la publicitat de dissinències ideològiques i de crítiques al sistema canovista arran la Restauració monàrquica intentant de convertir a la premsa informativa o bé en un element aïllat -la premsa crítica al sistema- o bé en un element mediatitzat -la premsa política- aconseguint que la major part de les publicacions es limitessin a una crítica conjuntural d'aspectes inocus que anirà fent-se més forta a mesura que el règim tingui ja més confiança en la seva fermesa i estabilitat.

Gràcies al sentit de justícia de la premsa disposem d'una notable quantitat de textos reivindicatius i crítics, que oferim en apèndix, en els quals periodistes, directors, col·laboradors, escriptors, dibuixants, etc. expressen la seva posició discomforme amb la voluntat del poder de silenciar la premsa, única plata-

forma en la qual podia expressar-se la dissinència d'una forma pública atenent el sentit minoritari d'altres accions crítiques de l'època: tertúlies, llibres, etc.

Hem buscat, aleshores, documentació sobre els aspectes que podien ser susceptibles d'actuació política factual, no jurídica, i ens ha semblat que els primers camps en els quals havíem d'incidir eren el de l'origen de la notícia, i el del seu tractament i difusió, és a dir, calia acudir als tractes de privilegi en la facilitació de dades per part del govern a uns títols determinats mentre a d'altres se'ls hi rebutjava aquest accés. Ací un estudi sobre el considerat diari guvarnamental per excel.lència "La Correspondencia de España" i diaris més crítics com poguessin ser per exemple "El Liberal" o "La Publicidad" seria altament interessant. També estudiar la possible autocensura que de determinades qüestions uns periòdics podien efectuar mentre els mateixos textos podrien aparèixer en altres publicacions sense problemes ^{118bis}. Finalment, acudir a estudiar la distribució per analitzar si trobavem obstacles en la difusió pública de determinats títols per part dels elements de distribució amb influència guvarnamental com és el cas de correus i, tret d'aquest darrer cas, que tractem profussament en la vida del "Diari Català", és de doldre com la documentació que es genera és, com, hem insinuat, gairebé nul.la.

Només resta, aleshores, la recerca en el terreny de l'estudi

comparatiu del contingut en títols de significació política oposada, investigació que fuig en aquest apartat de l'objectiu que ens proposem o l'estudi del que poden dir d'aquesta intervenció del poder polític en la premsa la mateixa que és l'acció que efectuem tot seguit a través de la visió específica d'uns casos determinats. Afortunadament, doncs, la mateixa premsa en circumstàncies especials es fa eco de l'acció represiva i en tres ciutats catalanes --Girona, Manresa i Tortosa-- hem trobat dades referents al problema que ens ocupa.

La gamma de pressions era molt variada i els redactors del "Diari Català" arriben a escriure un editorial --en la Sección de Fondo 119 -- en el qual defineixen la relació entre premsa i govern com a conflicte extrem:

"Guerra a la premsa periòdica. Que 'l govern actual l'hi té declarada, no hi ha ningú que ho ignori. Lo que molts tal vegada desconeixen es los medis que s'emplean pe 'l Govern central y per sos agents, los gobernadors de provincia. Com si no bastessen las penas que la lley especial senyala, y 'l zel dels senyors Fiscals, y las multas, y las causas criminals en certs casos, y la quota de contribució que s'exijeix als duenyos de periòdichs, etc., no passa dia que no inventin cosas novas. La que han inventat darrerament es de las més célebres."

El redactor del "Diari Català" exposa el cas d'"El Eco del Heraldo" (El Masnou) que s'imprimia a Barcelona per manca d'impremta local. El governador civil barceloní tramet un ofici a Madrid i exposa la prohibició que un periòdic de fora de la seva ciutat s'imprimeixi en un altra, en aquest cas a Barcelona. El "Diari

Català", assabentat pel setmanari local del fet, argumenta raons de caràcter jurídic, econòmic i social atenent a l'arbitrarietat de la mesura i a la impossibilitat física d'imprimir-se on no hi ha impremta ^{119bis}.

Les publicacions afectades eren, doncs, senzillament suprimides ja que no hi havia possibilitat jurídica d'apelació després de l'acte administratiu en ferm.

La llei en vigor era molt restrictiva, la mateixa negativa en atorgar el permís d'aparició és un exemple clar de la voluntat de silenciar la premsa. Tampoc cal considerar que els títols alternatius eren la fàcil solució per a la continuïtat, ho seran en el cas del "Diari Català" però quan una publicació havia estat suspesa tres vegades la quarta condemna comportava la suspensió definitiva. També les complicacions per a la difusió del títol alternatiu són evidents, com veurem en l'exemple manresà i, finalment, no hi havia garanties que el títol alternatiu fos autoritzat fàcilment. Es el cas de Josep Anton Guerrero que en tenir "La Protesta" suspesa vol reeixir amb "La Defensa" però no li és autoritzada ¹²⁰. Altres accions punitives seran l'actuació estable i sistemàtica dels tribunals, com hem vist, amb multes, suspensions o tancaments i presó ¹²¹. Les formes, però, que té el poder polític per a controlar la premsa són abundoses. A l'Arxiu del Govern Civil malaurament s'ha dispersat la documentació que tenien conservada i a la qual varem poder acudir per a estudiar

la vida del "Diari Català" i les referències de premsa són tant nombroses que existien llibres registre de la correspondència pràcticament només de la premsa. Destaquem només una nota d'aquesta immensa correspondència que té motivacions ben diverses: s'exigeix traducció castellana als textos que publica "La Raza Latina"¹²² .

Dins la mateixa legislació les accions poden fer-se seguint l'esperit o la lletra i quan es tracta de publicacions crítiques el poder fila prim. S'arriben a efectuar judicis a Madrid en lloc de Barcelona¹²³ En virtut de l'article 54 de la Llei d'Impremta la causa seguida contra "La Publicidad" es seguirà a Madrid i no a Barcelona atenent que va ser un diari de Madrid --"El Liberal"-- el qui amb l'article Rumores de guerra enceta el procés que es seguí contra diversos òrgans periodístics englobats en el mateix procés. L'arbitrarietat dels governadors civils era constant i s'expressa en tot tipus de règims¹²⁴ .

La presió dels governadors arribava a tancar les publicacions. Ho veiem, amb "Lo Carril de Vilanova", la revista setmanal de Vilanova i la Geltrú nascuda el 15 de juny de 1879 que ho escriu¹²⁵ clarament en el seu número final a través de les plomes dels redactors Josep Verdú, Josep Campamà i Josep Llopis:

"Sols una cosa no haureu lograt y es, que interiorment nosaltres deixem de pensar y de fer lo que pensavem y feyam

publicament. Los escrits tenen fiscals que 'ls aturan, pero las nobles ideas tenen consciencia que'ls alenten encara mes al veure la oposició de las ideas menos progresivas que mes o menos tard s'han de ofegar en el mateix llot ahont avuy suran perque la corrent d'aygua clara no pot rompre lo fanch que la detura, y allunyar las corrupudas ayguas ab la que sols poden viure los animals mes verinosos i repugnants."

En l'apèndix del capitol quart podem veure els textos que publica el "Diari Català" fent referència a mesures de control indirecta per part dels poder civil en referència al "Teléfono Catalán" traslladant de provincia al pare del director, funcionari, al "Heraldo del Masnou" impedit la seva impressió a Barcelona, als periòdics subvencionals pel govern, etc.

2.1.6 Tres exemples de la repressió en tres publicacions: Girona,
Manresa i Tortosa

En conjunt s'estrenyia un cercle que només salvava la presiò de la mateixa premsa que precissament, com veurem, efectua el canvi d'empresa política d'opiniò a empresa comercial d'informaciò en aquests anys de la Restauraciò intentant de donar resposta al creixement de la demanda social de major comunicaciò i molt especialment amb el creixement urbà i el seu efecte més rellevant en el camp periodístic com és la creaciò de l'opiniò pública.

Analitzarem detalladament uns casos de publicacions en les quals se'ls hi aplica la repressiò política sense intervenciò de la justícia, aquesta és una acciò que no deixa sovint rastre ja que el procés judicial almenys origina una documentaciò com la denúncia i la sentència en la qual pot argumentar-se l'articulat de la llei tot i el sentit repressiu dels tribunals els quals només calia que acudissin al text de la llei per a aplicar-la taxativament ja que el marge jurídic de reacciò de la premsa crítica és ben minso. A part de la defensa poca cosa més podien fer els advocats defensors ja que els recursos d'apel.lació eren inexistent en aquest tribunal d'Impremta.

La primera conseqüència és un control eficaç de la informaciò ja que la nombrosa activitat judicial tenia efectes immediats. Ho veurem en l'apèndix, ben extens, per cert, que és només una petita antologia de l'extensa crítica periodística al control polític dels continguts.

Girona

El primer cas és referit a "El Teléfono Catalán" de Girona en la qual s'envia fora de la ciutat al funcionari, pare del director de la revista com a represàlia per la combativitat del setmanari contra el batlle. La reial ordre es dona a conèixer el 20 de maig de 1890 i l'oficial de classe de la Secció de Foment és destinat a Terol. La revista explica el cas :

126

"Aquesta Real ordre ha sigut dictada 18 dies després del famós 2 de Maig en que va tenir lloch la inauguració del monument à Alvarez festa en la que tant brillant y lluhit paper van representar certas notabilitats de Girona; 11 dies més tart en que va veure la llum pública lo número 73 d'aquest periódich dant compte detallat de lo ocorregut, y 3 dias avans d'un importantissim succés que tots coneixen y que ha sigut judicat ja ampliament per la premsa aixis nacional com estrangera."

El "Diari Català" en recolli l'exposició de fets d'"El Teléfono Catalán" lamenta les noves mesures contra la premsa i expressa :

127

"Si com dubtém, los fets denunciats per lo nostre colega son exactes, es lo que'ns faltava veure en aquestos temps del ordre moral. Fins ara los medis coercitius directes é indirectes, s'habian sols dirigit contra la persona que feya nosa. Avuy se fan pagar als pares los pecats dels fills. ¡Pobre provincia de Girona, desde que va ferse aquell célebre repartiment de provincias, per l'istil dels que's feyan en la época de la decadencia de Roma!"

La setmana següent a la divulgació pública d'aquesta noticia per part d'"El Teléfono Catalán" i, precisament, per haver-ho exposat, es trenca el contracte d'impressió que lligava la revista

amb la impremta de l'Hospici, de titularitat pública,. Al pare del director de la revista tampoc no se li van concedir els 30 dies que marcava la normativa sobre trasllat de funcionaris. Se li va insistir que de voler la plaça a Terol calia anar-hi ipso facto.¹²⁸ La proximitat en el temps dels tres fets: publicació d'una notícia no agradosa per a l'Administració, comunicació al pare del director del trasllat forçós i ruptura del contracte d'impressió feia reviure els trets més espectaculars de la repressió negra, de càstigs caciquils indirectes i tèrbols amb la finalitat de disposar del control absolut de la societat.

"El Teléfono Catalán" però respondrà a l'acció de rebuig de la impressió, feia 17 mesos que s'imprimia normalment a l'Hospici Provincial, i publica un cartell informatiu o, millor dit, un periòdic mural en el qual informa dels fets¹²⁹, amb cautela, no obstant:

"La calificación de esta medida, [la ruptura del contracte] la dejamos al buen juicio de nuestros lectores, pues nosotros no nos atrevemos á estamparla según nos sugiere nuestro criterio, por temor á las consecuencias que ello pudiera tener."

El resultat, canvis d'imprentes i una aturada de tres mesos que podem veure en el següent detall, provocaren notables alteracions en aquesta publicació:

núm. 76	30-V-1880	Imp. de l'Hospici Provincial
núm. 77	6-VI-1880	Imp. Torres
núm. 80	27-VI-1880	Anuncia suspensió

Amb l'excepció del "Diari Català" i "La Publicidad" el silenci de la premsa davant l'extorsió és molt significatiu ja que podem entendre que o bé l'episodi no interessava informativament, la notícia no va arribar a altres redaccions a més de les dues citades o bé la força governamental eran tant important que cap altre periòdic s'hi volia immiscuir. Sigui com sigui, el governador civil gironí Lagunilla aconseguirà els seus propòsits de fer enmudir el periòdic crític que curiosament no era pas un setmanari eminentment informatiu i polític sinó bàsicament de caràcter literari, cultural, de divulgació científica i amb articles ben diversos d'opinió d'autors variats i no eminentment polítics però acostumava a deixar llibertat de pensament als seus col·laboradors i també quan, per principi, en un fet no s'hi estava d'acord, doncs, senzillament així s'explicava ¹³⁰.

Manresa

El segon cas del qual ens ocupem és el d'"El Eco del Cardoner" de Manresa. Quan "El Cardoner" és suspès apareix per a substituir-lo, com a títol alternatiu: "El Eco del Cardoner". El 3 d'agost de 1879 l'alcalde manresà segresta l'edició i posa dues multes: una de 50 ptes. al director i una de 100 a l'impressor alegant que no s'havia observat l'acompliment del dipòsit previ d'exemplars dues hores prèviament a la difusió quan, segons indica el "Diari Català" ¹³¹ ja en feia deu que el fiscal d'impremta tenia

els exemplars corresponents i si l'alcaldia no els tenia era per què "estava tancada [i] no s'hi pogueren deixar, y no fou possible cumplir ab aquest requisit fins à las sis de la matinada". El batlle rebé l'ordre de tornar l'edició segrestada el 7 d'agost i el 13 de setembre "El Eco del Cardoner" es queixa encara que no s'acomplert el manament ¹³² .

El conflicte entre el batlle i la revista no s'aturà. El 27 de setembre es veié el judici al Tribunal d'Impremta de l'Audiència de Barcelona per servir "El Eco del Cardoner" les subscripcions d'"El Cardoner" ¹³³ . El fiscal demanà 47 setmanes de suspensió basant-se en el testimoni, aportat pel batlle, de tres subscriptors d'"El Cardoner" que rebien "El Eco del Cardoner" com a ¹³⁴ periòdic de substitució. A més, s'informa que:

"El Eco del Cardoner" se imprimia en la mateixa impremta y ab yguals characters, tamanyo, distribució de materials, local de redacció, defensant los mateixos principis y ab lo mateix nom, al qual se habian anyadit las paraulas "Eco del" del periòdic suspés."

L'advocat defensor, Eusebi Pascual i Casas, director de "La Publicidad", alegà la persecució que era objecte tota la premsa liberal, inclos el periòdic jutjat per part del batlle, el qual "es amich decidit del "Semanario", periòdich que patrocina las ideas dels que han sembrat lo dol en las montanyas de Catalunya." ¹³⁵ El diari liberal "La Publicidad" informarà extensament del cas ¹³⁶ amb unes cròniques judicials que constitueixen

un preciós document sobre el funcionament dels judicis de premsa.

Tortosa

El darrer cas succeeix en "El Noticiero Dertosense" i s'arriba a una extrema gravetat amb la violència física. Ho coneixem, també, per l'explicació aprofundida del "Diari Català", en aquest cas és "Lo Tibidabo" quan rep una carta de l'alcalde tortosí Juli Gonzalez el qual rectifica la informació dient que no fou ell qui bastonejà públicament al director del setmanari tortosí Lluís Bernís. Qui ho va fer, diu, fou el seu germà Josep. La claretat de l'exposició és evident:

"Las inexactituts comesas per la premsa al ocuparse d'un fet de menos importancia de la que 'n si té, me mou á suplicarli rectificui l'error de que jo hagués bastonejat, com ha assegurat lo director del Noticiero Dertosense D. Lluís Bernís. Aquest acte fou executat única y exlussivament per lo meu jermá D. Joseph. No hi va haber alevosia, puig l'atacá cara á cara. (...) Totas las personas de bon sentit han trobat justificada la causa de mon germá. (...) Sols dech afejir, ab la franquesa del meu caràcter, que si hagués trovat al senyor Bernís antes que món germá D. Joseph, hauria sigut jó qui l'hauria bastonejat. No discuteixo si l'empleo de las pallissas per l'escriptor que infama y calumnia es ó no convenient, pero es un remey que fa molts anys que s'aplica, y crech que vosté en mon lloch, l'hauria utilitzat (...) Tortosa, 26 de juliol de 1879."

El director de "Lo Tibidabo" només escriu unes línies en comentar
1137
la carta en qüestió:

"?No es vritat que això sembla escrit á Fez ó á Cafreria? Omitim los comentaris á que's presta, y sols direm al senyor Gonzalez que s'equivoca al sentar que nosaltres hauriam, fet

lo mateix que ell ó que son germà. Som, una mica massa civilissats per acudir à tals medis."

Consta que Bernis ja havia estat a la presó com a conseqüència de l'exercici de la professió periodística, a l'igual que altres tarragonins com el director, Carbó, de "La Opinió" --diari de Tarragona --. En raó de la publicació de textos crítics. En aquest cas el batlle també guanya la partida. Un any després trobem una nota dins el "Diari Català" que ens informa de l'evolució dels esdeveniments :

"Diumenje passat cumpli un any que l'arcalde de Tortosa seqüestrà la impremta de El Noticiero, depositantla en la casa consistorial. Un any fa que de resultats de publicar una noticia calificada de política per l'arcalde, se trova en la major miseria tota una familia honrada y laboriosa. Lo mes notable del cas es que lo govern ho sap y ho deu trobar molt just quan no fa res per enfrenar la superbia del cacich de Tortosa."

El març de 1880, un mes tot just de la publicació de la nota del "Diari Català", el governador civil de Tarragona prohibeix als periòdics de Tortosa que parlin de les eleccions. El "Diari Català" tornarà a exterioritzar la seva protesta , "El Noticiero Dertosense" podrà reaparèixer però els conflictes amb l'Ajuntament no minvaran pas. L'octubre següent el setmanari tortosí "La Verdad" informa que el batlle Gonzalez torna a denunciar a "El Noticiero Dertosense" el 30 de setembre per haver injuriat l'autoritat. "La Verdad" escriu que aquest periòdic, així com "La Opinió " que també es denunciada, només havien demanant l'aplicació de la llei .

2.2 L'expansió d'una indústria

El decenni dels anys setanta als vuitanta del segle passat és crucial en la transformació de la premsa entesa com a indústria ja que les possibilitats que atorga la llei amb el creixement del mercat possibilitaran que la premsa tingui subordinadament el paper de funcionalitat política i esdevingui prioriàriament un element de caire comercial. Naturalment, el mercat hi ha jugat un paper fonamental conjuntament amb el creixement urbà. Barcelona passa de 132.541 habitants el 1836 a 533.000 en tombar el segle. El 1877 en tenia 248.943. Contribuirà també a la difusió de la premsa la reducció de l'analfabetisme, no en xifres absolutes, però si en els sectors més dinàmics de la societat que paulatinament poden tenir, diguem-ne mancomunadament amb la participació solidària via Ateneus o agrupacions o tanmateix en barberies, possibilitats de lectura d'un tipus de premsa popular mentre l'especialitzada i culta destinada a sector professionals coneixerà també una florida. Les vies de comunicació jugaran un paper igualment fonamental; hom passarà dels quasi trenta quilòmetres de xarxa ferroviària el 1848 als vuit-cents en 1879 que enllacen Barcelona amb Lleida i Saragossa i la capital de Catalunya amb la frontera via Girona i Figueres i amb Tarragona i Tortosa així com línies menors interiors com Barcelona-Vic o Barcelona-Tordera. Catalunya, per tant, podrà disposar d'unes incipients rutes de distribució en funció d'aquestes millores en la comunicació i els transports.

El contingut de la premsa se'n ressentirà o, millor dit, es modi-

ficarà; així el director d'un periòdic barceloní i prou conegut per ser-ho del Brusi durant els anys 1901-1905 i 1906-1912 exposa, uns anys més tard, unes consideracions també vàlides per aquest període de formació d'aquestes noves característiques del periodisme, en el seu discurs a la Reial Acadèmia de Bones Lletres:

142

"El periodista de nuestros días es (...) como el comediante: desempeña el papel que le reparte el empresario. Convertido el periódico en empresa industrial, y el periodismo en oficio, el producto ha de ser mercancía, que se fabrica para forzar la venta, unas veces á costa de la moral, otras del patriotismo, muchas del decoro y con frecuencia de la cortesía."

Aquesta modificació del contingut és per Baró una conclusió de l'evolució genèrica del mitjà, a la pregunta que es formula ell mateix "¿por qué la prensa no encauzó la opinión extraviada, en vez de dejarse arrastrar por ella?" es respon:

"La respuesta está en la transformación que ha sufrido en el mundo entero. Antes el periódico se fundaba en defensa de una idea, mientras que ahora se ha convertido en una empresa industrial, que se explota como otro negocio cualquiera: así es que se dan casos en el extranjero de que la empresa esté constituida por una sociedad anónima, cuyas acciones se cotizan en la Bolsa, con lo que demostrado queda que hoy el periodismo es un negocio que sigue los movimientos de la opinión, teniendo por objetivo el alza de las acciones y el reparto de dividendos."

143

Seoane, per exemple, ens glossa el periodisme d'empresa considerant la irrupció de nous factors com la publicitat i les necessitats de la nova societat en la qual no estava exent el paper del

comerc i les finances, de l'interès, en, definitiva, d'una nova mentalitat que superava la cultura oral per a penetrar, massiva-
144
ment, en l'escripta

Neix, doncs, el periodisme modern entès alhora com a transformació del mercat, de l'empresa editora, del paper del periodista i dels continguts.

A París, per exemple, el diari "Le Petit Parisien", estudiat amb cura per Francine Amaury, passa dels 46.663 exemplars el 1880 a
145
347.098 el 1890

Aquestes xifres s'aniran multiplicant en el que s'ha considerat
146
l'edat d'or de la premsa, és a dir, del 1871 fins el 1914. A França, P. Albert i F. Terrou han calculat les xifres totals de difusió que passen del milió d'exemplars el 1870 als cinc milions el 1914, a París, mentre que a la resta de França hom passa
147
dels 0,3 als quatre milions

Disposem d'una taula específica del nombre de capçaleres ja que no de tiratges globals, de la premsa de Madrid gràcies a Jean François Botrel:

Taula núm. 9

Distribució del nombre de capçaleres existents en el període
1877-1883 a Madrid

Any	A	B	A	B	A	B
1877	14	14	54	52	71	68
1878	18	18	67	59	88	70
1879	25	23	95	69	124	94
1880	32	25	108	78	149	109
1881	39	31	152	98	203	137
1882	41	38	133	108	187	156
1883	50	41	165	135	238	199

A: Capçaleres en començar l'any.

B: Capçaleres en acabar l'any.

Font: ¹⁴⁸Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per Botrel .

Preferim fixar-nos més en Botrel que no en autors els quals són

una font de credibilitat dubtosa com és el cas de Gómez
Aparicio .
149

De la lectura de la taula anterior podem observar, per tant, un increment del valor absolut en nombre de capçaleres tot i què aquest és ben difícil, ara per ara, de quantificar ¹⁵⁰ atenent les imprecissions, manca de dades, falsificacions a la recerca de publicitat, etc. per part de les mateixes empreses de premsa. A més les estadístiques oficials van plenes d'errades i llacunes com podem observar en les referències que fan a la premsa ¹⁵¹ catalana o en les crítiques efectuades en aquesta font ¹⁵² .

D'altra banda la virulenta repressió periodística el 1875 segeix, anys després, imparable tot i que la sensació és que ha la pressió guarnamental s'ha afluixat. L'explicació és senzilla. Les supressions afecten a publicacions marginals i radicals essent escassos els títols de gran importància social -diaris informatius que són suspesos...- mentre que el 1875 la repressió fou per tot tipus de publicacions, tinguessin o no importància social, atès que s'eliminaren en bloc les publicacions ideològicament contràries a la Restauració: republicanes, obreristes, catalanistes, carlistes... Si bé quantitativament el 1880 la xifra és important si ens fixem en els periòdics suprimits la major part seran capçaleres minoritàries amb un ressò social, per tant, més minso. Vegem-ho gràficament:

Taula núm. 10

Periòdics denunciats durant la Restauració.

Any:	Periòdics denunciats:	Suspensions:	Supressions *
1874	102	57	53
1875	125	--	14
1876	75	47	4
1880	154	44	--

* Les supressions estan incloses dins les suspensions.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de ALVAREZ: La prensa en la Restauración... pág. 79 i CABRERA et al.: Datos... pág. 145.

Pel que fa a Catalunya no disposem de síntesi del període sobre la premsa de la Restauració tot i que ja comencen a aparèixer diversos treballs específics sigui per l'estímul que atorguen col·loquis monogràfics sigui per les publicacions de miscel·lànies sobre aquesta etapa en les quals es facilita aleshores la publicació de recerques. Tampoc disposem de cens o repertoris de l'època i, per tant, per a estudiar la panoràmica del mercat en el qual apareix el "Diari Català" ens ha calgut efectuar aquesta labor ini-

cial per a entendre el mercat a partir del qual viu el "Diari Català"

Hem efectuat, doncs, un cens de la premsa en llengua catalana i castellana que apareix a la Restauració a Barcelona i a comarques tot fixant-nos especialment en la periodicitat ja que aquesta dada considerem que és molt important tipològicament en definir la mateixa premsa. Disposem, no obstant, d'una relació de permisos i autoritzacions deguda a Joan Givanel i Mas ¹⁵³ de la qual obtenim la següent taula:

Taula núm. 11

Publicacions aparegudes i autoritzacions atorgades a Barcelona el
període 1881-1890.

Any	CATALA		CASTELLA		FRANCES	TOTAL		TOTAL
	T.	P.	T.	P.		T.	P.	T.+ P.
1881	11	3	20	17	1	31	21	52
1882	6	1	16	38	0	22	39	61
1883	12	0	17	28	1	29	28	58
1884	1	1	12	37	0	13	38	51
1885	3	0	14	40	1	17	41	58
1886	6	0	20	51	0	26	51	77
1887	3	0	15	37	4	18	41	59
1888	10	2	17	51	3	27	56	83
1889	4	0	10	23	0	14	23	37
1890	6	1	21	38	0	27	39	66
TOTAL	62	8	162	360	10	224	378	602

Font: Elaboració pròpia a partir de les 602 fitxes de l'obra de
GIVANEL, Joan: Materials per a la bibliografia de la premsa
barcelonesa (1881-1890), Barcelona, La Revista, 1933.

T.: Títol.

P.: Permis.

La xifra d'autoritzacions és molt alta i la raó és coneguda: moltes publicacions volien tenir una "assegurança" cas que la publicació-mare fos condemnada a una suspensió malgrat que els permisos, vegem el cas de "Lo Tibidabo", "Lo Catalanista" i "La Veu de Catalunya" títols alternatius del "Diari Català" que apareixen respectivament el 1879 i el 1880 essent atorgats per "Lo Tibidabo" el 26 de juliol a nom de Ròmul Quintana, per "La Veu de Catalunya" el 29 de juliol a nom de Conrat Roure i per "Lo Catalanista" el 16 d'octubre a nom de Joan Tomàs Castañé ¹⁵⁴. Altres raons per no aparèixer són les dificultats en obtenir consens, capital, etc. o bé per canvi de pensament en la inicial voluntat del promotor. Malgrat l'article 7 ¹⁵⁵ hom ja preparava un títol alternatiu pràcticament en anar a judici...

Es interessant que ens aturem un xic en l'aspecte lingüístic. En llengua catalana apareixen o bé es demanen autoritzacions 70 títols mentre que en castellà seran 522. Un 11,82 % del total serà en català la qual dada ens és bàsica per a situar el panorama en el qual apareix el "Diari Català". Més avall veurem la tipologia, periodicitat, etc. les quals encara ens aproximaran més a l'aventura que significava l'edició d'una publicació diària

en llengua catalana.

La considerada edat d'or no és certament per a la premsa en llengua catalana. Les apreciacions del panorama europeu que expliciten Pierre Albert o Fernand Terrou indica ¹⁵⁶ que:

"Les causes fondamentales (de la véritable âge d'or de la presse --1871-1914--) (...) [c'est la] généralisation de l'instruction, démocratisation de la vie politique, urbanisation croissante, développement des transports et des moyens de transmissions et, en conséquence directe, élargissement du champ d'information des journaux et de la curiosité de leurs lecteurs, mais aussi abaissement du prix de vente, tant direct par l'alignement sur celui des feuilles populaires, qu'indirect par la lente élévation du niveau de vie moyen des masses."

Georges Weill ¹⁵⁷ remarca els mateixos elements en els seus estudis ¹⁵⁸ així com Roland Cayrol ¹⁵⁹ però no són aplicables al cas català amb a una premsa que tot just enceta el 1879 amb el "Diari Català" i el 1881 amb "La Renaixensa" la periodicitat diària. L'únic punt favorable a la difusió popular en llengua catalana eren els setmanaris humorístics però l'esclat en llengua castellana era tant formidable que pensem que els percentatges eren segurament els qui hem dit de la taula anterior. No existia però importació de premsa de Madrid, tret d'uns pocs consumidors, periodistes o polítics o, més escassos, intel·lectuals com assenyala "La Renaixensa" ¹⁵⁹.

De la premsa en llengua castellana tampoc coneixem a fons el període, un xic la premsa diària ¹⁶⁰ i algun estudi sectorial ¹⁶¹.

La dada del domini de mercat de la premsa en llengua castellana en relació a la catalana ens ha de ser bàsica per entendre diverses conceptualitzacions del "Diari Català" entre les quals destacaríem potser la radicalització ideològica com veurem detalladament en l'apartat dedicat al pensament del "Diari Català".

Per a il·lustrar la panoràmica de la premsa en llengua catalana al Principat hem escollit cinc ciutats amb tradició periodística en les quals podem observar els percentatges en relació al total:

Taula núm. 12

Relació de publicacions aparegudes en cinc ciutats catalanes classificades lingüísticament

Ciutat	Titols cat.	Tit. cast.	Total Publ.	% cat.
162 Mataró	64	96	160	28,57
163 Berga	2	17	19	10,52
164 Badalona	2	25	27	8,69
165 Vic	4	61	65	7,01
166 Terrassa	5	37	42	15,62
Total (mitjana)	77	236	313	20,92

Font: Elaboració pròpia a partir dels repertoris publicats.

En síntesi, doncs, trobem com un veritable esforç que aparegui un diari en llengua catalana veient la dèbil situació del mercat en llengua catalana. Vârem indicar fa anys que el "Diari Català" és debut a la voluntat de Valenti Almirall ¹⁶⁷ i, ni de bon troç, aquesta premsa arribarà a posicions no ja com l'europea ¹⁶⁸ sinó de la mateixa castellana.

2.3 Conclusions

Ens interessa molt remarcar diverses particularitats de l'estudi anterior pel que tindrà de referència amb la vida del "Diari Català".

- a) Existència d'una Administració intervencionista en grau extrem mitjançant la utilització d'una tipologia diversa i variada de control i repressió al costat d'una legislació igualment adreçada a limitar la llibertat de premsa.
- b) La voluntat de la premsa d'escapar d'aquest control tot aprofitant les diverses possibilitats que genera la llei o la seva manca d'aplicació, cas dels títols alternatius.
- c) La dualitat d'una societat en la qual coexisteixen un públic liberal i urbà amb forces socials o econòmiques, com ara l'Església que atenallen les publicacions de caràcter liberal i laic amb els mecanismes d'influència al seu abast.
- d) Persistència d'uns models diferents de publicació en virtut del progressiu creixement del mercat que aniran obtant per una especialització temàtica o bé una nova formulació dels continguts, premsa informativa estricta amb la qual cosa es genera una nova força social en el camp periodístic que seran les empreses amb un producte determinat al costat del tradicional periodisme polític i d'opinió.

Notes

1. Una bibliografia sobre la censura i la repressió de la premsa el segle XIX, hauria de contemplar els següents treballs especialitzats: ALMUINA FERNANDEZ, Celso: El marco legal de la prensa española durante el siglo XIX, dins La prensa vallisoletana durante el siglo XIX (1808-1894), Valladolid, Institución Cultural Simancas, 1977. 2 vols. vol. I, pàgs. 165-163 i al volum II: El control de la prensa por Cánovas, pàg. 267; ARTOLA, Miguel: Libertad de prensa y opinión pública, dins Los orígenes de la España contemporánea, Madrid, 1975, vol. I, pàgs. 279-292; id: La difusión de la ideología revolucionaria en los orígenes del liberalismo español, "Arbor", XXI, 115-116 (1955) pàgs. 476-490; BARALT, R. M.: Libertad de imprenta, Madrid, 1849; BOTREL, Jean-François: Estadística de la prensa madrileña de 1858 a 1909 según el registro de Contribución Industrial, dins Prensa y Sociedad (1820-1936), Madrid, Edicusa, 1975, pàgs. 25-45; CENDAN PAZOS, Fernando: Historia del derecho español de prensa e imprenta (1502-1966), Madrid, Editora Nacional, 1974; DESANTES GUANTER, José M.: Fundamentos del Derecho de la Información, Madrid, 1977; EGUIZABAL, José Eugenio: Apuntes para una historia de la legislación sobre Imprenta desde el año de 1480 al presente, Madrid, Imprenta de la Revista de Legislación, 1879; FIESTAS LOZA, Alicia: La libertad de imprenta en las dos primeras etapas del liberalismo español, "Anuario de Historia del Derecho Español", (1989) pàgs. 351-490; GOMEZ-REINO Y CARNOTA, Enrique: Aproximación histórica al derecho de la imprenta y de la prensa en España (1480-1966), Madrid, Instituto de Estudios Administrativos, 1977; GONZALEZ PLAENCIA, A.: Estudio histórico sobre la censura gubernativa en España (1800-1833), Madrid, 1935-1936, 3 vols.; GUAITA, A.: Censura, art. a Nueva Enciclopedia Jurídica, Barcelona, Seix, 1975, IV, 30-31; MARTINEZ ALCUBILLAS, M.: Diccionario de Administración Española, Madrid, 1921 (6a. ed.) X, 849-858; MIQUEL COLLANTES, S. E.: Memoria histórica sobre la legislación de la libertad de prensa en España, Madrid, 1870; MORANGE, Claude: Teoría y práctica de la libertad de prensa durante el trienio constitucional: el caso de "El Censor" (1820-1822), dins La prensa en la Revolución Liberal, pàgs. 203-219, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983; NIDO TORRES, M.: Manual de la prensa. Estudio histórico de la legislación de Prensa en España, Madrid, 1913; PACHECHO, F. de : La legislación sobre la prensa. El proyecto de Ley de Policía de Imprenta, "Revista general de legislación y Jurisprudencia", 1 (1883) pàgs. 178-213; LA PARRA, E.: La libertad de prensa en las Cortes de Cadiz, Valencia, Nau llibres, 1984; id: Argumentos en favor de la libertad de imprenta en las Cortes de Cadiz, dins La prensa en la Revolución Liberal, pàgs. 73-82, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983; PELAYO GALINDO, Orlando: La libertad de prensa: un debate público en el foro de la prensa madrileña de mayo a diciembre de 1812, dins La prensa en la Revolución Liberal, pàgs. 83-97, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983; PEREZ de GUZMAN, Juan: De la libertad de imprenta y de su legislación en España, "Revista de España", (Madrid, diciembre 1873 y enero de 1874); RINCON MUNOZ, Abraham: El marco legal de la prensa en los años anteriores a "La Gloriosa" (1865-1868), dins La prensa en la Revolución Liberal, pàgs. 125-137, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983; ROMERO TOBAR, L.: Sobre censura de periódicos en el

siglo XIX (algunos expedientes gubernativos de 1832 a 1849), dins Homenaje a don Agustín Millares, vol. I, Madrid, 1975; id: Textos inéditos de escritores españoles del XIX relacionados con la censura gubernativa, "Cuadernos Bibliográficos", 32 (1975) pàgs. 89-108; ROMEU de ARMAS, Antonio: Historia de la censura literaria gubernativa en España, Madrid, 1940; ROURA, Lluís: Libertad de imprenta y libertad de expresión al final del Antiguo Régimen (Consideraciones a partir del caso mallorquín, en el contexto de la Guerra de la Independencia), dins La prensa en la Revolución Liberal, pàgs. 99-111, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983; SANCHEZ ARANDA, J. J. i BARRERA DEL BARRIO, C. : Lecciones de historia del periodismo español, Pamplona, Facultad de Ciencias de la Información, 1988; SORIA, Carlos: La ley de prensa de 7 de enero de 1879 dins La Ley Española de Policía de Imprenta de 1883 a "Documentación de las Ciencias de la Información", VI (Madrid, 1982) pàgs. 11-40, ref. a pàgs. 15-18; TOBOAJAS, Marcelino: Una defensa de la libertad de imprenta en 1820, dins Comunicación y Sociedad. Homenaje al profesor D. Juan Beneyto, pàgs. 723-752, Madrid, Editorial de la Universidad Complutense, 1983; VERLANGA HUERTA, F.: Novísima legislación vigente de la imprenta española, Madrid, 1944. Existeix també la tesi doctoral de SOLANO FLETA, Luis: Legislación sobre prensa e imprenta en el siglo XIX, Madrid, Facultad de Derecho, 1975, encara, que sapiguem, no publicada.

2. V. la nota núm. 2 de SANCHEZ AGESTA, Luis: La legislación de prensa en España, "Boletín del Centro de Estudios Sociales", 2 (1965) pàgs. 5-15.

3. CENDAN: op. cit. pàgs. 132.

4. GOMEZ-REINO: op. cit. pàg. 146.

5. SEOANE: op. cit. pàg. 266. id. Oratoria y periodismo en la España del siglo XIX, Valencia, March i Castalia, 1977, pàg. 398. També, i molt especialment, són útils els resums que fan de la qüestió ALMUINA, CENDAN i GOMEZ-REINO, entre d'altres.

6. Entre d'altres la comenten MARTINEZ ALCUBILLA, X, 852-854; GOMEZ REINO: op. cit. pàgs. 375-378, etc. V. esp. la bibliografia de la nota 2.

7. SORIA, C.: La Ley de prensa del 7 de enero... pàg. 16 i ss.; DESANTES, pàg. 67; GOMEZ APARICIO, II, 394-400, ALMUINA, C.; El control de la prensa por Cánovas, dins La prensa vallisoletana... II, 253-260...

8. Almirall, per exemple, coneixia bé la diferència entre opus-

cle, llibre, etc. ja que a la seva obra El renacimiento catalán: las leyes forales y el carlismo en Cataluña. Artículos. Barcelona, Imp. Casanovas, 1868 [realment 1878] escriu:

"Decididos à reunir en un solo volúmen los dos humildes trabajos que reimprimimos, y que andaban dispersos, como publicados en periódicos y revistas, hemos debido consultar las disposiciones legales vigentes sobre imprenta y atemperarnos à ellas. Doscientas páginas forman libro, y el libro es libre ó poco menos en España. Lo que no llega à doscientas páginas, no puede ser publicado sin el beneplácito de la autoridad, y ésta resuelve sin atender à otra razon que la del porque si. Los vientos que corren contra el provincialismo, nos autorizan à creer que la autoridad no hubiera tenido à bien concedernos su permiso. Por esto y porque los catalanes no somos muy aficionados à pedir lo que podemos tomarnos, va el presente volúmen en forma de libro. Si sus páginas son mezquinas, consideren nuestros lectores que se debe à la Ley centralista; si hemos debido dar cabida en el volumen à algunos artículos que no tienden directamente al catalanismo, acháquenlo à la misma Ley. Dentro de doscientas páginas podemos publicar hasta lo que ha sido denunciado en el periódico y será quiza penado por el tribunal. Ello es la demostración mas cumplida de que la Ley es una Ley modelo. Otra advertencia. La publicacion de los trabajos que contiene el presente volúmen no significa que los consideremos perfectos ni cosa que lo parezca. Es una publicacion de actualidad; ni mas ni menos. Barcelona 5 de octubre de 1878."

9. ARTOLA, M.: Partidos y programas políticos, 1808-1936, vol. I: Los partidos políticos, Madrid, Aguilar, 1974, 1a. reimp. 1977. pàg. 139. L'exposició d'Artola considera que la llei del 1879 especialment en els articles 3er. 4art. 5è i 9è: "Tiene especial interés la definición de los delitos de imprenta en la medida en que se considera como tal combatir o simplemente poner en entredicho el sistema político y social de la Restauración."

9bis. SORIA, op. cit.

10. DC, 334 (28-IV-1880) i DC, 149 (24-X-1879). També "Gaceta de Cataluña" (31-VII-1879) explica la lluita entre el batlle Basil i la "Revista Olotense".

11. B.: [Crònica de Figueres], DC, 149 (24-X-1879).

12. ----: Visita desagradable, DC, 261 (14-II-1880).

13. DC, 261 14-II-1880 i DC, 382 (15-VI-1880).

14. Condemna, DC, 296 (20-III-1880).

15. Multa de 1.000 pessetas, DC, 287 (11-III-1880).

16. RUIZ BLANCH, J.: El escritor público, "Treguas de La Lucha. Hoja semanal literaria", 1750 (22-VIII-1880).

17. NIETO, Alfonso: La empresa periodística en España, Pamplona, EUNSA, 1973, pàg. 33; CONESA, Fernando: La libertad de la empresa periodística, Pamplona, EUNSA, 1978, etc.

18. De la bibliografia de la nota nòm. 1 destaquem les aportacions esmentades de BOTREL, ALMUINA, ALVAREZ...

19. "La Bomba", 242 (20-XII-187).

20. "La Bomba", 210 (11-V-1879).

21. X. de X.: [Crònica de Madrid], DC, 450 (21-X-1880).

22. TIMOTEO: Restauración, 79 i ss.

23. DC, 13 (16-V-1879).

24. La revista "La Renaixensa" és condemnada a 10 mesos de suspensió per la publicació en el seu nòm. 5 (30-IX-1878) d'un article, apareixerà aleshores la "Revista Catalana" el mes següent com a títol alternatiu. El gener del 1879 haurà d'aparèixer igualment un altre títol alternatiu: "Lo Renaixement"; Veure: CUCURULL, Fèlix: Panoràmica del nacionalisme català, París, Edicions Catalanes de París, 1975, III, 61; també les fitxes 279 i 281 i les dades de GIVANEL, Joan: Bibliografia catalana. Premsa, Barcelona, Fundació Patxot, 1937, I, 136, 137, TORRENT, Joan i TÀSIS, Rafael: Història de la premsa catalana, Barcelona, Bruguera, 1966, I, 127, També FIGUERES, Josep M.: "La Renaixensa", enciclopèdia del pensament català en els camps científic i literari, "Avui", 23-IV-1986 pàgs. 21 i 22, la bibliografia inclosa a: "La Renaixensa", Diari de Catalunya, (Barcelona, Dalmau, 1981) i la documentació a Contribució documental a l'estudi de "La Renaixensa" (1871-1906), dins Estudis de Llengua i Literatura Catalanes, XI (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985) pàgs. 195-224.

25. "L'Aureneta", (Buenos Aires, 5-I-1879).

26. La pràctica totalitat de les publicacions suspeses s'acullen a la possibilitat de seguir apareixent tot canviant només la capçalera. En algun cas s'arriba al límit. Per exemple "El Telégrafo" en tindrà gairebé trenta, la relació completa pot veure's a la cèdula de l'AHCB i una breu panoràmica al capítol Un diari que canvia sovint de nom: "El Telégrafo", dins la Història de la premsa catalana de J. TORRENT i R. TISIS.

27. Es el que fa, per exemple "La Lucha" de Girona en reproduir (núm. 1617 del 17-X-1879) un text d'"El Imparcial" (Madrid) on deixa constància de les suspensions. La sola relació dels periòdics castigats, considera la premsa que n'informa, ha de ser suficient per constatar la injustícia de l'acció punitiva; en aquesta avinentesa s'informa de denúncies dient només la data i el títol del periòdic afectat: "8 de mayo. Fué denunciado "El Constitucional Español". 17 de junio. "El Clamor de la Patria". 30 de julio. "La Unión". 13 de agosto. "La Unión". 26 de agosto. "Los Dos Mundos". 24 de setiembre. "La Democracia". 25 de setiembre. "El Tribuno". 1 de octubre. "La Democracia". 6 de octubre. "Los Debates". 8 de octubre. "La América"."

28. Pot consultar-se el treball de GIVANEL, Joan: Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonesa (1881-1890), Barcelona, La Revista, 1933 i rep. també a "La Revista", 113 (1933) pàgs. 229-258; del mateix autor: Publicacions periòdiques barcelonines escrites en llengua catalana des de 879 a 1918, "Butlletí de la Biblioteca de Catalunya", 8 (1918) pàgs. 83-102. També de CADENA, Josep M.: Periodismo humorístico barcelonés en el siglo XIX, "Diario de Barcelona", 28-V i 11 i 25-VI i 2 i 16-VII-1972 aplegats en volum a Premio Nacional de Periodismo Juan Mané y Flaquer, Torredembarra, Ajuntament, 1972, pàgs. 31-132.

29. "A partir de 1883 la premsa recupera el vuelo iniciado en 1868. Los grandes periódicos españoles alcanzan difusiones sorprendentes y la ley y de la calidad se impone. Un periódico como "El Imparcial" de Madrid que tira más de 50.000 ejemplares en 1885, sobrepasa los 100.000 en los años 90. Hacia fin de siglo de tirada media es del orden de los 140.000 ejemplares... "El Imparcial" madrileño poseía un nivel semejante a la mejor prensa de la época, y entre 1886 y 1914, pudo compararse positivamente con "The Times" de Londres o "Le Temps" de Paris." MARTINEZ CUADRADO, Miguel: La burguesia conservadora. (1874-1931), Madrid, Alianza, 1973, pág. 67. També pot consultar-se l'apartat dedicat a aquest periòdic dins l'obra d'ALVAREZ, pàgs. 235-251.

30. Per exemple RINCON MUNOZ. A.: El marco legal de la prensa... assenyala el caràcter repressiu de la legislació del XIX tret de

brevíssims anys de liberalitat.

31. De diverses destaquem la del 8-V-1879, 28-XI-1879, 15-IX-1880, 14-II-1881 que facilitaràn l'aparició, entre d'altres, dels periòdics suspesos: "La Campana de la Unió" (1880), "El Clamor de la Patria", "El Imparcial", "El Pueblo Español", etc. DC, 6 (9-V-1879) i "Diario Vallense", 120 (10-V-1879).

32. DC, 447 (18-IX-1880).

33. "La Campana de Gràcia", 594 (7-XI-1880).

34. "La Imprenta", (4-XII-1876). Malauradament d'"El Eco del Segre", segons Nativitat MONCASI i SALVIA, autora de La premsa a la ciutat de Balaguer (1862-1936) Barcelona, Departament de Cultura, 1987, pàg. 49, com de molts d'altres títols, no es conserva cap col·lecció.

35. "La Campana de Gràcia", 496 (11-I-1879) narra el segrest del dia 5; "La Lucha", 1498 (10-I-1879) informa que el director és a la presó; "La Lucha", 1501 (17-I-1879) remarca la condemna a 30 dies de suspensió; "La Lucha", 1514 (16-II-1879) indica l'alliberament del director. Al mateix diari, nùm. 1572 (4-VII-1879) es publica la nota següent: "Nuestro querido amigo y correligionario D. Pedro Antonio Torres propietario del ilustrado colega tarraconense "La Opinión", tiene anunciada en el Congreso una interpelación con motivo de los atropellos de que ha sido víctima el colega de parte del juez de primera de aquel partido D. Enrique Monfort." També referències a l'ACA: Libro de Actas de Sala del Gobierno, vol. 319 (1879) s-n, corroboren les dades anteriors tot i que no es subministra nova informació ja que només hi ha referències de caràcter general de cadascun dels afers esmentats.

36. DC, 56 i 273 (28-VI-1879 i 26-II-1880) indica el segrest de la publicació i les repercussions de l'afer. També en parla "La Lucha" del 30-VII-1879 la qual indica que el segrest de l'alcalde de Roquetes fou el mes de juny de 1879. J. T. ALVAREZ assenyala que la revista fou suspesa essent detingut el director i condemnat a quatre mesos d'arrest el 26-II-1880. Restauración... 85.

37. DC, 3 (6-V-1879). El subgovernador de Figueres, Huguet, suprimeix la revista i no dona explicacions dels motius.

38. id nota ant. També a DC, 8 (11-V-1879).

39. DC, 8 (11-V-1879) informa de la denúncia. El DC, 16 (19-V-1879) confirma la sentència del Tribunal d'Impremta de Barcelona a 30 setmanes per "atachs al culto catòlich y á sos ministros." "La Lucha", 1558 (1-VI-1879) ratifica les dades anteriors, el mateix diari (núm. 1642 (14-XII-1879) remarca que el Tribunal d'Impremta en virtut de l'indult del 28-XI-1879 aixeca la sentència del 16-VII-1879 de 30 setmanes de suspensió.

40. "La Campana de Gràcia", 513 (18-V-1879). L'article denunciat és: ¿A hont som?

41. "La Lucha", 1518 (25-VII-1879). No disposem de més dades que la nota d'aquesta publicació gironina: "Nuestro colega "El Cardoner" de Manresa, denunciado, secuestrado y multado se ha despedido de sus suscritores por medio de un suplemento." També a "Revista de Lérida", 31 (3-VIII-1879).

42. DC, 67 (10-VII-1879); "La Campana de Gràcia", 525 (3-VIII-1879); "La Lucha", 1574 i 1580 del 9-VII i 1-VIII-1879 informen del segrestament de la "Revista Olotense" i de la multa als escriptors. L'historiador local J. Danés ho explica amb detall:

"El núm. 114 de la "Revista Olotense", del 6 de juliol del 1879, fou comissat pel dit alcalde [Pere Basil], el qual féu prendre i segrestar tota l'edició. (...) Ens sembla que també hi va haver una multa per a l'impressor, que era la casa Bonet. Els del periòdic acudiren aleshores a una impremta de Girona, la casa Carreres, on resultaria de fet que la censura es faria no en cap municipi, sino en el propi govern civil: allí es publica el 18 un full i el 27 una segona edició del núm. 114, perquè quan l'alcalde veia els exemplars, aquests ja eren escampats pel carrer, i damunt de la impremta gironina el Sr. Basil no hi tenia pas cap jurisdicció."

DANES, J.: Història d'Olot, Olot, Ajuntament, 1984, X, 1.724.

43. DC, 111 (16-IX-1879) el batlle segresta la revista, 2-IX-1879 i li imposa una multa pel seu número 6 en aparèixer 2 hores abans. DC, 117 (22-IX-1879) explica el segrest --és potser un segon segrest?-- per creure's que "El Eco del Cardoner" serveix les subscripcions d'"El Cardoner".

44. AGC Libro Registro. 2on semestre 1879, núm. 1478, s-n. "La Campana de Gràcia", 533 (28-IX-1879) critica l'alcalde de Manresa per atribuir a "El Eco del Cardoner" el trencament d'una condemna quan el periòdic no havia estat condemnat a cap pena. El DC, 124 (29-IX-1879) fa una crònica de la Vista de la denuncia de

"El Eco del Cardoner":

"Ab escassa concurrencia tingué lloch, abans de ahir, en lo tribunal de Imprenta de aquesta Audiencia, la vista de la denuncia de "El Eco del Cardoner", periòdich de Manresa.

Lo Secretari Relator, digué que l'alcalde Manresa, Sr. Arderiu, habia fet compareixe á sa presencia á tres suscriptors del "Cardoner", demanantlosi si "El Eco del Cardoner" (sic) cobria las suscripciones del periòdich suspès; enviant, després, al Sr. Fiscal de Imprenta lo resultat de aquesta conferencia pera que procedís á la denuncia de rompiment de condemna del citat periòdich.

Lo Sr. Fiscal comensá dihent que "El Eco del Cardoner" se imprimia en la mateixa impremta y ab iguals characters, tamanyo, distribució de materials, local de redacció, defençant los mateixos principis y ab lo mateix nom, al qual se habian anyadit las paraulas "Eco del" del periòdich suspès. Digué que's feia solidari dels actes del arcalde de Manresa y acabá demanant pe'l colega quaranta setmanas de suspensió y las costas, apoyantse en l'article 27 de la Lley de Imprempta.

Lo Sr. Pascual y Casas, defensor del periòdich, feu una brillant peroració, en la que cridá l'atenció sobre l'estat excepcional de la premsa lliberal en Manresa que's veu perseguida per l'arcalde, que es amich decidit del "Semanario", periòdich que patrocina las ideas dels que han sembrat lo dol en las montanyas de Catalunya. Digué que estranyava que 'l senyor Fiscal acceptés los actes obrats per lo arcalde de Manresa, essent aixís que no hi habia cap lley que l'autorisés pera verificarlos, protestá de que's procedia á la anomenada proba, sense que 'n tingués coneixement l'interessat. Després de haber aduhit molts altres arguments, acabá demanant: Primer, la nulitat de tot lo actuat per l'arcalde de Manresa. Segon, la absolució del periòdich. Tercer, la obertura á proba de la causa. Quart, que 's tregués lo tant de culpa contra l'arcalde de Manresa per lo delicte de usurpació de atribucions en perjudici de tercer, y que se imposessin las costas al Fiscal.

Lo Fiscal rectificá breument, dantse, després, l'acte per terminat."

45. DC, 149 (24-X-1879). Segons "La Publicidad" (25-X-1879) la multa és de 150 ptes. i imposada pel sub-governador de Figueres.

45a. "Según de publico se dice, ha sido denunciado por delito común el semanario que se publica en esta capital bajo el título de Lo Rossinyol del Ter á consecuencia del artículo que publica en la primera página del último número correspondiente al domingo

ultimo. En caso de confirmarse estos rumores, sentimos el percance del colega." ("Teléfono Catalán", 86 (7-XI-1880) pàg. 3).

46. "La Lucha", 1.637 i 1.640 (3 i 10-XII-1879).

47. ALVAREZ a Restauración... segons dades procedents de l'AHN (Madrid). Aquest estudi cal considerar-lo amb prevenció pel que fa a les dades sobre premsa catalana. És una obra molt valuosa i imprescindible pel període però la manca de consulta directe a la mateixa premsa catalana i als arxius d'ací la deixa amb llacunes i errors notables. En la taula de suspensions que ens ocupa, pàgs. 84-85, indica una sola suspensió del "Diari Català" el 1880 quan ja hem dit que en té dues, barreja les dues suspensions de "La Marsellesa", etc. també les dades catalanes que indica no són plenament fiables. Per exemple, el setmanari barceloní "Sancho Panza" és condemnat a vint setmanes de suspensió, ho llegim al "Diari Català" del dia 8-XII-1880, com podem aleshores fiar-nos de la data de sentència del 9-XII-1880? El mateix llegim a "La Correspondencia de Cataluña" quan indica que la denúncia és del dia 27 mentre llegim a la premsa que és el dia 31-I-1881, a "La Publicidad" cita 3 denúncies però només hi ha dues dates... Treballar en la premsa comporta sovint una labor detectivesca d'intuïció amb la suma de dades fragmentàries atesa la destrucció d'arxius públics. Al respecte ací potser és rellevant remarcar l'anècdota que ens succeí amb un arxiver. Anarem a l'Audiència a la recerca de l'arxiu del Tribunal d'Impremta de finals de segle i el seu arxiver, Jaume Riera i Sans, ens indicà, el 1983, que no disposaven de l'arxiu. Dos anys després, seguïem encara la recerca, i anarem a un altre arxiu, l'ACA, on ens trobarem al mateix arxiver i ens indicà, que tampoc era en aquest dipòsit. Finalment la documentació judicial de les causes del "Diari Català" no les poguerem trobar, l'ACA no conserva l'arxiu del Tribunal d'Impremta només els llibres de registre de la secció criminal.

Fixem-nos, finalment, en les taules de conjunt, fent la lectura dels tres anys atesa la continuïtat entre la lectura i la difusió de la sentència i l'aplicació de la condemna. El director d'"El Noticiero Dertosense" és condemnat només un cop, no, com podria semblar dos (1880 i 1881).

48. En relació al setmanari figuerenc "El Clamor Ampurdanès" disposem d'abundants dades sobre el seu cas. Fou denunciat el febrer, segons llegim a "El Impenitente" (núm. 45 del 22-I-1880), i l'advocat Joan Sol i Ortega el defensà en la vista del Tribunal d'Impremta (DC, 269 del 27-II-1880) i començà a acomplir la condemna de 30 setmanes de suspensió el març ("La Lucha", 1.679 i 1.682 del 10 i 17-III-1880 respectivament) i aparegué el juliol ("La Lucha", 1.733 del 14-VII-1880) malgrat no fer les 30 setmanes pertinents. Sobre les motivacions de la denúncia motiu de la suspensió "El Impenitente" no les explica però argumenta la manca de llibertat:

"La denuncia de que ha sido objeto nuestro colega "El Clamor Ampurdanès" nos advierte de lo vidriosa que es la polémica que sosteniamos con el otro colega "El Ampurdán". Es este un juego peligroso para nosotros, y de condiciones desiguales; porque mientras "El Ampurdán" puede decir sobre este asunto cuanto se le ocurra y en la forma en que se le ocurra, nosotros no podemos traspasar ciertos límites sin caer envueltos en las redes que de antemano nos tiene preparadas la ley de imprenta."

"El Impenitente", 45 (22-II-1880)

49. No hem de confondre pas la de Barcelona amb la de Tarragona. La primera "La Marsellesa" (Barcelona) tret d'una altra precedent del 1873-1874, neix el 24-XII-1879 i mor el 14-VII-1880 segons la fitxa núm. 298 de GIVANEL (Prensa..., I, 146); TORRENT i TESIS reproduïxen la nota de GIVANEL i diuen que desapareix al núm. 34 (19-XII-1880), en realitat serà el 23 (14-VII-1880). La segona "La Marsellesa" és de Tarragona i només tenim notícia que era un setmanari demòcrata que vivia el 1880 i fou condemnada a 30 setmanes de suspensió desapareguent aleshores. (VIRGILI, Josep P.: Tarragona i la seva premsa, Tarragona, Hemeroteca de la Caixa d'Estalvis Provincial de Tarragona, 1982, vol. II, pàg. 209). Per les dates, no hem pogut localitzar exemplar, es dedueix que "La Marsellesa" denunciada el febrer i condemnada el març és la de Tarragona mentre la denunciada i suspesa el juliol és la de Barcelona. Vegem-ho detalladament:

Informe sobre la multa de 1.000 ptes. (Givanel en diu "penyora")	DC, 356	(20-V-1880)
Informació sobre la denúncia	DC, 412	(15-VII-1880)
Informació del judici	DC, 421	(24-VII-1880)
Informació de la condemna a 30 setmanes	LVC, 2	(31-VII-1880)

sabem que "La Marsellesa" multada és la de Barcelona per la informació que ofereix Givanel. La premsa de l'època, per exemple "La Campana de Gràcia" (núm. 578 18-VII-1880) diu que és segrestada i suspesa, no indica quina és de les dues.

La de Tarragona té les següents dades:

Informació de la denúncia	DC, 267	(20-II-1880)
Informació de la condemna a 40 setmanes	"El Faro Ampurdanès", 2	(21-III-1880)
Informació de la condemna a 30 setmanes	VIRGILI: op. cit.	

Finalment, llegim la nota següent al DC --núm. 483 (9-XII-1880)--: "La redacció del antic y acreditat setmanari "La Marsellesa" nos ha demanat que fessim constar que no es la matei-

xa ni te res a veure ab la que en la actualitat redacta un periòdich ab lo citat nom."

50. Coneixem la data de reaparició, març de 1880, per la nota de "La Lucha" --núm. 1.706 del 12-V-1880-- en informar-ne arran l'aplicació el carrer indult.

51. DC, 471 (12-X-1880).

52. DC, 506 (1-I-1881).

53. DC, 40 (4-II-1881). Sota el títol Periodista processat la redacció "donen lo pèsam al nostre amich" tot indicant que la motivació del judici contra Anguera és per suposades injúries d'aquest al ministre de Gràcia i Justícia. J. T. ALVAREZ diu la data de 3-II-1880 mentre el "Diari Català" assenyala 4-II-1881. No sabem si és un error o bé tingué una denúncia el 1880 i el judici un any després, acció improbable ja que el Tribunal acostumava a anar força ràpid...

54. DC, 618 (24-IV-1881), "La Lucha", 1856 (27-IV-1881).

55. "La Campana de Gràcia", 495 (9-I-1879). Aquest cas és l'únic, en la nostra relació, en el qual no s'aplica la llei del 1879 sinó la del 1875 --R. D. 31-XII-1875--, el 1879, no obstant, se li aplica la condemna.

56. "La Campana de Gràcia", 499 (16-II-1879), "Almanaque para 1880. Diario de Barcelona", Barcelona, 1880, pàg. 53.

57. "La Lucha", 1520 (2-III-1879).

58. DC, 26, 31 i 37 (29-V i 3 i 9-VI-1879); "El Teléfono Catalán", 22 (1-VI-1879).

59. "El Escudo de Masnou", 3 (22-VI-1879); "La Lucha", 1566 (20-VI-1879); DC, 43 i 46 del 18 i 25-VI-1879. El tribunal era format per Juan Francisco Pardo, Ramon Crespo Vicente i Francisco Molina.

60. DC, 84 (20-VIII-1879) informa del judici de conciliació, infructuós, entre el periòdic i el regidor Fontrodona; DC, 86 (22-VII-1879) indica que li demanen 25 dies de suspensió; DC, 88

(24-VIII-1879) publica el text íntegre de la sentència, el diari és a més condemnat també al pagament de les despeses judicials i l'edició corresponent al dia afectat és condemnada a ser inútilitzada. Formava el tribunal J. F. Pardo, Tomàs A. Isern i R. Crespo Vicente.

61. DC, 98 (3-IX-1879) és denunciat per un article corresponent al dia 1-IX-1879; DC, 109 (14-IX-1879) assenyala com fou condemnada en un judici a porta tancada; DC, 137 (12-X-1879); reapareixerà l'11-X-1879. Serà substituïda per "Las Noticias" (núm. 1 1-X-1879, núm. 10 10-X-1879) després d'uns dies de silenci abans de la publicació d'aquest títol, el núm. 608 correspon al 20-IX-1879 i el núm. 609 a l'11-X-1879.

62. "La Esquella de la Torratxa", 32 (6-IX-1879) informa de la denúncia i el DC, 107 (12-IX-1879) de la condemna.

63. AGC Libro registro. 2on semestre 1879, no 1783, pàg. 256.

64. DC, 198 (12-XII-1879), el defensor és Joan Sardà; DC, 199 (13-XII-1879 en absoluta perquè: "lo sentit denunciabile d'aquells --els sueltos-- era degut a errades de caixa".

65. "La Bomba", 248 (31-I-1880).

66. "La Bomba", 251 (21-II-1880).

67. DC, 261 (14-II-1880); "Lo Nunci", 130 (21-II-1880).

68. DC, 285 (9-III-1880).

69. "La Bomba", 259 (13-III-1880); "La Lucha", 1679 (10-III-1880); "La Lucha", 1699 (25-IV--1880) és una segona denúncia, potser del març?

70. DC, 319 (13-IV-1880) indica que el dia 17 es veurà la denúncia; DC, 314 (8-IV-1880) informa que és denunciat per la publicació de l'article Carta canta; DC, 328 (22-IV-1880) diu el resultat de la vista de la causa del Tribunal d'Impremta tinguda el 19-IV-1880: 20 dies de suspensió; "La Lucha", 1699 (25-IV-1880) assenyala com a condemna fou el dia 24; "La Bomba", 258 (10-IV-1880) comunica haver rebut l'ofici del fiscal el dia 7 (sic).

71. "La Bomba", 254 (13-III-1880); "La Lucha", 1682 (17-III-1880); DC, 296 (20-III-1880); "La Mosca" serà substituïda per "La Bomba".
72. DC, 323 (17-IV-1880).
73. DC, 334 (28-IV-1880).
74. DC, 391 (24-VI-1880) remarca com a causa la publicació de l'article Los freres. A Restauración... (pàg. 85) s'assenyala que la denúncia és del 26-VI-1880; A l'AGC trobem en el Libro registro 2o semestre 1880 núm. 184, pàg. 381, que la supressió comença el 9-VII-1880. GIVANEL: Prensa, --fitxa núm. 301, pàg. 148-149--assenyala les dates de "La Campana de la Unió" en la seva segona època de 1880 després de la inicial de 1878 (5-IX a 28-XI amb 13 nùms.) que va del núm. 14 (8-IV) al núm. 30 (8-VII-1880). Serà substituïda per "La Campana" (núm. 1 15-VII-1880, núm. 8 31-VIII-1880) segons GIVANEL: Prensa, I, 150.
75. DC, 373 (6-VI-1880): demandada pel governador civil per injúries i caldmnies.
76. DC, 368 (1-VI-1880); causada per l'article Revista de Barcelona; DC, 380 (13-VI-1880) indica el judici a porta tancada amb Manuel M. Angelón com a advocat defensor; DC, 382 (15-VI-1880) condemnada a 35 dies de suspensió més accessòries i costes; "La Lucha", 1721 (16-VI-1880) ratifica la condemna; "Gaceta de Cataluña", (15-VI-1880) reproduïx la sentència i signa la sentència: J. F. Pardo, Francisco Molina i Valero Campo.
77. "La Campana", 8 (31-VIII-1880). Cf. GIVANEL, Prensa..., I, 152.
78. DC, 427 (29-VIII-1880) informa del judici, l'advocat defensor és Francesc de Paula Vergés; DC, 431 (2-IX-1880) informa que la sentència és de 45 dies i obligarà que el periòdic no apareixi des del 14-X-1880 fins el 28-XI-1880; DC, 472 (12-X-1880) indica que ha de fer l'acompliment de la sentència a partir del dia 12.
79. DC, 428 (30-VIII-1880): l'edició és segrestada per la publicació el dia 28 de l'article La noya gran.
80. DC, 436 (7-IX-1880) per la publicació el 5-IX-1880 de l'article Un general y un alcalde. Informa també que es segresta l'edició i s'inicia causa criminal. "Diario de Barcelona" (6-IX-1880) ratifica l'anteriorment exposat en l'article citat.

81. Segons "Lo Nunci", (1880).

82. "Gaceta de Catalunya", (10-X-1880). L'advocat defensor és V. Almirall. El diari havia acomplert ja 35 dies de suspensió i reapareix el 24-VII-1880. (DC, 422 corresponent al 25-VII-1880).

83. DC, 482 (8-XII-1880). Aquest setmanari neix el mateix 1880. (CADENA: Periodismo..., pàg. 70).

84. DC, 486 (12-XII-1880) indica que "sembla" que han estat denunciats també "El Diluvio" i "Gaceta de Catalunya".

85. DC, 526 (21-I-1881). A l'article Plourà sobre'l teulat? el diari escriu que es rumoreja que el fiscal demanarà 70 setmanes de suspensió. "La Teula Barcelonina", 5 (2-I-1881) es queixa que tota la premsa de Barcelona, amb l'excepció de "La Bomba", silencia la sentència de més d'un any de silenci a la qual el Tribunal d'Impremta la condemna. Aquesta condemna però no és absoluta, vegem-ho amb detall. "La Teula" publica 8 números (23-X-1880 a 10-XII-1880). El 26-XII-1880 Josep Llunas obté el permís per a editar "La Teula Barcelonina" que publica, curiosament, dos dies abans del permís, apareix el núm. 1 el 24-XII-1880 i arriba només al núm. 5 corresponent al 21-I-1881. Arran la suspensió de 60 setmanes segons "La Teula" o de 70 segons GIVANEL (Premsa..., fitxes núms. 312 i 313, I, 156) i també de "La Renaixensa", 35 (22-I-1881) nasqué amb permís atorgat el 13-II-1881, "La Tramuntana" publicarà el primer número el 16-II-1881 fins el darrer, el 717 del 12-VI-1895. Vegem-ho gràficament:

Titols	Núms. editats	Dates	Característiques
"La Teula"	1	23-X-1880	inici
"La Teula"	8	10-XII-1880	final
Permis d'autorització de "La Teula Barcelonina"		26-XII-1880	
"La Teula Barcelonina"	1	24-XII-1880	inici
"La Teula Barcelonina"	5	21-I-1881	final
Permis d'autorització de "La Tramuntana"		13-II-1881	
"La Tramuntana"	1	16-II-1881	inici
"La Tramuntana"	44	25-XI-1881	final
"La Sardana"	1	16-XII-1881	inici
"La Sardana"	19	4-V-1881	final
"La Tramuntana"	45	6-V-1881	inici
"La Tramuntana"	717	17-XII-1895	final

86. DC, 526 (21-I-1881).

87. DC, 540 (4-II-1881) informa que el dia 3, per tant és una segona denúncia diferent a la del gener, el fiscal Cortina acusa a "La Crònica de Catalunya" tot demanant 20 dies de suspensió, petició que serà feta efectiva. DC, 541 (6-II-1881), "La Lucha", 1823 (9-II-1881) i "La Bomba", 302 (12-II-1881).

88. "La Renaixensa", (30-XI-1881) pàg. 440 informa que és denunciada i condemnada. Per a substituir-la apareix, com hem vist a la taula anterior de la nota núm. 84 "La Sardana". L'advocat Josep M. Vallès i Ribot és el defensor, "La Tramuntana", 44 (25-XI-1881) i pot aconseguir que les 30 setmanes que demana el fiscal siguin reduïdes a 20, no obstant, com era habitual en aquests processos, el pagament de les costes per part del propietari afectat i el segrest del número condemnat consten a la resolució judicial. El Tribunal és format per Ramon Crespo Vicente, Francisco Bernad i Francisco Molina. En aquest mateix número 44 figura el text íntegre de la sentència. "La Tramuntana", no obstant, en ser condemnada, publica un article (PAGES del AMPURDA, Lo: Sota, periòdic, que cau denuncia, en el seu núm. 43 (18-XI-1881) on exposa que la denúncia no fou feta per raons de caràcter polític sinó religiós ja que aparegué una simple nota breu en la qual feia referència que els catalans no diuen "Verge" sinó "Mare de Deu". Aquesta nota, apareguda a la primera pàgina del núm. 42 (11-XI-1881) a ulls del famós fiscal Mariano de la Cortina y Oñate habitual i constant perseguidor de la premsa, motiva que Josep Lluçàs, propietari i alhora director de "La Tramuntana", rebés un ofici seu, datat el dia 12, en el qual manifesta que segresta preventivament l'edició del dia 11 tot aplicant el cas primer de l'art. 16 de la vigent llei que preserva la religió de l'estat, els seus ministres i el seu dogma d'atacs o crítiques. (sic)

89. Martirologi de la premsa, "El Imparcial", (30-I-1879). Cf. a ARTOLA, Miguel: Partidos y programas..., I, 325.

90. ARTOLA, op. cit. I, 298 i ss.

91. BOTREL, Jean Francois: La Iglesia católica y los medios de comunicación impresos en España de 1847 a 1917: doctrinas y prácticas dins Metodología de la historia de la prensa en España. Madrid, Siglo XXI, 1982, pàgs. 119-176, ref. a pàg. 172.

92. BOTREL, op. cit. pàg. 173.

93. Real orden sobre los abusos de imprenta en materias de reli-

gió, "Boletín Eclesiástico del Obispado de Barcelona", 19 (14-XII-1854).

94. Circular del Ilustrísimo señor Obispo de Lérida prohibiendo la lectura del Almanaque Democrático para el año bisiestro de 1864.

95. "Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona", 955 (22-III-1880).

96. DC, 14 (12-VIII-1880). N'anuncia la futura publicació.

97. DC, 316 (6-V-1879. Sobre aquest setmanari figuerenc el DC escriu: En aquestos temps en que à cada moment plohen excomu-nions i penitencias, no deixa de ser oportu lo nom de pila del nou periódich à sui saludem carinyosament."

98. "La Campana de Gràcia", 510 (27-V-1879). La nota indica: "Lo nou governador de Barcelona ha suprimit un periódich titulat "Lucifer". Qu'es com si diguessim: "Ha tret lo dimoni del cos de la premsa. Un periódich proposa que'l nombrin canonje."

99. "Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona", 955 (22-III-1880).

100. "Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona", 930 (28-I-1879) indica la disposició del governador civil de Barcelona, Leandro Pérez Cossío, en relació la llei de premsa del 7 de gener de 1879.

101. A les altres diocesi catalanes els bisbats són també actius en aquesta activitat de crítica i repressió de la premsa liberal, anticlerical... El "Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Tortosa", 18 (30-VI-1883) prohibeix la lectura del setmanari satíric barceloní "La Vespa". Fora de Catalunya igualment s'actua amb la mateixa diligència. El bisbe d'Osma prohibeix la lectura dels periódics "La Política", "La Unión" i "El Pueblo Español" segons "La Lucha", 1537 (11-IV-1879).

102. La revista "La Trona" té una escassa bibliografia, potser degut a conservar-se només una col·lecció pública (AHCB). GIVANEL (I, 96) indica que aparegué del núm. 1 (12-XI-1868) fins el núm. 6 (17-XII-1868); TORRENT i TESIS, en reproduir les dates de GIVANEL (Premsa..., I, 88) les erren.

103. "La Trona", 6 (17-XII-1868).

104. CORRESPONSAL, Lo: [Crònica de Lleida], DC, 337 (1-V-1880).

105. "La Campana de Gràcia", 510 (27-V-1879).

106. DC, 569 (6-III-1881) al poble de Fulida; "La Tramuntana", 7 (26-III-1881) a Torroella de Montgrí on mossèn Pau amenaça als venedors i lectors de "La Tramuntana" amb l'excomunió. El setmanari se n'alegra i afirma que d'ençà les manifestacions del clergue ven cinquanta vegades més en aquesta ciutat.

107. DC, 234 (18-I-1880). La nota Mansuetud evangélica explica el diàleg entre el venedor de "La Campana de Gràcia" i "Lo Nunci". Els anys vuitanta la premsa ja es ven al carrer al costat dels indrets habituals tancats i especialitzats. En aquest diàleg el sacerdot recrimina al venedor la venda de publicacions d'aquesta tipologia i li recomana que vengui "Lo Borinot" --de tendència humorística catòlica-- però el venedor respon que "tant li eren los uns com los altres."

108. Són actituds difícils d'entendre potser avui però que a finals del XIX tenien un indubtable efecte moralitzador i represiu. El capella de Masquefa crida al pare de'un noi lector del setmanari "La Campana de Gràcia" tot intentant, a més, que esdevingui venedor de "La Quinzena de Sant Isidro". El fet arriba a les orelles de "La Campana de Gràcia" i aquest setmanari escriu al seu núm. 497 (2-II-1879):

"Per mor de Déu, Sr. rector de Masquefa: miri que nosaltres encare no l'hi hem dit á cap feligrés: - No fassas dir cap missa al rector. Ja t'enviarém un capellà que te las dirà més barato."

Ataquí la impietat; pero respecti'l comers, y adverteixi que nosaltres no veném la Campana sino á qui la vol comprar."

L'estudi de les relacions entre aquest setmanari i l'Església sens dubte ens ajudaria a entendre la lluita de les mentalitats en aquest tombant de segle. Només pel període 1879-1881 trobem dins de "La Campana de Gràcia" tres textos ben suggerents, que reproduïm íntegrament en apèndix deguts a P. K., P. del O. --en realitat és el mateix director, J. Roca i Roca-- i La Redacció i titulats precisament: Al ressucitar (núm. 497 del 2-II-1879), Una excomunió per mor de Déu, (núm. 561 del 18-III-1880) i Aniversari (núm. 567 del 9-V-1880).

Les excomunionis que dicten directament els capellans locals són també abundoses, fins i tot, a títol individual, així trobem un jesuïta que ho fa personalment ("La Campana de Gràcia", 476 22-IX-1878), els rectors de Mayà i de Fontllonga ("La Campana de Gràcia", 570 30-V-1880), etc. Al DC, 534 (29-I-1881) el corresponsal del Pla d'Urgell en la crònica datada del dia 27 escriu:

"S'ha sentit molt la suspensió del setmanari "La Teula" a causa de las excomunionis que li havia l·lensat lo rector. Dit reverent avans de sortir dit periòdich tenia privat a sos feligresos que llegissin "La Campana de Gràcia", "Lo Nunci" y altres per l'istil, pero últimament los hi deya que mes s'estimaba que llegissin tots los periòdichs satírichs lliberals, que un sol número de "La Teula", puig aquest no estava escrit per personas sino per dimonis del infern. ?Que'ls hi sembla? !Quinas cosas de dir! Valga que tots sabem que'l senyor rector es molt bromista."

108a. V. nota 107.

109. DC, 397 (30-VI-1880); "La Campana de Gràcia", 570 (30-V-1880) exposen el cas del batlle, d'un advocat i altres elements que, com a grup de pressió dominant recullen signatures per donar al ministre de torn amb l'acusació a "La Campana de Gràcia" per tal que fos prohibida a la seva ciutat després de la fase prèvia, ja efectuada, deser una publicació "condemnada desde'l pùlpit".

109a. LO CORRESPONSAL: [Crònica de Banyoles], DC, 496 (22-XII-1880).

110. Segons el DC, 123 (8-IX-1879).

111. BOTREL: La Iglesia... és força explícit en la relació de títols madrilenys en conflicte amb l'Església.

112. La revista arriba a escriure, a l'esmentat núm. 570, una apassionant defensa:

"La persecució contra'l nostre periòdich và adquirint cert caràcter odiós. Lo nostre corresponsal de aquell país que venia La Campana và caure malalt de gravetat y'l rector và negarli'ls sacraments, si avants no jurava que no vendria més la Campana. De manera que l'assassinat y'l robo son pecats que poden abasoldre's; pero'l vendre la Campana es un pecat sense absolució. !Quina moral més odiosa! !Ah! !Quanta

veritat es que la religió té molts y grans enemichs."

Es habitual, aquests anys, la resposta de "La Campana": al núm. 476 (22-IX-1878) l'anònim redactor de Batallades escriu:

!Qué volen que'ls diga, alló de pujar á la trona, y excomunicar á la Campana, y prometre l'infern als que la llegeixen, déu ser una cosa deliciosa!

Jo no mai faria may altra cosa."

113. Veure la fitxa número 41 de MIRALPEIX, Concepció: La premsa de la ciutat de Vic al segle XIX, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1981, pàgs. 165-174.

114. MANENT, Albert: Una censura de la Santa Seu contra "El Correo Catalán" (1884), dins Contribució a la història de l'Església Catalana, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983. pàgs. 219-236.

115. No es descarta, no obstant, el llibre, l'opuscle, el fulletó concret i d'entre molts documents podriem citar-ne algun representatiu de les diverses modalitats usades: Exhortación pastoral que el E. S. D. José Domingo Costa y Borrás obispo de Barcelona dirige a sus diocesanos, Barcelona, Riera, 1854; Polémica sobre el liberalismo católico entre "La Convicción" y el "Diario de Barcelona", Barcelona, Palet, 1871; SARDA i SALVANY, Félix: Los malos periódicos, Barcelona, Tip. Católica, 1876, 3a. ed.; Los malos periódicos, Madrid, Apostolado de la Prensa, 1896; Gratitud a los periodistas. Discurso pronunciado por el Obispo de Jaca en la Asamblea de la Buena prensa, Saragossa, La Editorial, 1908; LOPEZ PELAES, Antolin: La acción del sacerdote en la prensa, Barcelona, Gili, 1908.

115bis. Per a una visió general són especialment recomenables les aportacions de MARTI, Casimir: L'Església de Barcelona (1857-1857) Barcelona, Curial i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984, especialment l'apartat tercer dedicat a La influència pública de l'Església on l'autor es fixa en la censura de publicacions i de representacions teatrals, etc. i també la seva recent aportació, conjuntament amb BONET, Joan: L'integrisme a Catalunya. Les grans polèmiques, 1881-1888, Barcelona, editorial Vicens Vives i Fundació Caixa Barcelona, 1990, plena de dades sobre la dualitat Església i Societat amb la premsa com a factor d'interrelació.

116. ALVAREZ: Restauración... pàg. 98 i ss.

117. GUZMAN, Eduardo de: Historias de la prensa, Madrid, Pentha-
lon, 1982, pàgs. 161-191.

118. BOTREL: Estadística... amb dades de l'AHN, Governació,
Lligall 1.311.

118bis. No resistim ací indicar l'experiència, avançada no obs-
tant, la Restauració, que tingueren Artur Vinardell i, molt més
tard, arran la legislació de la llei de Jurisdiccions Prudenci
Bertrana respectivament, els quals copiaren en les seves publica-
cions el 1886 i el 1910 sengles articles publicats sense proble-
mes i ho hagueren de pagar amb processos judicials. Veure al
respecte: CLARA, Josep: El delictu periodístic d'Artur Vinar-
dell, "Revista de Girona", 121 (març i abril de 1987, pàgs. 75-
79) i de PORTELL, Carmina: La marxa de Girona de Prudenci Bertra-
na, "Revista de Girona", 135 (juliol-agost de 1989, pàgs. 78-
89). També FABRE, Jaume; Palol i Bertrana, una aventura periodís-
tica paral·lela, "Revista de Girona", 112 (1985) pàgs. 40-45. La
història és repetit amb Rahola, amb resultats dramàtics, CLARA,
Josep: Carles i Darius Rahola, símbol d'una repressió, "Revista
de Girona", 132 (1989) pàgs. 24-29.

119. R. M. [MASCARO, Ròmul?]: Guerra a la premsa periòdica, DC,
347 11-V-1880. Veure el text íntegre a l'apèndix documental a la
fi del present capítol.

119bis. Hem localitzat les revistes del Masnou i hem comprovat
com efectivament no hi ha impremta local. "El Eco del Heraldo" ha
estat introbable però hem localitzat "El Escudo de Masnou" (núm.
3 del 22-VI-1879) on consta: "Imp. de los Sucesores de N. Rami-
rez i Cia. Pasaje de Escudillers, núm. 4 Barcelona" i "El
Heraldo del Masnou" (núm. 3 del 14-IX-1879) trobem: "Barcelona:
Imp. de Oliveres, a cargo de Angel Xumetra." Les dues publica-
cions, per tant, s'imprimien a Barcelona.

120. DC, 61 (3-VII-1879).

121. S'arriben a demanar cent anys d'arrest pel director d'"El
Independiente Español" -DC, 542 (6-II-1881)-; "El Criterio Cató-
lico" és multada amb 100 ptes. per ocupar-se de "política"...

122. DC, 438 (9-IX-1880).

123. ----: Sobre la llei d'impremta, DC, 533 (28-I-1881).

124. Durant el sexenni varem trobar un cas de prohibició de venda pública per iniciativa governativa que ens il·lustra, tot i la diferència de sistema polític, sobre el comportament d'aquests càrrecs polítics. Els diaris eren venuts tan en locals tancats --llibreries-- com en la via pública per vaillets que cridaven el nom del periòdic com a reclam publicitari. La Llibreria d'Eudalt Puig, a la plaça Nova i una de les més destacades com l'Espanola de López, en la venda de publicacions catalanes era molt concorreguda, rebia la premsa de Madrid i sovint s'hi feien grups, en esperar-la, que comentaven la política estatal. El governador civil de Barcelona prohibí la venda al marge del parer del ministre de la Governació, Ruiz Zorrilla, amb un frase que esdevingué tòpica: "El ministro manda en Madrid pero aqui mandò yo." A més de la premsa política de la capital de l'Estat segons especifica MASRIERA, Artur: Los buenos barceloneses, hombres, costumbres y anécdotas de la Barcelona ochocentista (1850-1870) Barcelona, La Polígota, s/d, pàg. 46) és prohibí la venda de "La Flaca", "La Convicció", "Lo Mestre Titas", "Las Bolas de la Semana", etc.

125. "Lo Carril de Vilanova", 12 (31-VIII-1879) Cf. a MORAL, Sixte: En el primer centenari del "Carril de Vilanova" a "Butlletí de la Biblioteca-Museu Balaguer" (6a. èp.) s-n 1980 pàgs. 119-127. A la seva Bibliografia... GIVANEL no indica (Premsa..., II, 590) cap suspensió.

126. ----: Nova invenció contra la premsa, "El Teléfono Catalán", 73 Cf. a DC, 368 (1-VI-1880).

127. id nota ant.

128. ----: ¡¡ yan dos! DC, 375 (7-VI-1880).

129. ----: A nuestros suscritores y a la premsa, "El Teléfono Catalán", 77 (6-VI-1880). El setmanari es publicava habitualment en quatre pàgines impreses ha de ser fet en aquest número en un sol full i en impressió a una sola cara, talment un pasqui.

130. Veure al respecte les obres de COSTA, TORRENT i TESIS, GIVANEL, etc. El periòdic gironí publica la nota següent:

"Con motivo de los diversos percances que acabamos de sufrir, hemos recibido gran número de cartas de nuestros buenos amigos, ofreciéndonos más que nunca su cooperación y apoyo y reiterándonos un afecto que nunca confiáramos merecer. Agradecemos sinceramente estas demostraciones, así como transmitimos nuestro reconocimiento á los apreciables colegas barceloneses Diari Català y La Publicidad por las benévolas frases que acerca de esa cuestión nos dedican." "Teléfono Catalán", 78 (13-VI-1880), pàg. 2.

131. DC, 111 (16-IX-1879).

132. id nota ant.

133. L'acció era penada per l'art. 27 cas 3er. de la vigent Llei d'Impremta.

134. ----: L'arcalde de Manresa, DC, 121 26-IX-1879 i també la nota a DC, 124 (29-IX-1879).

135. id nota ant. DC, 121 i 1 24.

136. "La Publicidad", 21, 28 i 29 de setembre de 1879.

137. LT, 6 (31-VII-1879).

138. "La Bomba", 200 (2-III-1879).

139. DC, 273 (26-II-1880).

140. DC, 306 (31-III-1880).

141. El text diu:

"El Alcalde de esta ciudad ha denunciado una correspondencia inserta en "La Opinión" y "El Noticiero Dertosense" del 30 de setiembre último. Las arbitrariedades de que acusan sus adversarios al Sr. González se reducen a pedir a los Tribunales de justicia que apliquen la ley á los que se creen autorizados para injuriar y calumniar desde las propias columnas de un periodico".

"La Verdad", 8 (17-X-1880).

142. BARO, Teodoro: Discursos leídos en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la recepción pública de D. ----- el día 23 de Noviembre de 1902. Barcelona, Imp. Casa de Caridad, 1902. Tirada aparte de la "Revista de la Biblioteca, Archivo y Museo", 49 (año XIII) págs. 18-19.

143. id. pàg. 10.

144. SEOANE, Maria Cruz: El periodismo de empresa dins Oratoria y periodismo en la España del siglo XIX, Madrid, Fundación March i Editorial Castalia, 1977, pàgs. 399-409. Text reproduït a Historia del periodismo español. El siglo XIX. Madrid, Alianza Editorial, 1983, pàgs. 291-300.

145. AMAURY, Francine: Histoire du plus grand quotidien de la III République: "Le Petit Parisien" (1876-1944) Paris, PUF, 1972, 2 vols. II, 362.

146. Segons Pierre Albert en els estudis que ha dedicat a la premsa francesa i anglesa. Es el cas de l'extensa, i plena d'errors, obra de Pedro GOMEZ APARICIO.

147. ALBERT, Pierre i TERROU, Fernand: Histoire de la presse Paris, PUF, 1970, 2a. ed. 1974, pàg. 70. Més dades al capítol L'apogée de la presse française (1880-1914) del mateix ALBERT pàgs. 239-405 del vol. tercer de la Histoire Générale de la presse française. Paris, PUF, 1972.

148. BOTREL: Estadística, pàgs. 33 i ss.

149. GOMEZ APARICIO, Pedro: Historia..., vol. II, ho indica tot i la manca de fiabilitat de els seves dades.

150. BOTREL: Estadística, pàgs. 33 i ss.

151. La estadística oficial de la premsa de 1879 ha estat estudiada per Juan Luis GUERENA al seu article: Las estadísticas oficiales de la prensa, dins Metodología de la historia de la prensa española, Madrid, Siglo XXI, 1982, pàgs. 81-118 i cita nombrosa bibliografia --CRIADO, BOTREL, etc.-- sobre les limitacions generals d'aquest cens. També caldria afegir-hi les recents consideracions de GOMEZ MOMPART, Josep Lluís a La génesi de la premsa de masses a Catalunya, Barcelona, Pòrtic, 1992, esp. pàg. 28 i també les dades de Celso ALMUINA: Aproximación a la evolución cuantitativa de la prensa española entre 1868-1930 a "Investigaciones históricas", (Valladolid, 1980, vol. II, pàgs. 297-343).

152. CABRERA, Mercedes; ELORZA, Antonio; VALERO, Javier i VAZQUEZ, Matilde: Datos para un estudio cuantitativo de la prensa diaria madrileña (1850-1875) a Prensa y Sociedad en España (1820-

1936), Madrid, Edicusa, 1975, pàgs. 47-147.

153. GIVANEL i MAS, Joan: Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonessa (1881-1890), Barcelona, La Revista, 1933.

154. GIVANEL i MAS, Joan: Publicacions periòdiques barcelonesses escrites en llengua catalana des de 1879 a 1918, "Butlletí de la Biblioteca de Catalunya", 8 (1918) pàgs. 83-102. ref. a pàg. 86. sobre les dades precises dels títols alternatius en parlem detalladament en el capítol 4art.

155. Llei de Premsa e Impremta de 7 de gener de 1879 en la qual pot contemplar-se el seu articulat a l'apèndix del present capítol.

156. DIVERSOS: Histoire de la presse Paris, PUF, 1974, 10 ed. pàg. 57.

157. WEILL: El Periódico, pàg. 173 i ss.

158. CAYROL, Roland: La presse écrite et audio-visuelle, Paris PUF, 1973, pàg. 34-50.

159. "La Renaixença", 1 (31-III-1879) cita "El Tiempo", "El Siglo Futuro"...

160. GARCIA NIETO, Maria del Carmen: La premsa diària de Barcelona de 1895 a 1910. D'aquesta tesi doctoral Jaume VICENS VIVES en parla en elogiosos termes dins Industrials i polítics (segle XIX), Barcelona, Vicens Vives, 1958, 3a. ed. 1980, pàg. 138. i trobem un resum a: Premsa y sociedad... pàgs. 241-270.

161. Per exemple: BOZAL, Valeriano: La ilustración gráfica del siglo XIX en España, Madrid, Alberto Corazón, 1979; Miguel Angel GAMONAL TORRES: La Ilustración Gráfica y la Caricatura en la Prensa Granadina del Siglo XIX; Granada, Diputación de Granada, 1983; les ja citades d'ALMUINA, ALVAREZ, etc. però a Catalunya la manca d'estudis del període encara és escruixidora. Només uns pocs repertoris locals i, pràcticament tota la premsa en llengua castellana de Barcelona pendent de referenciar.

162. COSTA i OLLER, Francesc: La premsa a Mataró 1820-1980, Mataró i Barcelona, Caixa Estalvis Laietana i Dalmau, 1990.

163. SISTACHS, Manuel i MARTIN, José M.: La premsa periódica bergadana 1812-1969, Berga, Ediciones del Museu Municipal de Berga, 1970.

164. GARCIA PONS, Enrique: Historia de la premsa badalonesa 1868-1939, Badalona, Ayuntamiento, s/d.

165. MIRALPEIX i BALLUS, Concepció: La premsa de la ciutat de Vic al segle XIX, Barcelona, Departament de Cultura, 1981.

166. COLL, Maria: Aportació per a una bibliografia terrassenca, Terrassa, Patronat de la Fundació Soler i Palet, 1976.

167. FIGUERES, Josep M.: El "Diari Català" dins Valentí Almirall. Foriador del catalanisme polític, Barcelona, Publicacions de la Generalitat de Catalunya, 1990, pàgs. 85-89.

168. A la nota Estadística de la premsa el DC (núm. 175 del 19-XI-1879) indica que "Le Petit Journal" publica 565.000 exemplars, "Le Petit Moniteur" 100.000, "La Lanterne" 137.000, "Le Petit Parisien" 36.000, "Petit National" 46.000, etc. situació en la qual ni de bon troç s'arribarà ací essent només comparable en uns pocs títols amb Madrid.

Fonts i bibliografia

ARXIUS

ACA: Arxiu de la Corona d'Aragò.

AGC: Archivo del Gobierno Civil de Barcelona.

AHN: Archivo Histórico Nacional.

DIARIS CONSULTATS

"El Correo Catalán"
"Lo Catalanista"
"Diari Català"
"Diario de Barcelona"
"El Diluvio"
"Gaceta de Cataluña"
"La Imprenta"
"La Lucha"
"La Publicidad"
"La Renaixensa"
"Lo Tibidabo"
"La Veu de Catalunya"

REVISTES CONSULTADES

"L'Aureneta" (Buenos Aires)
"Boletín Eclesiástico del Obispado de Barcelona"
"La Bomba"
"La Campana de Gràcia"
"El Escudo del Masnou" (El Masnou)
"El Eco del Herald" (El Masnou)
"La Esquella de la Torratxa"
"El Impenitente" (Figueres)
"La Mosca"
"Lo Nunci"
"La Pàtria Catalana" (Valls)
"La Renaixensa"
"Revista de Lérida" (Lleida)
"Revista de Gerona" (Girona)
"La Sardana"
"La Tramuntana"
"El Teléfono Catalán" (Girona)
"La Teula"
"La Teula Barcelonina"
"La Trona"
"La Veu del Montserrat" (Vic)

Bibliografia

ALBERT, Pierre: L'apogée de la presse française (1880-1914) a Histoire Générale de la presse française, Paris, PUF, 1972, vol. III, pàgs 239-405.

ALBERT, Pierre i TERROU, Fernand: Histoire de la presse Paris, PUF, 1970, 2a. ed. 1974.

id: Histoire de la presse Paris, PUF, 1974, 10 ed.

AMAURY, Francine: Histoire du plus grand quotidien de la III République: "Le Petit Parisien" (1876-1944) Paris, PUF, 1972, 2 vols.

ALMUINA FERNANDEZ, Celso: El marco legal de la prensa española durante el siglo XIX, dins La prensa vallisoletana durante el siglo XIX (1808-1894), Valladolid, Institución Cultural Simancas, 1977. 2 vols.

id: Aproximación a la evolución cuantitativa de la prensa española entre 1868-1930 a "Investigaciones históricas", Valladolid, 1980, vol. II, pàgs. 297-343.

ARTOLA, Miguel: Libertad de prensa y opinión pública, dins Los orígenes de la España contemporánea, Madrid, 1975, vol. I. pàgs. 279-292.

id: La difusión de la ideología revolucionaria en los orígenes del liberalismo español, "Arbor", XXI, 115-116, (1955) pàgs. 476-490;

id: Partidos y programas políticos, 1808-1936, vol. I: Los partidos políticos, Madrid, Aguilar, 1974, 1a. reimp. 1977.

BARALT, R. M.: Libertad de imprenta, Madrid, 1849.

BARO, Teodoro: Discursos leídos en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la recepción pública de D. _____ el día 23 de Noviembre de 1902, Barcelona, Imp. Casa de Caridad, 1902. Tirada aparte de la "Revista de la Biblioteca, Archivo y Museo", 49 (año XIII).

BONET, Joan: L'integrisme a Catalunya. Les grans polèmiques, 1881-1888, Barcelona, editorial Vicens Vives i Fundació Caixa

Barcelona, 1990.

BOTREL, Jean-François: Estadística de la prensa madrileña de 1858 a 1909 según el registro de Contribución Industrial, dins Prensa y Sociedad (1820-1936), Madrid, Edicusa, 1975, pàgs. 25-45.

id: La Iglesia católica y los medios de comunicación impresos en España de 1847 a 1917: doctrinas y prácticas dins Metodología de la historia de la prensa en España, Madrid, Siglo XXI, 1982, pàgs. 119-176.

BOZAL, Valeriano: La ilustración gráfica del siglo XIX en España, Madrid, Alberto Corazón, 1979.

CABRERA, Mercedes; ELORZA, Antonio; VALERO, Javier i VAZQUEZ, Matilde: Datos para un estudio cuantitativo de la prensa diaria madrileña (1850-1875) a Prensa y Sociedad en España (1820-1936), Madrid, Edicusa, 1975, pàgs. 47-147.

CADENA, Josep M.: Periodismo humorístico barcelonés en el siglo XIX, "Diario de Barcelona", 28-V i 11 i 25-VI i 2 i 16-VII-1972 aplegats en volum a Premio Nacional de Periodismo Juan Maré y Flaquer, Torredembarra, Ajuntament, 1972, pàgs. 31-132.

CAYROL, Roland: La presse écrite et audio-visuelle, Paris, PUF, 1973.

CENDAN PAZOS, Fernando: Historia del derecho español de prensa e imprenta. (1502-1966), Madrid, Editora Nacional, 1974.

Circular del Ilustrísimo señor Obispo de Lérida prohibiendo la lectura del Almanaque Democrático para el año bisiestro de 1864.

CLARA, Josep: El delictu periodístic d'Artur Vinardell, "Revista de Girona", 121 (març i abril de 1987) pàgs. 75-79.

COLL, Maria: Aportació per a una bibliografia terrassenca, Terrassa, Patronat de la Fundació Soler i Palet, 1976.

COSTA i OLLER, Francesc: La prensa a Mataró 1820-1980, Mataró i Barcelona, Caixa Estalvis Laietana i Dalmau, 1990.

CUCURULL, Fèlix: Panoràmica del nacionalisme català, Paris,

Edicions Catalanes de Paris, 1975, vol. III.

DANES, J.: Història d'Olot, Olot, Ajuntament, 1984, X, 1.724.

DESANTES GUANTER, José M.: Fundamentos del Derecho de la Información, Madrid, 1977.

EGUIZABAL, José Eugenio: Apuntes para una historia de la legislación sobre Imprenta desde el año de 1480 al presente, Madrid, Imprenta de la Revista de Legislación, 1879.

FIESTAS LOZA, Alicia: La libertad de imprenta en las dos primeras etapas del liberalismo español, "Anuario de Historia del Derecho Español", (1989) pàgs. 351-490.

FIGUERES, Josep M.: El "Diari Català" dins Valenti Almirall. Forjador del catalanisme polític, Barcelona Publicacions de la Generalitat de Catalunya, 1990, pàgs. 85-89.

id: "La Renaixensa", enciclopèdia del pensament català en els camps científic i literari, "Avui", 23-IV-1986, pàgs. 21 i 22.

id: "La Renaixensa". Diari de Catalunya, Barcelona, Dalmau, 1981.

id: Contribució documental a l'estudi de "La Renaixensa" (1871-1905), dins Estudis de Llengua i Literatura Catalanes, XI (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985) pàgs. 195-224.

GAMONAL TORRES, Miguel Angel : La Ilustración Gráfica y la Caricatura en la Prensa Granadina del Siglo XIX ; Granada, Diputación de Granada, 1983.

GARCIA PONS, Enrique: Historia de la prensa badalonesa 1868-1939, Badalona, Ayuntamiento, s/d.

GIVANEL i MAS, Joan: Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonesa (1881-1890) Barcelona, La Revista, 1933, rep. també a "La Revista", 113 (1933) pàgs. 229-258.

id: Publicacions periòdiques barceloneses escrites en llengua catalana des de 1879 a 1918, "Butlletí de la Biblioteca de Catalunya", 8 (1918) pàgs. 83-102.

id: Bibliografía catalana. Prensa, Barcelona, Fundació Patxot, 1937, 3 vols.

GOMEZ APARICIO, Pedro: Historia del periodismo español, Madrid, Editora Nacional, 1967-1981, 4 vols.

GOMEZ MOMPART, Josep Lluís: La gènesi de la premsa de masses a Catalunya, Barcelona, Pòrtic, 1992.

GOMEZ-REINO Y CARNOTA, Enrique: Aproximación histórica al derecho de la imprenta y de la prensa en España (1480-1966), Madrid, Instituto de Estudios Administrativos, 1977.

GONZALEZ PLAENCIA, A.: Estudio histórico sobre la censura suverna en España. (1800-1833), Madrid, 1935-1936, 3 vols.

GUAITA, A: Censura, art. a Nueva Enciclopedia Jurídica, Barcelona, Seix, 1975, IV, 30-31.

GUERENA, Juan Luis: Las estadísticas oficiales de la prensa, dins Metodología de la historia de la prensa española, Madrid, Siglo XXI, 1982.

GUZMAN, Eduardo de: Historias de la prensa, Madrid, Penthalon, 1982.

MANENT, Albert: Una censura de la Santa Seu contra "El Correo Catalán" (1884), dins Contribució a la història de l'Església Catalana, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983. pàgs. 219-236.

MARTI, Casimir: L'Església de Barcelona (1857-1857), Barcelona, Curial i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.

MARTINEZ ALCUBILLAS, M.: Diccionario de Administración Española, Madrid, 1921 (6a. ed.) X, 849-858.

MASRIERA, Artur: Los buenos barceloneses. hombres, costumbres y anécdotas de la Barcelona ochocentista (1850-1870) Barcelona, La Poligota, s/d, pàg. 46.

MIQUEL COLLANTES, S. E.: Memoria histórica sobre la legislación de la libertad de prensa en España, Madrid, 1870.

MIRALPEIX i BALLUS, Concepció: La prensa de la ciutat de Vic al segle XIX, Barcelona, Departament de Cultura, 1981.

MONCASI i SALVIA, Nativitat: La prensa a la ciutat de Balaguer (1862-1936) Barcelona, Departament de Cultura, 1987.

MORAL, Sixte: En el primer centenari del "Carril de Vilanova" a "Butlletí de la Biblioteca-Museu Balaguer" (6a. ep.) s-n 1980 pàgs. 119-127.

MORANGE, Claude: Teoría y práctica de la libertad de prensa durante el trienio constitucional: el caso de "El Censor" (1820-1822), dins La prensa en la Revolución Liberal, pàgs. 203-219, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983.

NIDO TORRES, M.: Manual de la prensa. Estudio histórico de la legislación de Prensa en España, Madrid, 1913.

NIETO, Alfonso: La empresa periodística en España, Pamplona, EUNSA, 1973.

PACHECHO, F. de : La legislación sobre la prensa. El proyecto de Ley de Policía de Imprenta, "Revista general de legislación y Jurisprudencia", 1 (1883) pàgs. 178-213.

LA PARRA, E.: La libertad de prensa en las Cortes de Cadiz, Valencia, Nau llibres, 1984; id: Argumentos en favor de la libertad de imprenta en las Cortes de Cadiz, dins La prensa en la Revolución Liberal, pàgs. 73-82, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983.

PEREZ de GUZMAN, Juan: De la libertad de imprenta y de su legislación en España, "Revista de España", (Madrid, diciembre 1873 y enero de 1874).

PORTELL, Carmina: La marxa de Girona de Prudenci Bertrana, "Revista de Girona", 135 (juliol-agost de 1989, pàgs. 78-89).

Real orden sobre los abusos de imprenta en materias de religión, "Boletín Eclesiástico del Obispado de Barcelona", 19 (14-XII-1854).

RINCON MUNOZ, A.: El marco legal de la prensa en los años anteriores a "La Gloriosa" (1865-1868) dins La prensa en la Revolución Liberal, Madrid, Universidad Complutense, 1983, pàgs. 125-137.

ROMERO TOBAR, L.: Sobre censura de periòdicos en el siglo XIX (algunos expedientes gubernativos de 1832 a 1849), dins Homenaje a don Agustín Millares", vol. I, Madrid, 1975; id: Textos inéditos de escritores españoles del XIX relacionados con la censura gubernativa, "Cuadernos Bibliográficos", 32 (1975) pàgs. 89-108.

ROMEU de ARMAS, Antonio: Historia de la censura literaria gubernativa en España, Madrid, 1940.

ROURA, Lluís: Libertad de imprenta y libertad de expresión al final del Antiguo Régimen (Consideraciones a partir del caso mallorquín, en el contexto de la Guerra de la Independencia), dins La prensa en la Revolución Liberal, pàgs. 99-111, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983.

SANCHEZ AGESTA, Luis: La legislación de prensa en España, a "Boletín del Centro de Estudios Sociales", 2 (1965) pàgs. 5-15.

SANCHEZ ARANDA, J. J. i BARRERA DEL BARRIO, C. : Lecciones de historia del periodismo español, Pamplona, Facultad de Ciencias de la Información, 1988.

SEOANE, Maria Cruz: Oratoria y periodismo en la España del siglo XIX, Madrid, Fundación March i Editorial Castalia, 1977.

id: Historia del periodismo español. El siglo XIX. Madrid, Alianza Editorial, 1983.

SISTACHS, Manuel i MARTIN, José M.: La prensa periòdica bergadana 1812-1969, Berga, Ediciones del Museu Municipal de Berga, 1970.

SORIA, Carlos: La ley de prensa de 7 de enero de 1879 dins La Ley Española de Policía de Imprenta de 1883 a "Documentación de las Ciencias de la Información", VI (Madrid, 1982) pàgs. 11-40.

TOBOAJAS, Marcelino: Una defensa de la libertad de imprenta en 1820, dins Comunicación y Sociedad. Homenaje al profesor D. Juan Beneyto, pàgs. 723-752, Madrid, Editorial de la Universidad

Complutense, 1983.

TORRENT, Joan i TÀSIS, Rafael: Història de la premsa catalana.
Barcelona, Bruguera, 1966. 2 vols.

VERLANGA HUERTA, F.: Novísima legislación vigente de la imprenta española. Madrid, 1944.

VIRGILI, Josep P.: Tarragona i la seva premsa, Tarragona, Hemeroteca de la Caixa d'Estalvis Provincial de Tarragona, 1982, vol. II.

CENS DE LA PREMSA A CATALUNYA EL PERIODE 1879-1881

3.1 Introducció

Abans d'encetar específicament el cens ens cal constatar la fragilitat de la política institucional que no vetlla amb el mateix interès amb que ho fa respecte al patrimoni monumental el patrimoni documental hemerogràfic. D'altra banda, el cens de la premsa feta a Catalunya encara és per fer. Sense una política cultural adient ens serà difícil d'obtenir-lo en la present generació. Convé disposar, almenys, de la relació dels títols publicats en el decurs de la nostra història. Malauradament no els coneixem, tan sols en estudis de caràcter històric, sobre la premsa artística, republicana, obrera... o bé, en uns pocs casos, censos de caràcter local fets abnegadament per erudits locals sovint i amb l'aixopluc també d'una entitat local. L'Institut Català de Bibliografia del Departament de Cultura es va limitar a publicar els censos, i parcialment, de Vic, Ripoll, Granollers, Igualada i Balaguer restant encara pendents els de la major part de ciutats catalanes com pot comprobar-se en la bibliografia històrica exhaustiva que vàrem incloure com a apèndix en el resum d'història de la premsa catalana --La premsa catalana, (Barcelona, Dalmau, 1989)-- on incloem tots els censos publicats fins aleshores.

Per aquesta raó en no existir cl'edició de l'inventari històric hem efectuat aquest cens, amb voluntat exhaustiva, per tal d'indicar les dades més importants de les publicacions que apareixen simultàniament amb el "Diari Català", així hem anotat les dates d'inici i final, la periodicitat, la temàtica, la llengua, la bibliografia i l'arxiu conservat, cas d'haver-la vist físicament

sense efectuar el model de fitxa exhaustiva ja que no és aquest l'objectiu de la present recerca.

La manca d'intervencionisme públic en la política hemerogràfica ha privat, doncs, de saber valuoses dades. Per exemple la premsa de Sitges, segons M. Dolors Mirabent en la seva obra Cent anys de premsa sitgetana 1877-1977, (Sitges, Biblioteca Popular Santiago Russinyol, 1977) esmenta la "Revista Suburense" que és un curiós títol que s'enviava als catalans de les Antilles per a informar-los de la vida local, sabem que neix el 4 de febrer de 1877 però, quan desapareix aquest setmanari? I com aquest cas molts d'altres. Aquest desconeixement és crucial per a situar la present recerca que, com totes les primeres, tindrà llacunes i errors, mancances i oblids però hem acudit als principals arxius i biblioteques de Barcelona i també als arxius locals de les ciutats que no han publicat censos però no dubtem que aquesta primera aproximació a la premsa de la Restauració servirà per estimular recerques més aprofundides i exhaustives fetes acudint als arxius particulars i religiosos, seguint, en definitiva, una investigació lenta i generosa que ens permeti de conèixer la premsa de l'època.

Hem indicat, en el capítol anterior, com la posició de la premsa en llengua catalana és de debilitat quantitativa i qualitativa en relació a la castellana tant a Barcelona com a comarques. En aquest capítol ho analitzarem detalladament per veure si a comarques potser és manté una posició més prevalent quantitativament en relació a la premsa feta globalment a Catalunya i també a la ciutat de Barcelona tradicional exportadora de premsa a tot el Principat. De la visió d'aquesta premsa, centrant-nos en la temàtica, la periodicitat i la llengua, aspectes que són els que ens interessen més, podrem aleshores detectar si el "Diari Català" apareix com a resultat d'un procés general i global o bé si és una iniciativa desarrelada del mercat on l'aparició de nous títols pot començar a determinar l'aparició d'un públic lector estable o bé, paradoxalment, seran revistes de curta vida, d'especialització cultural i que, tanmateix, els mateixos redactors i col.laboradors eren els consumidors, en definitiva, determinar si el mercat és minoritari i amb el sistema d'auto-abastiment: són el conjunt de periodistes i escriptors els mateixos lectors, o bé, és l'inici d'un procés nou de creixement.

En els censos generals no hem trobat referències a la premsa feta en llengua castellana. Només a la postguerra, tret d'alguna excepció s'han censat les publicacions fetes en llengua castellana. Unicament el cens de Bertran i Pijoan de 1931 aplega les publicacions comarcals, en català i castellà, i el la Generalitat de 1937 arran l'exposició que es feu a París aplega també publicacions en llengua catalana i castellana però malauradament només

indica el títol. Vegem les que esmenta:

Taula núm. 1

Publicacions de Barcelona classificades lingüísticament en el període 1879-1881.

Llengua	1879	1880	1881	total
català	15	13	16	44
castellà	22	19	41	82
francès	--	--	1	1
total	37	32	58	127

Font: La presse catalanes depuis 1641 jusqu'a a 1937. Essai d'index par Joan Torrent, avec la collaboration de Francesc Carbonell, Josep Monfort et Rafael Bori, journalistes, Barcelona, Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, 1937. pàgs. 32-34.

No podem pendre aquestes xifres amb valors absoluts, hi ha publicacions que no arriben a aparèixer com, és el cas de "La Colònia" d'Almirall (1881), en altres casos els títols alternatius són considerats publicacions independents -"Lo Tibidabo"-, els canvis d'època igualment són considerats unitàriament ("La Campana de la Unió", 1880) però en ser l'únic que inclou títols editats en les dues llengües ho prenem en consideració.

Més precisió trobem en altres reculls d'època. Aulèstia i Pijoan publicà el 1880 i 1881 uns informes corresponents al moviment literari als quals farem referència també en parlar de l'edició catalana en aquest mateix període.

Taula núm. 2

Publicacions setmanals de Barcelona censades per Aulèstia i Pijoan corresponents al període 1879-1880.

1879	1880
"L'Escut de Catalunya"	
"La Campana de Gràcia"	"La Campana de Gràcia"
"Lo Nunci"	"Lo Nunci"
"L'Avi"	"L'Avi"
"Lo Vell"	
"Lo Borinot"	"Lo Borinot"
"La Esquella de la Torratxa"	"La Esquella de la Torratxa"
"La Marsellesa"	"La Marsellesa"
"Lo Pandero"	
"La Cotorra"	
	"La Teula"
	"La Teula Barcelonina"
	"La Roja"
	"Lletras"
	"Lo Romanço"
	"L'As d'Oros"
total: 10 títols	12 títols

Font: AULESTIA i PIJOAN, A.: Lo moviment literari català en 1879, "La Renaixensa", 1 (15-I-1880) pàgs. 3-27. i id: Lo moviment literari català en 1880, "La Renaixensa", 1 (31-I-1881) pàgs. 20-28.

Taula núm. 3

Publicacions en llengua catalana de Barcelona censades per
Aulèstia i Pijoan corresponents al període 1879-1880.

1879	1880
"La Renaxensa" (Q)	"La Il·lustració Catalana" (d)
"Lo Gay Saber" (Q)	"La Renaxensa" (Q)
"La Quinsena del Pagés" (M)	"Lo Gay Saber" (Q)
"L'Art del Pagés" (Q)	"La Quinsena del Pagés" (M)
"L'Excursionista" (M)	"L'Art del Pagés" (Q)
"But. de l'Ass. d'Exc. Cat." (M)	"L'Excursionista" (M)
	"But. de l'Ass. d'Exc. Cat."
total: 6 títols	7 títols

Font: AULESTIA: Lo moviment...

Taula núm. 4

Publicacions en llengua catalana de fora de Barcelona censades per Aulestia i Pijoan corresponents al període 1879-1880.

1879	1880
setmanals:	
"Lo Carril de Vilanova"	Vilanova i la Geltrú
"La Calandria de la Costa"	Vilassar de Mar
"Lo Campanar de Reus"	Reus
"La Veu del Montserrat"	Vic "La Veu del Montserrat"
"Las Barras Catalanas"	Gràcia "Las Barras Catalanas"
"L'Ignorància"	C. de Palma "L'Ignorància"
"L'Esparvé"	Badalona "L'Esparvé"
"Teléfono Catalán" (bil.)	Girona "Teléfono Catalán"
	Girona "Allò"
	Girona "Lo Punt de las Donas"
	Girona "La Unión Escolar" (bil.)
	Girona "Lo Rossinyol del Ter"
	Manresa "Revista Catalana"/
	Manresa "Revista Manresana"
quinzenals:	
	Valls "La Pàtria Catalana"
total: 8 títols	11 títols

Font: AULESTIA: Lo moviment...

Taula núm. 5

Publicacions en llengua catalana de l'exterior censades per
Aulèstia i Pijoan corresponents al període 1879-1880.

1879		1880	
"El Eco de Catalunya" (S)	La Habana		
"La Llumanera de N. Y. (M)	Nova York	"La Llumanera de N. Y."	
"L'Aureneta" (S)	Buenos Aires	"L'Aureneta"	
total:	3 títols		2 títols

Font: AULESTIA: Le moviment...

Taula núm. 6

Total de publicacions en llengua catalana censades per Aulestia i Pijoan corresponents al període 1879-1880.

	Barcelona		Països Catalans		Exterior	
	1879	1880	1879	1880	1879	1880
diaris	3	2	-	-	-	-
setmanaris	10	12	8	11	2	1
altres	6	7	-	1	1	1
total	19	21	8	12	3	2

Font: AULESTIA: Lo moviment...

3.1 Premsa comarcal

Per a l'elaboració d'aquest cens ens hem fixat en primer terme en la bibliografia de caràcter general i també en les monografies de caràcter local. També hem acudit a la mateixa premsa la qual sovint per notícies o incidències o tanmateix en la secció habitual de premsa d'intercanvi informa de l'existència de determinades capçaleres. Sigui quin sigui el cas sempre indiquem la font.

Els anys que anotem són els de naixement i mort, ara bé la periodicitat és la dels anys de la nostra recerca. Cas de conèixer-la la indiquem en la nota que hi ha per a cada títol. Per exemple el "Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich" (1855---->) l'indiquem com a quinzenal però en néixer era desenal. Els canvis de títol els considerem dins la mateixa publicació: "Revista Manresana"/"Revista Catalana". Quan hem vist la revista esmentem l'arxiu en el qual es conserva.

Sigles utilitzades:

D: Diari
bi/S: Bi-setmanal
tri/S: Tri-setmanal
S: Setmanal
Q: Quinzenal
M: Mensual
T: Trimestral
A: Anual
I: Irregular
s/d: Sense dades

DC: "Diari Català"
LT: "Lo Tibidabo"
LC: "Lo Catalanista"
LVC: "La Veu de Catalunya"
ML: "Modas y Labors"

Abreviatures:

adm.:	administrativa
agr.:	agrària
alm.:	almanac
ant.:	anterior
aniv.:	aniversari
art.:	article
As.:	Associació, Associación
ass.:	associatiu, associativa
Bol.:	boletín
bil.:	bilingüe
but.:	butlletí
cal.:	calendari/o
Cat.:	Catalunya/Cataluña
cat.:	català
cast.:	castellà
carl.:	carlista
cat.:	catòlic
cient.:	científica
cons:	conservador
cult.:	cultura
dem.:	demòcrata
ecl.:	eclesiàstic
eco.:	econòmica
ed.:	edició
ens.:	ensenyament
esc.:	escolar
esp.:	especialitzada
espec.:	espectacles
exc.:	excursionisme, excursionista
extr.:	extraordinari
fed.:	federal
fot.:	fotografia
fr.:	francès
hum.:	humorístic
hum.:	humor
inf.:	informació
inst.:	instrucció
int.:	interès
lib.:	liberal
lit.:	literatura
mat.:	material
mèd.:	mèdica
mil.:	militar
misc.:	miscel·lània
monog.:	monogràfic
mor.:	moral
núm.:	número
Ob.:	Obispado
of.:	oficial
op.:	opinió
pàg.:	pàgina
period.:	periodicitat

pol.: política
pop.: popular
public.: publicitària
ref.: referència
rel.: religió
rev.: revista
subs.: substitució
supl.: suplement
ss.: següent
téc.: tècnica
V.: Veure
vol.: volum

Arenys de Mar:

"Las Olas de Arenys de Mar"¹ 1879 s/d cast. s/d

1. "La Llumenera de Nova York", 51 (juliol 1879). Ni l'Assaig
d'un cens de la premsa catalano-balear, "Butlletí de la Federació
de la Premsa Catalano-Balear", 5 (juny 1930) pàgs. 29-63 ni
BERTRAN i PIJOAN, Lluís: Premsa de Catalunya, Barcelona, Ajunta-
ment de Barcelona, 1931, la citen.

Badalona:

"El Eco de Badalona"	¹ 1868-1936	S	cast.	inf. cons.
"L'Esparvè"	² 1879-1881	S	cat.	hum.

1. GIVANEL, Joan: Bibliografia Catalana, Premsa, Barcelona, Institució Patxot, 1931-1937, 3 vols. I, 27 cita només dues èpoques de 1868-69 i 1919-20; TORRENT, Joan i TESIS, Rafael: Història de la Premsa catalana, Barcelona, Bruguera, 1966, 2 vols. II, 22-23 indiquen la primera amb la represa 6-X-1878; Assaig, 2; BERTRAN, 8. El "Diari Català" en deixa constància en els seus nùms.: 256 (9-II-1880), 333 (27-IV-1880), 468 (9-X-1880) i 495 (21-XII-1880). També "El Heraldo del Masnou", 6 (5-X-1879) i "La Lluanera de Nova York", 68 (desembre 1880). Més informació al capítol: El setmanari "El Eco de Badalona" de CUYAS i TOLOSA, Josep: Història de Badalona, (Badalona, 1982), vol. II, pàgs. 212-215. V. la fitxa respectiva de GARCIA PONS, Enri- que: Historia de la premsa badalonesa (1868-1939) (Badalona, s/d), pàgs. 7-29.

2. GIVANEL, I, 28; BERTRAN, 8; Assaig, 32; TORRENT i TESIS, II, 26; GARCIA, 30-31. També al "Diari Català", 311 i 319 (5 i 13-IV-1880) i "Lo Nunci", 138 (17-IV-1880) se'n faran ressò.

Balaguer:

"El Vigia de Urgel"¹ 1879-? s/d cast. s/d

1. Assaig. 32; BERTRAN, 21; "Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana", 3 (20-I-1879) i "L'Excursionista", 4 (28-III-1878). MONCASI, Nativitat: La premsa a la ciutat de Balaguer (1862-1936), Barcelona, Departament de Cultura, 1987. A la fitxa núm. 2 inclou "El Vigia de Urgel"? (1870) i "El Vigia de Balaguer"? (1880) i constata que no ha pogut veure cap exemplar (pág. 47 i ss.).

Berga:

"Semanario Bergadán" ¹	1878-1880	S	cast.	inf.
"El Bergadán" ²	1880-1881?	S	cast.	inf.
"El Criterio Bergadán" ³	1880-1881	I	cast.	inf.

1. SISTACHS, Manuel i MARTIN, José M. de: La prensa periódica bergadana (1812-1969), Berga, 1970; pàgs. 21-22. També DC, 126 (1-X-1879) i "El Heraldo del Masnou", 6 (5-X-1879).

2. SISTACHS... 23-24; Assaig, 33 esmenta el naixement de la primera època el 1876.

3. SISTACHS... 25-26; BERTRAN, 27; DC, 593 (30-III-1881).

Colera:

"La Voz de Colera" ¹ 1881 s/d cast. s/d

1. BERTRAN, 43; DC, 593 (30-III-1881); "La Lucha", 1819; (30-I-1881); esmenta un "El Eco de Culera" (sic) imprès a Figueres. "El Eco del País", 31 (Girona, 21-III-1881) cita: "La Veu (sic) de Colera".

Figueres:

"La Capa" ¹	1879	s/d	cast.	s/d
"El Semanal" ²	1879	s/d	cast.	s/d
"El Ampurdàn" ³	1879-1880?	S	cast.	s/d
"El Impenitente" ⁴	1879-1880	S	cast.	pol.
"El Eco Ampurdanès" ⁵	1875-1879	S	cast.	s/d
"Boletín Semanal" ⁶	1878-1879	s/d	cast.	s/d
"El Ampurdanès" ⁷	1880-1881	S	cast.	pol.
"El Faro Ampurdanès" ⁸	1880	S	cast.	s/d
"Bol. de caza y pesca" ⁹	1880	Q	cast.	esp.
"El Trueno" ¹⁰	1879?	s/d	cast.	s/d
"El Eco de Figueras" ¹¹	1878-1879	S	cast.	s/d
"El Clamor Ampurdanès" ¹²	1880	S	cast.	s/d
"El Boceto" ¹³	1881	I	cast.	s/d
"La Unión" ¹⁴	1881-1883	S	cast.	s/d

-
1. "Boletín Semanal", 24 (30-II-1879).
 2. DC, 8 (11-V-1879).
 3. Assaig, 35; BERTRAN, 47; "La Lucha", 1641 i 1661 (12-XII-1879 i 28-I-1880). BPF.
 4. SOLER, M. : Prensa de Figueras, "Biblioteconomia", 39 (1954) pàgs. 26-52. BPF.
 5. SOLER, 30; "La Lucha", 1547 (7-V-1879). BPF.
 6. SOLER, 31; Es conserva només el núm. 24. BPF.
 7. SOLER, 31; BERTRAN, 47; "La Lucha", 1754 (11-X-1880); DC, 495 (21-XII-1880); DC, 497 (23-XII-1880); "La Tramuntana", 28 95-VIII-1881). BPF. Es la 4a. èp.
 8. "El Impenitente", 49 (21-III-1880); "La Lucha", 1682 (17-III-1880); SOLER, 31. BPF.
 9. "El Faro Ampurdanès", 9 (16-V-1880).
 10. BERTRAN, 47; SOLER rep. cita de l'ant..
 11. SOLER, 31.
 12. SOLER, 31; és la 2a. èp.; BPF.
 13. Assaig, 35; SOLER, 31; BPF.
 14. SOLER, 31; "El Nuevo Ateneo", 50 (Toledo, 18-XII-1881); PIJOAN, 48.

Girona:

1	"La Lucha"	1871-1910	tri-S	cast.	inf. pol.
2	"Bol. Of. del Ob. de Gerona"	1856---->	M	cast.	rel.
3	"Rev. de Gerona"	1876-1896	M	cast.	cult.
4	"Bol. Of. de la Prov. de Gerona"	1834---->	tri-S	cast.	of.
5	"Teléfono Catalán"	1880	S	bil.	inf. cult.
6	"Allò"	1880	1 n.	cat.	cult
7	"La Bogadera"	s/d	s/d	cat.	s/d
8	"El Gerundense"	1880-1881	bi-S	cast.	inf.
9	"Bol. de Anuncios"	1880	S	cast.	s/d
10	"Lo Punt de las Donas"	1880-1881	S	cat.	sat.
11	"Lo Rossinyol del Ter"	1880-1881	S	cat.	cult.
12	"La Unión Escolar"	1880	Q	bil.	ens.
13	"El Eco del País"	1881	tri-S	cast.	inf. pol.
14	"El Eco de la Prov. de Gerona"	1881-1883	tri-S	cast.	inf.
15	"El Constitucional"	1881-1889	tri-S	cast.	inf. pol.
16	"El Demócrata"	1881-1887	S	cast.	inf. pol.
17	"La Vetllada"	1881	S	cat.	cult.
18	"Bol. de primera enseñanza de la Prov. de Gerona"	1875-1894	d	cast.	ens.
19	"Guia Municipal"	1878-1879?	s/d	cast.	s/d

1. Assaig, 35; "La Tramuntana", 8 (2-IV-1881); Catálogo de la Exposición de prensa periódica gerundense... Prensa local de 1795 a 1949. (Gerona, 1949) pág. 2 indica la data inicial de 4-VII-1871. GIRBAL, Enrique Claudio: El periodismo en Gerona. Notas histórico-bibliográficas. "Revista de Gerona", VIII, IX i XI (agost, setembre i novembre de 1894), pàgs. 226-234, 257-266 i 321-329, pág. 261 informa que el 1894 seguia. COSTA FERNANDEZ, Lluís: Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939) Girona, Ajuntament de Girona i Institut d'Estudis Gironins, 1987, pág. 101-104. BUG.

2. Assaig, 35; COSTA, 89.

3. GIVANEL, II, 82; Catálogo, 2; COSTA, 107; TORRENT i TESIS, II, 202; GIRBAL, 263 (setembre, 1875); Existeix l'edició facsimil editada per la Diputació de Girona.

4. Assaig, 35; Catálogo, 1; COSTA, 86; BUG.

5. Assaig, 36; BERTRAN, 61; GIVANEL, II, 82; Catálogo, 2 COSTA, 111; TORRENT i TESIS, II, 205-206; GIRBAL, 265 (del 5-I-1879 al núm. 119 27-VI-1881); BUG.

6. Assaig, 36; BERTRAN, 61; GIVANEL, II, 83; COSTA, 112; TORRENT i TESIS, II, 198; GIRBAL, 266; "La Renaixensa", 5 (15-III-1880); "Revista de Gerona", 2 (març, 1880).

7. Potser no arribà a aparèixer. Només tenim referències de la seva propera sortida per "Lo Rossinyol del Ter", 20 (19-XII-1880) i DC, 514 (9-I-1881).

8. Assaig, 36; BERTRAN, 61; Catálogo, 2 del 2-II-1880 al núm. 27 3-III-1881; COSTA, 113-114; GIRBAL, 266.

9. Assaig, 36; BERTRAN, 61; COSTA, 113; GIRBAL, 266 (26-IX-1880).

10. Assaig, 36; BERTRAN, 61; GIVANEL, II, 83; COSTA, 112; GIRBAL, 266 del 13-III al núm. 21 31-VII-1881. 2; "Revista de Gerona", 3 (març 1880); COSTA, 112; TORRENT i TESIS, II, 198; "La Lucha", 1681 (14-III-1880); "La Llumenera de Nova York", 65 (setembre 1880).

11. Assaig., 36; BERTRAN, 61; GIVANEL, II, 83; Catálogo, 2; COSTA, 112-113; TORRENT i TESIS, II, 203; GIRBAL, 266; "Revista de Gerona", 8 (agost, 1880) i núm. 1 (gener, 1881). Del 7-VIII-1880 al núm. 24 16-XII-1881. BUG.

12. Assaig., 36; BERTRAN, 61; GIVANEL, II, 63; Catálogo, 2 COSTA, 111; GIRBAL, 265-266; del núm. 1 (1-I-1880) al núm. 4 (15-II-1880). BUG.

13. Assaig., 36; Catálogo, 2; COSTA, 115; GIRBAL, 321; DC, 613 18-IV-1881; "Revista de Gerona", (gener, 1881); Del núm. 1 18-I-1881 al núm. 122 29-X-1881; en serà la continuació "El Eco de la Provincia de Gerona". BUG.

14. Assaig., 36; BERTRAN, 62; Catálogo, 2; COSTA, 117; GIRBAL, 321; 1 novembre 1881. BUG.

15. Assaig., 36; BERTRAN, 62; Catálogo, 2; "La Lluanera de Nova York", 73 (maig 1881); "Revista de Gerona", 4 (abril 1881); COSTA, 115-116; GIRBAL, 322; Des de l'1-IV-1881 fins el núm. 1.327 del 22-IX-1899.

16. Assaig., 36; BERTRAN, 62; COSTA, 116-117; GIRBAL, 322; "Revista de Gerona", 4 (abril 1881); DC, 610 (16-IV-1881); Del 10-IV-1881, al núm. 466 (10-III-1887). Sobre aquest periòdic pot consultar-se l'article de Josep CLARA: El delictes periodístic d'Artur Vinardell, "Revista de Girona", 121 (IV-V-1987) pàgs. 75-79. Passà la seva periodicitat de setmanal a brisetmanal.

17. Assaig., 36; BERTRAN, 62; GIVANEL, II, 83; Catálogo, 2; COSTA, 114; TORRENT i TESIS, II, 196; GIRBAL, 321; DC, 507 (2-I-1881); "Revista de Gerona", 1 (gener 1881); MIQUEL i VERGES, Josep M.: La premsa catalana del vuit-cents. Barcelona, Barcino, 1937, 2 vols., II, 205-212; De l'1-I-1881 al núm. 49 3-XII-1881. BUG.

18. Assaig., 36; BERTRAN, 60; COSTA, 106; GIRBAL, 263; 1-XII-1875; BUG.

19. "Gaceta de Madrid", 290 (17-X-1879). Dins l'estadística de publicacions de l'Estat.

Gràcia:

"Las Barras Catalanas" ¹	1880-1881	Q	cat.	cult.
"La Llanterna" ²	1880	s/d	s/d	s/d
"L'Escut de Gràcia" ³	1881	S	cat.	rel.

1. GIVANEL, I 155; DC, 532 (27-I-1881), 468 (9-X-1880) i 337 (1-V-1880); "La Lluanera de Nova York", 68 (desembre 1880); TORRENT i TESIS, I, 165; del núm. 1 (15-X-1880) al núm. 12 (1-IV-1881).

2. DC, 264 (17-II-1880).

3. TORRENT i TESIS, I, 311; GIVANEL, I, 165 indica també que el 1876 apareix un altre títol idèntic que és la primera èp. tot citant la nota de VALLDEPERAS, M: La premsa graciense, a "Mai Enrera", III, 31 (agost 1927); del núm. 1 (23-IV-1881) al núm. 28 (29-X-1881).

Igualada:

"El Eco del Noya" ¹	1877-1880	S	cast.	inf.
"La Antorcha" ²	1880	S	cast.	s/d
"La Colmena de Igualada" ³	1880-1882	S	cast.	cult.
"El Semanario de Igualada" ⁴	1880-1886	S	cast.	inf.
"La Serenata de Igualada" ⁵	1880-1881	S	cast.	inf.
"La Verdad" ⁶	1881-1882	S	cast.	inf.

1. BERTRAN, 81; Assaig, 37; MIRET i SOLE, M. Teresa: La premsa a Igualada (1808-1982), Barcelona, Departament de Cultura, 1983, pàgs. 44-47; TORRES i RIBE, Josep M.: La premsa a Igualada (1808-1982), "Ancia", 1 (3-IX-1982). DC, 257 (10-II-1880) informa la desaparició: "Sembla que lo setmanari que ab lo titol d'"El Eco del Noya" surtia d'aquí s'ha mort de consunció. Es molt trist que en una localitat de la importancia d'aquesta no puga may arrelar-se un petit periòdich, no solzament per falta de suscriptors sino per l'aversion que tenen à ilustrar al públich los que podrian ferho. La indiferencia pera totas las cosas de la patria es tan gran entre'ls igualadins (sic) que molt será si no causa la ruina de la població."

2. MIRET, 48; BERTRAN, 81; Assaig, 37.

3. GIVANEL, II, 130; BERTRAN, 81; Assaig, 37; MIRET 49-53; TORRENT i TESIS, II, 378-379; DC, 351 (15-V-1880); "La Lluanera de Nova York", 63 i 68 (agost i desembre 1880).

4. BERTRAN, 81; Assaig, 37; MIRET, 54-57; DC, 351 (15-V-1880).

5. BERTRAN, 81; Assaig, 37; MIRET, 58-61; GIVANEL, II, 130.

6. BERTRAN, 81; Assaig, 37; MIRET, 62-65. Es continuació de "La Serenata d'Igualada".

Lleida:

"Revista de Lèrida" ¹	1875-1879	S	cast.	cult.
"El País" ²	1879-1936?	D	cast.	inf.
"Bol. Of. Ecl. Leridano" ³	1852---->	I	cast.	rel.
"Bol. Of. Prov. Leridano" ⁴	1854---->	triS	cast.	of.
"Gaceta de los Ayuntamientos y Juzgados Municipales" ⁵	1879	Q	cast.	of.
"Gaceta de Inst. Primaria" ⁶	1867-1879?	S	cast.	ens.
"El Buen Sentido" ⁷	1875-1881?	Q	cast.	esp.
"El Semanario Administrativo" ⁸	1878-1881	S	cast.	of.
"El Criterio Catòlico" ⁹	1879-1880?	s/d	cast.	rel.
"La Hoja Volante de Propaganda Catòlica" ¹⁰	1871-1880?	s/d	cast.	rel.
"La Anunciadora" ¹¹	1880	S	cast.	publicitat
"El Leridano" ¹²	1880-1881?	biS	bil.	inf.
"La Propaganda" ¹³	1880-1883	S	cast.	inf.
"El Entreacto" ¹⁴	1881	s/d	cast.	s/d
"La Propaganda Catòlica" ¹⁵	1881	s/d	cast.	rel.
"La Voz del Buen Sentido" ¹⁶	1881	s/d	cast.	s/d

1. BERTRAN, 98; SOL CLOT, Roman: 150 años de prensa en Lérida, Lérida, 1964, pàg. 425; Assaig, 39; DC, 209 (23-XII-1879); GIVANEL, II, 158-159. BUG.

2. BERTRAN, 99; Assaig, 39; SOL, 373; TORRENT i TÀSIS, II, 441; "Revista de Lérida", 22, 41 i 46 (1-VI, 13-X i 17-XI-1879); DC, 50 (22-VI-1879); LLADONOSA, M.: Història de la ciutat de Lleida, Barcelona, Curial, 1980, pàg. 366; ROSELL i PUJOL, J. A.: La premsa a Lleida. 1808-1938, Lleida, Ajuntament, 1987, pàg. 26 i ss.

3. BERTRAN, 94; Assaig, 39; SOL, 98.

4. BERTRAN, 94; Assaig, 39; SOL, 100-101; SUANCES TORRES, J.: Boletín Oficial de la Provincia de Lérida, Lérida, 1961.

5. Assaig, 39; SOL, 233; "Revista de Lérida", 14 (6-I-1879).

6. BERTRAN, 96; Assaig, 39; SOL, 234; DC, 209 (23-XII-1879).

7. BERTRAN, 98; SOL, 109; DC, 209 (23-XII-1879); ROSELL, 25; publicació destinada a combatre l'espiritisme. Núm. 1: maig 1875, mensual i amb el subtítol: "Ciencias, religión, moral cristiana"; LLADONOSA i PUJOL, Manuel: Història de Lleida, Lleida, Dilagro, 1991, vol. IV, pàg. 783 diu que visqué del 1875-1880 fet pel canonge Niceto Alonso.

8. BERTRAN, 99; Assaig, 39; SOL, 441; DC, 209 (23-XII-1879); "Revista de Lérida", 41 (13-X-1878).

9. BERTRAN, 98; Assaig, 39; SOL, 166; LC, 35 (19-XI-1880).

10. BERTRAN, 97; Assaig, 39; SOL, 256; els dos primers citen una edició del 1880.

11. BERTRAN, 99; Assaig, 39; SOL, 25; DC, 634 (10-V-1881); ROSELL, 27.

12. BERTRAN, 99; Assaig., 39; SOL, 309; DC, 637 i 641 (14 i 18-V-1881). ROSELL, 27.
13. BERTRAN, 99; Assaig., 39; SOL, 396.
14. BERTRAN, 99; Assaig., 39; ROSELL, 27 esmenta "El Intermedio", una publicació que es repartia en el descans de les funcions del teatre dels Camps Elisis.
15. BERTRAN, 99; Assaig., 39; SOL, 397.
16. DC, 514 (9-I-1881). Segurament deuria titular-se "El Buen Sentido" ja que la redacció del "Diari Català" no era massa ortodoxa, com totes les redaccions de l'època, en les transcripcions. (V. nota núm. 1 de la ciutat de Colera, etc.). En la revista "La Anunciadora" el mateix "Diari Català" catalanitza el títol apostofrant-lo. No existeixen referències bibliogràfiques. Caldrà considerar aquest títol amb reserves. ROSELL, 25 esmenta "El Sentido Común" i "El Buen Sentido" indicant només que foren dues publicacions dedicades a combatre l'espiritisme.

Manresa:

"El Eco del Cardoner"/				
"El Cardoner"/"Las Avenidas del Cardoner"/"El Cardoner" ¹	1877-1879	s/d	cast.	inf.
"El Semanario de Manresa" ²	1878-1884	S	cast.	inf.
"Revista Manresana" ³	1880	1 n.º	cat.	cult.
"Revista Catalana" ⁴	1880-1882	Q	cat.	cult.
"La Montaña" ⁵	1880-1896	S	cast.	inf.
"La Primavera" ⁶	1881	Q	cast.	inf.
"El Criterio de la Montaña"/ "El Eco de la Montaña" ⁷	1881	s/d	cast.	inf.

1. Assaig, 42; BERTRAN, 126; "Revista de Lérida", 31 (3-VIII-1879).

2. BALAGUER, Anna M.: Aproximació a la premsa manresana del segle XIX, "Miscel·lània d'Estudis Bagenes", 3 (Manresa, 1984) pàgs. 133-145.

3. Assaig, 42; TORRENT i TÀSIS, II, 398; GIVANEL, II, 191; DC, 327 (17-IV-1880); MIQUEL i VERGES, II, 163-170.

4. TORRENT, Joan: Una revista manresana del pasadé siglo: "Revista Manresana", "Bages", 107 (gener 1962); Assaig, 42; BERTRAN, 127; GIVANEL, II, 191; DC, 432, 502 i 554 (3-IX i 28-XII-1880 i 22-II-1881).

5. Assaig, 42; BERTRAN, 127; GIVANEL, II, 191; DC, 550 (15-II-1881); El propietari Vicens Martús i Cabanes, pare de Josep

Martús director de la "Revista Manresana" edita un únic número, el qual donà pas a la "Revista Catalana"; BALAGUER, 137-145.

6. Assaig, 42; BERTRAN, 127.

7. Assaig, 42.

El Masnou:

"El Eco del Herald" ¹	1878-1881?	s/d	cast. inf.
"El Herald del Masnou" ²	1878?-1879	S	cast. inf.
"El Pampero" ³	1878?-1879?	S	cast. inf.
"El Escudo del Masnou" ⁴	1879	S	cast. inf.

1. BERTRAN, 141; DC, 514 (9-I-1881).

2. BERTRAN, 141; Arxiu privat de l'autor, núms.: 3 (14-IX-1879), 6 (5-X-1879) i 12 (16-XI-1879). DC, 188 (2-XII-1879) indica que deixa de publicar-se.

3. BERTRAN, 141.

4. BERTRAN, 141; DC, 38 (10-VI-1879) escriu que "ha vist la llum pública" un nou setmanari. Arxiu privat de l'autor el núm. 3 (22-VI-1879); DC, 188 informa també que deixa de publicar-se. Els quatre setmanaris apareixen en castellà però el DC, 37 (9-VI-1879) diu que "tracta de publicarse dintre pocs dias en lo Masnou un periódich literari escrit en llengua de la terra."

Mataró:

"El Mataronès" ¹	1876-1887	S	cast.	pol.	cons.
"El Clamor de la Marina" ²	1879-1883	S-Q	cast.	pol.	lib.
"Bol. del Colegio Valldemia" ³	1868-1888	I	cast.	esc.	cat.
"Bol. Médico Farmaceutico del Litoral" ⁴	1879	s/d	cast.	esp.	
"El Colegial" ⁵	1880-1881	S-Q	cast.	ens.	
"El Anunciador de la Costa" ⁶	1879-1880	S	cast.	pol.	fed.
"La Verdad" ⁷	1880-1881	S	cast.	pol.	fed.
"El Ideal Moderno" ⁸	1881-1883	S	cast.	pol.	fed.
"El Cap de Bou" ⁹	s/d	s/d	cat.	s/d	
"Mataró Ilustrat" ¹⁰	s/d	1 nùm.	cat.	s/d	

-
1. BERTRAN, 144; COSTA i OLLER, Francesc: La premsa a Mataró (1820-1980), Barcelona, Dalmau, 1982, pàgs. 70-75; Assaig, 44.
 2. BERTRAN, 144; COSTA, 77-79; Assaig, 43.
 3. BERTRAN, 142; COSTA, 52-53; Assaig, 44.
 4. BERTRAN, 144; Assaig, 44.
 5. BERTRAN, 144; COSTA, 82; Assaig, 44; revista manuscrita.
 6. BERTRAN, 144; COSTA, 79-80; Assaig, 44; TORRENT i TESIS, II, 60.
 7. BERTRAN, 144; COSTA, 80-81; Assaig, 44; TORRENT i TESIS, II, 60; GIVANEL, II, 215.
 8. BERTRAN, 145; COSTA, 82-84; Assaig, 44.
 9. BERTRAN, 144; COSTA, 76-77; Assaig, 44 indica 1881; GIVANEL, II, 215.
 10. BERTRAN, 144; COSTA, 76; Assaig, 44; TORRENT i TESIS, II, 60. No es conserva cap exemplar. 1876?, 1877?.

Olot:

"Revista Olotense" ¹	1877-1879	S	cast.	cult.
"El Deber" ²	1879-1936	S	cast.	inf.
"La Locomotora" ³	1879	S	cast.	inf.
"El Olotense" ⁴	1881-1883	S	cast.	inf.

1. BERTRAN, 165; DANES i TORRAS, Joaquim: Pretèrits Olotins, Olot, 1950. 2a. ed. pàg. 266; Exposició bibliogràfica de la premsa olotina, Olot, 1914, pàg. 10; Exposició commemorativa del centenari de la premsa local olotense (1859-1959), Olot, 1959, pàgs. 5-6; "El Heraldo del Masnou", 6 (5-X-1879); DANES, Joaquim: Història d'Olot, Olot, Ajuntament d'Olot, 1977, X, 1.724; Assaig. 46.

2. Exposició, 8-9.

3. Exposició, 6; GIVANEL, II, 256 indica naixement el 1878 segurament és un error tipogràfic ja que coincideix en la resta de dades d'inici i final amb els altres autors: 17-IV i 3-VIII però de 1879; BERTRAN, 165; TORRENT i TESIS, II, 182-183; Assaig. 46; DANES: Història..., 1724-1725; DANES, 265; Exposició, 11.

4. Exposició, 6; Exposició, 12; DANES, 266; BERTRAN, 165; DANES: Història, 1725; DC, 564 (1-III-1881); "La Tramuntana", 28 (5-VIII-1881).

Palafrugell:

"El Palafrugellense"¹ 1881? s/d cast. s/d

1. BERTRAN, 172 i a l'addenda, pàg. 335, diu que aparegué el 1881; Assaig, 46.

Port-bou:

"El Eco de Port-bou"¹ 1880-1881 S cast. s/d

1. BERTRAN, 177; DC, 405 i 486 (8-VII i 12-XII-1880); "La Vetllada", 7 (12-II-1881); "Revista de Girona", 9 (setembre 1881).

Puigcerdà:

"La Voz del Pirineo"¹ 1879-1882 s/d cast. s/d

1. Assaig., 47; "La Lucha", 1661 (18-I-1880); DC, 121 (26-IX-1879).

Reus:

"Las Circunstancias" ¹	1874-1936	D	cast.	inf.
"Diario de Reus de Avisos y Noticias" ²	1859-1881?	D	cast.	inf. cons.
"El Eco del Centro de Lectura" ³	1877-1883	I	cast.	cult
"Lo Campanar de Reus" ⁴	1879	S	cat.	hum.
"La Pau" ⁵	1879	I	cat.	hum.
"La Guita" ⁶	1879	I	núm. cat.	hum.
"Lo Bombeig" ⁷	1881	I	cat.	hum.
"El Fomento Reusense" ⁸	1881	Q	cast.	inf.
"Crónica de Reus" ⁹	1881	S	cast.	pol. cons.

1. BERTRAN, 183; 170 anys de premsa a Reus (1813-1983), Reus, 1983, pàg. 3; DC, 504, 585 i 687 (30-XII-1980, 22-III i 25-VI-1981); Assaig, 47; TORRENT i TESIS, II, 300; La bibliografia de la premsa de Reus s'ha enriquit amb els treballs clàssics ja de GRAS i ELIAS, Francesc: El periodismo en Reus desde 1813 hasta nuestros días, Reus, 1904 i ANGERA, Pere i CABRE, Rosa: Ideologia i història dels diaris reusencs en català, Reus, 1979.

2. BERTRAN, 180; Assaig, 47; TORRENT i TESIS, II, 300; HERRERA i NAVARRO, Javier: Prensa de Tarragona y provincial conservada en la Biblioteca Provincial de Tarragona (1897-1936) Inventario. a "Universitas Tarraconensis", III (1979-1980) pàgs. 55-80, ref. a pàg. 59; 170 anys, 2; "La Lluanera de Nova York", 68 (desembre de 1880). La publicació havia tingut una primera època a partir del 1844.

3. BERTRAN, 183; GIVANEL, II, 323-324; TORRENT i TESIS, II, 305-306; ANGUERA, Pere: El Centre de Lectura de Reus, Barcelona, Edicions 62, 1977, pàg. 63; Es la tercera època del butlletí que neix el 1859.

4. BERTRAN, 184; GIVANEL, II, 324; Assaig, 47; TORRENT i TESIS, II, 311-12; 170 anys, 3; DC, 29 (1-VI-1879); "La Lluanera de Nova York", 53 (setembre de 1879).

5. BERTRAN, 184; Assaig, 47; GIVANEL, II, 324 recull una nota de "La Renaixensa" (1879, pàg. 239) que també serà citada per TORRENT i TESIS, II, 320 tot i que cap d'aquests autors ha vist físicament la revista.

6. BERTRAN, 183; GIVANEL, II, 324-325; Assaig, 47; TORRENT i TESIS, II, 312; 170 anys, 3; Núm. únic --19-VII-1879-- que substituí a "Lo Campanar de Reus".

7. BERTRAN, 184; GIVANEL, II, 326 cita "La Renaixensa" (1881, pàg. 39) en una nota la qual reproduïx TORRENT i TESIS, II, 320; Assaig, 47; Publicació no vista per cap autor dels que hem citat.

8. BERTRAN, 184; Assaig, 47; 170 anys, 3.

9. BERTRAN, 184. D'altra banda en aquest cens només recullim, òbviamment, les publicacions vistes o les que els estudiosos han pogut censar fefaentment. Els títols que s'anuncien de propera aparició sistemàticament els hem rebutjat. Així, no hem considerat la revista "La Disfressa" de la qual el "Diari Català" indica --nùm. 496 (22-XII-1880)-- al respecte: <<Nova publicació en Reus. En aquella important població, se publicarà dintre poch temps, un setmanari català il·lustrat per un jove dibuixant ja conegut en aquesta ciutat y fill d'aquella. Sembla que tal publicació se titularà "La Disfressa".>>

Ripoll:

"El Ripollès"¹ 1881 M cast. inf.

1. BERTRAN, 199; GIVANEL, II, 354; TORRENT i TÀSIS, II, 366; As-
saig, 49; "Revista de Gerona", 9 (setembre de 1881); PALOMERA i
COSTA, M. Mercè: Cent anys de premsa ripollesa, "El 9 Nou",
4-XII-1981) i Cent anys de premsa a Ripoll (1881-1980). Barcelo-
na, Departament de Cultura, 1982, pàgs. 43-45.

Rubi:

"El Adalid"¹ 1879 S cast. inf.

1. Ni BERTRAN ni l'Assaig en recullen cap dada. Només en censos locals hem trobat alguna referència: SERRA i ROSELLO, Josep: Periòdicos rubinenses, "Rubricata", 500 (25-XII-1961) i del mateix autor: Anales de periodismo local, "Rubricata", 11 i 43 (20-XI-1949 i 4-III-1951); Seixanta anys de premsa rubinenca (1879-1939), "El Full. Agrupació d'Estudis Rubinencs Rivo Rubec", 2 (abril 1985) pàg. 5; Hem trobat només dues referències en premsa: "Diario de Valls", 85 (15-VII-1879) i "Revista de Lèrida", 30 (17-VII-1879). "El Adalid" tingué una vida molt curta: del núm. 1 de 29 de juny al núm. 6 del 3 d'agost de 1879.

Sabadell:

"La Voz del Pueblo"	¹	1879	S	cast.	pol.
"Los Ecos del Valles"	²	1879-1881	D	cast.	inf.
"Diario de Sabadell"	³	1879	D	cast.	inf.
"El Eco de la Instrucción"	⁴	1880-1885?	s/d	cast.	s/d
"Panorama Fot. de Sabadell"	⁵	1881	M	cast.	esp.
"Diario de Sabadell"	⁶	1881-1886	D	cast.	inf.
"Los Deshererados"	⁷	1881	S	cast.	pol.
"La Correspondencia de'n Nyoca"/					
"L'Eco de'n Nyoca"	⁸	1880	s/d	cat?	s/d
"Romansos de Sabadell"	⁹	s/d	s/d	s/d	s/d

1. BERTRAN, 207; PUIG PUJOL, Joan: 86 anys de premsa local Sabadell. 1853-1938, Sabadell, 1972; Assaig, 49; La premsa i el llibre. Portaveu de la (sic) Exposició retrospectiva del periòdic i el llibre sabadellenc, Sabadell. (29-VI-1928), pàg. 2; VI Congrés de la Premsa Catalano-Balear, Sabadell, 1928, pàg. 197.

2. BERTRAN, 207; Assaig, 49; PUIG, 13; La premsa, 2; a l'Arxiu Històric de Sabadell hi ha tres vols. de la publicació que visqué de l'1-I-1880 al 16-VI-1881 essent el seu successor el "Diario de Sabadell"; DC, 335 (29-IV-1880).

3. BERTRAN, 207; Assaig, 49; PUIG, 13; La premsa, 2; VI Congrés, 197; La bibliotecària Montserrat SALVADOR ens indica (1-XII-1982) haver vist un exemplar (el núm. 18 corresponent al 23-VIII-1879) a la Biblioteca del Museu d'Història de Sabadell i una referència en el llibre (núm. 36) d'Acords Municipals de 1879 (27-II-1879). El "Diario Vallense", 93 (8-IV-1879) indica que deixa de publicar-se.

4. PUIG, 14-15 indica que es publicar entre el 1880 i el 1885 sense haver-ne vist però cap exemplar.

5. BERTRAN, 207; Assaig, 49; La premsa, 2; PUIG, 15 informa de l'aparició de 13 quaderns mensuals des del maig de 1881 al juny de 1882 amb una luxosa col·lecció de fotografies locals.

6. BERTRAN, 207; Assaig, 49; La premsa, 2; PUIG, 15; a l'AHS es conserven 2 núms. l'11 (VII-1881) i el 292 (X-1882). Ref. de Montserrat SALVADOR.

7. BERTRAN, 207; Assaig, 49; La premsa, 2; PUIG, 15 informa que aparegué el 6-V-1882 i fins el 1886 tingué diverses èpoques amb canvis de format, etc.

8. PUIG, 14 No vista per ningú. PUIG indica que la segona fou clandestina.

9. PUIG, 14. No vista. Es desconeix si va arribar a aparèixer.

Sallent:

"La Veu Sallentina"¹ 1881-1882 S cat. cult.

1. BERTRAN, 227; GIVANEL, II, 396-397; "L'Excursionista", 36 (31-X-1881); "La Vetllada", 42 (15-X-1881); GIVANEL parla només dels nùms. 15 al 45 ambdós inclussius del 21-I-1882 al 26-VIII-1882. Per les referències sobre el naixement pensem que aquest es produí l'octubre de 1881. TORRENT i TESIS, II, 413-414 reprodueixen les dades de GIVANEL.

St. Feliu de Guixols:

"El Eco Guixolense" ¹	1878-1884	S	cast.	inf.
"El Guixolense" ²	1880-1881	S	cast.	inf.

1. BERTRAN, 231; GIVANEL, II, 404; TORRENT i TESIS, II, 170-171; Assaig, 52; Hem vist el núm. 1 (29-IX-1878) per la qual cosa ratifiquem les dades de GIVANEL mentre les de TORRENT i TESIS són errònies; GRUART, J.: Moviment literari i periodístic guixolenc. "Ancora", 1116 (13-XI-1969); GAZIEL: Sant Feliu de la Costa Brava, Barcelona, Aedos, 1963, pág. 222; ESTEVA i CRUANAS, Lluís i ESTEVA i MASSAGUER, Elena: Inventari de la premsa guixolenc (1878-1978). "Estudis sobre temes guixolencs", 2 (1980), págs. 135-138, ref. a págs. 59-60. Final núm. 301 (27-VII-1884).

2. GIVANEL, II, 404; TORRENT i TESIS, II, 170-171; GRUART; ESTEVA, 61-63; "Revista de Gerona", 9 (setembre 1881); Del núm. 1 (11-IV-1880) al núm. 84 (4-IX-1881). "El Guixolense" neix del conflicte entre la propietat i els redactors d'"El Eco Guixolense".

Sant Andreu:

"El Faro Andresense"¹ s/d-1879 s/d cast. s/d

1. DC, 15 (9-VIII-1879) informa de la seva desaparició.

Sant Martí de Provençals:

"El Martinense" ¹	1878-1880	S	cast.	inf.
"El Pueblo Martinense" ²	1879-1880	S	cast.	inf.
"La Antigua Unión" ³	1880-1886	S	cast.	inf.
"El Eco de la Alianza" ⁴	1875?	M	cast.	inf.
"El Pueblo Nuevo" ⁵	1878-1879	S	cast.	inf.
"El Vigilante" ⁶	1873-1879	S	cast.	inf.

1. "L'Excursionista", 4 (28-II-1878). Vista a l'AHCB, nòm. 1 (1880), nòm. 80. (1880); del 21-IX-1879 al nòm. 28 de març de 1880 té una pausa en la qual serà substituït per "El Pueblo Martinense". La represa serà el nòm. 63 (4-IV-1880).

2. "El Heraldo del Masnou", del nòm. 1 (5-X-1879). Vista a l'AHCB, nòm. 1 (21-IX-1879), nòm. 27 (28-III-1880). Del nòm. 1 fins el 14 el 1879 i del 15 al 27 el 1880.

3. DC, 527 (22-I-1887). "La Correspondencia de Cataluña", (4-V-1880) Vista a l'AHCB.

4. TORRENT i TESIS, I, 332 fundada el 1878. Vist el nòm. 14 (on consta any VIII) en una recent edició facsimil. L'any VIII era el 1883 i per tant podia haver estat fundada perfectament el 1876.

5. Nòm. 1 (1-XII-1878), nòm. 42, final, és un full de comiat, setembre de 1879. Vista a l'AHCB, (R. 1878 fol.).

6. "El Pueblo Nuevo, 33 i 35 (juliol 1879) conservats a l'AHCB.

Sant Boi de Llobregat:

"La Razón de la Sinrazón"¹ 1879-1882 Q cast. esp.

1. Vista. BUG. Núm. 1 (1-IV-1879), núm. 60 (1-III-1882). En morir el director la revista passa, març de 1881, de setmanal a quinzenal, de l'1-V-1881 a l'1-III-1882.

Sants:

"El Progreso" ¹	1879-1880	s/d	cast.	s/d
"La Teula" ²	1880-1881	S	cat.	inf.
"El Porvenir de Sans" ³	1879	s/d	cast.	inf.
"El Noticiero de Sants" ⁴	1880-1897	S	cast.	inf.

1. "La Razón de la Sinrazón", 25 (1-IV-1880); "El Heraldo del Masnou", 3 (14-IX-1879).

2. GIVANEL, I, 156 i TORRENT i TESIS, II, 253 indiquen el núm. 1 (23-X-1880) i el núm. 8 (10-XII-1880), CADENA, 70; DC, 473 (14-X-1880). Vista a la BA i AHCB.

3. Es conserva només un full del núm. corresponent al 5-I-1879) a l' AHCB, (R. 4art. Varia XXI).

4. AHCB, (R. 1880 6 fol.).

Santa Coloma de Farnés:

"El Eco Farnense"¹ 1880 Q cast. inf.

1. DC, 237 (21-I-1880) informa del naixement; "La Lucha", 1682 (17-III-1880) de la mort. "La Lucha", 1662 (30-I-1880) deixa notícia de la seva existència.

Solsona:

"Bol. Of. Ecl. de la

Diocesi de Solsona"¹

1866---->

Q

cast. rel.

1. Assaig., 53; BERTRAN, 247.

Tarragona:

"Bol. Of. de la Prov. de Tarragona"	¹	1834---->	D	cast.	of.
"Bol. Of. Ecl. del Ob. de Tarragona"	²	1865?---->	s/d	cast.	rel.
"Diario de Tarragona de Avisos y Noticias"	³	1853-1938	D	cast.	inf.
"Revista Comercial"	⁴	1865-1896	Q	cast.	s/d
"El Rojo"	⁵	1869-1879	S	cast.	pol. fed.
"El Instructor"	⁶	1875-1882	d	cast.	ens.
"La Opinión"	⁷	1875-1904	D	cast.	pol. lib.
"La Provincia"	⁸	1879-1882	D	cast.	pol. lib.
"La Oposición"	⁹	1879	S	cast.	pol. lib.
"La Unión"	¹⁰	1879	S	cast.	s/d
"La Capa"	¹¹	1879	s/d	cast.	hum.
"El Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera"	¹²	1879-1896	M	cast.	ass. cult.
"La Marsellesa"	¹³	1880	S	cast.	pol. dem.
"La Semana"	¹⁴	1880	S	cast.	cult.
"El Látigo"	¹⁵	1881	d	cast.	s/d
"El Demócrata"	¹⁶	1881	D	cast.	inf.
"Diario Democrático de Tarragona"	¹⁷	1881	D	cast.	pol. lib.

-
1. BERTRAN, 251; TORRENT i TASIS, II, 293; Assaig, 53.
 2. Assaig, 53.
 3. BERTRAN, 252 (indica 1852); TORRENT i TASIS, II, 280-282; DC, 616, 618 i 688 (22 i 24-IV-1881 i 26-VI-1881); "La Lucha", 1722 (18-VI-1880).
 4. BERTRAN, 255 (indica 1873 i que apareix dos cops per setmana); VIRGILI i SANROMA, Josep P.: Tarragona i la seva premsa, 1900-1980, Tarragona, Hemeroteca de la Caixa de Tarragona, 1982, inclou, al segon vol., una relació de publicacions tarragonines del segle XIX, diu que fou quinzenal i que nasqué el 1865 (II, 211); Assaig, 53.
 5. BERTRAN, 253; Assaig, 53; VIRGILI, II, 211; del 14-II-1869 al 25-VII-1879.
 6. Assaig, 53; VIRGILI, II, 208; DC, 622 (28-IV-1881); del 15-VIII-1879 al febrer de 1882.
 7. BERTRAN, 255; Assaig, 53; DC, 590, 616, 618 i 688 (27-III, 22 i 24-IV i 26-VI-1881); "La Lucha", 1722 (18-VI-1880); HERRERA, 70 cita a del ARCO, Angel: El periodismo en Tarragona. Ensayo histórico-bibliográfico, "Boletín Arqueológico", VIII (1908) pág. 42 que defineix a "La Opinión" com a defensora del partit monàrquico-liberal de Sagasta.
 8. BERTRAN, 252 indica que nasqué el 1864; Assaig, 53 cita una "La Provincia de Tarragona" del 1877; VIRGILI, II, 210 informa que es fusiona amb el "Diario de Tarragona"; del 3-IV-1879 al IX-1882.
 9. BERTRAN, 255; Assaig, 53; VIRGILI, II, 209 indica que substituï "La Opinión" suspesa; inici: febrer del 1879.
 10. BERTRAN, 255; Assaig, 53; VIRGILI, II, 212; de l'1-I-1879 a l'abril de 1879.
 11. BERTRAN, 255; Assaig, 53; VIRGILI, II, 206; inici: 16-II-1869.

12. BERTRAN, 255; TORRENT i TESIS, II, 294-295; Assaig., 53; VIRGILI, II, 205; GIVANEL, II, 448; DC, 30 (2-VI-1879); inici: 18-V-1879 i final: juny 1896?
13. BERTRAN, 255; Assaig., 54.
14. BERTRAN, 255; Assaig., 54; VIRGILI, II, 211.
15. BERTRAN, 255; Assaig., 54; VIRGILI, II, 211; "La Llumanera de Nova York", 60 (abril 1880); del març al maig de 1880.
16. BERTRAN, 255 indica que fou desenal; Assaig., 54; VIRGILI, II, 207 remarca la periodicitat diària.
17. BERTRAN, 255; Assaig., 54; VIRGILI, II, 207; DC, 684 i 688 (22 i 26-VI-1881); inici: 5-VI-1881.

Terrassa:

"La Revista Tarrasense" ¹	1877-1895	biS	cast.	esp.
"La Indústria Lanera Española." ²	1880-1882	Q	cast.	esp.
"El Cronista" ³	1881	S	cast.	s/d

1. BERTRAN, 274 indica 1875; C., R. [COMORERA, Ramon?]: Aproximació a la història de la premsa terrassenca. Les principals publicacions terrassenesques (1868-1882), "El Vent", 50 (abril 1982) pàgs. 31-35, ref. pàg. 33; COLL, Maria: Publicacions periòdiques de Terrassa dins Aportació per a una bibliografia terrassenca, Terrassa, F. Soler, 1976, pàgs. 285-358, pàg. 336.

2. BERTRAN, 274; COLL, 324; Aproximació, 33.

3. BERTRAN, 274; COLL, 324; Aproximació, 33; "La Sardana", 16 (14-IV-1882).

Tortosa:

"Bol. Of. Ecl. del Ob. de Tortosa" ¹	1857---->	M	cast.	rel.
"El Noticiero Dertosense" ²	1878-1881	biS	cast.	inf.
"Revista Teresiana" ³	1879	s/d	cast.	s/d
"El Correo de las Familias" ⁴	1879	S	cast.	s/d
"La Gaceta de Tortosa" ⁵	1879	biS	cast.	s/d
"La Verdad" ⁶	1880	S	cast.	inf.
"El Semanario de Tortosa" ⁶	1880	S	cast.	inf.
"La Aurora" ⁸	1881	Q	cast.	inf.

1. BERTRAN, 285 indica 1859 com a inici; Assaig, 57; a l'AHCT hi ha la col·lecció de 1857 a 1900.

2. BERTRAN, 287; Assaig, 57; MASSIP, J.; La tradició periodística de Tortosa. La premsa de l'avantguerra. "Premsa Tortosina", 22-V-1979. pàg. 11 indica una segona èp. el 22-VI-1879; "El Heraldo del Masnou", 6 (5-X-1879); DC, 578 i 589 (15 i 26-III-1881).

3. BERTRAN, 287; Assaig, 57.

4. BERTRAN, 287 indica 1877; Assaig, 57; MASSIP, 11; "La Llumanera de Nova York", 68 (desembre 1880).

5. BERTRAN, 287; Assaig, 57; MASSIP, 11; "Diario de Valls" 89 (24-VII-1879); DC, 37 i 80 (9-VI i 22-VII-1879).

6. BERTRAN, 287 indica 1881 i que fou diari; Assaig, 57; Vist el núm. 8 corresponent al 17-X-1880.

7. BERTRAN, 287; Assaig, 57; MASSIP, 11 indica 1882.

8. "El Eco del Centro de Lectura", 34 (21-VIII-1881). No existeix cap altra referència.

Valls:

"Diario de Valls" ¹	1878-1879	triS	cast.	inf.
"Diario Vallense" / ²	1878	D	cast.	inf.
"El Vallense" ³	1879	triS	cast.	cult.
"La Pàtria Catalana" ⁴	1880-1881	Q	cat.	cult.

1. BERTRAN, 297; Assaig, 58; COSTAS i JOVE, Francesc: Prensa val·lenca del segle XIX: Diario de Valls i Diario Vallense (1878-1879), "Quaderns de Vilaniu", 8 (novembre 1985, pàgs. 63-94, ref. pàg. 62; BALLESTER i CASTELLO, Francesc: La premsa a Valls, "Valls Documental", (1934) pàg. 51-55, ref. pàg. 51. Aquesta publicació nasqué el 31-X-1878 i acabà el 13-XII-1878 essent diària. La segona època, com a tri-setmanal, fou del 19-XII-1878 al 4-XI-1879; DC, 41 (13-VI-1879). Vist el nùm. 8 (5-I-1879) on l'article Aclaraciones explica que reapareix atesa l'aparició del "Diario Vallense"; VIVES, Joana: La premsa de Valls al segle XIX, Valls, Institut d'Estudis Vallencs, 1987, pàgs. 53-59.

2. BERTRAN, 298; COSTAS, 62 indica inici el 18-XII-1878 i final 8-VI-1879, el 1879 passa de diari a trisetmanal; BALLESTER, 51; VIVES, 61-65.

3. BERTRAN, 298; Assaig, 58; COSTAS, 64; fou la continuació del "Diario Vallense"; inici: 7-VI-1879 i final 16-XII-1879.

4. BERTRAN, 298 diu que era mensual; Assaig, 58; BALLESTER, 52; GIVANEL, II, 555; MIQUEL i VERGES, II, 171-178; PUIGJANER, Francesc: Historia de la vila de Valls, Valls, 1881, pàg. 433-436; TORRENT i TESIS, II, 224; VIVES, 67-73; Inici: 21-X-1880, final el nùm. 27 però en realitat el 33 ja que el 1881 torna a començar la numeració per 1 i no per 7 correspondria, el 7-VIII-1881. Existeix edició facsimil a Valls, Institut d'Estudis Vallencs, 1988 amb introducció de FIGUERES, Josep M.: "La Pàtria Catalana". Primera revista val·lenca en català (1880-1881), pàgs. 5-9.

Vic:

"Bol. Of. Ecl. del Ob. de Vic" ¹	1855---->	Q	cast.	rel.
"La Comarca" ²	1869-1880?	S	cast.	pol. carl.
"Revista Franciscana" ³	1873-1935	Q	cast.	rel.
"La Veu del Montserrat" ⁴	1878-1902	S	cat.	cult.
"Calendari Català per l'any 1881" ⁵	1881	A	cat.	misc.

1. Assaig. 59 indica 1858; MIRALPEIX i BALLUS, Concepció: La premsa de la ciutat de Vic al segle XIX, Barcelona, Departament de Cultura, 1981, pàgs. 88-91; BERTRAN, 308.

2. TORRENT i TESIS, II, 351; GIVANEL, II, 565; MIRALPEIX no l'esmenta.

3. Assaig. 59 indica 1872; MIRALPEIX, 154-156; BERTRAN, 311.

4. Assaig. 59; TORRENT i TESIS, II, 345-346 GIVANEL, II, 566; MIRALPEIX, 165-174; BERTRAN, 311; MIQUEL i VERGES, II, 59-77; Diccionari de Literatura Catalana, Barcelona, Edicions 62, 1979, pàg. 733; TORRENT, Joan: Una revista vigatana: "La Veu del Montserrat", "Ausa", IV (1961-1963), pàgs. 147-149.

5. TORRENT i TESIS, II, 349; GIVANEL, II, 566; MIRALPEIX no l'esmenta però GIVANEL el va veure (fitxa nòm. 2.971).

Vilafranca del Penedès:

"El Labriego"¹ 1876-1880? Q cast. esp.

1. Assaig. 59; BERTRAN, 317; "La Llumenera de Nova York", 68
(XII-1880); "Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana", 3
(20-I-1879); LC, 12 (27-X-1880).

Vilanova i la Geltrú:

"Diario de Villanueva i Geltrú" ¹	1850-1935	D	cast.	inf.
"Lo Carril de Vilanova" ²	1879	S	cat.	cult.
"Lo Xiulet del Carril" ³	1881	S	cat.	cult.
"Romanso de Vilanova" ⁴	1881	1 núm.	cat.	misc.

1. Assaig., 60; TORRENT i TESIS, II, 267; BERTRAN, 321; DC, 32 (4-VI-1879).

2. Assaig., 60; TORRENT i TESIS, II, 254; BERTRAN, 323; inici: 15-VI-1879, final: 31-VIII-1879. DC, 88 (24-VII-1879) indica que es suspés per ordre gubernativa.

3. Assaig., 60; TORRENT i TESIS, II, 254; BERTRAN, 323; inici: 19-III-1881, núm. 4 (1881).

4. TORRENT i TESIS, II, 254; BERTRAN, 323; núm. únic.

Vilassar de Mar:

"La Calandria de la Costa"¹ 1879 Q cat. cult.

1. Assaig., 61 indica 1897 per error tipogràfic; TORRENT i TÀSIS, II, 85; BERTRAN, 323; GIVANEL, II, 607-608; DC, 29 (1-VI-1879); CASANOVAS, Joan: Periòdicos y revistas vilarasenses, "Mataró", 840 (13-I-1956).

3.2 La premsa de Barcelona:

3.2.1 Premsa diària

Ens fixarem en els diaris publicats en el període de referència per a aplegar tot seguit en unes taules sintètiques els valors més rellevants els quals ens facilitaran les conclusions a les quals arribarem sobre la premsa diària. Pel que fa a la premsa periòdica l'hem censada també amb voluntat exhaustiva aplegant-la finalment en taules segons llengua, periodicitat... per tal de poder valorar les dades numèriques obtingudes.

Taula núm. 7

Publicacions diàries editades a Barcelona el 1879.

titol	període de vida
"Bol. Of. de la Prov." ¹	1833---->
"Corona de Aragòn" ²	1854-1886
"El Diluvio" ³ 1858-1939	
"Diario de Avisos de Barcelona" ⁴	1871-1887
"El Correo Catalán" ⁵	1876-1985
"La Correspondencia de Barcelona" ⁶	1876-1891
"La Publicidad" /["El Anunciador Catalán"] ⁷	1878-1939
"Gaceta de Cataluña" ⁸	1878-1883
"Diari Català" ⁹	1879-1881
"Gaceta Comercial Fabril y Agrícola" ¹⁰	1879-1881
"Las Noticias" ¹¹	1879
"Diario de Barcelona" ¹²	1792---->
"La Última Hora" ¹³	1879-1885
"Crónica de Cataluña" ¹⁴	1854-1886
"Lo Sigle XIX" ¹⁵	1879 (1 núm.)

	16	
"El Progreso"		1879-1880?
	17	
"Correspondencia de Cataluña"		1876-1880?
	18	
"El Protector del Pueblo"		1869-1879
Amb canvi de nom o títol alternatiu:		
	19	
"Lo Tibidabo" [DC]		1879
	3	
"El Teléfono" ["El Diluvio"]		1878-1879
	3	
"La Imprenta" ["El Diluvio"]		1879

1. AHCB.

2. AHCB.

3. AHCB. Inici: 10-II-1858, final: 25-I-1939; TORRENT i TESIS, I, 116-122; el periòdic canvia sovint de nom, el 1866 era "El Telégrafo" i el 10-II-1879 fou "La Imprenta", "El Diluvio" el 27-VIII-1879, "El Teléfono" (de l'1-XII-1878 a 5-I-1879) i el 1880 "El Principado"; AMETLLA, Claudi: "El Diluvio" dins Memòries polítiques, 1890-1917, Barcelona, Pòrtic, 1963; BATOR, Juan Pedro: "El Diluvio": estudio monográfico de una leyenda periodística, Barcelona, Escuela de Periodismo de la Iglesia, 1971, 66 pàgs.; CADENA, Josep M.: El Diluvio, A Gran Enciclopèdia Catalana, VI, 274; CABALLE i CLOS, T.: El primer nòm. d'"El Diluvio", "El Diluvio", 21-IX-1935; CLARAMUNT, Jaume: El cincuentenari de "El Diluvio", "El Diluvio", nòm. ext. 10-II-1929; CULLA, J. B. i DUARTE, Angel: "El Diluvio", dins La premsa republicana, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1990; EL DILUVIO: Nòm. extr., "El Diluvio" 10-II-1929; id: id. 1-XI-1933; MONTANER, Jordi: "El Diluvio", centenari no celebrat; "L'Avenç", 18 (juliol-agost 1979); PUJOL, Felix: "El Diluvio" frente a "La Vanguardia" en septiembre de 1923, Barcelona, EOP, 1973, 214 pàgs.; TORRENT i TESIS, Un diari que canvia sovint de nom: El Telégrafo, I, 116-122; TORRENT, Joan: Un periódico barcelonés: "El Telégrafo" "Destino", 1.107 (25-X-1964); La genealogia de "El Diluvio", "El Diluvio", (10-II-1929); Nòm. extr. del 50 i del 75 aniversari corresponents a 10-II-1929 i 1-XI-1933.

4. AHCB, (falta).

5. AHCB; TORRENT i TESIS, I, 137-139; El 1880 tingué dues suspensions i aparegué amb els nom d'"El Noticiero" i "El Eco del Milenario"; BARCON, Joan: "El Correo Catalán" i la qüestió religiosa durant la II República: 1931-1936, Bellaterra, FCI, UAB, 1983, 198 pàgs.; BENACH, Joan Anton: Epitafi per a un diari

convers i màrtir. "Annals del Periodisme Català", 7-8 (1986) pàgs. 52-61; BONET, Joan i MARTI, Casimir: Torras i Bages, censor d'"El Correo Catalán", Noves batutes entre "El Correo Catalán" i el pare Llanas, etc. dins L'integrisme a Catalunya, Barcelona, Vicens Vives, 1990; BURCH i VENTOS, José: Datos para la historia del Tradicionalismo político durante la revolución, Barcelona, 1909; BUSQUETS MOLAS, Esteve: Aproximació a la història d'"El Correo Catalán", "Annals del Periodisme Català", 7-8 (1986) pàgs. 8-19; id: "El Correo Catalán" dins Quaranta anys de periodisme barceloní, Barcelona, Pòrtic, 1976, pàgs. 137-157 i 167-171; CASASUS, Josep M.: L'evolució d'"El Correo Catalán", "L'Avenc", 18 (VII-VIII-1979) pàgs. 40-42; COMORERA, Ramon: "El Correo Catalán", crònica d'una mort anunciada, "Annals del periodisme català", 7-8 (1986) pàgs. 34-49; EL CORREO CATALAN: "El Correo Catalán" en la intimidad, Barcelona, La Hormiga de Oro, 1905; id: La última suspensión. Historia de lealtad y sacrificios, "El Correo Catalán", 19-VI-1934. Rep. a "Annals del Periodisme Català", VIII (1934) pàgs. 443-447; id: núm. extr. (16-XII-1951); GACETA DE LA PRENSA ESPANOLA: "El Correo Catalán" cumple setenta y cinco años, "Gaceta de la Prensa Española", 47 (gener 1952) pàgs. 48-49; JANER i MILA de la ROCA, Angeles de: Biografia de Manuel Milà de la Roca, Biografia leida en el Palau de la Música Catalana de Barcelona el 27-III-1927; MANENT, Albert: Una censura de la Santa Seu contra "El Correo Catalán" (1884), dins Contribució a la història de l'Església catalana, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983, pàgs. 219-236; RADUA, José M.: "El Correo Catalán", Madrid, EOP, 1960, 40 pàgs.; REIXACH, Jaume: L'enterrament d'un diari quasi de llegenda, "El Món", 225 (15-VIII-1986); id.: Les xacres d'un vell carlí dit "El Correu", "El Món", 225 (15-VIII-1927); ROCA i PONSA, J.: "El Correo Catalán", Barcelona, Fomento de la Prensa Tradicionalista, 1927. [Sermón predicado en la solemnidad religiosa con motivo de las bodas de oro.]; TARIN IGLESIAS, Josep: Vivir para contar, Barcelona, Planeta, 1983; TORRENT i TESIS, El tradicionalisme català: "El Correo Catalán", I, 137-139; VIADA i LLUCH, Carlos: Biografia de Luis M. de Llauder, Biografia leida en el Palau de la Música Catalana de Barcelona el 27-III-1927; VILLALONGA, Maria Isabel: "El Correo Catalán": estudio monográfico, Madrid, Escuela Periodismo de la Iglesia, 1969.

6. ANCB, (col. inc.). El catàleg cronològic indica 1876-1891 mentre la Guia-catàleg de l'Institut Municipal d'Història, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1983, pàg. 100 hi consta 1877-1891.

7. ANCB. En nèixer fou "El Anunciador Catalán" i adoptà aquest títol el 2-IV-1878; ALIER, Roger: "La Publicidad" i "La Publicidad", Gran Enciclopèdia Catalana, Barcelona, vol. XII, pàgs. 154 i 155 resp.; BERNADES, Vicenç: De "La Publicidad" republicana a "La Publicidad" catalana, "Avui", 12-IX-1976; CADENA, Josep M.: Cinquanta anys de "La Publicidad", "Serra d'Or", 152 (maig 1972); CAMPILLO, M: Esther: "La Publicidad" dins Barcelona i la seva premsa, Barcelona, Centre d'Estudis d'Història Contemporània i La

Gaya Ciència, 1979, pàgs. 188-189; CAPDEVILA, Carles: La creació i la vida de "La Publicitat", "La Publicitat", (1-X-1935); FEBRES, Xavier: [Pla a "La Publicitat"] dins Josep Pla: biografia de l'homenot, Barcelona, Plaza & Janes, 1990; HURTADO, Amadeu: Quaranta anys d'advocat, Mèxic, 1956, pàgs. 253 i ss.; MORAGAS, Rafael: La vella Publicidad dins "Annals del Periodisme Català", 18 (octubre 1935); PUBLICITAT, La: "La Publicitat" i els seus col.laboradors, "La Publicitat", 1-X-1935; SOLA, Lluís: "La Publicitat" dins Història dels diaris en català, Barcelona, Edhasa, 1979, pàgs. 52-60, Rep. d'"Avui", 12-IX-1976; TORRENT i TÀSIS, "La Publicidad" i "La Publicitat", I, 133-136 i 472-476.

8. AHCB i BA; Inici: 1-VIII-1878, final 31-X-1883. En suspèn-dre's l'edició serà "La Gacetilla" (1880). Nasqué com "Gaceta de Barcelona" i adoptà posteriorment el títol després de diversos canvis: "La Gacetilla" (19-VI-1880); "Gaceta de Catalunya" (24-VII-1880); "La Gacetilla" (4-VIII-1881) i "Gaceta de Catalu-na" (3-IX-1881).

9. FIGUERES, Josep M.: Introducció a Articles polítics, "Diari Català", (1879-1881), Barcelona, La Magrana i Diputació de Barce-lona, 1984, col. "Biblioteca dels Clàssics del Nacionalisme Català", 7, pàgs. IV-XL; id: Introducció a Cultura i societat, Barcelona, Edicions 62, 1985, col. "L'Alzina", 5, pàgs. 5-18; id. El "Diari Català" dins El primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1985, pàgs. 17-40; id: El "Diari Català" (1870-1881): plataforma d'exposició del pensament catalanista, dins Catalanisme. Història, política i cultura, Barcelona, L'Avenc, 1986, col. "Clio", 7, pàgs. 73-98; id: Literatura catalana al "Diari Català", (1879-1881) dins Actes del Setè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catala-nes, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986, pàgs. 69-89; id: El "Diari Català" dins V. Almirall, forjador del catalanisme polític, Barcelona, Publicacions de la Generali-tat de Catalunya, 1990, col. "Textos i documents", 8, pàgs. 85-100; FONT, Melcior: Almirall, periodista, dins V. Almirall, Anuari dels Catalans, Barcelona, Imp. López Llausàs, 1926, pàgs. 149-155; GIVANEL, Joan: "Diari Català", I, 142-143; MACIA, Enric: El primer diari en català, fa cent anys, "Canigó", 604-605) (1979); MARTELL, Martí: Diaris Catalans, "La Veu de Catalunya", 13-I-1927; MIQUEL i VERGES, J. M.: "Diari Català", "Mirador" (12-IV-1934); id: "Diari Català", II, 103-126; PAMIES, Josep M.: La premsa diària en català té un segle d'existència, "El Correo Catalán", 7-IV-1979; SOLA i DACHS, Lluís: "Diari Català", "Avui", 9-V-1976, Rep. i ampl. a "Història dels diaris en català, (Barce-lona, 1879-1976) Barcelona, Edhasa, 1978; id: "Diari Català" i el seu pensament, "Avui", 6-V-1979; TORRENT i TÀSIS: Un diari polí-tic catalanista: "Diari Català", I, 147-153; TRIADU, Joan: Centenari d'un diari català, "Serra d'Or", abril de 1981, pàg. 267; TRIAS VEJARANO, Juan J.: Las primeras actuaciones: obstáculos y concesiones, dins Almirall y los orígenes del catalanismo; Ma-drid, Siglo XXI, 1975, pàgs. 278-321; VALENTI i FIOU, Eduard: El "Diari Català", dins El primer modernismo literario catalán y sus

fundamentos ideològics, Barcelona, Ariel, 1973, 127-145. AHCB, BA, BAB, BC i BPB; Inici: 4-V-1879 i final 30-VI-1881.

10. AHCB, (col. inc.). Malgrat no ser al catàleg cronològic hi consta 1879-1881 mentre que a la Guia-catàleg (pàg. 102) hi figura només 1881 any que també recull GIVANEL, Joan: Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonessa (1881-1890), Barcelona, La Revista, 1933, pàg. 19 tot dient que fou autoritzada el 5-VII-1881; El "Diari Català" indica que, segons el prospecte anunciador, s'anuncia el 6-VII-1881 (DC, 688 26-VI-1881) i que tingué una curta vida.

11. AHCB, (col. inc.). També a la Guia-catàleg, 104.

12. AHCB; Inici: 1-X-1792. A: Al "Diari de Barcelona", DC, 14-II-1880; ALBERTI, Santiago: Brusi i Ferrer, Brusi i Mataró i Brusi i Mirabent dins Diccionari Biogràfic Albertí Barcelona, Albertí, 1966, vol. I, pàgs. 356-357; ALMIRALL, Valenti: Jesuïtes i mossos de la Esquadra. Al senyor Mañé i Flaquer, (I) DC, 25-V-1880; ALVAREZ CALVO, Joaquim: "Diario de Barcelona". Su fundación e historia, (1792-1938) Barcelona, col. Periodismo, 1940; AMICH DE CADA FESTA, L' [V. ALMIRALL]: Quis ut ego? Al senyor Mañé y Flaquer, DC, 30-V-1880; AJENJO, Antonio: Diario de Barcelona, (1792-1929) Madrid, Imp. Municipal, 1929; L'AVENÇ: Amoïnos d'en Mañé, "L'Avenc", 9 (2a. èp.) -15-V-1893- pàgs. 143-144; L'AVENÇ: El regionalisme d'en Mañé, "L'Avenc", 13-14 (2a. èp.) --15-31-VII-1893- pàgs. 220-221; BURGADA, Juan: "Diario de Barcelona" y sus ciento cincuenta años de existencia. "Gaceta de la Prensa Española", 5 (1942) pàgs. 281-284; id: Historia del Diario y su director preeminente, "Diario de Barcelona", 1-X-1942; BRUSI, Antonio: Memorias, [Inèdites]; CADENA, Josep M.: 175 años de prensa diaria en Barcelona, "Diario de Barcelona", 15-X-1967; id: Diario de Barcelona, Gran Enciclopèdia Catalana, VI, 237; id: Precursor de noyes tècniques, "Diari de Barcelona", 14-III-1987; CANALS, Josep: Joan Mañé i Flaquer, (1823-1901) Un conservador davant la primera República, "L'Avenc", 27 (maig 1980); CARRERA i PUJAL, J.: La Barcelona del segle XVIII, Barcelona, Bosch, 1955, vol. II, pàgs. 134 i ss.; CASTERAS, Ramon: Juan Mañé y Flaquer y el "Diario de Barcelona", Actitudes de los sectores catalanes en la coyuntura de los años 1880, Barcelona, Anthropos, 1985, pàgs. 191-198; COMPANY, Miquel: Notes de documents inèdits sobre el "Brusi", "El Matí", 7-VI-1936; COROMINAS, Eusebio: Juan Mañé y Flaquer. Biografia, dins Vida de periodistas ilustres, Barcelona, Asociación de la Prensa Diaria de Barcelona, 1923, vol. II pàgs. 47-69; CORTADA [i SERRA], A. [Alexandre]: Les idees noyes en el "Brusi", "L'Avenc", 5 (2a. èp.) --15-III-1983-- pàgs. 76-79; COTTA, R.: Ciento setenta y cinco años del "Diario de Barcelona", "Gaceta de la Prensa Española", 196 (1967); DALMASES, Javier de: El "Diario de Barcelona en su primer año de existencia", Barcelona, 1971, Tesina Escuela de Periodismo de la Iglesia, 57 pàgs.; DIARIO DE BARCELONA: El hombre de los Brusi, "Diario de Barcelona", 4, 11, 18 i 25-VII-1970; DIVERSOS: "Diario

de Barcelona", núm. extr., 1-X-1942; id: "Diario de Barcelona", núm. extr., 15-X-1967; id: "DIARIO DE BARCELONA", Nació hace 150 años: Mañé y Flaquer, "Diario de Barcelona", 14-X-1973, Documen- tos del Diario de Barcelona; id: [vol. antològic sobre Mañé i Flaquer], Torredembarra, Ajuntament, 1978, Conté reproduccions d' articles publicats a la premsa diària de BARGALLO, Josep; CAROT ROVIRA, Josep Lluís; LOPEZ, Carlos M.; MADUELL, Alvar; POTAU, Juan; VENTURA, Jordi i ABEL ORI [GERHARD, F.]; ESPASA-CALPE: Juan Mañé y Flaquer, a Enciclopedia Espasa-Calpe, Madrid, Espasa- Calpe, 1916, vol. XXXII, pàgs. 1.118-1.121; ESTEVE, Amador: El satel·lit d'en Mañé, "L'Avenc", 11 30-X-1891; [X. F.] FABREGAS, Xavier: Antoni Brusi i Ferrer i Antoni Brusi i Mataró dins Di- ccionari de Literatura Catalana Barcelona, Edicions 62, 1979, pàgs. 111-112; FABIE, Antoni: Historia del "Diario de Barcelona", "Gaceta de la Prensa Española", 5 (octubre 1942) pàgs. 259-280; FAULI, Josep: Influencia de J. Mañé y Flaquer en su época, dins el vol. anual dedicat a J. Mañé i Flaquer Premio Nacional de Periodismo, Torredembarra, Ajuntament de Torredembarra, 1970, (El hombre de los Brusi, pàgs. 15-30); id: Cinquanta-dos protagonis- tes de 195 anys d'història, "Diari de Barcelona", 14-III-1987; id: Mañé i Flaquer, historiador del "Brusi", "Serra d'Or", 350 (gener 1989); FIGUERES, Josep M.: El "Diari de Barcelona" (1792-1992) Bicentenari del diari viu més antic del continent, "Cultura", 38, octubre de 1992; id: El "Diari de Barcelona", Barcelo- na, Dalmau, 1992, "Episodis de la Història" 293; id: Esclaus i comerc i un nou diari, "Diari de Barcelona", 4-VII-1992; GIVANEL, Joan: Diario de Barcelona, I, 69-70; GOMEZ APARICIO, Pedro: Fundación del Diario de Barcelona, i Los dos Diario de Barcelona, dins Historia del Periodismo Español, Madrid, Editora Nacional, 1967, vol. I, pàgs. 48-50 i 67-69; GUILLAMET, Jaume: Les histò- ries d'"El Diario de Barcelona", en curs d'edició al volum de les actes de les primeres Jornades d'Història de la Prensa, Barcelo- na, Societat Catalana de Comunicació; GRAELL, Guillermo: Juan Mañé y Flaquer, Barcelona, Tip. Casanovas, 1903; GUERRERO MARTIN, José: Nacimiento y vida del segundo diario más antiguo del mundo o ayer y hoy del "Diario de Barcelona", 1792-1967, Barcelona, Escuela de Periodismo de la Iglesia, 1967, 50 pàgs.; [M. J.] JORBA, Manuel: Diario de Barcelona dins Diccionario de Literatura Catalana Barcelona, Edicions 62, 1979, pàgs. 203; LAGUNA, Anto- nio; MARTINEZ GALLEGO, F. A. i RIUS SANCHIS, I.: Razones de un nacimiento: el "Diario de Barcelona". En premsa al volum de les actes de les Primeres Jornades d'Història de la Prensa, Barcelo- na, Societat Catalana de Comunicació; LLORENS PASCUAL, Fernando: Evolución política a lo largo de la historia del "Diario de Barcelona", Barcelona, EOP, 1960, 50 pàgs.; LA LLUMANERA DE NOVA YORK: N'Antoni Brusi y Ferrer, "La Llumanera de Nova York", 46 (febrer 1979); M. J.: Diario de Barcelona, dins Diccionario de Literatura Catalana, Barcelona, Edicions 62, 1979, pàgs. 203; M. R.: "Brusi": guerra oberta contra el frangisme, "Canigò", 526 (1977); MANE y FLAQUER, J.: "Diario de Barcelona": apuntes histò- ricos, "Diario de Barcelona", 16, 23 i 30 d'octubre; 6, 13, 20 i 27 de novembre; 4, 11, 18 i 25 de desembre de 1892; 1, 8, 15, 22 i 29 de gener; 5 de febrer i 12 de març de 1893; id: La informa- ción, "Diario de Barcelona", 10-X-1884; id: Apuntes históricos del "Diario de Barcelona", "Diario de Barcelona", 30-X-1892; id:

Un aniversari, "Diario de Barcelona", 1-X-1892; MANYE, JOSEP: El "Times" i el "Diari de Barcelona", "Diari de Barcelona", 14-III-1987; MARAGALL, Joan: Joan Mañé i Flaquer, dins Obres completes, Barcelona, Editorial Selecta, 1981, vol. I, pàgs. 883-908; id: Conversa amb don Joan Mañé, pàgs. dins Obres completes, Barcelona, Editorial Selecta, 1981, vol. I. 908-916; MERIDA, Maria: Monografia del "Diario de Barcelona", Barcelona, EOP, 1956, 28 pàgs.; MOLIST POL, Esteban: El "Diario de Barcelona", (1792-1963) Su historia, sus hombres y su proyección pública, Madrid, Editora Nacional, 1964; NADAL, J. M. de: Vuitanta anys de sinceritat i de silenci, Barcelona, 1965; POTAU, Juan: Mañé y Flaquer, una imagen de "La Catalunya Gran", dins Mañé y Flaquer en el regionalisme, Torredembarra, Ajuntament de Torredembarra, 1974; PUJOL FERNANDEZ, José: Antonio Brusí y Ferrer, "La Academia", 7 (febrer 1879); QUINTANA TRIAS, Lluís: Joan Maragall i el "Diari de Barcelona", "L'Avenç", 145 (febrer 1991); REIG, P.: El "Diario de Barcelona" y "La España" en sus relaciones con el ateísmo ó sea: el moderantismo español y el ateísmo, Gerona, Tip. M. Llarch, 1877; SARDA, Joan: Necrologia de D. Pablo? [amb inf. Mañé] (s/d); id: El "Diario de Barcelona", "La Vanguardia", 2-X-1892; S., J.: [Sobre la carta de Maragall a Roure] "D'Ací, D'Allà", (octubre 1925); SOLER MESTRES, Pau: Memorias [Inèdites]; TORRENT i TESIS: El "Diario de Barcelona" o el diari dels Brusí, I, 106-115; TORRENT, Joan: Un periòdic curios: parodia de un "Diario de Barcelona", "Destino", (12-IX-1955); VALLES, J. M.: Mañé y Flaquer ante la cuestión religiosa. (1875-1877) a J. Mañé y Flaquer, Premio Nacional de Periodismo, Torredembarra, Ajuntament de Torredembarra, 1970; VARELA HERVIAS, E.: Prolegómenos del "Diario de Barcelona", "Diario de Barcelona", 1-X-1942 (núm. monog. del 150 aniv.); VILA, Jesús A: Bicentenari del Brusí. Dos-cents anys després del permís reial, "Diari de Barcelona", 6-IV-1992; VICENS VIVES, Jaume: La premsa burgesa a Catalunya. A Els grups socials nous, dins Industrials i polítics al segle XIX, Barcelona, Vicens Vives, 1961, pàgs. 138-142; VOLART, Guillem: "El Brusí" al segle XX, "L'Avenç", 18 (juliol-agost 1979, pàgs. 35-37; WIRTH, Rafael: Adios "Diario de Barcelona", "Destino", (agost 1979).

13. AHCB; (col. inc.); hi figura un periòdic del 1883-1884 amb idèntic títol.

14. AHCB, (col. inc.); indica l'inici el 1854 mentre hem vist l'inici el 13-V-1868 i el final el 30-IV-1886.

15. AHCB; Només un núm. (15-XI-1879). GIVANEL, I, 146; TORRENT i TESIS, I, I, 321; Publicacions, 6.

16. AHCB, només consta 1879; Guia-catàleg, 104; trobem, no obstant, dades de la seva existència el 1880: "La Razón de la sinrazón", 25 (1-I-1880).

17. El marc de 1880 manté una polèmica amb el "Diari Català". DC, 334 (28-IV-1880).

18. AHCB; Guia-catàleg. 105.

19. AHCB; Nom adoptat pel "Diari Català". V. la nota nòm. 9.

Taula núm. 8

Publicacions diàries editades a Barcelona el 1880.

títol	període
"Bol. Of. de la Prov." ¹	1833---->
"Corona de Aragòn" ²	1854-1886
"El Diluvio" /["La Imprenta"] ³	1858-1939
"Diario de Avisos de Barcelona" ⁴	1871-1887
"El Correo Catalán" ⁵	1876-1985
"La Correspondencia de Barcelona" ⁶	1876-1891
"La Publicidad" /["El Anunciador Catalán"] ⁷	1878-1939
"Gaceta de Cataluña" ⁸	1878-1883
"Diari Català" ⁹	1879-1881
"Gaceta Comercial Fabril y Agrícola" ¹⁰	1879-1881
"Diario de Barcelona" ¹²	1792---->
"La Última Hora" ¹³	1879-1885
"Crònica de Cataluña" ¹⁴	1854-1886
"El Progreso" ¹⁶	1879-1880?
"Correspondencia de Cataluña" ¹⁷	1876-1880?
"El Diario" ²⁰	1880
"El Gobierno" ²¹	1880-1881
"El Diario Liberal" ²²	1880
Amb canvi de nom o títol alternatiu:	
"Lo Catalanista" [DC] ²³	1880
"La Veu de Catalunya" [DC] ²⁴	1880

"La Gacetilla" ["Gaceta de Cataluña"]	²⁵	1880
"El Eco del Milenario"		
["Correo Catalán"]	²⁶	1880
"El Noticiero" ["Correo Catalán"]	²⁷	1880
"El Principado" ["El Diluvio"]	²⁸	1880

20. AHCB, (col. inc.).
21. AHCB, (col. inc.). Aquest diari canovista apareix sovint citat al "Diari Català" (núm. 493 del 19-XII-1880; núm. 528 del 23-I-1881...).
22. AHCB, (col. inc.). D'aquest periòdic sagasti n'informa el "Diari Català" també en diverses avinenteses: DC, 402 i 494 (6-VII i 20-XII-1880).
23. AHCB Títol adoptat pel "Diari Català". V. la nota núm. 9.
24. id. nota ant.
25. BA; Títol adoptat per la "Gaceta de Cataluña"; inici: 19-VI-1880, final el núm. 35 23-VII-1880.
26. Títol adoptat per "El Correo Catalán"; inici: 23-IV-1880, final: 2-V-1880; TORRENT i TESIS, I, 138.
27. AHCB; (col. inc.). Títol adoptat per "El Correo Catalán"; inici: 14-X-1880, final: 27-XI-1880; TORRENT i TESIS, I, 138.
28. Títol adoptat per "El Diluvio".

Taula núm. 9

Publicacions diàries editades a Barcelona el 1881.

titol	període
"Bol. Of. de la Prov." ¹	1833---->
"Corona de Aragón" ²	1854-1886
"El Diluvio" /["La Imprenta"] ³	1858-1939
"Diario de Avisos de Barcelona" ⁴	1871-1887
"El Correo Catalán" ⁵	1876-1985
"La Correspondencia de Barcelona" ⁶	1876-1891
"La Publicidad" /["El Anunciador Catalán"] ⁷	1878-1939
"Gaceta de Cataluña" ⁸	1878-1883
"Diari Català" ⁹	1879-1881
"Gaceta Comercial Fabril y Agrícola" ¹⁰	1879-1881
"Las Noticias" ¹¹	1879
"Diario de Barcelona" ¹²	1792---->
"La Ultima Hora" ¹³	1879-1885
"Crònica de Catalunya" ¹⁴	1854-1886
"El Gobierno" ²¹	1880-1881
"La Renaixensa" ²⁹	1881-1905
"La Vanguardia" ³⁰	1881---->
"El Constitucional" ³¹	1881
"El Mercantil Catalán" ³²	1881-1882
"Diari de Sant Francisco"(sic) ³³	1881 1 núm.

29. AHCB, BA; inici: 1-I-1881, final 9-V-1905. ANGUERA, Pere i CABRE, Rosa: Ideologia i història dels diaris reusencs en català. Reus, Centre de Lectura, 1979; ALTAMIRA, A.: La casa de "La Renaixensa", al carrer de Xuclà, "Ultima Hora", 15-I-1938; CADENA, Josep M.: Guimerà. Periodista y político, "Diario de Barcelona", 14-VII-1974; FIGUERES, Josep M.: "La Renaixensa", "Avui", 2-I-1981; id: "La Renaixensa", enciclopèdia del pensament català en els camps científic i literari, "Avui", 23-IV-1986, Suplement especial Sant Jordi, pàgs. 21-22; id: "La Renaixensa", Diari de Catalunya. (1881-1905) Barcelona, Dalmau, 1981; id. Contribució documental a l'estudi de "La Renaixensa", (1871-1905) Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985, Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit, vol. III, pàgs. 195-22, dins Estudis de Llengua i Literatura Catalanes, XI; id: "La Renaixensa", dins Nadala de la Fundació Jaume I, Barcelona, 1981; id: "La Renaixensa", "L'Avenc", 35 febrer de 1981; JORBA i JORBA, Manuel: El periodisme i l'assaig. A Història de la Literatura Catalana. Barcelona, Ariel, 1986, vol. VII, pàgs. 675 i ss.; GIVANEL, Joan: "La Renaixensa", i "La Renaixensa", II, 106-7 i 157-8; MIQUEL i VERGES, J. M.: I, 237-252 i vol. II, 179-204; MIRACLE, Josep: Guimerà. Barcelona, Aedos, 1958; id: Guimerà i Aldavert, creadors del periòdic, "Avui", 16-V-1976; OLLER, Narcís: Memòries literàries. Història dels meus llibres, Barcelona, Aedos, 1962; PI de CABANYES, Oriol: La Renaixensa, Barcelona, Dopesa, 1979; SOLA, Lluís: "La Renaixensa", "Avui", 16-V-1976, Rep. a Història dels diaris en català, pàgs. 20-28; TOMAS, Margalida: "La Renaixensa" A Gran Enciclopèdia Catalana, vol. XII, pàg. 467; id: "La Renaixensa" A Diccionari de Literatura Catalana, Barcelona, Edicions 62, 1979; TORRENT, Joan: Un periòdic barcelonès: "La Renaixensa"; "Destino", 4-IV-1959; id. "La Renaixensa" A Història de la premsa catalana, vol. I, pàgs. 123-132; VALLS, M.: "La Renaixensa", diari de Catalunya, "El Matí", 70-VI-1936.

30. AHCB, (col. inc.). inici: 1-II-1881. ALTABELLA, José: La Vanguardia Española, "Gran Enciclopedia Rialp", vol. 23 (1975), pàgs. 271-272; CAMPILLO, Maria i CENTELLES, Esther: La Vanguardia, a La premsa a Barcelona (1936-1939), Barcelona, Centre d'Estudis d'Història Contemporània, 1979, pàgs. 234-235; CASASUS, Josep M.: La vida de un gran diario europeo. "La Vanguardia" (1881-1991) "Historia y Vida", 156 (III-1981); FAULI, Josep: Els diaris de Barcelona: "La Vanguardia" i els altres, "L'Avenc", 18 (juliol-agost 1979); CALVET, Agustí: Història de "La Vanguardia" (1884-1936), París, Edicions Catalanes de París, 1971; HUERTAS, Josep M.: "La Vanguardia", el diari més llegit, "L'Avenc", 18 (juliol-agost 1979); JARDI, Enric: 1000 famílies catalanes, Barcelona, Dopesa, 1977; MUNOZ, Miguel: Los ochenta y seis años de "La Vanguardia"; Madrid, EOP, 1970, 94 pàgs.; PIQUER i JOVER, Joan Josep: Periodista de "La Vanguardia", a El periodista Ramon Pomés i el seu temps, Barcelona, Dalmau, 1977, pàgs. 35-46; PLA, Josep: El senyor Godó i "La Vanguardia" (1864-1931) dins Homenots. Quarta sèrie, Barcelona, Destino, 1975, XXIX, 279-318; SANCHEZ de

las CASAS, Modesto: Recuerdos de los albores. Las horas cruciales de "La Vanguardia". "La Vanguardia", 13-XII-1981; SENTIS, Carlos: Cien años de Barcelona. Espejo en el largo camino. "La Vanguardia", 1-II-1981; SOLA i DACHS, Lluís: Cent anys de diaris barcelonins en català.; "L'Avenc", 18 (juliol-agost 1979); TORRENT i TÀSIS: Un diari conservador i apolític: "La Vanguardia", I, 140-146.

31. Materials, 110.

32. AHCB; Materials, 20-21; inici: 8-X-1881, final: 1882.

33. AHCB. Un sol núm.: 29-I-1881; GIVANEL, I, 161; TORRENT i TÀSIS, I, 279; Materials, 15.

Taula núm. 10

Publicacions diàries editades a Barcelona el període 1879-1881.

Títol	1879	1880	1881
"Bol. Of. de la Prov." ¹	*	*	*
"Corona de Aragón" ²	*	*	*
"El Diluvio" /["La Imprenta"] ³	*	*	*
"Diario de Avisos de Barcelona" ⁴	*	*	*
"El Correo Catalán" ⁵	*	*	*
"La Correspondencia de Barcelona" ⁶	*	*	*
"La Publicidad" /["El Anunciador Catalán"] ⁷		*	*
"Gaceta de Cataluña" ⁸	*	*	*
"Diari Català" ⁹	*	*	*
"Gaceta Comercial..." ¹⁰	*	*	*
"Las Noticias" ¹¹	*		
"Diario de Barcelona" ¹²	*	*	*
"La Última Hora" ¹³	*	*	*
"Crónica de Cataluña" ¹⁴	*	*	*
"El Progreso" ¹⁶	*	*	
"Correspondencia de Cataluña" ¹⁷	*	*	
"El Protector del Pueblo" ¹⁸	*		
"El Diario" ²⁰		*	
"El Gobierno" ²¹		*	*
"El Diario Liberal" ²²		*	
"La Renaixensa" ²⁹			*

"La Vanguardia"	30	*
"El Constitucional"	31	*
"El Mercantil Catalán"	32	*

total	17	18 18

No considerem ni els títols alternatius ni els diaris que només van publicar un sol nòm.

Taula nòm. 11

Diaris publicats a Barcelona el període 1879-1881 classificats lingüísticament.

	1879	1880	1881	total
cat.	1	1	2	4
cast.	16	17	16	49
total	17	18	18	53

Els totals anuals són acumulats.

Font: Elaboració pròpia.

3.2.2 Premsa en català

Com ja és habitual en aquest cens només indiquem les dades vistes per aquesta raó el total de números publicats és tant escàs ja que l'única obra que els indica té diversos errors com hem comprovat profussament en els títols que hem estudiat amb una certa cura --"Diari Català", "La Renaixensa", "Cuca Fera" i "Pàtria Catalana"-- en els quatre, TORRENT i TESIS, seguint GIVANEL, s'erren a vegades d'un sol número (de "Cuca Fera" diuen que en publicà 17 i va publicar-ne realment 18, a vegades de pocs, "La Pàtria Catalana" diuen 27 i va publicar-ne 33 fins a quantitats més altes en el cas dels diaris com ara el mateix "Diari Català". Pel que fa a l'ortografia només normalitzem els accents --"Allò" en lloc d'"Allò", "La Pàtria Catalana", etc.-- i respectem els títols segons la grafia de l'època. Finalment, no anotem les dades exhaustives de cada títol en no ser aquest l'objectiu del treball, pretenem només mostrar una panoràmica de la situació periodística els anys 1879-1881 per a situar i entendre el "Diari Català".

"L'As d'Oros" ¹	1880	11 nùms.	S	pol.
"L'Avi" ²	1878-1880		S	pop.
"L'Apagallums" ³	?-1880		A	alm.
"Almanach de Lo Nunci per..." ⁴	1879-1888		A	alm.
"Almanach dels Troneras" ⁵	1880		A	alm.
"Almanach de La Esquella" ⁶	1874-1925		A	alm.
"Almanach de La Campana" ⁷	1874-1926		A	alm.
"L'Art del Pagès" ⁸	1877-1920		Q	agr.
"Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana" ⁹	1881-1882		A	exc.
"L'Avens" ¹⁰	1881-1893		M	cult.
"Lo Burinot" ¹¹	1879-1882		S	hum.
"But. de l'Associació d'Excursions Catalana" ¹²	1878-1890		M	exc.
"La Cotorra" ¹³	1879	6 nùms.	S	hum.
"La Campana de Gràcia" ¹⁴	1870-1934		S	hum.
"La Campana de la Unió" ¹⁵	1878-1880		S	hum.
"La Campana" ¹⁶	1880	16 nùms.	S	hum.
"El Clown" ¹⁷	1879	1 nùm.	s/d	s/d
"Calendari Català..." ¹⁸	1865-1882		A	cult.
"Calendari del Pagès" ¹⁹	1856---->		A	agr.
"Calendari dels pagesos per l'any..." ²⁰	1861---->		A	agr.
"Lo dir de la gent" ²¹	1881		s/d	s/d
"L'Excursionista" ²²	1878-1890	146 nùms.	M	exc.
"L'Esquella de				

23	la Torratxa	1879-1938		S	hum.
24	"L'Embustero"	s/d		s/d	s/d
25	"L'Escut de Catalunya"	1879-1880		S	cult.
26	"La Festa Major de Barcelona"	1879	1 núm.?	s/d	s/d
27	"Lo Gay Saber"	1868-1882		Q	cult.
28	"Galeria d'Esquitxos Literaris"	1881		biM	lit.
29	"La Il·lustració Catalana"	1880-1894	325 núms.	d	cult.
30	"Lucifer"	1879		s/d	hum.
31	"Lo L·lengut"	1881	13 núms.	Q	lit.
32	"Lletres"	1880	1 núm. ?	s/d	lit.
33	"Lo Llonguet"	1879		A	alm.
34	"Modas y Labors"	1880	supl.	Q	modes
35	"La Marsellesa"	1879-1880		S	hum.
36	"Lo Nunci"	1877-1883		S	hum.
37	"Lo Niu Guerrer"	1879 (1 núm.)		s/d	s/d
38	"Lo Panderó"	1879		S	hum.
39	"La Pescatera"	1881	23 núms.	S	hum.
40	"Lo Pecat"	1880	1 núm.	s/d	s/d
41	"Lo Pregò"	1880	1 núm.	S	public.
42	"La Quinzena del Pagès"	1878-1883		Q	agr.
43	"Lo Quinzena de Sant Isidre"	1879		s/d	s/d
44	"La Renaixensa"	1871-1903		Q	cult.
45	"Lo Renaixement"	1879	5 núms.	Q	cult.
46	"La Roja"	1881	6 núms.	S	cult.
47	"Lo Safreig"	1880	1 núm.?	s/d	s/d

"Lo Romanso de 48 Barcelona"	1880	12 nùms.	S	hum.
"Lo Senyò Mariano" 49	1881	1 nùm.	Q	hum.
"Senyor Rosquillas" 50	1881		S	hum.
"Lo Sach de Gemechs" 51	1881	3 nùms.	S	hum.
"La Sardana" 52	1881-1882		S	pol.
"Lo Senyors Canons" 53	1881	3 nùms.	S	hum.
"La Tramuntana" 54	1881-1903	717 nùms.	S	pol.
"La Teula"/ 55	1880		S	hum.
"La Teula Barcelonina" 56	1880-1881		S	pol.
"Toni-Grice" 57	1879	1 nùm.	1 nùm.	esp.
"La Tòmbola" 58	1879	1 nùm.	1 nùm.	misc.
"Lo Velografo" 59	1881	1 nùm.	1 nùm.	cult.
"Lo Vell"	1879-1880		S	hum.

1. GIVANEL, I, 152; TORRENT i TESIS, I, 278; CADENA, Josep M.: Periodismo humorístico barcelonés en el siglo XIX, a Premio Nacional de periodismo Juan Mañé y Flaquer, Torredembarra, Ajuntament, 1972, pàgs. 31-132; ref. pàg. 70; núm. 1 (31-VII-1880), núm. 11 (17-X-1880), a continuació serà "La Teula", núm. 1 (23-X-1880) a núm. 8 (10-XII-1880) en la seva primera èp. i del núm. 1 (24-XII-1880) fins al final (21-I-1881) en la segona. BA (col. comp.), AHCB, (col. inc.).

2. GIVANEL, I, 136; TORRENT i TESIS, I, 274; DC, 100 (5-X-1879); CADENA, 70; "La Sardana", 16 (14-IV-1882); "La Lluanera de Nova York", 53 i 54 del setembre i octubre de 1879; del núm. 1, (29-IX-1878) al núm. 34, (14-IX-1879) i GIVANEL, I, 146 del núm. 35 (14-XII-1879) al núm. 39, (18-I-1880) en la seva segona època; AHCB.

3. GIVANEL, I, 156; TORRENT i TESIS, I, 79; CADENA, 70; TORRENT, Joan: Almanagues barceloneses ochocentistas, "Destino", 1011 (22-XII-1956). AHCB, (col. comp.).

4. GIVANEL, I, 138; TORRENT i TESIS, I, 276 i 294; DC, 283 (7-III-1880) BA, AHCB.

5. TORRENT i TESIS, I, 294; CADENA, 70; AHCB, (col. comp.).

6. GIVANEL, I, 194; TORRENT i TESIS, I, 266.

7. GIVANEL, I, 112; TORRENT i TESIS, I, 240-241; DC, 496 (22-XII-1880); BA: 1874 a 1885 i AHCB: 1874-1925.

8. GIVANEL, I, 125-126; TORRENT i TESIS, I, 314; "La Renaixensa", setembre 1879; "La Lluanera de Nova York", 31 (novembre 1877); DC, 331, 500 i 548 (25-IV, 26-XII-1880 i 13-II-1881); AHCB, (1877-1920).

9. TORRENT i TESIS, I, 309; AHCB, col. comp.

10. GIVANEL, I, 165-166; TORRENT i TESIS, I, 199-202; Materials, 19; FONT, Melcior: Els primers temps de l'Avenc, "Revista de Catalunya", 23 (maig 1926); MASSO i TORRENTS, Jaume: Cinquanta anys de vida literària, Barcelona, 1934, pàgs. 10-11; AHCB, i BA col. comp. Del núm. 1 (3-VII-1881) al núm. 10 (4-XII-1881) en impressió velografiada. El 1882 imprès a La Academia tè nova numeració del núm. 1 gener de 1882, al núm. 33 el desembre de 1884, V. també CAPDEVILA, Maria i ILLA, Maria Carme: Índexs de

la revista "L'Avenc", Barcelona, Barcino, 1990.

11. GIVANEL, I, 140-141; TORRENT i TESIS, I, 276; CADENA, 70; "La Campana de Gràcia", 517 (12-VI-1879); AHCB.

12. GIVANEL, I, 131-132; TORRENT i TESIS, I, 306-307; "La Llumenera de Nova York", 45 i 68 gener 1879 i desembre 1880; AHCB, col. comp. BUG (1878-1887). Del núm. 1 (20-XI-1878) al final el desembre de 1890.

13. GIVANEL, I, 126 esmenta l'autorització de 1877 i GIVANEL, I, 277 indica dates d'aparició del núm. 1 al núm. 5 del 4-IX al 2-XI-1879; DC, 100 (5-IX-1879); "La Llumenera de Nova York", 54 octubre de 1879; AHCB.

14. GIVANEL, I, 100-101 i 119-120; TORRENT i TESIS, I, 232-241; També els núms. ext. 1.000 (21-VII-18881) i 2.000 (7-IX-1907); "La Llumenera de Nova York", 46 i 68 (febrer 1879 i desembre 1880); BA i AHCB.

15. GIVANEL, I, 134-135 i 148-149; TORRENT i TESIS, I, 251-252; CADENA, 70; la primera ep. té 13 núms. (5-IX a 8-VII-1880), la segona va del núm. 14 al 30 (18-III al 8-VII-1880) i després d'una suspensió segueix del núm. 31 al 37 (25-IX al 9-XI-1880); "Diari Català" critica la igualtat de capçaleres amb "La Campana de Gràcia", DC, 301 (25-III-1880); també a DC, 391 (24-VI-1880); AHCB, (col. inc.).

16. GIVANEL, I, 150-152; TORRENT i TESIS, I, 252-253; Substitueix a "La Campana de la Unió" condemnada a 25 setmanes de suspensió. Del núm. 1 al núm. 8 (15-VII a 31-VIII-1880), arran el núm. 8 la publicació és condemnada a 30 setmanes de suspensió.

17. No vista. GIVANEL, I, 142; "L'Escut de Catalunya", 5-VII-1879; DC, 53 (25-VI-1879) n'esmenten la proximitat en l'aparició.

18. GIVANEL, I, 83-84; TORRENT i TESIS, I, 92-94.

19. GIVANEL, I, 77-78; TORRENT i TESIS, I, 74; LC, 4 (19-X-1880); AHCB.

20. GIVANEL, I, 81-83; TORRENT i TESIS, I, 74-75; AHCB.

21. No vista. GIVANEL, I, 163; Materials, 16; Només l'esmenta "La Renaixensa", 2 (febrer 1881) que n'anuncia la sortida.
22. GIVANEL, I, 131; TORRENT i TESIS, I, 307-308; "La Lluanera", 46 i 68 (febrer 1879 i desembre 1880); nùm. 1 a nùm. 146 (30-IX-1878 a 31-XII-1890). AHCB i BUG.
23. GIVANEL, I, 108-110, 118-119, 124 i 138-140; TORRENT i TESIS, I, 258-268; CADENA, 70; BA.
24. s/d. Segurament és la del 1866; GIVANEL, I, 87-88. Pensem que el període 1879-1880 no va existir.
25. GIVANEL, I, 140; TORRENT i TESIS, I, 190-191; "La Lluanera de Nova York", 50 (juny 1879); DC, 70 (13-VII-1879); del nùm. 1 (5-IV-1879) al nùm. 40 (març 1880).
26. No vista; GIVANEL, I, 145.
27. GIVANEL, I, 93-94; TORRENT i TESIS, I, 95-98; TARIN IGLESIAS, José: Lo Gay Saber, vehiculo de nuestro renacimiento, "El Correo Catalán", 15-III-1955; RIBE, Maria Carme: Index de "Lo Gay Saber" (Barcelona, 1868-1869, 1878-1883), Barcelona, Barcino, 1988; Després de la primera època, I-III-1868 a 10-XII-1869, té una segona que va de l'1-I-1878 al 20-V-1883. Quinzenal i a partir del nùm. 31 setmanal. BA.
28. TORRENT i TESIS, I, 256; CADENA, 70.
29. GIVANEL, I, 149-150; TORRENT i TESIS, I, 192-198; DC, 509, 518 i 528 (4, 13 i 23-I-1881); TORRENT, Joan: La Il·lustració Catalana, "Destino", (10-IX-1960); BERTRAN i PIJOAN, Lluís: El mig segle d'Il·lustració Catalana, "La Paraula Cristiana", 63 (març 1930); del nùm. 1 (10-VII-188) al nùm. 325 (31-III-1894), primer desenal i posteriorment setmanal; AHCB, col. comp. i BA del nùm. 1 al nùm. 319.
30. GIVANEL, I, 140; CADENA, 70. No vista. Només autorització.
31. GIVANEL, I, 159-161; TORRENT i TESIS, I, 279; CADENA, 70; Materials, 14-15; del nùm. 1 al nùm. 13 (16-I a 8-IX-1881). AHCB, (col. inc.).
32. GIVANEL, I, 154; TORRENT i TESIS, I, 278-279; CADENA, 70;

- DC, 449 (20-IX-1880) 1 nùm. (19-IX-1880); AHCB, (col. inc.).
33. GIVANEL, I, 138; TORRENT i TESIS, I, 79; CADENA, 70; AHCB.
34. Suplement del DC, veure el capítol VI.
35. GIVANEL, I, 146-147; TORRENT i TESIS, I, 251; CADENA, 70; DC, 483 (9-XII-1880); del nùm. 1 (24-XII-1879) al nùm. 34 (19-XII-1880); AHCB.
36. 1a. èp.: GIVANEL, I, 127-128; 2a. èp.: GIVANEL, I, 133-134; TORRENT i TESIS, I, 275-276; CADENA, 70; DC, 490 (16-XII-1880); del nùm. 1 (21-X-1877) al nùm. 300 (9-VI-1883); AHCB i BUG.
37. No vista. El DC, 18 (21-V-1879) n'anuncia l'aparició; GIVANEL, I, 180 només indica la revista del mateix títol que va existir el 1884.
38. GIVANEL, I, 143; TORRENT i TESIS, I, 276-277; CADENA, 70; "L'Escut de Catalunya", 26-VII-1879 informa de la desaparició; DC, 32 (4-VI-1879). Apareix només dos mesos. nùm. 1 (3-VI-1879); AHCB.
39. GIVANEL, I, 161; TORRENT i TESIS, I, 279; CADENA, 70; Materials, 15; nùm. 1 (gener de 1881), nùm. 23 (agost 1881); AHCB; col. inc.
40. S'anuncia la propera aparició a LVC, 14 (12-VIII-1880).
41. GIVANEL, I, 148; TORRENT i TESIS, I, 321; nùm. 1 (gener 1880).
42. GIVANEL, I, 132; TORRENT i TESIS, I, 315-316; nùm. 1 (15-I-1878), nùm. final (15-IX-1883); AHCB i BUG.
43. "La Campana de Gràcia", 497 (2-II-1879).
44. TORRENT i TESIS, I, 106-107 i 123-127; Materials, 13; DC, 479 (5-XII-1880); AHCB.
45. GIVANEL, I, 137; TORRENT i TESIS, I, 127; nùm. 1 (31-I-1879), nùm. 5 (15-III-1879); El 1878 apareix un nùm. únic amb el mateix títol, en ambdós casos es tracta de substitucions arran

suspensions de "La Renaixensa". (V. la bibliografia del diari en la nota 29 dels diaris de Barcelona el 1881; AHCB.

46. GIVANEL, I, 159; TORRENT i TESIS, I, 256-257; Materials, 14; DC, 506, 521, 535 i 548 (1, 16 i 30-I, 13-II-1881); núm. 1 (8-I-1881), núm. 6 (12-II-1881); AHCB.

47. GIVANEL, I, 153-154; TORRENT i TESIS, I, 278; CADENA, 70; DC, 447 (18-IX-1880); núm. 1 (setembre 1880), núm. 12 (novembre 1880); AHCB, (col. inc.).

48. "La Publicidad" (20-XI-1880) anuncia l'aparició però LC, 37 (21-XI-1880) ho dubta. GIVANEL, I, 153-154 no només en dona dades sinó que, a més, reproduïx en facsimil una portada.

49. No vista, citada en la seva autorització i en dades dels dos impressors que tingué per GIVANEL, I, 166; TORRENT i TESIS, I, 280; CADENA, 70; Materials, 21.

50. TORRENT i TESIS, I, 279; CADENA, 71; el núm. 30 era suplement de "La Pescatera"; AHCB, (col. inc.).

51. GIVANEL, I, 165; TORRENT i TESIS, I, 280; CADENA, 70; Materials, 18; Només aparegueren 3 núms.; núm. 1 (1-V-1881); AHCB, (col. inc.).

52. GIVANEL, I, 166-167; TORRENT i TESIS, I, 280-281; CADENA, 70; Materials, 21-22; núm. 1 (16-XII-1881), núm. 19 (4-V-1882); BA i AHCB.

53. GIVANEL, I, 163; TORRENT i TESIS, I, 279; CADENA, 70; Materials, 17; DC, 575 i 583 (12 i 20-III-1881); núm. 1 (11-III-1881), núm. 3 (25-III-1881); AHCB.

54. GIVANEL, I, 162-163; TORRENT i TESIS, I, 253-254; CADENA, 71; Materials, 16; DC, 337 (1-V-1880); OLIVE SERRET, Enric: El catalanisme popular de "La Tramuntana", "La Vanguardia", (8-X-1984); id: El nacionalisme de Josep Lluçàs i "La Tramuntana", periòdic vermell, "L'Avens", 94 (juny 1985); núm. 1 (16-II-1881), núm. 717 (12-VI-1895); AHCB, (col. inc.).

55. GIVANEL, I, 156; TORRENT i TESIS, I, 253; Les publicacions de Josep Lluçàs foren: "La Teula", "La Teula Barcelonina", "La Tramuntana" i "La Sardana" que apareguen a mesura que era suspès el títol que tenia en curs; núm. 1 (24-XII-1880), núm. 5

(21-I-1881); AHCB.

56. GIVANEL, I, 144; TORRENT i TESIS, I, 301-302; CADENA, 70; núm. únic 16-IX-1879; Es el programa d'un festival de pallasos o clowns per tant no caldria considerar-la publicació periòdica ni per la periodicitat, apareix un sol cop, ni pel contingut, però el fet de dur el subtítol de "periòdich depenent..." ha estat motiu que els hemerògrafs la recopillessin, nosaltres també ho fem però amb reserves. AHCB.

57. GIVANEL, I, 148; TORRENT i TESIS, I, 332; DC, 189 i 205 (3 i 19-XII-1879); "L'Escut de Catalunya", (27-XII-1879); núm. únic; AHCB.

58. GIVANEL, I, 159; TORRENT i TESIS, I, 199; Materials, 13; 1 núm. 3-I-1881; AHCB.

59. GIVANEL, I, 145; TORRENT i TESIS, I, 277; CADENA, 70; l'evolució de la capçalera és la següent: del núm. 1 al 13 té el nom de "L'Avi" (29-XI-1878 a 14-XI-1879); també del núm. 1 al 13 "Lo Vell" (20-IX-1879 a 6-XII-1879) i amb "L'Avi" (2a. èp.) del núm. 35 al 39 (14-XII-1879 a 18-I-1880); AHCB.

60. GIVANEL, I, 156; TORRENT i TESIS, I, 253; CADENA, 70; del núm. 1 al núm. 8 (23-X a 10-XII-1880), posteriorment serà "La Teula Barcelonina" del núm. 1 al 5 (24-XII-1880 a 21-I-1881).

3.2.3 Prensa en castellà

"La Aura Catalana" ¹	1880?	s/d	s/d
"Asociación de Propietarios de Fincas" ²	1876-1883	s/d	esp.
"La Academia" ³	1877-1879	S	cult.
"El Acta" ⁴	1879?	s/d	pol.
"Alm. de los Amigos del Papa" ⁵	1872-1928	A	alm.
"Alm. de El Loro para..." ⁶	1881-1882	A	alm.
"Alm. Perpetuo del pescador" ⁷	1880?	A	alm.
"Alm. El Topógrafo para el año 1881" ⁸	1880	A	alm.
"Alm. de los maridos" ⁹	1878-1881	A	hum.
"Alm. del Diario de Barcelona" ¹⁰	1855-1920	A	misc.
"El Amigo" ¹¹	1879?	s/d	s/d
"El Amigo de las almas del purgatorio" ¹²	1868-1930	M	rel.
"Anales de Nuestra Sra. del Sagrado Corazón" ¹³	1871?	M	rel.
"Anales de Nuestra Sra. de Lourdes" ¹⁴	1879-1880	M	rel.
"La Antorcha" ¹⁵	s/d	s/d	s/d
"Ateneo Mercantil" ¹⁶	1879	s/d	s/d
"Archivos de Medicina Homeopática" ¹⁷	1878-1880	s/d	méd.
"El Arte" ¹⁸	1881	S	s/d

"El Arte Musical"	19	1880	s/d	musical
"El Avisador de Barcelona"	20	1877?	s/d	s/d
"El Azote"	21	1880	s/d	s/d
"Bol. de la Unión Fabril y Mercantil de Barcelona"	22	1879-1880	s/d	ecc.
"Bol. de la Academia de Historia"	23	1881	s/d	cult.
"Bol. de Beneficiencia"	24	1880	s/d	s/d
"Bol. de la Integridad"	25	1881	M	s/d
"Bol. de la Sociedad Tipográfica"	26	1880-1882	s/d	ass.
"Bol. Of. Ecl. del Ob. de Barcelona"	27	1857---->	Q	rel.
"Bol. de la As. de Aficionados a la caza y pesca de Cat."	28	1878-1882	s/d	ass.
"Bol. de la Juventud Católica"	29	1878-1881	M	rel.
"Bol. de la As. de Ingenieros Industriales"	30	1878-1936	M	ass.
"Bol. Farmacéutico"	31	1873-1903	M	ass.
"Bol. de Anuncios"	32	1864-1888	s/d	s/d
"Bol. de la Sociedad Económica"	33	1853-1884	s/d	ass.
"Bol. del Colegio de Farmaceuticos"	34	1877-1879	s/d	ass.
"Bol. del Ateneo Barcelonés"	35	1879-1883	I	cult.

"La Bomba" ³⁶ (2a. èp.)	1875-1881	S	hum.
"La Bordadora" ³⁷	1879-1880?	s/d	moder
"La Broma" ³⁸	1881-1887	S	hum.
"Calendario arreglado al santoral" ³⁹	1806-1936	A	alm.
"Cal. para el Principado de Cataluña" ⁴⁰	1858-1881	A	alm.
"Cal. Josefino" ⁴¹	1879-1936	A	alm.
"Cal. Fray Ramon Ermitaño" ⁴²	1876---->	A	alm.
"Calendario..." ⁴³	1880-1896	A	alm.
"El Calzado de los niños" ⁴⁴	1881	S	tèc.
"La Caridad" [But. de la Junta de la Casa de Caridad] ⁴⁵	1879-1880	s/d	esp.
"El Clamor del Magisterio" ⁴⁶	1866-1918	S	esp.
"La Clientela" ⁴⁷	1881	M	s/d
"El Coliseo" ⁴⁸	1881	M	s/d
"El Coliseo Barcelonès" ⁴⁹	1879	s/d	s/d
"La Colmena" ⁵⁰	1877	s/d	s/d
"El Comercio Español" ⁵¹	1879	s/d	s/d
"El Compas" ⁵²	1879	s/d	recreativa
"La Confianza" ⁵³	1879	s/d	tèc.
"Congregación de la Immaculada Virgen..." ⁵⁴	1879	s/d	rel.
"El Consulado Español" ⁵⁵	1878	s/d	s/d
"El Consultor Financiero" ⁵⁶	1881-1888	S	eco.
"El Consultor Comercial" ⁵⁷	1881	s/d	eco.

"El Consultor Doméstico"	58 1881	s/d	s/d
"El Correo de los Teatros"	59 1875?	s/d	cult.
"El Correo Tipográfico"	60 1877-1909	M	ass.
"La Correspondencia Ibérica"	61 1880	s/d	s/d
"El Corsario"	62 1880-1881	Q	s/d
"El Criterio Católico"	63 1880	s/d	rel.
"La Crítica"	64 1877-1916	S	s/d
"Crónica Científica"	65 1878-1892	s/d	esp.
"Crónica de la Industria"	66 1879	s/d	eco.
"La Democracia"	67 1879	s/d	s/d
"Dietario"	68 1880-1895	A	s/d
"La Discusión"	69 1879	s/d	s/d
"Eco de Barcino"	70 1872-1883	s/d	musical
"El Eco de la Producción"	71 1880-1888	M	eco.
"Eco de la enseñanza laica"	72 1881-1882	s/d	ens.
"Eco de Euterpe"	73 1859-1955	s/d	musical
"Ecos de Paris-Múrcia"	74 1879	núm. único	misc.
"Ecos del amor a la Inmaculada Virgen y los Santos Angeles"	75 1867-1886	Q	rel.
"El Eco del Heraldó"	76 1881?	s/d	s/d
"El Eco de la Prensa Estrangera"	76a 1879?	S	s/d
"El Eco de la Verdad"	77 s/d	s/d	s/d
"El Ensanche Ilustrado"	78 1878?	s/d	s/d

"La Estrella de Gracia" 79	1878?	s/d	s/d
"El Esclavo Moderno" 80	1881-1895	s/d	pol.
"El Expositor" 81	1878-1879	s/d	s/d
"La Familia Cristiana" 82	1876-1877	S	rel.
"El Figaro" 83	1880	s/d	hum.
"El Fomento de la 84 Construcción"	1876-1878?	s/d	tèc.
"Fomento de la Producción 85 Nacional"	1869-1879	S	ass.
"Fray Gerundio" 86	1879	s/d	hum.
"La Gaceta Universal" 87	1862-1892	S	s/d
"La Gaceta Agrícola" 88	1876-1894	S	s/d
"Gaceta Médica Catalana" 89	1881-1921	Q	mèd.
"Gaceta Médica de Cat." 90	1878-1908	Q	mèd.
"La Gaceta de la Indústria e 91 Invenciones"	1881-1883	S	tèc.
"El Gallo" 92	1881	s/d	hum.
"Granizada" 93	1880	M	s/d
"Gratis" 94	1880	I	s/d
"El Grito del Pueblo" 95	1881-1885	s/d	s/d
"Guia consultiva" 96	1872-1909	A	s/d
"Guia Forense... 97 Audiencia de Barcelona"	1872-1903	A	s/d
"La Guirnalda y 98 la Bordadora"	1867-1911	M	s/d
"La Higiene para todos" 99	1881	S	mèd.
"La Iberia" 100	1879	s/d	s/d

"La Ilustración" 101	1880-1891	S	misc.
"La Ilustración Universal" 102	1879-1880	s/d	s/d
"La Independencia" 103	1881	s/d	s/d
"La Independencia Médica" 104	1865-1877	I	mèd.
"El Indicador" 105	1880	s/d	s/d
"La Instructor" 106	1879	s/d	s/d
"El Juicio Critico de la Critica" 107	1881	biS	s/d
"El Látigo" 108	1879	s/d	hum.
"La Libertad" 109	1881	S	s/d
"Lista de Abogados del Colegio" 110	1833-1962	A	ass.
"Lista de Procuradores del Colegio" 111	1851-1925	A	ass.
"El Loro" 112	1879-1884	S	hum.
"La Luz del Porvenir" 113	1888-1936	M	rel.
"El Magisterio Español" 114	1879	s/d	ens.
"El Malletete" 115	1881-1883	s/d	masoneria
"El Manifiesto" 116	1879	s/d	s/d
"El Mensajero de la Moda" 117	1879	s/d	moda
"El Mensajero del Sagrado Corazòn" 118	1866-1882	M	rel.
"Las Misiones Católicas" 119	1880	Q	rel.
"La Moda Española Ilustrada" 120	1877-1880?	s/d	s/d
"El Monitor Comercial" 121	1881	Q	s/d

"El Monitor de la primera enseñanza"	22 1859-1928	Q	ens.
"El Monitor de la Salud"	123 1880-1881?	Q	méd.
"La Mosca"	124 1881-1884	S	hum.
"El Mosquito"	125 1877-1881	S	hum.
"El Mundo Ilustrado"	126 1879-1880	S	hum.
"El Municipio"	127 1881	I	adm.
"El Municipio Libre"	128 1879-1881	s/d	socialista
"La Notaria"	129 1858-1948	S	ass.
"Los Negocios"	130 1880-1928	M	eco.
"El Obrero"	131 1880-1881	S	socialista
"Paladion"	132 1880-1881	s/d	cient.
"Los Parias"	133 1881-1885	s/d	anarquista
"El Parthenon"	134 1879-1880	Q	cult.
"La Paz y la Tregua. Periód. de los somatenes de Cat."	135 1877-1935	M	s/d
"Pepe-Hillo"	136 1874-1879	S	s/d
"El Pobre"	137 1881	S	hum.
"La Porra"	138 1881	S	hum.
"El Porvenir de la Industria"	139 1875-1898	S	eco.
"El Plumero"	140 1881	S	s/d
"El Propagador de la Devoción de San José"	141 1866-1882	M	rel.
"El Propagandista"	142 1881	S	s/d
"La Propiedad"	143 1881-1882	S	s/d
"El Proteccionista"	144 1881	S	s/d

"Quièn es Dios?"	145	1881	S	rel.
"La Raza Española"	146	1879	s/d	s/d
"Raza Latina"	147	1880	biS	s/d
"La Reforma"	148	1881	M	ass.
"Reforma del Notariado"	149	1878-1880	Q	ass.
"El Restaurador Farmaceutico"	150	1844-1936	Q	ass.
"La Revista"	151	1879-1881	I	espec.
"Rev. Administrativa"	152	1881	s/d	s/d
"Rev. Carmelitana"	153	1876-1892	M	rel.
"Rev. Católica de Barcelona"	154	1881	M	rel.
"Rev. del Centro Agronómico Cat."	155	1879-1884	M	agr.
"Rev. de las Ciencias Históricas"	156	1880-1887	s/d	cult.
"Rev. de Ciencias Médicas"	157	1875-1902	M	mèd.
"Rev. Científico Militar" (2a. èp.)	158	1875-1902	Q	mil.
"Rev. Comercial de la Plaza de Barcelona"	159	1876-1879	I	s/d
"Rev. del Derecho y del Notariado"	160	1879-1880?	s/d	ass.
"Rev. de Estudios Psicológicos"	161	1869-1876	M	mèd.
"Rev. Frenopática de Barcelona"	162	1881-1912	M	mèd.

"Rev. Geográfica y de Estadística"	163	1878-1880	Q	cult.
"Rev. de Hacienda"	164	1879	s/d	s/d
"Rev. de las Hijas de María"	165	1880-1929	M	rel.
"La Revista Hortícola"	166	1879	s/d	s/d
"Rev. del Instituto Agrícola Cat."	167	1852-1936	M	agr.
"Rev. de los Juzgados Municipales"	168	1879	s/d	adm.
"La Rev. Marítima"	169	1879-1880	s/d	s/d
"Rev. Mercantil"	170	1876-1910	I	eco.
"La Rev. Popular"	171	1871-1928	S	s/d
"Rev. Social"	172	1872-1881	s/d	s/d
"Rev. Tecnológica -Industrial"	173	1878-1936	M	cient.
"Rev. Zoofilia Barcelonesa"	174 (2a. ep.)	1879-1880	s/d	cient.
"Romea"	175	1874-1886	I	s/d
"El Rosario"	176	1871-1888	M	rel.
"Sancho Panza"	177	1880	S	hum.
"Santa Teresa de Jesús"	178	1872-1911	M	rel.
"Los Santos Angeles"	179	1873-1880	M	rel.
"Semanario Familiar Pintoresco"	180	1879-1881	S	misc.
"El Sentido Católico de las Ciencias Médicas"	181	1879-1888	S	s/d

"La Sopa Boba"	182	1881	S	hum.
"El Tribuno"	183	1879	s/d	s/d
"La Tarántula"	184	1879	s/d	hum.
"La Tempestad"	185	1879	s/d	hum.
"El Tupé"	186	1881-1882	S	hum.
"La Unión"	187	1879-1883	S	s/d
"La Unión de los Contribuyentes"	188	1881-1898	S	s/d
"La Unión del Magisterio"	189	1880	s/d	s/d
"La Verdad"	190	1881	S	s/d
"El Viajero Ilustrado"	191	1818-1881	Q	viatges
"La Viña"	192	1881	s/d	s/d
"La Vivora"	193	1881	bi-S	hum.
"La Voz de las Afueras"	194	1880	s/d	s/d
"La Voz de los Municipios"	195	1880	S	adm.
"La Voz Pública"	196	1880	s/d	s/d
"La Zapateria Moderna"	197	1879-1881	Q	ass.
"La Zapateria Ilustrada"	198	1880-1906	Q	ass.
"El Zookeryx"	199	1876-1879	S	s/d

No considerem les publicacions que inclou una estadística de la "Gaceta de Madrid" en merèixer poca fiabilitat. Es possible que els set títols que relacionem haguin desaparegut el 1879 (a), no haguessin aparegut, només existís el permís (e) o bé que siguin simples programes teatrals (b, c):

a) "El Debate"

St. Martí de P. 5-III-1876

b) "Dia Festival"	Barcelona	11-VI-1879
c) "Gauro-Tauro"	Barcelona	s/d
d) "Guia Municipal"	Girona	I-1878
e) "Lo Pregoner"	Barcelona	2-VIII-1878
"Revista Franciscana"	Barcelona	4-I-1873
"El Trapero"	Barcelona	31-VII-1879

Font: "Gaceta de Madrid", 284 (16-X-1879).

1. AHCB, (co. inc.).
2. AHCB.
3. AHCB i BUG.
4. DC, 13 (16-V-1879); AHCB.
5. GIVANEL, I, 157; AHCB.
6. AHCB.
7. AHCB.
8. BA.
9. AHCB, (col. inc.).
10. TORRENT i TESIS, I, 113; AHCB.
11. s/d.
12. AHCB, (col. inc.).

13. AHCB, (col. inc.).
14. AHCB.
15. s/d.
16. s/d.
17. "La Razón de la sinrazón", 25 (1-IV-1880); "La Lluanera de Nova York", 33 (gener 1878).
18. "La Lluanera de Nova York", 71 (març 1881); Materials, 14.
19. s/d.
20. "La Lluanera de Nova York", 31 (novembre 1877).
21. CADENA, 70.
22. "La Lluanera de Nova York", 68 (desembre 1880); DC, 172 (16-XI-1879).
23. s/d.
24. "La Razón de la sinrazón", 25 (1-IV-1880).
25. Materials, 21.
26. DC, 258, 310 i 515 (11-II, 4-IV-1880 i 10-I-1881); AHCB.
27. AHCB.
28. "La Lluanera de Nova York", 69 (gener 1881); LVC, 9 (7-VIII-1880); "La Lucha", 1683 (19-III-1880); AHCB.
29. AHCB.

30. "But. de l'Ass. d'Excursions Cat.", 8 (30-VI-1879); AHCB.
31. AHCB.
32. AHCB, (col. inc.).
33. AHCB, (col. inc.).
34. AHCB.
35. LVC, 24 (22-VIII-1880); "La Lucha", 1671 (20-II-1880); AHCB, BA.
36. CADENA, 70; BA, B.U.G. i AHCB.
37. DC, 402 (6-VII-1880); "La Lucha", 1671 (20-II-1880); "La Lluanera de Nova York", 52 (agost 1879).
38. AHCB.
39. AHCB.
40. AHCB.
41. AHCB.
42. AHCB, (col. inc.).
43. AHCB.
44. Materials, 18.
45. DC, 317 i 324 (11 i 18-IV-188); "But. de l'Ass. d'Excursions Cat.", 8 (30-VI-1879).
46. "La Lluanera de Nova York", 30 (octubre 1877); AHCB.
47. Materials, 18.

48. "La Lluanera de Nova York", 52 (agost 1879); Materials, 16.
49. "La Lluanera de Nova York", 52 (agost 1879).
50. "La Lluanera de Nova York", 22 i 23 (febrer i març de 1877).
51. s/d.
52. "Diario Vallense", 116 (6-V-1879); "La Lluanera de Nova York", 53 (setembre 1879).
53. DC, 118 (23-IX-1879).
54. AHCB.
55. "La Lluanera de Nova York", 43 (novembre 1878).
56. Materials, 20.
57. "La Tramuntana", 39 (21-X-1881).
58. Materials, 21.
59. "La Lluanera de Nova York", 11 (setembre 1879).
60. "La Lluanera de Nova York", 32 i 42 (desembre 1877 i octubre 1878).
61. DC, 480 (6-XII-1880).
62. DC, 500 (26-XII-1880); "La Lluanera de Nova York", 71 (març 1881), LVC, 4 (3-VIII-1880).
63. LC, 35 (19-XI-1880).
64. AHCB, (col. inc.).

65. "La Lluanera de Nova York", 36 (abril 1878); AHCB.
66. s/d.
67. s/d.
68. AHCB.
69. s/d.
70. GIVANEL, I, 111; AHCB, (col. inc.).
71. "La Lluanera de Nova York", 61 (maig 1881); AHCB.
72. Materials, 20; "La Tramuntana" 35(23-IX-1881); AHCB.
73. AHCB.
74. AHCB.
75. Materials, 16; AHCB, (col. inc.).
76. "La Lluanera de Nova York", 69; (gener 1881).
- 76a. DC, 144 (19-X-1879) indica la seva reaparició en una segona època en el número 33.
77. "El Parthenon, s-n (s/d) pág. 47.
78. "La Lluanera de Nova York", 39 (juliol 1878).
79. "La Lluanera de Nova York", 33 (gener 1878).
80. ESCOBAR de la SERNA, Luis: La prensa obrera en España durante el siglo XIX. "Estudios de Información", 5 (I-II-1968), págs. 55-88.

81. "La Razón de la sinrazón", 25 (1-IV-1880); AHCB, (col. inc.).
82. "La Lluanera de Nova York", 21 i 23 (gener i març de 1877); AHCB.
83. CADENA, 70.
84. "La Lluanera de Nova York", 17, 23 i 34 (octubre 1876, març 1877 i febrer 1878).
85. "La Lluanera de Nova York", 17 i 23 (octubre 1876 i març 1877).
86. CADENA, 70; AHCB.
87. "La Lluanera de Nova York", 31 i 68 (novembre 1877 i desembre 1880).
88. BUG.
89. Materials, 14; DC, 521, 540 i 643 (16-I, 4-II i 20-V-1881).
90. BA, BUG i AHCB.
91. Materials, 13; "La Lluanera de Nova York", 70 (febrer 1881); DC, 507, 521 i 579 (2 i 16-I i 16-III-1881), AHCB.
92. CADENA, 70; AHCB, (col. inc.).
93. AHCB.
94. AHCB, (col. inc.).
95. ESCOBAR, 82-83.
96. AHCB.

97. AHCB.
98. AHCB (col. inc.).
99. Materials, 16; DC, 579 i 643 (16-III i 20-V-1881).
100. s/d.
101. BA, BUG i AHCB.
102. s/d.
103. DC, 643 (20-V-1881).
104. DC, 594 (31-III-1881); AHCB.
105. DC, 295 (19-III-1880).
106. s/d.
107. Materials, 15.
108. CADENA, 70.
109. Materials, 17.
110. AHCB.
111. AHCB, (col. inc.).
112. CADENA, 70; DC 673 (11-VI-1881); AHCB.
113. "L'Ignorància", 71 (23-X-1880); DC, 26 (29-V-1879); AHCB.
114. s/d.
115. BA.

116. DC, 142 (17-X-1879).
117. "El Parthenon", s-n (s/d) pàg. 112.
118. AHCB.
119. AHCB.
120. "La Llumanera de Nova York", 23, 43 i 68 (març 1877, novembre 1878 i desembre 1880).
121. Materials, 21.
122. DC, 188 (2-XII-1879); "EL Nuevo Ateneo", 50 (Toledo, 18-XII-1881).
123. DC, 352, 477, 526 i 643 (16-V i 3-XII-1880, 21-I i 20-V-1881).
124. CADENA, 70; Materials, 17-18; AHCB i BA.
125. "El Heraldo del Masnou", 6 (5-X-1879).
126. AHCB.
127. DC, 527 (22-I-1881); Materials, 15; AHCB.
128. ESCOBAR, 82; AHCB.
129. AHCB.
130. DC, 492 (18-XII-1880).
131. Materials, 22.
132. DC, 477 i 518 (3-XII-1880 i 13-I-1881); AHCB, (col. inc.).

133. ESCOBAR, 82.
134. "La Lucha", 1664 (4-II-1880); BUG i AHCB.
135. TORRENT i TESIS, I, 323; "La Lucha", 1682 (17-III-1880).
136. AHCB, (col. inc.).
137. CADENA, 70; Materials, 19; AHCB, (col. inc.).
138. CADENA, 70; Materials, 19; AHCB.
139. LC, 20 (4-XI-1880); DC, 378, 387, 447, 485, 500, 521, 544 i 548 (11 i 20-VI, 18-XI, 11 i 26-XII-1880, 16-I i 3-II-1881).
140. CADENA, 70; Materials, 21.
141. AHCB.
142. Materials, 22.
143. Materials, 20; AHCB.
144. Materials, 17.
145. Materials, 14.
146. s/d.
147. TORRENT i TESIS, I, 332-331; GIVANEL, I, 153; DC, 447 (18-IX-1880).
148. TORRENT i TESIS, I, 317; "La Renaixensa", (19-III-1881); "La Il·lustració Catalana", (13-I-1881); "La Lluçanera de Nova York", 72 (abril 1881); DC, 554 (19-II-1881).
149. AHCB, (col. inc.).

150. BUG, AHCB.
151. Materials, 17.
152. DC, 530 (25-I-1881).
153. BA, AHCB.
154. Materials, 18.
155. DC, 477 i 548 (3-XII-1880 i 13-II-1881); AHCB.
156. DC, 283, 315 i 337 (7-III, 9-IV i 1-V-1880); AHCB.
157. "La Razón de la sinrazón", 25 (1-IV-1880); DC, 20-V-1881).
158. BA i AHCB (col. inc.).
159. AHCB, (col. inc.).
160. Almanague del Diario de Barcelona para 1880, Barcelona, 1879; "Boletín del Ateneo Barcelonès", (1879) pàg. 412.
161. AHCB.
162. Materials, 14; DC, 505, 509 i 636 (31-XII-1880, 4-I i 12-V-1881); AHCB, (col. inc.).
163. AHCB, (col. inc.).
164. s/d.
165. AHCB, (col. inc.).
166. "El Heraldo del Masnou", 6 (5-X-1879).
167. TORRENT i TESIS, I, 101-102; BUG i AHCB.

168. s/d.
169. DC, 373 (6-VI-188); "La Lluanera de Nova York", 54 (octubre 1879).
170. AHCB, (col. inc.).
171. AHCB.
172. DC, 206 (20-XII-1879); AHCB.
173. TORRENT i TESIS, I, 317; LC, 22 (6-XI-1880); DC, 490 i 518 (22-XII-1880 i 13-I-1881).
174. DC, 247 (31-I-1880); "La Lluanera de Nova York", 47 (març 1879).
175. AHCB, (col. inc.).
176. AHCB.
177. CADENA, 70; AHCB, (col. inc.).
178. AHCB (col. inc.).
179. "La Razòn dela sinrazòn", 25 (1-IV-1880). AHCB, (col. inc.).
180. "La Lluanera de Nova York", 52 (agost 1879); "La Lucha", 1659 (23-I-1880); DC, 338, 479, 521, 535 i 548 (2-V i 5-XII-1880, 16 i 30-I i 13-II-1881).
181. AHCB.
182. CADENA, 71; Materials, 18; DC, 628 (4-V-1881); AHCB, (col. inc.).
183. s/d.

184. CADENA, 70.
185. CADENA, 70; DC, 179 (23-XI-1879).
186. Materials, 21; CADENA, 71; AHCB.
187. Materials, 15; DC, 502 (28-XII-1880); AHCB.
188. Materials, 22.
189. s/d.
190. Materials, 19.
191. "La Lucha", 1659 (23-I-1880); DC, 249 i 420 (2-II i 23-VII-1880); "La Lluanera de Nova York", 71 (març 1881).
192. DC, 382 (15-VI-1881).
193. CADENA, 71; Materials, 20.
194. "La Lluanera de Nova York", 68 (desembre 1880).
195. DC, 317 (11-IV-1880).
196. DC, 480 (5-XII-1880).
197. "La Lucha", 1526 (19-III-1879); DC, 530 (25-I-181).
198. AHCB, (col. inc.).
199. s/d.

3.1.3 Premsa catalana a l'exterior

La premsa feta en llengua catalana fora del Principat és molt escassa, només vuit publicacions com podem observar en la següent taula:

Taula núm. 12

Premsa de l'exterior en llengua catalana en el període 1879-1881.

Titol	Ciutat	Vida	Period.	Temàtica
¹ "L'Aureneta"	Buenos Aires	1878-1880	S	cult.
² "La Llumenera..."	Nova York	1874-1881	M	misc.
³ "L'Ignorància"	Palma	1879-1881	M	cult.
⁴ "El Doctor Cudol"	València	1880	S 2 nùms.	hum.
⁵ "Lo Rat Penat"	id	1875-1884	A	alm.
⁶ "Eco de Catalunya"	L'Habana	1881	s/d	s/d
⁷ "L'Atlàntida"	id	1881	s/d	s/d
⁸ "Lo Missatger Cat."	id	1881	s/d	s/d

Total: 8 publicacions.				

Font: Elaboració pròpia.

1. GIVANEL, I, 17-18; TORRENT i TESIS, II, 621-622; "La Il·lustració Catalana", 5 (20-VII-1880). BA.

2. GIVANEL, II, 254-255; TORRENT i TESIS, II, 635-637; FORASTE, Manuel: L'aventura periodística d'uns catalans a l'Amèrica del segle XIX, "El Món", 305 (25-II-1888); TORRENT, Joan: Un periòdic català en los Estados Unidos, "Destino", 976 (21-IV-1956); DC, 387 i 507 (20-VI-1880 i 2-I-1881). Existeix edició facsimil a cura de Lluís URPINELL (Barcelona, Edicions Anglo-Catalanes, 1987) amb pròlegs de Joaquim MOLAS i Joan MATABOSCH respectivament. Existeix un buidatge inèdit a cura de Jordi PERMANYER. BA.

3. GIVANEL, II, 288-289; TORRENT i TESIS, II, 499-500; Edició facsimil a cura de Lluís RIPOLL (Palma, 1970, 4 vols.).

4. Només 2 nùms. (4 i 11-XII-1880); NAVARRO CABANES, J.: Prensa valenciana, València, Editorial Diario de Valencia, 1928; SOLER GODES, Enric: Els primers periòdics valencians, (València, Succ. de Vives Mora, 1961); GIVANEL, I, 5-6; TORRENT i TESIS, II, 548.

5. GIVANEL, II, 504; TORRENT i TESIS, II, 530-531; BA.

6. GIVANEL, II, 123; TORRENT i TESIS, II, 630 citen com a referència "La Renaixensa", octubre de 1880 (vol. VII, pàg. 191). DC, 252, 319 i 335 (5-II, 13 i 29-IV-1880) indica que la revista neix amb voluntat de defensar els interessos dels "naturals de Catalunya", -nùm. 1- i que vol passar de bilingüe a només catalana -nùm. 5- però que per les "lleys vigents" no pot fer-ho -nùm. 6-. El "Diari Català" escriu: "No sembla sinó que en la isla de Cuba visquin encare en l'any 1867" (29-IV-1880).

7. DC, 617 (23-IV-1881) diu que és bilingüe i setmanal; GIVANEL, II, 123 i TORRENT i TESIS, II, 630 citen a "La Renaixensa", novembre de 1881 (vol. I, pàg. 160) i "Lo Gay Saber" (1881, pàg. 10).

8. GIVANEL, II, 123 cita "La Renaixensa", novembre 1881 (vol. I, pàg. 160) i TORRENT i TESIS, II, 634 ho repeteix indicant que no l'han vista ni tenen cap més referència.

3.4 Valoració i conclusions

Premsa feta a Catalunya

En relació a la premsa comarcal, tabulem les dades obtingudes en unes taules les quals ens possibiliten una millor visió de conjunt i facilitaran les conclusions que extreiem de l'anàlisi de la documentació anterior.

En primer terme ens fixarem en la premsa diària existent a comarques on detectem un important nombre de diaris però alhora vistosa detalla la fragilitat dels mateixos, són comptades les ciutats que tindran un diari estable com Lleida amb "El País". A Girona "La Lucha", per exemple, és tri-setmanal i tret de Tarragona i Reus les altres ciutats censades disposen d'una estructura de premsa informativa diària inexistente o inestable. Per tant és difícil d'afirmar una tradició en el consum de premsa diària atenent les dificultats de recepció de la premsa diària barcelonina que arribava, i amb el retard crònic de correus i amb inexistència de serveis de distribució propis, a una minoria de caràcter cultural, econòmic, polític i religiós, els quatre grans sectors lectors il·lustrats de comarques. La segona conclusió que es deriva de la visió de la premsa diària comarcal és la manca de publicacions diàries a ciutats importants periodísticament parlant com Tortosa, Olot, Mataró, Figueres, Manresa que cobreixen el buit amb setmanaris o, en algun cas, amb publicacions bi-setmanals o tri-setmanals.

Finalment, detectem una situació de conjunt de formació de mercat més que de consolidació, per tant, ens trobem amb una situació de mercat lector en etapa inicial i no pas consolidada, ho corroborara l'estudi de més endavant de la premsa barcelonina on trobarem també xifres baixes per a la premsa en llengua catalana i també trobarem una situació temàtica ben curiosa, si a comarques comença a existir una premsa informativa en castellà aquest no serà el cas de la premsa catalana que tindrà una dimensió més cultural i especialitzada que no pas periodística i d'abast general. Vegem-ho detalladament:

Taula núm. 13

Distribució de les ciutats catalanes amb premsa diària en el període 1879-1881.

	1879	1880	1881
Sabadell	2	1	2
Vilanova i la Geltrú	1	1	1
Valls	1	0	0
Tarragona	4	4	6
Lleida	1	1	1
Reus	2	2	2
	11	9	12

Les publicacions són les existents, sumem les nascudes l'any en qüestió i restem, naturalment, les desaparegudes.

Font: Elaboració pròpia.

Taula núm. 14

Relació dels primers títols publicats en llengua catalana a les comarques catalanes en el segle XIX.

titol	ciutat	núms. editats	període
"Lo Garbell"	Lleida	17	14-X-1883/10-II/1884
"La Pàtria Catalana"	Valls	33	21-X-1880/7-VIII-1881
"L'Escut Igualadi"	Igualada	54	23-VIII-1882/15-VII-1883
"Revista Manresana"/ "Revista Catalana"	Manresa	43?	4-VII-1880/15-XI-1882
"Lo que passa"	Tarragona	20?	1869 (No vista)
"Lo Campanar de Reus"	Reus	16	22-III/13-VII-1879
"Lo Carril de Vilanova"	Vilanova	12	15-VI/31-VIII-1879
"L'Olotí"	Olot	463	5-I-1890/25-XII-1898
"Lo Barret"	Terrassa	1	4-IV-1886
"El Cap de Bou"	Mataró	1	1872? (No vista)
"Lo Tap de Suro"	Figueres	1	1876 (No vista)
"Allò"	Girona	1	28-II-80 (No vista)
"Cassino de Granollers"	Granollers	1	22-VI-1884
"Sense Nom"	Ripoll	1	Carnestoltes 1907
"La Veu del Montserrat"	Vic	1216	2-II-1878/24-XII-1902
"L'Esparvé"	Badalona	76	4-X-1879/30-IV-1881

Font: Elaboració pròpia.

No prenem en consideració els escassos títols del període napoleònic: Figueres, Igualada, Girona...

Taula núm. 15

Relació de publicacions en llengua catalana publicades el període
1879-1981 a comarques.

Títol	ciutat	temàtica	periodic.
"L'Esparvè"	Badalona	hum.	S
"La Pàtria Catalana"	Valls	cult.	Q
"Lo Punt de las Donas"	Girona	hum.	S
"Lo Rossinyol del Ter"	Girona	cult.	S
"La Vetllada"	Girona	cult.	S
"Allò"	Girona	cult.	1 núm.
"La Bogadera"	Girona	s/d	s/d
"Las Barras Catalanas"	Gràcia	cult.	Q
"L'Escut de Gràcia"	Gràcia	rel.	S
"Revista Manresana"	Manresa	cult.	1 núm.
"Revista Catalana"	Manresa	cult.	Q
"El Cap de Bou"	Mataró	s/d	s/d
"Mataró Il·lustrat"	Mataró	s/d	1 núm.
"Lo Campanar de Reus"	Reus	hum.	S
"La Pau"	Reus	hum.	I
"La Guita"	Reus	hum.	1 núm.
"Lo Bombeig"	Reus	hum.	I
"La Veu Sallentina"	Sallent	cult.	S
"La Teula"	Sants	inf.	S
"La Veu del Montserrat"	Vic	cult.	S
"Calendari Català..."	Vic	misc.	A
"Lo Carril de Vilanova"	Vilanova i G.	cult.	S
"Lo Xiulet del Carril"	Vilanova i G.	cult.	S
"Romanso de Vilanova"	Vilanova i G.	misc.	1 núm.
"La Calàndria de la Costa"	Vilassar	cult.	Q
Total	25 publicacions		

Font: Elaboració pròpia.

Aquestes 25 publicacions són molt fràgils, trobem 5 números únics i 4 més /d o I la qual cosa indica també la poca incidència que tenien. Es més fàcil trobar avui referències o col·leccions de "La Veu del Montserrat" que de "Lo Bombeig" com és evident. També cal assenyalar que diverses publicacions són continuació una d'altra o bé que en morir un títol un altre pren el relleu -cas de Manresa i Vilanova- la qual cosa encara redueix més la xifra. Ho veiem més clarament en la taula global i acumulativa següent en la qual detectem 35 publicacions en llengua catalana la qual cosa expressa que els 25 títols anteriors si fossin simultànis i estables haurien de ser, per tres anys, 75 i són 35, aproximadament la meitat, per tant, la premsa en llengua catalana no esdevé una plataforma de caràcter empresarial correcte fixant-nos només en la periodicitat. Fixant-nos també en la temàtica detectem 11 títols de caràcter cultural, 6 humorístics i 1 d'informatiu. Cal dir que la premsa cultural sovint era també d'opinió, bé que no informativa però dins l'opinió podia haver-hi accés a determinades qüestions de caràcter puntual informatiu si bé és obvi que no és el mateix model que el tradicional setmanari de caràcter informatiu, més seguit pels lectors que no l'especialitzat cultural.

En conjunt, per tant, és conforma un model de caràcter especialitzat amb predomini de tendències culturals i només l'apartat humorístic pot esdevenir l'inici d'una sòlida plataforma d'incidència popular, quan analitzem detalladament aquesta i veiem que

els 4 títols pràcticament només 1 viu tres anys i els altres tenen una vida mitja de mesos acabarem d'arrodonir el panorama de la impossibilitat del model estable de premsa catalana a comarques. Repetim que és una etapa de naixement i no pas de consolidació, que és una fase, a comarques, on l'abundor, relativa, de publicacions en català a Barcelona, no ens ha fer prendre conclusions errònies almenys fins que apareguin estudis que analitzin a fons la influència quantitativa de la premsa barcelonina a tot el territori català. Es, doncs, un creixement en català tardà però que serà constant en l'augment de capçaleres i d'aquest increment se'n derivarà la possibilitat que determinats títols puguin arribar a tenir una continuïtat, estabilitat i influència. Aquestes capçaleres però seran minoritàries. Calculant els coeficients, fàcils de determinar segons la taula núm. 20 de nombre de setmanaris en castellà per nombre de diaris existents en la mateixa llengua podem observar com podien ja existir diaris en llengua catalana atenent les proporcions, fixant-nos només en nombre de capçaleres, descartant aspectes legals, de mercat i de tiratges, podem aleshores concloure que pel nombre de capçaleres ja s'havia produït la inflexió entre unes poques capçaleres culturals i el creixement del marc periodístic. El factor clau per a determinar la manca de diaris en català, ultra, és clar, la legislació, serà que la major de setmanaris apareguts en català són culturals i de vida breu en lloc d'informatius i de vida més dilatada. Aquest fet ajuda també a explicar el retard en l'aparició d'un diari en llengua catalana fins el 1879.

Taula núm. 16

Distribució per periodicitat de la premsa editada a les comarques de Catalunya en el període 1879-1881.

	s/d			1879		1880		1881		total
	s/d	cat.	cast.	cat.	cast.	cat.	cast.	cat.	cast.	
D	-	-	-	-	10	-	9	-	12	31
bi/triS	-	-	-	-	8	-	7	-	10	25
S	-	-	-	4	33	6	37	9	28	117
Q	-	-	-	1	8	3	11	3	9	35
s/d	1	3	2	-	16	1	7	-	9	39
altres	-	-	-	2	9	3	10	3	14	41
total	1	3	2	7	84	13	81	15	82	288

La taula aplega les publicacions existents l'any en qüestió.

Font: Elaboració pròpia.

Taula núm. 17

Total de publicacions distribuïdes segons la llengua i editades a les comarques de Catalunya en el període 1879-1881.

	D	bi-triS	S	Q	alt	s/d	total
cat.	0	0	22	7	5	5	39
cast.	33	22	90	33	35	36	249
total	33	22	112	40	40	41	288

Font: Elaboració pròpia.

Taula nùm. 17bis

Total de publicacions setmanals distribuïdes segons la llengua i la temàtica editades a les comarques de Catalunya en el període 1879-1881.

	1879		1880		1881		total
	cat.	cast.	cat.	cast.	cat.	cast.	
lit./cult.	1	2	-	2	1	1	7
inf./pol.	1	21	2	26	2	21	73
altres	-	2	-	3	1	2	8
s/d	-	4	-	5	-	4	13
humor	2	-	1	-	1	-	4
total	4	29	3	36	5	28	105

Font: Elaboració pròpia.

El total de setmanaris existents és de 65 dels quals 7 en llengua catalana i 58 en llengua castellana. La present taula indica els existents per any tot repetint-los, naturalment, cas que tinguessin una existència que abracés més d'un any.

En conjunt i vist el cens i les taules auxiliars ens trobem amb una considerable desigualtat idiomàtica amb premsa a favor de la llengua castellana. Tant si mirem els títols existents com les publicacions nascudes en un any, el que indica Joan Givanel (Materials, pàgs. 230-233) les xifres són eloqüents: 11 títols nascuts en català per 27 en castellà o bé de 101 títols editats, 86 en castellà i 15 en català en la taula de distribució per periodicitat de la premsa editada a les comarques de Catalunya en el període 1879-1881 o, més significativem en la taula de total de publicacions editades segons la llengua 39 publicacions en català existents en el període per 251 en castellà. Aquestes xifres, tant les publicacions nascudes, de Barcelona, de Givanel, com les comarcals que apleguem en conjunt ens fan concloure:

1) La premsa en llengua catalana és minoritària en relació al total de premsa habitual. El consum habitual, 22 setmanaris en català sobre 114 existents o cap diari sobre 34 existents ens reflexen la marginalitat i situació residual de la premsa llengua catalana.

2) Aquesta premsa en català neix com a voluntat política, cultural o religiosa essent les úniques que el mercat pot assimilar les de caràcter informatiu i humorístic que seran però efímeres.

3) La vida mitjà és curtíssima, sovintegen els números únics i la vida mitjà és entre els sis mesos i els dos anys. Les publicacions estables seran la minoria en la ja minoritària premsa en català.

4) Temàticament el model de premsa existent s'ajusta al mercat receptor bàsicament format per escriptors, intel·lectuals, clergues i professionals il·lustrats. D'ací la temàtica dominant en la premsa. A mesura que el mercat s'eixampli augmentarà la diversificació temàtica.

5) En aquests anys es formula l'inici del posterior creixement de la premsa en llengua catalana i serà bàsicament a mesura que es desenvolupin les imprentes i que la societat incrementi el nivell socio-polític de catalanitat al costat de la creixent culturalització amb la corresponsabilització de continguts, en capes que seran ja de funcionaris, estudiants, artesans, etc.

6) La premsa oficial, la tècnica, la religiosa, l'especialitzada, la científica, la professional, l'associativa, feta a comarques serà bàsicament feta en castellà, hem indicat els camps en les quals apareixeran les revistes en català -cultura i humor- que s'ampliaran ràpidament a la política, la religió i l'associacio-

nisme per arribar, a començaments ja del segle XX a tots els altres camps.

7) No apareix cap diari en català atenent la tipologia temàtica de la premsa en català apareguda fins aleshores. El fet d'existir pràcticament només premsa cultural i humorística i una poca, residual i simbòlica, informativa en català, és element clau per a determinar com no apareix cap diari en català. La premsa diària precisa una estructura complexa, també els anys setanta i vuitanta del segle passat, no en relació l'actualitat sinó en relació la premsa periòdica de l'època. La manca de revistes informatives en català ajuda a explicar la lentitud del procés de normalització de la premsa diària en català.

Prensa feta a Barcelona

En relació a la premsa en llengua catalana dels 60 títols detectats cal fer esment dels diversos no vistos i dels quals nonés es tenen referències indirectes sobre la seva propera aparició. Aquest fet, en un total de sis revistes, remarca encara més la fragilitat de la premsa en llengua catalana. Caldria afegir-hi els quatre títols amb un sol número publicat i, de cop, els 60 títols serien gairebé 40. Tenim dubtes de l'existència, doncs, dels números 17, 24, 26, 30, 37, 40, 48 i 49, i considerem no periodístic pel seu contingut el núm. 56, per tant resten 51 títols que prenem en consideració atenent els números únics de valor periodístic. Vegem-ho detalladament en la taula de periodicitat.

Taula núm. 18

Distribució de la premsa barcelonina en català segons la seva periodicitat.

	ant.	1879	1879	1880	1881	total
núms. únics	-		1	2	1	4
S	3		8	5	7	23
Q	4		1	1	1	7
M	2		-	-	1	3
A	5		2	1	2	10
altres	-		1	1	2	4
s/d						
total	14		13	10	14	51

Font: Elaboració pròpia.

Taula núm. 19

Distribució de la premsa barcelonina en castellà segons la periodicitat.

	s/d	ant. 1879	1879	1880	1881	total
núms. únics -	-	-	1	-	-	1
S	-	13	7	4	19	43
Q	-	11	2	4	1	18
M	-	19	2	4	5	30
A	-	10	2	4	1	17
alt.	-	4	2	2	4	12
s/d	2	19	31	14	13	79
total	2	76	47	32	43	200

Font: Elaboració pròpia.

Taula núm. 19 bis

Distribució per periodicitat de la premsa editada a
Barcelona en el període 1879-1881.

	s/d	ant. 1879	1879	1880	1881	total
núms. ún.			2	2	1	5
S		16	14	10	26	66
Q		15	3	6	2	25
M		21	2	4	6	33
A		15	4	5	3	27
D		[]	27	27	30	84
altres		4	3	3	6	16
s/d	2	19	31	14	13	79
total	2	90	86	70	87	335

Font: Elaboració pròpia.

Taula núm. 20

Total de publicacions editades en el període 1879-1881 a la ciutat de Barcelona classificades lingüísticament.

	D	S	Q	M	Altres	s/d	total
cat.	2	23	7	3	18	-	53
cast.	22	43	18	30	30	79	222
total	24	66	25	33	48	79	275

Font: Elaboració pròpia.

En aquesta taula hem sumat les dades de les dues taules anteriors. Hem fixat els títols atenent l'eliminació de duplicitats, d'ací la no coincidència amb valors absoluts amb altres taules que són acumulatives del període, etc. Per exemple de diaris en català no considerem cinc diaris (El "Diari Català" més "Lo Catalanista", "Lo Tibidabo" i "La Veu de Catalunya" i "La Renaixensa" sinó senzillament 2) i així successivament. En el cas dels setmanaris la xifra de 22 és el resultat de considerar els existents, i localitzats, abans del 1879 i vius en el període tot sumant els nascuts en el mateix interval de temps del 1879-81 i sense restar, naturalment, els qui van desaparèixer. Un altra model de taules operatives que volíem efectuar era el de publicacions vives tot indicant les existents el gener i restant les desaparegudes durant l'any i obtenir així la xifra real però la manca de dades ens impossibilita d'efectuar dita taula.

Taula n.ºm. 21

Total de publicacions editades al Principat de Catalunya en el període 1879-1881 classificades lingüísticament.

	D	S	Q	altres	s/d	total
cat.	2	45	14	26	5	92
cast.	55	137	51	118	115	476
total	57	182	65	144	120	568

Font: Elaboració pròpia.

Les taules quantitatives no són de títols de publicacions existents sinó de capçaleres del període, és a dir hi ha publicacions existents que viuen els tres anys del període i, per tant, les considerem com a tres setmanaris. Pensem que aquestes taules acumulatives indiquen més globalment la premsa existent ja que demostren el nivell assolit per les publicacions reals.

Les manifestacions que hem efectuat per a la premsa comarcal són perfectament vàlides per a la premsa barcelonina i pel total en el que fa referència a la llengua catalana i el seu consum. Ens trobem que a comarques existeixen 290 títols dels quals 39 en català i 251 en castella que mostren un percentatge de 15,53 i 84,47 respectivament. A Barcelona els 53 títols en català sobre els 222 en castellà equivalen a un 19,42 per un 80,72 i afirmar, aleshores que la producció periodística de Barcelona en el que fa referència a la premsa en llengua catalana és superior, en capçaleres, a la premsa catalana feta a comarques, és la primera conclusió de la visió de les taules anteriors. No obstant, la producció de comarques en llengua castellana i en total de publicacions és superior a la producció de Barcelona com podem observar en la taula final següent.

Taula núm. 22

Total de publicacions editades al Principat de Catalunya en el període 1879-1881 classificades segons periodicitat.

	D	S	Q	altres	s/d	total
Barcelona	24	66	25	82	79	276
comarques	33	116	40	62	41	292
total	57	182	65	144	120	568

Font: Elaboració pròpia.

Prensa feta a l'exterior.

A les Illes Balears, al País Valencià, arreu el món també, apareixen revistes, poques, en llengüa catalana, cal fixar-se en el valor representatiu i simbòlic més que important numèricament dels títols que antologuem. Al País Valencià i a les Illes la proporció de llengua catalana és tan minsa que gairebé no té valor, a diferència del Principat on una de cada cinc publicacions és en català. A les Illes hi ha diverses publicacions bilingües o bé que admeten col.laboracions en català -"El Porvenir Balear" (1878-1879), etc.- però la tònica general és, repetim-ho, clarament favorable a la llengüa oficial de l'Estat.

A les Illes, escriu "L'Ignorància"¹ que hi ha sis periòdics ("El Comercio", "El Demócrata", "La Opinión", "El Isleño", "Diario de Palma" i "El Ancora"; quan aquest darrer és condemnat a vint dies de suspensió exactament el 13-X-1880 segons el núm. 70 de la mateixa revista que apareix tres dies després, qui la substitueix és "El Timón"; les revistes setmanals i mensuals seran també abundants i fetes en castellà. El que siguin en català serà l'anormalitat, l'excepció.

La repressió serà però implacable, a la ciutat de Palma trobem, per exemple, a més d'"El Ancora" les accions contra: "El Mosquito" multa de 250 ptes. i hom sol·licita el desterrament del

director basant-se en els articles 472 i 473 del codi penal ² "El
Demócrata" condemnat a 15 dies de suspensió ³ i reapareix el
28-II-1880; "El Huracán" és denunciat... ⁴

A València també és com a les Illes el castellà dominant i a la
premsa diària -"El Mercantil Valenciano"-, a la comarcal -"Revis-
ta de Alcoy", a la cultural -"Revista de Valencia"-, a la políti-
ca -"La Protesta"- a la religiosa -"La Unión Católica-, etc. el
panorama és el mateix. La potència periodística de la ciutat de
València és forta. El 1879 hi apareixen 4 diaris i 3 setmanaris i
de la relació només un sol títol és en la llengua del país ⁵ .

1. "L'Ignorància", 61 (6-VIII-1880).
2. DC, 56 (28-VI-1879) i "El Porvenir Balear", 22 (30-IX-1879).
3. DC, 280 (4-III-1880).
4. "La Tramuntana", 36 (30-IX-1881).
5. Segons la relació de TRAMOYERES, Lluís: Periódicos de Valencia, a "Revista de Valencia", 1880 pàgs. 611-612, cita només de dos anys: "El Mensajero", "El País", "La Alianza", "La Luz Comercial", "El Jueves", "Las Astas del Toro", "La Apología del Maestro" el 1879 i "El Húsar", "La Señera", "El Diario de la Noche", "El Correo de España", "El Pasatiempo", "Boletín de la Liga contra la Ignorancia", "La Caza", "Revista de Toros", "La Familia" "El Valencia", "Agricultura Práctica", "Revista de Valencia", "Boletín Revista de la Juventud Católica de Valencia", "El Porvenir", "Hojas de Propaganda Religiosa" i "El Doctor Cudol" pel 1880. La relació, només per revistes nascudes el 1879 i 1880 és prou eloqüent.

3.5 Aportacions hemerogràfiques

Taula núm. 23

Publicacions editades a Barcelona en llengua catalana en el període 1879-1881 segons Givanel.

1879:

"Diari Català"	(D)	
"La Esquella de la Torratxa"	(S)	-reaparició-
"L'Avi"	(S)	
"Lo Renaixement"		-subs. de "La Renaixensa"-
"Lo Burinot"	(S)	
"L'Escut de Catalunya"	(S)	
"La Campana de la Unió"	(S)	-nou permís de l'anterior del 1878-
"Lo Panderó"	(S)	
"La Cotorra"	(S)	
"Lo Vell"	(S)	
"Lo Nunci"	(S)	
"La Marsellesa"	(S)	
"Lo Tibidabo"	(D)	-subs. del DC-
"El sigle XIX"	(D)	-núm. únic-
"La Festa Major de Barcelona"		-núm. únic, probablement opuscle, programa festiu-

1880:

"Lo Catalanista"	(D)	-subs. DC-
"Lo Pregó"	(S)	
"La Campana de la Unió"	(S)	-nou permís-
"La Veu de Catalunya"	(S)	sic -error, és diari, subs. DC-
"L'As d'Oros"	(S)	
"La Teula"	(S)	-subs. de "L'As d'Oros"-
"La Teula Barcelonina"	(S)	-subs. de "La Teula"-
"La Il·lustració Catalana"	(d)	
"Lo Romanso de Barcelona"	(S)	
"Lletres"	(S)	

1881:

"La Renaixensa"	(D)	
"La Pescatera"	(S)	
"La Tramuntana"	(S)	
"Lo Senyor Canons"	(S)	
"La Colònia"	(S)	-no va arribar a aparèixer-
"Lo Sach de Gemechs"	(S)	
"La Sardana"	(S)	
"Lo Senyó Mariano"	(Q)	

Font: GIVANEL, Joan i Lluciana P. de Givanel: Publicacions periòdiques barcelonines escrites en llengua catalana des de 1879 a 1918. "Butlletí de la Biblioteca de Catalunya", 8 (1918) pàgs. 83-102.

Taula nòm. 24

Publicacions humorístiques nascudes a Barcelona el període 1879-1881 segons Cadena.

1879	1880	1881
"Lo Burinot"	"Almanach dels Troneras"	"L'Apagallums"
"La Cotorra"	"L'As d'Oros"	"La Broma"
"La Esquella T."	"El Azote"	"El Gallo"
"Fray Gerundio"	"La Campana"	"Lo Llengut"
"El Làtigo"	"El Figaro"	"La Mosca"
"Lo Llonguet"	"Lletras"	"La Pescatera"
"El Loro"	"Lo Romanso de Barcel."	"El Plumero"
"Lucifer"	"Sancho Panza"	"El Tupè"
"La Marsellesa"	"La Teula"	"La Vivora"
"Lo Pandero"	"La Teula Barcelonina"	"La Tramuntana"
"La Taràntula"		"La Sopa Boba"
"La Tempestad"		"Senyor Rosquillas"
"Tony Grice"		"Lo Senyor Mariano"
"Lo Vell"		"Lo Senyor Canons"
		"La Sardana"
		"Lo Sach de Gemechs"
		"La Porra"
		"Galeria d'Esquitxos Literaris"
		"El Pobre"

Font: CADENA, J. M.: Periodismo humorístico barcelonés en el siglo XIX. "Diario de Barcelona", 11-VI-1972. Rep. a Premio Nacional de Periodismo Juan Maffé y Flaquer, Torredembarra, Ajuntament, 1972. pàgs. 70-71.

Taula núm. 25

Publicacions nascudes a Barcelona en llengua castellana segons Givanel.

1879:

"La Academia"
"Bol. del Ateneo Barcelonés"
"La Bomba"
"El Compàs"
"El Diluvio"
"Gaceta Comercial, Fabril y Agrícola"
"La Imprenta"
"Lucifer"
"El Loro"
"La Marsellesa"
"El Mundo Ilustrado"
"Las Noticias"
"El Parthenon"
"El Principado"
"El Progreso"
"La Publicidad"
"La Revista"
"Revista de Ciencias Médicas, Nacionales y Extranjeras"
"Revista del Centro Agrónómico Catalán"
"Revista del derecho y del Notariado"
"El Sentido Católico en las Ciencias Médicas"
"La Tómbola"

1880:

"El Arte Musical"
"La Correspondencia Ibérica"
"El Diario"
"El Diario Liberal"
"El Eco de la Producción"
"El Eco del Milenario"
"El Gobierno"
"La Ilustración"
"El Mallete"
"El Martinense"
"Las Misiones Católicas"
"El Monitor de la Salud"
"El Noticiero"
"Paladión"
"Raza Latina"
"Revista de Ciencias Históricas"
"Revista de las Hijas de María"

"Sancho Panza"

1881:

"Almanaque de La Mosca"
"Almanaque de los Amigos del Papa"
"El Arte"
"Bol. de la Academia de Historia"
"Bol. de la Integridad"
"El Calzado de los niños"
"La Clientela"
"El Coliseo"
"El Consultor Doméstico"
"El Consultor Financiero"
"Eco de la enseñanza laica"
"Ecos del Amor a la Inmaculada Virgen y a los Santos Angeles"
"La Gaceta de la Industria e Invenciones"
"Gaceta Médica Catalana"
"La Higiene para todos"
"El Juicio Critico de la Critica"
"La Libertad"
"El Mercantil Catalán"
"El Monitor Comercial"
"La Mosca"
"El Municipio"
"El Obrero"
"El Plumero"
"El Pobre"
"La Porra"
"El Propagandista"
"La Propiedad"
"El Proteccionista"
"?Quién es Dios?"
"La Revista"
"Revista Católica de Barcelona"
"Revista Frenopática Barcelonesa"
"La Sopa Boba"
"El Tupé"
"La Unión"
"La Unión de los Contribuyentes"
"La Vanguardia"
"La Verdad"
"La Vivora"

Font: La presse catalane depuis 1641 jusqu'à 1937. Essai d'index par Joan Torrent, avec la collaboration de Francesc Carbonell, Josep Monfort et Rafael Bori, journalistes, Barcelona, Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya. 1937, pages. 32-34.

Taula núm. 26

Publicacions editades o autoritzades en llengua francesa a Barcelona.

"Le Petit Journal Poliglote et Commercial"	1	1880
"La Colonie"	2	1881
"Le Baton de Saint Joseph"	3	1881
"L'Echo de France"	4	1883
"La Correspondance"	5	1885
"L'Indicateur General d'Europe, d'Amerique et des Colonies"	6	1887
"L'Union Latine"	7	1887
"Le Trait d'Union"	8	1887
"Le Musée Industriel"	9	1887
"L'Echo Français"	10	1888
"L'Etoile Française"	11	1888
"Bulletin de la Chambre de Commerce Française de Barcelone"	12	1888

Font: Elaboració pròpia.

1. DC, 447 i 449 (18 i 20-IX-1880).
2. DC, 617 (23-IV-1881); GIVANEL: Materials..... pàg. 18.
3. DC, 589 (26-III-1881).
4. Materials, pàg. 36; esmenta l'autorització.
5. Materials, pàg. 57; esmenta l'autorització.
6. Materials, pàg. 74; esmenta l'autorització.
7. Materials, pàg. 76; esmenta l'autorització.
8. Materials, pàg. 76; el 1888 viva (núm. 61).
9. Materials, pàg. 79; el 1888 viva (núm. 43).
10. Materials, pàg. 81; esmenta l'autorització.
11. Materials, pàg. 85; esmenta l'autorització.
12. Materials, pàg. 87; esmenta l'autorització.

Taula núm. 27

Exemple de difusió de premsa. Intercanvis del "Teléfono Catalán"
el 1879 i 1880.

1879:

premsa en català:

"L'Avi"	Barcelona
"L'Escut de Catalunya"	id
"Lo Campanar de Reus"	Reus

premsa en castellà:

"El Vigilante"	St. Martí P.
"El Progreso"	Sants
"Bol. de primera ens."	Girona
"El Herald del Masnou"	El Masnou
"Semanario Bergadà"	Espinavent
"La Lucha"	Girona
"Revista de Gerona"	Girona
"La Opiniòn"	Tarragona
"Revista Olotense"	Olot
"La Locomotora"	Olot
"El Eco Guixolense"	St. Feliu de Guixols
"El Eco de Badalona"	Badalona
"El Escudo de Masnou"	El Masnou
"El Eco del Centro de Lectura"	Reus
"El Eco de Figueras"	Figueres
"El Clamor Ampurdanès"	Figueres
"La Voz del Pirineo"	Puigcerdà
"Coliseo Barcelonès"	Barcelona
"La Bomba"	id
"La Bordadora"	id
"La Luz del Porvenir"	id
"Gauro-Tauro"	id
"Revista Zoofilia Barcelonesa"	id
"Los Lunes de Cataluña"	id
"El Pueblo Catalán"	id
"El Mosquito"	id
"El Traperero"	id
"El Parthenon"	id

1880:

premsa en català:

"La Ilustració Catalana"	Barcelona
"Allò"	Girona
"Lo Punt de las Donas"	id

"Lo Russinyol del Ter" id
"La Vetllada" id

sense dades:

"La Tramuntana"

premsa en castellà:

"El Eco Farnense"	Sta. Coloma de Farnès
"El Guixolense"	St. Feliu de Guixols
"El Eco Guixolense"	id
"La Lucha"	Girona
"Boletín de primera ens."	id
"El Gerundense"	id
"El Constitucional"	id
"El Demócrata"	id
"El Eco del País"	id
"El Loro"	Barcelona
"La Notaria"	id
"Diario de Barcelona"	id
"La Ilustración"	id
"La Bordadora"	id

Font: "Teléfono Catalán", (Girona, 1879-1880) i "La Lucha"
(Girona, 1879).

Taula núm. 28

Exemple de difusió de premsa. Intercanvis de "La Lucha" el 1879 i 1880.

	1879	1880	1881
"El Eco de Figueras" (Figueres)	*		
"El Impeniente" (id)		*	
"El Eco Ampurdanès" (id)	*		
"El Clamor Ampurdanès" (id)	*	*	
"El Faro Ampurdanès" (id)		*	
"El Ampurdán" (id)	*	*	
"El Gerundense" (id)		*	
"Revista de Gerona" (Girona)		*	
"La Unión Escolar" (id)		*	
"Teléfono Catalán" (id)	*		
"Bol. de primera ens." (id)	*	*	
"Revista Olotense" (Olot)	*		
"El Eco Guixolense" (St. Feliu)	*	*	
"La Voz del Pirineo" (Puigcerdà)	*	*	
"Revista de Lérida"		*	
"El Eco Farnense" (Sta. Coloma de F.)		*	
"Diario Vallense" (Valls)	*		
"Las Circunstancias" (Reus)		*	
"Diario de Tarragona" (Tarragona)		*	
"La Opinión" (id)		*	
"Diario de Villanueva y la G."		*	
"La Montaña" (Manresa)		*	
"La Bordadora" (Barcelona)	*	*	
"Bol. Ateneo Barcelonés" (id)		*	
"Bol. de la Ass. de aficionados a la caza" (id)	*	*	
"La Imprenta" (id)	*		
"El Diluvio" (id)		*	
"La Publicidad" (id)		*	
"Gaceta de Cataluña" (id)	*	*	
"Diari Català" (id)		*	
"Crònica de Catalunya" (id)	*		
"Diario de Barcelona" (id)	*		
"Crònica de la Indústria" (id)	*		
"La Correspondencia" (id)		*	
"Semanario Familiar Pintoresco" (id)		*	
"El Parthenon" (id)		*	
"El Viajero Ilustrado" (id)		*	
"El Imparcial" (Madrid)	*		
"El Siglo" (id)	*		
"El Correo" (id)	*		
"El Eco de Madrid" (id)	*		
"El Arte Español" (id)		*	
"El Avisador Municipal" (id)		*	

"El Economista Industrial" (id)	*	
"La Gaceta Universal" (id)	*	
"La Gaceta Industrial" (id)		*
"La Gaceta de Madrid" (id)		*
"Los vinos y los aceites" (id?)	*	
"El Eco de Cataluña" (La Habana)		*
"Semanario oficial y mercantil de la Gaceta Agricola" (s/d)	*	
"Revista del foro" (s/d)		*
"Paz y Tregua" (s/d)		*
"Crónica de la Música" (s/d)		*

Font: "La Lucha", 1879 i 1880.

Taula núm. 29

Publicacions rebudes en règim d'intercanvi per la "Revista de Gerona" el 1879 i 1880.

titol	ciutat	1879	1880
"El Fomento de la Producción Nacional" (id)		*	
"El Eco de la Producción" (id)		*	
"Bol. del Ateneo Barcelonés" (id)		*	*
"El Parthenon" (id)		*	
"El Restaurador Farmaceutico" (id)		*	*
"El Sentido católico de las ciencias médicas" (id)		*	*
"Rev. del Instituto Agrícola Cat. de San Isidro" (id)		*	*
"Revista de Estadística y Geografía" (id)		*	
"El Fomento de la Producción Española" (id)		*	
"But. de l'Ass. Exc. Cat." (id)		*	*
"L'Excursionista" (id)		*	*
"Lo Gay Saber" (id)		*	*
"La Renaixensa" (id)		*	
"L'Art del Pagés" (id)		*	
"La Il·lustració Catalana" (id)			*
"Bol. de primera enseñanza" (Girona)		*	*
"Lo Punt de las Donas" (id)			*
"La Unión Escolar" (id)		*	
"El Gerundense" (id)			*
"Teléfono Catalán" (id)		*	*
"Lo Rossinyol del Ter" (id)			*
"Revista de Lérida" (Lleida)		*	
"Revista Olotense" (Olot)		*	
"El Ateneo Tarraconense" (Tarragona)		*	*
"La Llumenera de Nova York" (N. Y.)		*	*
"El Eco Guixolense" (St. Feliu de G.)		*	
"El Eco de Port Bou" (Port Bou)			*
"La Veu del Montserrat" (Vic)		*	*
"La Razón de la sinrazón" (St. Boi)		*	*
"La Voz del Pirineo" (Puigcerdà)			*

Font: "Revista de Gerona", 1 (gener 1880), pàg. 38 i núm. 12 (desembre 1880) pàg. 476.

Taula núm. 30

Publicacions rebudes en règim d'intercanvi per "La Vetllada" el 1881.

"El Demòcrata"	Girona
"Lo Rossinyol del Ter"	id
"El Gerundense"	id
"Bol. Of. de la Província"	id
"Teléfono Catalán"	id
"La Voz de Colera"	Colera
"El Guixolense"	St. Feliu de G.
"El Eco del centro de Lectura"	Reus
"El Correo de las Familias"	Tortosa
"L'Escut de Gràcia"	Gràcia
"El Semanario de Igualada"	Igualada
"El Semanario de Manresa"	Manresa
"La Veu del Montserrat"	Vic
"El Bergadà"	Berga
"L'Ignorància"	Palma
"La Roja"	Barcelona
"Diari Català"	id
"La Renaixensa"	id
"L'Excursionista"	id
"Lo Gay Saber"	id
"El Correo Catalán"	id
"La Ilustración"	id
"La Ilustració Catalana"	id

Font: "La Vetllada", 2 (Girona, 8-I-1881) pàg. 7; núm. 3 (15-I-1881) pàg. 7; núm. 27 (2-VII-1881) pàg. 215.

Taula núm. 31.

Publicacions catalanes rebudes a "El Nuevo Ateneo" de Toledo el 1881.

"La Mosca"	Barcelona
"El Loro"	id
"El Arte"	id
"El Obrero"	id
"El Mosquito"	id
"Lo Nunci"	id
"El Eco de la Producción"	id
"Monitor de primera enseñanza"	id
"La Unión de los Contribuyentes"	id
"Rev. de Estudios Psicológicos"	id
"La Ilustración"	id
"Boletín del Ateneo"	id
"Fomento de la Producción Española"	id
"Gaceta de la Indústria"	id
"Rev. del Centro Agronómico Cat."	id
"La Razón de la sinrazón"	Sant Boi
"El Constitucional"	Girona
"El Demócrata"	id
"El Eco del Centro de Lectura"	Reus
"La Unión"	Figueres
"El País"	Lleida
"El Noticiero Dertosense"	Tortosa
"La Montaña"	Manresa
"Revista Catalana"	id

Font: "El Nuevo Ateneo", 50 (Toledo, 18-XII-1881) pàg. 403.

Taula núm. 32

Publicacions de caràcter polític catalanista existents a comarques durant la Restauració.

"L'Almogaver"	Vic	1882
"L'Escut Igualadí"	Igualada	1882
"La Veu del Camp"	Reus	1885
"Lo Rossinyol"	Girona	1885
"Lo Catalanista"	Sabadell	1887
"La Costa de Llevant"	Mataró	1894
"La Veu del Vallès"	Granollers	1896
"L'Almogàver"	Figueres	1897
"Lo pi de las tres branques"	Berga	1899
"La Veu de Tortosa"	Tortosa	1899
"Lo Camp de Tarragona"	Tarragona	1900

Font: Elaboració pròpia.

Taula núm. 33

Publicacions de caràcter humorístic en català existents a comarques durant la Restauració.

"Lo Tap de Suro"	Figueres	1876
"Lo Carril de Vilanova"	Vilanova	1879
"Lo Campanar de Reus"	Reus	1879
"L'Esparvé"	Badalona	1879
"La Xurriaca"	Tortosa	1882
"La Pubilleta"	Sabadell	1882
"Lo Marfull"	Valls	1883
"La Torranyau"	Manresa	1885
"Lo Barret"	Terrassa	1886
"Lo Regidor Matheu"	Mataró	1887
"La campana de Sant Joan"	Montblanc	1891
"Cap y Cua"	St. Feliu de Guixols	1893
"El Jo"	Cervera	1899

Font: Elaboració pròpia.

Taula núm. 34

Publicacions de caràcter cultural catalanista existents a comarques durant la Restauració. 168

"La Pàtria Catalana"	lit.	Valls	1880
"Lo Rossinyol del Ter"	lit.	Girona	1880
"La Vetllada"	rel.	Girona	1881
"La Comarca de Montblanc"	op.	Montblanc	1889
"La Baylarina"	lit.	Banyoles	1890
"L'Olotí"	cult.	Olot	1890
"La Llum"	rel.	Manresa	1899
"Lleyda Catalana"	lit.	Lleida	1899
"Pàtria"	lit.	Tarragona	1900

Font: Elaboració pròpia.

Taula núm. 35

Principals publicacions de caràcter humorístico-polític en català existents a Barcelona durant la Restauració.

"Lo Pare Arcangel"	1841
"Un Tros de Paper"	1865
"Lo Noy de la Mare"	1866
"L'Embustero"	1866
"L'Ase"	1867
"La Rambla"	1867
"La Pubilla"	1867
"La Barretina"	1868
"Lo Mestre Titas"	1868
"Lo Esquirol"	1868
"La Trona"	1868
"La Campana de Gracia"	1870
"La Esquella de la Torratxa"	1872
"Lo Gall de Paper"	1870
"Lo Nunci"	1877

Font: Elaboració pròpia.

Taula núm. 36

Publicacions de caràcter polític en català existents a Barcelona
durant la Restauració.

"Lo Cop"	regionalista	1868
"Lo Sometent"	republicana-federalista	1868
"Lo Crit de la Patria"	tradicionalista	1871
"La Marsellesa"	republicana-federalista	1873
"La Cucurulla Roja"	tradicionalista	1874
"La Marsellesa"	democràtica	1879

Font: Elaboració pròpia.

Per a il·lustrar la panoràmica de la premsa en llengua catalana al Principat hem escollit cinc ciutats amb tradició periodística en les quals podem observar els percentatges en relació al total:

Taula núm. 37

Relació de publicacions aparegudes en cinc ciutats catalanes classificades lingüísticament.

ciutat	titols cat.	tit. cast.	total publ.	% cat.
Mataró	64	96	160	28,57
Berga	2	17	19	10,52
Badalona	2	25	23	8,69
Vic	4	61	57	7,01
Tarrassa	5	37	32	15,62
Total	77		291	20,92 (mitjana)

Font: Elaboració pròpia a partir dels repertoris publicats.

Detectem, doncs, com existeix un predomini de les publicacions en llengua castellana que serà una constant del segle. D'altra banda dins les temàtiques observem una especialització lingüística que a grans trets ve resumida en l'afirmació següent: en llengua catalana es vehiculen els continguts que són referits o bé a la voluntat operativa d'una minoria, cas de la literatura o la cultura o la política d'acord amb una praxis molt personal de dedicació i servei mentre, contràriament, en llengua castellana es vehicularan els continguts que seran de caràcter més genèric i amb profundes vinculacions amb el món comercial i professional. Així trobarem publicacions que seran òrgans d'associacions professionals i recreatives, publicacions de caràcter tècnic i científic etc. mentre que en català, en el panorama de la premsa

de caràcter i abast general només hi trobarem alguna publicació política i alguna publicació humorística.

La premsa com a reflex de la societat tot i que contribueix a la gestació i conformació d'una mentalitat, serà en el cas català, clarament definida en uns paràmetres específics que apleguem tot seguit per a detectar-ne els seus components ideològics. Vegem-ho en les taules que segueixen:

Pensem que el cens que oferim ofereix una exhaustivitat atenent que la xifra de publicacions que oferim és la més alta de les localitzades fins el moment. Redactat aquest capítol hem localitzat una sèrie de publicacions en la "Gaceta de Madrid" i ens apareixen unes xifres relativament baixes: per Tortosa indica 3 títols quan nosaltres en trobem 5, per Reus 3 i nosaltres 6, per Valls 2, contra 3, per Tarragona 4 contra 12, per Lleida 6 contra 10, etc. Amb tot les oferim com a dada hemerogràfica tot i les reserves que hem exposat:

Taula núm. 38

Relació de títols publicats a Catalunya el 1879 segons la "Gaceta de Madrid".

titol	caràcter	inici
Tarragona:		
"Diario de Tarragona"	politico	1-VII-1853
"La Opinion"	id	1-X-1875
"El Instructor"	magisterio	15-VIII-1875
"El Ateneo Tarraconense..."	literatura	18-V-1879
"Diario de Reus"	politico	1-VII-1859
"Las Circunstancias"	id	15-XII-1874
"El Eco del Centro de Lectura"	literatura	10-I-1877
"Bol. Of. del Ayunt."	ayuntamiento	13-X-1869
"Gaceta de Tortosa"	avisos	1-VI-1879
"Correo de las Familias"	intereses morales y mat.	15-VI-1879
"Noticiario Dertosense"	id	22-VI-1879
"Diario de Valls"	intereses locales	18-XII-1878
"El Vallense"	id	18-XII-1878
Lerida:		
"El Pais"	politico	22-III-1879
"Semanario Administrativo"	administración	1-X-1878
"Revista de Lérida"	cient. y liter.	1-VII-1875
"El Criterio Católico"	religioso	1-XI-1866
"El Buen sentido"	id	15-V-1875
"Gaceta de Instrucción Primaria"	profesional	1-XI-1877
Gerona:		
"La Lucha"	politico	4-VII-1870
"Boletin de la enseñanza"	rev. del ramo	1-XII-1875
"Revista de Gerona"	lit., artes y ciencias	IX-1876
"La Unión del Magisterio"	instruccion	15-XI-1877
"Guia Municipal"	anuncios	I-1878
"El Teléfono Catalán"	cientifico	5-I-1879
"La Voz del Pirineo"	intereses materiales	5-I-1879
"El Eco Guixolense"	id	29-IX-1878
"Revista Olotense"	id	V-1877
"El Impenitente"	id	4-V-1879
"El Clamor Ampurdanés"	id	4-V-1879
Barcelona:		
"Diario de Barcelona"	politico	6-VI-1814
"Gaceta Universal de ..."	id	IX-1853
"La Campana de Gracia"	id	8-V-1870
"La Bomba"	id	22-XII-1870
"La revista Social"	id	16-VIII-1872
"El Correo Catalán"	id	17-XI-1876
"La Publicidad"	id	25-II-1878
"La Correspondencia de Cataluña"	id	28-I-1879

"El Diluvio"	id	10-II-1879
"Diari Català"	id	1-V-1879
"Gaceta de Cataluña"	id	3-VII-1879
"El Restaurador Farmaceutico"	cient.	1-XI-1844
"L'Excursionista"	id	1868
"Revista de Est. Psicológicos"	id	15-V-1868
"La Independencia Médica"	id	1-X-1869
"El Porvenir de la Industria"	id	8-IV-1875
"Rev. Geográfica y de Estadist."	id	I-1876
"Bol. del Colegio de Farmaceuticos de Barcelona"	id	25-IX-1876
"Revista Cientifico-Militar"	id	7-X-1876
"El Correo Tipo-litográfico"	id	31-X-1877
"Archivo de Medicina Homeopática"	id	6-XI-1877
"Rev. del Centro Agronómico Cat."	id	8-V-1879
"Lo Nunci"	satirico	21-X-1876
"La Esquella de la Torratxa"	id	19-XI-1876
"El Mosquito"	id	1-I-1877
"Lo Pregoner"	id	2-VIII-1878
"L'Avi"	id	9-X-1878
"El Trapero"	id	31-VII-1879
"El Mensajero del Corazon de Jesus"	religioso	I-1866
"Ecos del amor a Maria"	id	1867
"Santa Teresa de Jesús"	id	11-X-1872
"Revista Franciscana"	id	4-I-1873
"Bol. de la Juv. Cat. de Barcelona"	id	15-I-1878
"Anales de Ntra. Sra. de Lourdes"	id	11-V-1879
"El Eco de la Verdad"	espiritista	12-VI-1879
"El Clamor del Magisterio"	instruccion	5-VII-1866
"La Renaixensa"	historia	I-1871
"Revista Popular"	ilustrada	1-I-1871
"La Bordadora"	id	5-II-1877
"Coliseo Barcelonés"	id	6-VIII-1877
"El Expositor"	id	8-VI-1878
"Bol. As. de Exc. Cat."	id	7-XI-1877
"Lo Burinot"	id	31-III-1879
"L'Escut de Cataluña"	id	2-III-1879
"Semanario Familiar Pintoresco"	id	V-1879
"Eco de Euterpe"	recreativo	II-1858
"Lo Gay Saber"	literatura	8-I-1878
"El Compas"	lírico-dramático"	4-V-1879
"Dia-Festival"	id	11-VI-1879
"Fomento de la Produccion Nacional"	intereses mater.	IV-1870
"Fomento de la Produccion Española"	id	12-VI-1876
"Bol. de Beneficiencia"	inter. moral.	2-VIII-1878
"Lo Tibidabo"	avisos	26-VII-1879
"El Gauro Tauro"	----	----
"L'Art del Pages"	agrícola	7-I-1877
"Bol. de la As. de Af. a la Caza"	órgano de la As.	3-IV-1878
"El Semanario de Manresa"	int. mat.	18-II-1877
"El Eco del Cardoner"	id	2-VIII-1879
"El Mataronés"	comercial	17-IX-1876
"El Clamor de la Marina"	politico	16-IV-1879
"El Anunciador"	avisos	17-VII-1879
"Bol. Médico-Farmaceutico del		

Litoral"	cientifico	15-VII-1879
"El Vigilante"	literatura	7-XII-1873
"El Debate"	int. mat.	5-III-1876
"El Martinenese"	cient.	14-VII-1871
"El Pueblo Nuevo"	id	1-XII-1878
"Revista Tarrasense"	int. generales	4-VI-1876
"Diario de Villanueva"	politica	4-VIII-1880
"Lo Carril de Vilanova"	literatura	15-VI-1879

Font: Relacion de los Periódicos que se publican en la península en lo de octubre de 1879 con expresion de sus titulos, carácter y fecha en que empezo su publicacion.

Titols de Tarragona "Gaceta de Madrid", 292 (19-X-1879).
 Titols de Barcelona "Gaceta de Madrid", 289 (16-X-1879).
 Titols de Lleida "Gaceta de Madrid", 290 (17-X-1879).
 Titols de Girona "Gaceta de Madrid", 290 (17-X-1879).

Fonts i Bibliografia

Arxius i biblioteques consultats:

AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHCT	Arxiu Història Ciutat de Tortosa
AHS	Arxiu Històric de Sabadell
BA	Biblioteca Arús
BAB	Biblioteca Ateneo Barcelonés
BC	Biblioteca de Catalunya
BCB	Biblioteca Centre Borja St. Cugat
BCP	Biblioteca del Castell de Perelada
BPF	Biblioteca Popular de Figueres
BPT	Biblioteca Popular de Terrassa
BPV	Biblioteca Popular de Valls
BPB	Biblioteca Provincial (Universitària) de Barcelona
BUG	Biblioteca Universitària de Girona

Premsa consultada:

Fora de Barcelona:

- "El Ampurdanès" (Figueres)
- "Bol. Of. de la Prov. de Gerona" (Girona)
- "Bol. de primera ensenyanza" (Girona)
- "El Boceto" (Figueres)
- "Boletin Semanal" (Girona)
- "Lo Carril de Vilanova" (Vilanova i la Geltrú)
- "El Clamor Ampurdanès" (Figueres)
- "El Constitucional" (Girona)
- "Diario de Valls" (Valls)
- "Diario Vallense" (Valls)
- "El Eco Guixolense" (St. Feliu de Guixols)
- "El Eco del Centro de Lectura" (Reus)
- "El Eco del País" (Girona)
- "El Eco de la Provincia" (Girona)
- "El Escudo de Masnou" (El Masnou)
- "El Faro Ampurdanès" (Figueres)
- "El Heraldo del Masnou" (El Masnou)
- "L'Ignorància" (Ciutat de Palma)
- "El Impenitente" (Figueres)
- "La Lucha" (Girona)
- "La Llumenera de Nova York" (Nova York)
- "La Pàtria Catalana" (Valls)
- "El Pueblo Nuevo" (St. Martí de Provençals)
- "La Razón de la sinrazón" (St. Boi del Llobregat)

"Revista de Gerona" (Girona)
"Revista de Lérida" (Lleida)
"Lo Rossinyol del Ter" (Girona)
"El Semanario Administrativo" (Lleida)
"Semanario de Tortosa" (Tortosa)
"El Teléfono Catalán" (Lleida)
"La Vetllada" (Girona)
"La Unión Escolar" (Girona)
"Valls-Vilanova-Barcelona" (Valls)
"La Veu del Montserrat" (Vic)

Barcelona:

"L'Avens"

"L'Art del Pagès"

"Bol. Of. Ecl. del Ob. de Barcelona"

"La Bomba"

"Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana"

"La Campana de Gràcia"

"El Correo Catalán"

"La Correspondencia de Cataluña"

"Diari Català"/"Lo Catalanista"/

"Lo Tibidabo"/"La Veu de Catalunya"

"Diario de Barcelona"

"El Diluvio"/"La Imprenta"

"L'Escut de Catalunya"

"La Esquella de la Torratxa"

"L'Excursionista"

"Gaceta de Cataluña"

"Gaceta Médica de Cataluña"

"Lo Gay Saber"

"La Ilustración"

"La Ilustració Catalana"

"La Mosca"

"El Mosquito"

"Lo Nunci"

"El Parthenon"

"La Publicidad"

"La Quinsena del Pagès"

"La Renaixensa"

"La Sardana"

"La Teula"/"La Teula Barcelonina"

"La Tramuntana"

"La Vanguardia"

"Lo Velografo"

Bibliografia

ANGUERA, Pere: El Centre de Lectura de Reus, Barcelona, Edicions 62, 1977.

id i CABRE, Rosa: Ideologia i història dels diaris reusencs en català, Reus, 1979.

Assaig d'un cens de la premsa catalano-balear, "Butlletí de la Federació de la Premsa Catalano-Balear", 5 (juny 1930).

AULESTIA i PIJOAN, A.: Lo moviment literari català en 1879, "La Renaixença", 1 (15-I-1880) pàgs. 3-27. i id: Lo moviment literari català en 1880, "La Renaixença", 1 (31-I-1881) pàgs. 20-28.

BALAGUER, Anna M.: Aproximació a la premsa manresana del segle XIX, "Miscel·lània d'Estudis Bagencs", 3 (Manresa, 1984) pàgs. 133-145.

BALLESTER i CASTELLO, Francesc: La premsa a Valls, "Valls Documental", (1934) pàg. 51-55.

BERTRAN i PIJOAN, Lluís: Premsa de Catalunya, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1931.

CADENA, Josep M.: Periodismo humorístico barcelonés en el siglo XIX, a Premio Nacional de periodismo Juan Mañá y Flaquer, Torredembarra, Ajuntament, 1972, pàgs. 31-132.

CALVET, Agustí "Gaziel": Sant Feliu de la Costa Brava, Barcelona, Aedos, 1963, pàg. 222.

CAPDEVILA, Maria i ILLA, Maria Carme: Índexs de la revista "L'Avenc", Barcelona, Barcino, 1990.

CASANOVAS, Joan: Periódicos y revistas vilarasenses, "Mataró", 840 (13-I-1956).

Catálogo de la Exposición de prensa periódica gerundense...
Premsa local de 1795 a 1949, Gerona, 1949.

C. R. [COMORERA, Ramon?]: Aproximació a la història de la premsa terrassenca. Les principals publicacions terrassenques (1868-1982). "El Vent", 50 (abril 1982) pàgs. 31-35.

COLL, Maria: Publicacions periòdiques de Terrassa dins Aportació per a una bibliografia terrassenca, Terrassa, F. Soler, 1976, pàgs. 285-358.

COSTA FERNANDEZ, Lluís: Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939) Girona, Ajuntament de Girona i Institut d'Estudis Gironins, 1987.

COSTA i OLLER, Francesc: La premsa a Mataró (1820-1980), Barcelona, Dalmau, 1982.

COSTAS i JOVE, Francesc: Premsa val·lenca del segle XIX: Diario de Valls i Diario Vallense (1878-1879), "Quaderns de Vilaniu", 8 (novembre 1985, pàgs. 63-94.

CUYAS i TOLOSA, Josep: Història de Badalona, Badalona, 1982.

DANES i TORRAS, Joaquim: Pretèrits Olotins, olot, 1950. 2a. ed. id: Història d'Olot, Olot, Ajuntament d'Olot, 1977.

Diccionari de Literatura Catalana, Barcelona, Edicions 62, 1979.

ESCOBAR de la SERNA, Luis: La premsa obrera en España durante el siglo XIX, "Estudios de Información", 5 (I-II-1968), pàgs. 55-88.

ESTEVA i CRUANAS, Lluís i ESTEVA i MASSAGUER, Elena: Inventari de la premsa guixolenc (1878-19789), "Estudis sobre temes guixolencs", 2 (1980) pàgs. 135-138.

Exposició bibliogràfica de la premsa olotina, Olot, 1914.

Exposició commemorativa del centenario de la premsa local olotense (1859-1959), Olot, 1959.

FIGUERES, Josep M.: "La Pàtria Catalana", Primera revista val·lenca en català (1880-1881), Valls, Institut d'Estudis Val·lencs, 1988, pàgs. 5-9.

FONT, Melcior: Els primers temps de l'Àvenç. "Revista de Catalunya", 23 (maig 1926).

GARCIA PONS, Enrique: Historia de la prensa badalonesa (1868-1939), Badalona, s/d.

GIRBAL, Enrique Claudio: El periodismo en Gerona. Notas histórico-bibliográficas, "Revista de Gerona", VIII, IX i XI (agost, setembre i novembre de 1894), pàgs. 226-234, 257-266 i 321-329.

GIVANEL, Joan: Bibliografia Catalana. Premsa, Barcelona, Institució Patxot, 1931-1937, 3 vols.

id: Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonesa (1881-1890), Barcelona, La Revista, 1933.

id i Lluciana P. de Givanel: Publicacions periòdiques barcelonines escrites en llengua catalana des de 1879 a 1918. "Butlletí de la Biblioteca de Catlaunya", 8 (1918) pàgs. 83-102.

GRAS i ELIAS, Francesc: El periodismo en Reus desde 1813 hasta nuestros días, Reus, 1904.

GRUART, J.: Moviment literari i periodístic guixolenc. "Ancora", 1116 (13-XI-1969).

Guia-catàleg de l'Institut Municipal d'Història, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1983.

HERRERA i NAVARRO, Javier: Prensa de Tarragona y provincial conservada en la Biblioteca Provincial de Tarragona (1897-1936) Inventario, a "Universitas Tarraconensis", III (1979-1980).

LLADONOSA i PUJOL, Manuel: Història de Lleida, Lleida, Dilagro, 1991.

id: Història de la ciutat de Lleida, Barcelona, Curial, 1980.

MASSIP, J.: La tradició periodística de Tortosa. La premsa de l'avantguerra. "Prensa Tortosina", 22-V-1979.

MASSO i TORRENTS, Jaume: Cinquanta anys de vida literària, Barce-

lona, 1934.

MIQUEL i VERGES, Josep M.: La premsa catalana del vuit-cents. Barcelona, Barcino, 1937, 2 vols.

MIRALPEIX i BALLUS, Concepció: La premsa de la ciutat de Vic al segle XIX. Barcelona, Departament de Cultura, 1981.

MIRET i SOLE, M. Teresa: La premsa a Igualada (1808-1982). Barcelona, Departament de Cultura, 1983.

MONCASI, Nativitat: La premsa a la ciutat de Balaguer (1862-1936). Barcelona, Departament de Cultura, 1987.

PALOMERA i COSTA, M. Mercè: Cent anys de premsa ripollesa. "El 9 Nou", 4-XII-1981) i Cent anys de premsa a Ripoll (1881-1980). Barcelona, Departament de Cultura, 1982.

La premsa i el llibre. Portaveu de la (sic) Exposició retrospectiva del periòdic i el llibre sabadellenc, Sabadell. (29-VI-1928).

OLIVE SERRET, Enric: El catalanisme popular de "La Tramuntana". "La Vanguardia", (8-X-1984).

id: El nacionalisme de Josep Lluís i "La Tramuntana". periòdic vermell, "L'Avens", 94 (juny 1985).

PUIG PUJOL, Joan: 86 anys de premsa local. Sabadell. 1853-1938. Sabadell, 1972.

PUIGJANER, Francesc: Historia de la vila de Valls, Valls, 1881.

Relacion de los Periódicos que se publican en la península en lo de octubre de 1879 con expresion de sus titulos, carácter y fecha en que empezo su publicacion. "Gaceta de Madrid", 289 (16-X-1879).

RIBE, Maria Carme: Index de "Lo Gay Saber" (Barcelona, 1868-1869, 1878-1883). Barcelona, Barcino, 1988.

ROSELL i PUJOL, J. A.: La premsa a Lleida. 1808-1938. Lleida.

Ajuntament de Lleida, 1987.

SERRA i ROSELLO, Josep: Periòdicos rubinenses, "Rubricata", 500 (25-XII-1961).

id: Anales de periodismo local, "Rubricata", 11 i 43 (20-XI-1949 i 4-III-1951); Seixanta anys de premsa rubinensa (1879-1939), "El Full. Agrupació d'Estudis Rubinencs Rivo Rubeo", 2 (abril 1985).

SISTACHS, Manuel i MARTIN, José M. de: La premsa periòdica bergasdana (1812-1969), Berga, 1970.

SOL CLOT, Roman: 150 años de prensa en Lérida, Lérida, 1964.

SOLER, Montserrat: Prensa de Figueras, "Biblioteconomia", 39 (1954) pàgs. 26-52.

SUANCES TORRES, J.: Boletín Oficial de la Provincia de Lérida, Lérida, 1961.

TARIN IGLESIAS, José: Lo Gay Saber, vehiculo de nuestro renacimiento, "El Correo Catalán", 15-III-1955.

TORRENT, Joan et alt.: La presse catalanes depuis 1641 jusqu'a a 1937. Essai d'index par Joan Torrent, avec la collaboration de Francesc Carbonell, Josep Monfort et Rafael Bori, journalistes, Barcelona, Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, 1937.

TORRENT, Joan: Una revista manresana del pasado siglo: "Revista Manresana", "Bages", 107 (gener 1962).

id: Una revista vigatana: "La Veu del Montserrat", "Ausa", IV (1961-1963), pàgs. 147-149.

id: Almanagues barceloneses ochocentistas, "Destino", 1011 (22-XII-1956).

id i TESIS, Rafael: Història de la premsa catalana, Barcelona, Bruguera, 1966, 2 vols.

TORRES i RIBE, Josep M.: La premsa a Igualada (1808-1982), "Anoia", 1 (3-IX-1982).

VALLDEPERAS, M: La premsa graciensa, a "Mai Enrera", III, 31 (agost 1927).

VIRGILI i SANROMA, Josep P.: Tarragona i la seva premsa, 1900-1980, Tarragona, Hemeroteca de la Caixa de Tarragona, 1982.

VIVES, Joana: La premsa de Valls al segle XIX, Valls, Institut d'Estudis Vallencs, 1987.

170 anys de premsa a Reus (1813-1983), Reus, 1983.

4. EL "DIARI CATALA"

4.1	Origen i naixement.....	8
4.2	El programa fundacional.....	31
4.3	Repressió en la premsa catalana:	
4.3.1	Antecedents.....	45
4.3.2	"Lo Tibidabo".....	55
4.3.3	"La Veu de Catalunya".....	75
4.3.4	"Lo Catalanista".....	84
4.4	La lluita per un mercat:	
4.4.1	La voluntat d'expansió.....	95
4.4.2	Difusió del "Diari Català".....	111
4.5	El diari per dins: aspectes tècnics i formals:	
4.5.1	La redacció.....	129
4.5.2	Redactors.....	135
4.5.3	Corresponsals.....	143
4.5.4	Delegacions.....	171
4.5.5	Impressió i distribució.....	175
4.5.6	Publicitat.....	182
4.5.7	Economia.....	198
4.6.	La imatge exterior del "Diari Català".....	208
4.7	Desaparició del "Diari Català".....	214
	Notes.....	226
	Bibliografia.....	264

Introducció

Per trobar l'inici de la publicació d'un diari en llengua catalana, iniciativa certament arriscada atenent la complexitat de l'empresa per a una cultura que fins aleshores només comptava amb publicacions que tenien com a periodicitat més baixa la setmanal i on destacava la potència editorial de la Llibreria Espanyola d'Innocenci Lòpez, caldria fixar-nos en l'associacionisme i en els escassos instruments que vehiculaven aleshores la llengua catalana.

Els principals elements de difusió del catalanisme són, com va indicar Canibell¹ fent referència als de tarannà progressista i avançat: el cant coral, l'excursionisme, els periòdics i dos grans focus d'irradiació a públics nous precisament en formació els anys seixanta i setanta: el teatre i els Jocs Florals amb un associacionisme creixent de rerafons que modificarà l'individualisme que fins aleshores privava en tot el contexte cultural català. Una cultura, certament, ben dèbil ja que no apareix ni l'ensenyament, les corporacions acadèmiques, la universitat, la traducció d'obres científiques o literàries, etc. Un voluntarisme amb ateneus i edició de llibres com a plataformes amb tot el que comporta de limitacions. Un diari era, per tant, un element bàsic i imprescindible per a un projecte que vulgués abastar noves dimensions i una major influència.

Diguem-ho clar, el catalanisme sense un diari polític seria només

un conjunt heterogeni de manifestacions literàries i culturals que no hagueren incidint en la societat catalana amb la força que ho feu gràcies a la iniciativa d'Almirall en crear el "Diari Català" el 4 de maig de 1879. A més, el diari trascendí la seva visió atenent que l'exemple de la seva aparició estimulà l'aparició d'altres periòdics, és el cas de "Lo Somatent" (Reus, 1887) que neix un any després de treure al carrer Almirall el seu famós estudi Lo Catalanisme tot reconeixent els seus redactors que neixen per la directa influència del pensament d'Almirall. "Lo Catalanista", el diari sabadellenc, no pot ser més explícit en el seu títol, si bé tot i néixer del Centre Català sabadellenc, delegació del Centre Català barceloní, el seu pensament era més proper a la Lliga que no pas al catalanisme republicà i progressista d'Almirall. La prova és que els seus col·laboradors i redactors els trobem tots a "La Renaixensa" i no pas al "Diari Català".

Crear un diari en llengua catalana és una empresa arriscada i difícil, després del "Diari Català" només trobarem, a més dels esmentats, "La Renaixensa" (1881) i "La Veu de Catalunya" (1899) que naixeran tenint el suport ideològic del catalanisme majoritari, de les impremtes i revistes homònimes existents. Haurem d'esperar al segle següent per a trobar nous periòdics i la majoria tindran una fràgil vida.

4.1 **Origen i naixement**

Precedents

Cap de les iniciatives existents aleshores possibilitava que es creés un diari. Haurà d'estar per l'esforç personal d'una sola individualitat, amb fortuna, formació, caràcter i ideologia ferrenya, que en faciliti el naixement. El primer tret a constatar en l'origen del "Diari Català" és que aquest és creat gràcies exclussivament a la passió de Almirall i fou degut a una idea personal tal com ja hem explicat detalladament² però la idea arrenca de lluny. A l'escalf de les primeres tertúlies literàries en cafès o rebotigues, seguint la moda de l'època, i dels grups d'artistes i escriptors que es trobaven en estudis i tallers, s'anava congriant la necessitat de disposar d'un òrgan periodístic diari en català.

Com a primer document que parla d'aquesta necessitat esmentem la carta³ de Cayetà Vidal a Guillem Forteza el 1864 on es demana la creació d'una eina de difusió, aquesta serà, més endavant, "Lo Gay Saber" (1868). Són nombrosos els testimoniatges que recullen aquesta necessitat, però es desitja --tret d'aquest cas que aspira a disposar d'una publicació extensa de literatura amb crítica i informació--, només de disposar de revistes de creació literària. Amb "Lo Gay Saber" començaran a aparèixer revistes culturals especialitzades amb un cert èxit.

Almirall estava vinculat en manifestacions culturals de caràcter popular com el teatre humorístic, els setmanaris satírics de López, el moviment excursionista, el cant coral i els concerts dominicals de Clavé, les tertúlies en les quals s'analitzava la producció literària del moment i es forjaven projectes de difusió⁴, etc. D'aquesta voluntat d'influenciar al sectors més receptius a les seves idees, especialment capes urbanes il·lustrades, nasqué la idea d'Almirall de crear un diari, acció absolutament aventurera atenent les dificultats de mercat per a facilitar la iniciativa. Gràcies a la voluntat i a la fortuna d'Almirall es pogueren subsanar les dificultats de caràcter material atenent la manca de cohesió del grup com a unitat de treball, els redactors d'"El Estado Catalán" i del "Diari Català" no són pas els mateixos. Només trobem coincidència en dos d'ells: Antoni Feliu i Codina i Leandre Pons i Dalmau. Naturalment, també Almirall, amb algun col·laborador comú com Gomis, Pellicer, etc. No serà un equip de treball sinó una relació personal entre persones, concretament entre Feliu i Codina i Almirall que, amb Roure, constituïran el nucli central del "Diari Català". Com veurem més endavant Roure durà la part literària i Feliu i Codina serà el director efectiu, en les absències d'Almirall i també serà, en diríem avui, el sots-director o cap de redacció.

L'existència d'un teixit divers de publicacions de caràcter literari i cultural, seran molt importants, no només per a la formació d'un públic lector sinó per a l'especialització que comporten. L'èxit de "La Veu del Montserrat" (Vic, 1878) es

contraposa al fracàs de "La Gramalla" (1871) que desapareix enmig de la indiferència general, com tantes d'altres publicacions fins aleshores. Capçaleres d'èxit són "La Campana", "Lo Nunci" o "La Renaixensa" que figuren entre les que cotitzen més en l'impost del timbre⁵. La dècada dels setanta és, pensem, com a resultat de l'efervescència del sexenni que s'enceta el 1868, un període ric en iniciatives periodístiques que possibilitaran la consolidació dels anys vuitanta en cristallitzar políticament els primers tempteigs que ultrapassen la literatura.

En la carta de Cayetà Vidal s'indica la necessitat d'aquestes "plataformes" enteses com a instruments per a incidir socialment. Per tant semblava que en àmbits literaris es comentava críticament aquesta llacuna quan existien gairebé dues dotzenes de diaris a Barcelona fets en castellà.

"Mes s'es fet tot lo que, atesas las generals simpatias 's deuria haber fet? Crech que no y á mon entender falta lo principal, porque tots los lliterats obren ab unitat de miras y ab idénticas aspiracions. ?Ahont es sino lo diari, si diari no pot ser, la Revista, il.lustrada ó sens il.lustrar, setmanal, quinsenal ó mensual, que sia diemho així com lo verdader eco y oficial manifestació de las letras catalanas?"

La Jove Catalunya

El moviment literari paulatinament s'estructura en grups al redós de tertúlies, clubs d'edició/subscripció... els quals possibilitaren que les converses deixessin de ser utòpiques per esdevenir

petites iniciatives de projecció cultural. La Jove Catalunya fou la primera organització catalanista estricta. Informal, tanmateix, s'estructurà a l'entorn d'una tertúlia i aspirà a no ser simplement unes converses disperses sinó a vehicular un ideari específic. L'associació pràcticament només llegia versos, entenia la nació catalana, diu Melcior Font⁶, com una pàtria de balada i el contingut de la seva primera gran realització, un setmanari patriòtic, "La Gramalla" el nom ja ho diu gairebé tot, un catalanisme d'arrel historicista i més contemplatiu i reivindicatiu del passat que no pas dinàmic i de posicionament de futur. La ideologia, doncs, és clara al respecte. No existia, però, un públic, el mateix Font remarca com els mateixos redactors corrien ells mateixos cada dissabte a comprar diversos exemplars cadascun del setmanari als vaillets que el venien pels carrers. Com a fracàs no podia ser més romàntic. La dissolució de l'entitat fou derivada d'una facècia humorística típica de la bohèmia de l'època i reflexa la mateixa debilitat del grup que no pogué subsistir en aquesta acció. Margalida Tomàs n'ha remarcat els trets essencials en l'estudi inicial a l'antologia textual que explicita una voluntat inicial que serà la dinamitzadora del procés polític del catalanisme^{6a}.

L'associació permet el punt de convergència de diversos elements preocupats per la realitat de la cultura catalana. En una d'aquestes trobades informals Francesc Matheu, Pere Aldavert i Angel Guimerà comentaren profussament la necessitat de crear un diari en llengua catalana. Amb aquesta finalitat convocaren una

7

reunió amb aquest sol punt a l'ordre del dia . La crònica, tanmateix brevíssima, que tenim d'aquesta reunió és ben explícita:

8

"La reunió va celebrar-se a l'Institut antic. Van demanar al director, que ho era l'Ortega i Espinosa, que els concedís una classe per a celebrar-hi la reunió. Va ésser-los concedida. Van assistir-hi l'Almirall, l'Adolf Blanch, En Cortada, l'Ubach i Vinyeta i En Maspons i Labrós, entre alguns altres. La majoria eren entusiastes de la creació d'un diari català. L'Almirall, però, va creure que amb l'agitació de sentiments religiosos que havia suscitat la revolució de setembre i amb la diferenciació essencial d'opinions religioses que hi hauria dins la redacció, no era pas factible un diari. Segons ell, calia esperar que els esperits s'assenyessin i aleshores parlar-ne de nou. La força persuasiva de l'Almirall va refredar els entusiasmes dels presents. Cal dir que, al cap de molt poc temps, ell sol va fundar el Diari Català (1879) i va ésser-ne l'únic director."

Almirall tornava de Madrid desenganyat i fatigat. Havia editat el diari "El Estado Catalán" des del 15 de juliol de 1869 fins el 18 de juny de 1870 i anteriorment havia dirigit també "El Federalista" (octubre de 1868 a març de 1869). Cal dir que el 1870 participa en la fundació de "La Campana de Gràcia" de l'editor López. Com a col.laborador en premsa coneixia per dins els periòdics, fins i tot Font ha escrit que estava cansat de posar diners per "La Impremta" diari amb el qual tingué gran vinculació com a col.laborador, advocat defensor, en la seva impremta hi edità textos com les cartes Explicaciones, etc. Tots aquests elements han de ser presents en analitzar la intervenció d'Almirall en la dita reunió. Tenia experiència, tot i el fracàs d'"El Estado Catalán", acabava de sortir triomfant en la seva ideologia republicana i federal i, per tant, no serà com a partir del 1874 que haurà d'estar a l'oposició no només parlamentària sinó extraparlamentària. Socialment són els anys que, a més de publicar arti-

cles diversos a "La Impremta" i altres periòdics, publica textos i assaig de caràcter polític i teorització federal. Per tant, la seva opinió era escoltada amb respecte, no com als anys noranta que la separació del catalanisme l'arrecona ostensiblement.

El 1874 La Jove Catalunya, entitat fràgil, desapareguè. Alguns socis es seguien trobant en tertúlies a cafès -Las Delicias, Pelayo...- i potser el mèrit més gran fou el d'aplegar un grup d'escriptors que en no haver pogut fer el diari que volien per l'oposició d'Almirall encetaren una singular i notable revista literària i cultural, "La Renaixensa" que visqué des del 1871 amb una notable fortuna i èxit de públic ben diferent al de "La Gramalla". En només uns anys, i el "producte" era molt més elaborat, més extens, etc., es demostrava la viabilitat de l'edició de publicacions en català que podien permetre's el creixement de passar de mensual a quinzenal atenent l'èxit i acceptació que s'havia guanyat.

Precedents del "Diari Català"

A l'ambient cultural barceloní surava la idea de fer un diari. Josep Miracle indagà sobre aquesta qüestió però interessant-se pels orígens de "La Renaixensa" en fer la biografia de Guimerà. El dramaturg i poeta fou director d'aquesta publicació i, per tant, ho preguntà, a la recerca de més dades de l'època, directament a Font, autor d'una semblança biogràfica d'Almirall, al qual li informà Eudalt Canibell que facilità moltes informacions

atenent que morí a una edat avançada, el 1928. Les seves dades però cal considerar-les amb reserva, era aleshores molt jove, havia nascut el 1858 i només parlava per referències amb els perills de la memòria d'edat avançada. Per tant els textos de Font basats en Canibell, el de La Jove Catalunya i també la semblança biogràfica d'Almirall contenen moltes inexactituds com podem comprovar fàcilment. Font data la reunió de l'Institut que parla de la creació d'un diari arran la dissolució de La Jove Catalunya, és a dir el 1874 o 1875 mentre que pel que diu Almirall, revolució de setembre i clima de divisió, seria el mateix 1869 o 1870 i naturalment abans de la fundació de "La Renaixensa" (1871). Miracle n'opina el mateix⁹. Valora la iniciativa de l'anterior reunió força críticament:

"També cal subratllar, sempre partint de la realitat de la primera etapa que comento, la insòlita --quasi es podria dir absurda-- reacció d'aquella jovenalla. La seva ambició no tenia límits, com evidentment, no tenia límits el seu entusiasme. La idea de crear un diari en tornant de l'enterrament d'una revista setmanal, sembla fora de tota ponderació. Però la veritat és que la Renaixença en pes va plena de genials absurditats damunt les quals s'ha pogut edificar tota la moderna cultura catalana. Anem a dir que el mateix títol del nou periòdic ja denota un salt molt gros en l'ambició; si "La Gramalla" significava l'enyor romàntic del passat, "La Renaixensa" representava la realitat viva del present."

Almirall, no obstant, tenia 38 anys i no era un dels joves del grup. Per a crear la revista, el 1871 ja no comptaran amb ell, la publicació volia uns trets homogenis i components ideològics d'Almirall tant radicals com el republicanisme, el federalisme, la ruptura amb la tradició, els contactes amb la masoneria, el laïcisme, el cosmopolitisme i l'admiració pels corrents foranis del darwinisme al positivisme, el progressisme polític i social,

no s'adeien amb el tarannà i credo d'una persona com Guimerà, capdavanter del grup de "La Renaixensa" arribat tot just del Vendrell i amb uns postulats ben diversos als qui propugnaven polítics que feien "El Estado Catalán" i després el "Diari Català". Per tant, l'opinió negativa aleshores d'Almirall sobre la fundació d'un periòdic és enraonada atenent el clima de divisió que existia amb un catalanisme que tenia un exponent literari i cultural arrelat en la tradició històrica mentre el vessant més popular era anticlerical o tanmateix laic, Almirall és amic de López, l'editor dels setmanaris humorístics perseguits per l'Església, de Soler, un autor teatral que té el primer pseudònim com "Pixarra" i que satiritza el teatre "grandiós" dels dramaturgs historicistes seriosos, amb el polèmic article L'aristocràcia d'espardenya Almirall trenca amb el seu passat aristocràtic i amb l'immobilisme rural, etc. En conseqüència, els escriptors i poetes vinculats a la tradició, el camp, l'església, etc. no seran el 1879 en el "Diari Català" tret d'una minoria que participarà com a col.laborador extern, i bàsicament només al suplement literari dels dijous, fins l'esclat de la ruptura el 1880 arran les divisions del primer Congrés Catalanista.

Cal tenir present aquesta situació la qual ens explicarà el perquè tot un gran sector de la intel.lectualitat catalana de l'època no col.laborà en el "Diari Català". De Collell a Oller passant per Matheu o Verdaguer en seran absents i si en una primera etapa Almirall aspira a fer un diari que aplegui els noms més il.lustres, i certament de Guimerà a Calvet s'hi apunten com a col.laboradors, les divisions polítiques que es palesen l'octu-

bre de 1880 farà un fossar que només és saldarà amb el tancament del diari la qual cosa propiciarà que el Centre Català (1883) i el Memorial (1885) siguin punts de convergència bé que conjunturals fins a l'esclat definitiu de totes aquestes tensions el 1887 amb sorolloses ruptures al si del Centre Català i amb la divisió final el 1888 amb dos jocs florals simultanis per la invitació dels oficials a fer-ne reina de la festa a la d'Espanya, amb la connivència de Collell, i organitzant-ne uns de semi-clandestins Almirall com a signe de "puresa". L'oposició a l'Exposició de Barcelona, la crisi de les delegacions del Centre Català que són expulsades de l'organització central per Almirall farà declinar la influència del catalanisme progressista en el conjunt del moviment.

El naixement del "Diari Català"

Els anys que van des de 1871 fins el 1879 són un xic foscos en la vida d'Almirall, hi ha ben poques dades, poques publicacions, pocs escrits, sabem només que s'ocupà intensament de la Casa de Caritat de Barcelona de la qual en fou director fins el cop d'estat militar de la Restauració i l'experiència el marcà ja que anys després ho recorda encara al mateix "Diari Català", a "L'Avens", etc. d'aquest període en varem dedicar un capítol en la seva biografia ¹⁰ i que és l'única vegada que té responsabilitats d'organització social no polítiques. Tanmateix ens ho explica ell mateix en la sèrie de cartes famoses que publicà amb el nom d'Explicaciones ¹¹ :

"En 1873 nos retiramos á nuestras casas á presenciar como se iban cumpliendo una por una nuestras predicciones y como uno por uno iban separándose del federalismo los que con mas ardor lo habian pregonado por calles y plazas. Viviamos casi apartados de la política, preocupándonos muy poco de las soñadas conspiraciones que durante mucho tiempo fueron el único pasto de algunos inocentes, y así vivimos hasta que en 1879 creimos poder reanudar nuestra campaña de una manera eficaz."

Tradicionalment s'ha considerat la idea que és la fortuna d'Almirall la qui crea el periòdic. Ho enceta Melcior Font i ho remarca anecdòticament :

"Feia molt de temps que l'Almirall tenia l'obsessió de fer un diari català. Amb aquesta il.lusió va anar omplint uns cabassets de monedes d'or, per esmerçarles-hi totes. Quan va semblar-hi que n'hi havia prou, va començar a fer el diari. Cridà els qui van ésser-ne primers redactors i va dir-los que havia anat recollint monedes d'or amb aquell intent: <<Mentre n'hi hagi hi haurà diari --va dir-los--. Si s'acaben, haurem de plegar. Si aquestes en fan de noves, tot el guany serà per millorar-lo.>>"

Ho remarca el seu intim amic Roure el qual a Recuerdos de mi larga vida despatxa en només dues línies l'etapa del "Diari Català" del qual diu que el creà mogut per l'afany de catalanització i que el va mantenir amb "su pluma y su peculio" i que servi per a reconstituir el partit federal a Catalunya que tenia les seves "huestes desorientadas y diseminadas". Roure destaca com a grans fets als quals contribuí el "Diari Català" la convocatòria i realització del primer Congrés Catalanista i la projecció de l'ideari catalanista.

Efectivament, el "Diari Català" neixerà per la voluntat de V.

Almirall i amb una voluntat ben clara d'esdevenir una plataforma radical que possibilités la promoció de les idees de progrés i modernitat de la societat catalana, en un sentit ampli: del camp a la indústria passant pel comerç i l'agricultura, i de l'urbanisme a la religió amb el rerafons de la cultura i la política amb una notable incidència en el panorama de les idees catalanistes significant en ambdós aspectes, com s'ha destacat prou, un avenç notable ¹⁴ .

L'aparició

Així, el 4 de maig de 1879 apareixerà el primer número del "Diari Català" després d'un prospecte informatiu del dia 1. A l'editorial del primer número s'indica que el diari havia d'aparèixer el primer de gener del mateix any però no pogué ser per qüestions administratives. Vegem-ho. La nova llei de premsa que apareix el mateix gener explicita que han d'existir uns dies determinats entre la presentació de la documentació, l'atorgament del permís i l'aparició definitiva.

Aquests dies són 40 per a la documentació i 20 per a donar el permís, sembla clar aleshores que els dos mesos han de començar a comptar a partir del 7 de gener quan es dicta la nova llei d'impremta que substitueix la del 1875. En aquest decret de 29 de gener de 1875 hi havia diverses disposicions auxiliars complementàries ¹⁵ que dificultaven l'aparició de títols nous, especialment dels diaris i polítics. Fins la llei de 1879 no hi haurà una

facilitat per a la publicació de nous títols. Les disposicions que es dicten el 1875 són restrictives i amb el desenvolupament de la Constitució el 1876 en la llei del 1879 es possibilita una major obertura tot i les nombroses excepcions de caràcter temàtic però la consolidació política del sistema possibilita aquesta obertura. Liberalització que s'incrementarà en la posterior llei del 1883 que serà vigent, amb matitzacions de censura el 1906, 1918 i 1936 fins el 1938 i 1966.

16

En la legislació de 1875 s'establia, a diferència de la llei del 1879, que per a publicar un diari calia l'informe previ favorable del governador civil i a Madrid l'atorgament d'una real llicència, talment com si fos l'habitual del segle XVII. Almirall volia el 1878 publicar el "Diari Català" i amb aquesta finalitat presenta sol·licituds, que són al·lentides, al Govern Civil barceloní. Almirall ho explica després d'exposar l'editorial fundacional del número 1 del "Diari Català" que consisteix en el mateix programa que s'exposa al prospecte de promoció. En aquest editorial s'hi afegeix una nota després de repetir el text d'aquest prospecte que s'havia divulgat tres dies abans (1 de maig 1879):

"!Al fi habem sortit al públich, que no'ns ha costat poch! Als ultims del any passat, quand encara no regia la actual Lley de Impremta, varem demanar un permís per fer un Diari, pero tot just va sortir lo memorial de las nostras mans, li va agafar tal passió de son, que 's va quedar adormit damunt la taula del oficial sisè, setè ò vuitè de no sabem quina oficina, y per mes que varem procurar despertarlo, si no hagues vingut la Lley nova encara dormiria. Al publicarse aquesta, acreditarem pagar no sabem cuanta contribució y una pila de circunstancias mes, y al fi habem lograt que se' ns digues que estem en disposició de tenir un diari.

Sàpigam, doncs los nostres lectors, que si no havem sortit avans, no ha sigut per culpa nostra. Pero, sigui com se vulgui, al fi som ja al carrer, y per la nostra voluntat no'ns ne tornarem à casa."

Josep Lluís Pellicer demana el permís d'edició del "Diari Català". La situació legal és, però, un xic confusa. En la nota anterior del número prospecte, d'acord amb les disposicions de la llei del 1879, es parla de "propietats" i de "rendes". En virtut de la nova llei per a ser editor d'un diari calia tributar a l'estat en concepte de renda rústica o industrial. Es Almirall el qui té més propietats i pot demostrar la quantitat de rendes que tributa^{17a}, a més, l'estil, llenguatge i expressió de la prosa és d'Almirall. No podia tanmateix donar el seu nom en funció de la llei del 1875 tranquil·lament, no era ben vist per les autoritats polítiques barcelonines la qual cosa explica que es fessin dues peticions, una per a cada llei, i les dues sense el nom d'Almirall. La primera acollint-se a la llei del 1875 i que fou bloquejada essent superada per la nova llei del 1879 en la qual Almirall es presenta amb el seu nom. La nota inicial de Givanel¹⁸ que indica que l'autorització fou donada a Pellicer la copien Torrent i Tasis i després tothom qui els ha consultat: Lluís Solà, Valentí Fiol, Gómez Aparicio, etc. i aleshores podríem pensar que la primera autorització fou a nom de Pellicer i la segona també amb en Pellicer però seria possible pensar que hi figura el nom d'Almirall d'acord amb les lleis que són diferents. Almirall escriu, com veurem més avall, que la primera petició la fan Bartrina i ell mateix però, a mitjans del 1878, és un error

en la memòria d'Almirall o bé pot tractar-se d'una presentació prèvia amb la qual cosa hi hauria tres peticions?

Tinguem present però que Pellicer és des del 1870 a París i és vinculat al "Diari Català" profundament, és l'autor de la capçalera, publica articles, etc. En resum, pensem que la primera autorització la demana Pellicer en nom propi --i com a "home de palla" d'Almirall-- mentre la segona la demanà igualment ell però fent constar, possiblement, les dades d'Almirall com a director i propietari. Fins que no poguem localitzar, cas de conservar-se, la documentació de la petició del permís no sabrem si efectivament és Pellicer sol o amb Almirall qui fa la segona petició. Legalment queda clar que el fundador i propietari del "Diari Català" és Pellicer atenent la legislació de justícia que ho explicita. Així ho reconeix una sentència judicial, la primera, del 1879 com veurem més endavant. Públicament, no obstant, tothom sabia que Almirall era el fundador, propietari i director del "Diari Català".

Rovira i Virgili ha destacat la participació de Bartrina ^{18a} en la gestació del "Diari Català". Escriu com feu gestions per a editar el periòdic el 1878. Podria ser que fos també, amb Pellicer, la primera de les peticions a la qual es contestarà amb el silenci administratiu. Bartrina havia arribat el 1874 a Barcelona de Reus però a finals del 1878 estarà ja greument malalt fins a la mort. Almirall se l'estimarà devotament, a més de publicar-li ^{18b} poemes al "Diari Català" li dedicà textos emotius, etc. precisament en l'epíleg de l'edició pòstuma del 1881 Obras en prosa

Y verso escogidas y coleccionadas por J. Sardá escriu a Quatro palabras:

"Tan en cuerpo y alma se habia entregado [es refereix a Bartrina] al renacimiento de nuestras letras y de nuestro carácter, que a mediados del 78 habia, junto el que firma estas líneas, solicitado autorización para publicar el primer periódico diario que debia escribirse en catalán. Por desdicha, la suspicacia de los que entonces gobernaban no creyó conveniente concederla. La publicación de periódicos políticos estaba entonces sujeta a la arbitrariedad; no habia sido todavia publicada la ley de imprenta, y no nos quedo otro motivo que resignarnos."

Si seguim les mateixes paraules d'Almirall hauriem de concloure en les següents peticions:

Sol.licitud:	data:	petició	font:
1a.	mitjans 1878	Bartrina i Almirall	Almirall
2a.	finals 1878	Pellicer	"Diari Català"
3a.	maig 1879	Pellicer	Givanel

Apareix, finalment, el "Diari Català" i podem observar el ressò que té en la premsa en la següent relació:

Taula núm. 1

Eco del naixement del "Diari Català" segons la premsa catalana.

Ho esmenten:

No ho esmenten:

"La Renaixensa"
"Telefono Catalán"
"La Lluanera de N. Y."
"L'Escut de Catalunya"
"Gaceta de Cataluña"
"L'Aureneta"
"La Il·lustració Catalana"
"Lo Rossinyol del Ter"
"Los Ecos del Vallés"

"La Campana de Gràcia"
"La Esquella de la Torratxa"
"El Parthenon"
"La Quinsena del Pagès"
"Lo Gay Saber"

Font: Elaboració pròpia.

Aquestes publicacions no responen a una tipificació ideològica i no podem extreure'n conclusions. "La Campana" i "La Esquella" haurien, teòricament, per afinitat personal i ideològica en el republicanisme, no en el catalanisme, de parlar-ne i no ho fan, també hi ha circumstàncies especials com "La Veu del Montserrat" que estava suspesa eclesiàsticament, el número 17 apareix l'abril i el 18, el juny del 1879. El maig estava silenciada. D'altra banda, potser era lògic que no ho anunciés per raons ideològiques. El posicionament d'aquesta publicació serà molt crític amb el "Diari Català" atenent la profunda separació ideològica que mantenia Col·lell i Almirall com ja s'ha indicat amb detall Màties Ramisa en l'estudi monogràfic que ha fet sobre les polèmiques entre Col·lell i Almirall ²⁰. El "Diari Català", no obstant, en estar suspesa "La Veu del Montserrat" en el mateix mes, el dia 22 de maig, publica la nota Una veu apagada manifestant irònicament

la seva posició:

"VEU APAGADA.-- La "Veu de Montserrat" (sic) ha vingut en cert modo a confirmar en una fulla volant la notícia que donarem fa dies de haber sigut ofegada per altra veu superior geràrquica. Diu que tornarà a sortir mes endavant. ?Ab la mateixa redacció y ab lo mateig llenguatje, !Oh, ca! No pas per are germana.

Si decàs s'haurà d'esperar a la setmana dels tres dijous."

21

Sorprén com "Lo Gay Saber" inclogui només una brevíssima nota mentre que una publicació no tan ambiciosa intel.lectualment com "L'Escut de Catalunya" en parla diverses vegades: en dos números diferents diu que aviat apareixerà, anuncia la sortida, en reco-
22
mana la lectura i publica l'index .

23

"La Il·lustració Catalana" farà una visió de conjunt , més avançat el temps, l'any següent, indicant la importància de la premsa:

"Y al servey d'aquesta idea [...testimoniar l'existència del esperit de Catalunya per tot arreu broten centros y corporacions], una premsa cada dia més numerosa s'afanya en propagar nostre renaixement; cada hù treballa dintre de la seva òrbita desde'l modest periòdich de dos quartos que corre en mans del poble fins al Diari de noticias d'interes palpitant, y fins a las més acreditadas revistas com La Renaixensa y Lo Gay Saber ab que 's recrean inteligencias ja més cultivadas.

La Redacció"

Seran diversos els periòdics que glossaran l'aparició d'un diari en llengua catalana malgrat que el ressó no és tant important com seria d'esperar per la importància de l'esdeveniment. Es més una identificació de caràcter ideològic-polític que lingüístico-social. El diari, i és un exemple prou representatiu, "Gaceta de
24
Cataluña" escriu que ofereix "al colega leal compañerismo" .

A comarques, igualment es produeix un seguit, limitat, de salutacions breus sense cap article, que coneguem, d'anàlisi global de la situació politico-social que interrelacioni premsa i llengua. es el cas del "Teléfono Catalán", etc. ²⁵ El "Diari Català" havia fet una gran divulgació, en règim d'intercanvi, en aparèixer i són diversos els periòdics que ho agraeixen ^{25a}. Més important és l'adhesió no escrita de la qual en tenim diversos rastres ^{25b} i que configuren que entitats privades o institucionals, particulars i empreses es subscriguin al periòdic i que s'observi també una adhesió creixent en les files catalanistes de els diverses ciutats i pobles.

Cas apart mereix "La Renaixensa", periòdic que s'ocupa més extensament del naixement del "Diari Català". El maig del 1879 les relacions entre el grup de la revista i el del diari són gairebé cordials. En la relació de col.laboradors del "Diari Català" s'han obert les portes a exponents destacats de la revista. En el primer suplement literari dels dijous el "Diari Català" anuncia, és el núm. 4 del dia 7 de maig, que tenen "cuartillas" de Damàs Calvet, Frederic Soler, Angel Guimerà, Joaquim M. Bartrina, Conrat Roure, Artur Gallart i Josep Feliu i Codina. Hi veiem la presència d'homes de "La Renaixensa". Com a col.laboradors literaris s'anuncia també que es comptarà a més dels anteriors, amb l'excepció de Gallart que figura com a redactor, amb Alfons Ravetllat, Emili Vilanova i Manuel de Lasarte. Roure és l'únic escriptor que figura en les dues relacions, la de redactors i la de col.laboradors com podem comprobar en l'apèndix final.

Fins arribar el primer Congrés Catalanista les relacions dels dos periòdics seran, doncs, de companys malgrat les diferències. En ambdòs apareixeran notes breus informant del contingut, el mateix "Diari Català" inclourà anuncis de "La Renaxensa", etc. Arran del naixement la revista ja ho anuncia joiosa pel que significa de consolidament de posicions en la difusió d'una cultura:

"Un gran pas se va a donar en la propaganda catalanista. Dintre poch veurà la llum un diari escrit en nostra llengua ab lo titol de Diari Català, qual redacció està composta de distingits literats que molt han treballat per la propaganda y cultiu de nostra literatura. Esperem ab ansia la sortida de aquesta publicació que tant pot afavorir al modern renaixement."

27

Després del naixement, segueixen els elogis :

"Un gran pas ha donat nostre renaixement, sens dubte 'l major, ab la publicació del Diari Català. Des de 'l dia quatre d'aquest mes tenim un periòdich que escrit en nostra llengua ve cada dematí a posarnos al corrent de tot lo mes important del mon. La Renaxensa felicita a son digne director D. Valentí Almirall per sa acertada idea y per mes que sia insignificant sa ajuda li ofereix de cor. Deber es de tots los catalanistas protegir aquesta publicació: estém segurs que a arrelarse ella, com esperem, no passarán molts anys sens que tots los periòdichs locals segueixin son exemple."

Un any després es manté encara aquest idil.li, abans però del Congrés de l'octubre, el gener el periòdich escriu :

28

"L'aparició del Diari Català, en l'any que ressenyem, en la llista dels periòdichs, que muntan a 28, es aixís mateix un fet de gran transcendencia que, marcant època en la vida de la moderna renaixensa, ve a indicar que la llengua passa ja del terreno literari al polítich y econòmic, es a dir, se fa verdaderament sentir en la vida practica."

Com veurem detalladament més endavant, aquestes relacions inicials seran estroncades, per les divisions que fa aparèixer a la llum el Congrés. Les paraules cordials de salutació seran posteriorment crítiques. Trobem que els punts de contacte entre ambdues publicacions són nombrosos: col·laboradors de les dues publicacions amb el que comporta de facilitat per a una fluida comunicació, iniciatives mútues, intercanvis d'informacions i de publicitat, etc. fins a utilitzar el "Diari Català" la mateixa impremta de "La Renaixensa" des del primer de març fins al 31 de desembre de 1880 arribant-se a imprimir-hi també "La Veu de Catalunya" i "Lo Catalanista". També l'original sistema de bústies, per a recollir opinions dels lectors, tingué correspondència en "La Renaixensa" que n'instal·la una al carrer de la Portaferrissa el juliol de 1879. On millor es detecta aquesta facilitat de connexió és en les nombroses notes que el "Diari Català" publica cada vegada que surt un número de "La Renaixensa" i es transcriu el sumari per a informació dels lectors en la secció de "Moviment artístich y literari".

Ací convindria esmentar la separació de Gallart, l'octubre del 1880, que passa del "Diari Català" a "La Renaixensa". Es degut potser a divergències amb Almirall o potser amb en Feliu i Codina ja que en estar absort Almirall en el Congrés Catalanista ha d'assumir la direcció del "Diari Català" el segon. Gallart es separa i sospitem que potser hi juga algun dels factors que esmentem. El "Diari Català" no ho comenta. No deixa de ser coincident que la seva separació sigui d'una banda, en ple Congrés i

de l'altra, gairebé el mateix dia que és nomenat director Anton Feliu i Codina. La notícia només apareix a "La Renaixensa" ²⁹ del 15 d'octubre, la direcció efectiva de Feliu i Codina és del dia 13 d'octubre. El darrer fet que succeix aquest dia 13 és el coneixement públic de la condemna del Tribunal d'Impremta que sanciona al "Diari Català" a 45 dies de suspensió, pena veritablement forta per a un diari i que potser el fa ser considerat com a radical per a uns catalanistes i com a màrtir per a uns altres.

La premsa de l'exterior és una opinió digna de ser citada atenent la llibertat que tenia en no estar subjecta a la legislació espanyola. Al respecte, el corresponsal de "La Lluanera de Nova York" ³⁰ escriu: "Per fi, ja tenim Diari Català. Que per molts anys ho poguem dirho aixís es l'aspiració constant d'En Just." En ³¹ el mateix número, des de la redacció es glosa més extensament:

"Hem rebut los primers numeros del Diari Català, que dedicat principalment á la política, la literatura, y lo comers, se publica diariament a Barcelona. Lo Diari Català surt al estadi de la premsa política com campió de las ideas mes avansadas, y fa sa lectura interessant ab munió de noticias, locals, postals y telegráficas, no tant sols d'Espanya, sino també del extranger. Inútil es afegir que per ser lo primer Diari que s'ha publicat en la nostra llengua, vé á donar nou impuls al mohiment catalanista. Lo saludem fraternalment y li destigém llarga y próspera carrera."

Des de Buenos Aires "L'Aureneta" és igualment sensible al fet i ³² ho manifesta explicitament :

"Ha aparescut en Barcelona un Diari Català que com lo seu titol indica está escrit en nostre idioma y surt a llum tots los dias.

Professa en política las ideas mes avansades y es essencialment catalanista. Conta ab corresponsals per tot arreu y un servey telegráfic inmillorable.

Li donem la benvinguda, desitjantli molta vida y prosperitat.

Si algú de vostès desitja suscriurershi pot véurers ab lo Sr. Pichot, president del Club Catalá, que gustosament ha acceptat l'encàrrech que la redacció Diari li va encomanar.

Lo preu de la suscripció es sumament reduhit."

Si fos excludivament, tot i fer-lo Almirall, un periòdic d'informació i opinió literària i cultural, l'adhessió haguera estat unànime i la participació, cas de voler-ho la direcció, unànime. Però la preocupació ideològica avançada d'Almirall i el seu grup feia veure amb reserves el periòdic i aquesta preocupació no només es manifestá soterràniament sinó clarament en paraules de "L'Escut de Catalunya" :
33

"Des del dia 4 del corrent, 's publica l'anunciat Diari Catalá. Es una nova prova de la vitalitat de la nostra literatura y l'aplaudirém de veras si no s'inmiscueix en questions polítiques, que podrian perjudicar la causa del catalanisme."

Qui millor sintetitza les reserves serà Collell en el famós article A l'aguay! publicat a "La Veu del Montserrat" on expressa la vigilància que cal tenir davant el primer Congrés Catalana
33a
nista .

Un balanç de conjunt brillant serà efectuat per Tubino en la seva Historia del Renacimiento Catalán qualificant el fet, mirant-
34

s'ho des de fora, però amb simpatia, com a "extraordinari" però amb velades crítiques per la disconformitat amb el seu contingut, Tubino escriu, des de Madrid, una notable visió descriptiva no exempta de tonalitats crítiques, especialment en l'apartat de reivindicació lingüística quan el "Diari Català" aspira que torni la llengua catalana a les corporacions municipals, almenys en les discussions ja que la llei mana la redacció dels llibres d'actas en castellà mentre Tubino s'empara en la Constitució per a defensar el predomini de la seva llengua sobre la catalana.

L'escriptor madrileny no vol polemitzar amb el "Diari Català" però tanmateix es fixarà en els articles catalanistes més contun-
34a
dents per a criticar-los indicant que el periòdic té una intransigència lògica i inevitable ja que és fidel al programa inicial. Lliurepensador, racionalista, radical, crític, particularista... són alguns dels mots amb els que etiqueta el "Diari Català".

4.2 El programa fundacional

El programa d'un diari acostuma a ser l'exposició dels objectius ideològics de les pretensions que vol abastar. En funció de la categoria intel·lectual dels seus promotors ens trobem amb un document tòpic ple de bones voluntats i de la retòrica noucentista tradicional a l'època o, diferentment, ens podem trobar amb una exposició de raons en les quals s'esbossa la línia editorial del periòdic. Així els prospectes de "El Europeo" (1823) o de "La Renaixensa" seran crucials per entendre el seu ideari mentre els de publicacions informatives no polítiques seran sovint una tirallonga de tòpics i declaracions a l'estil de "venir a ocupar un buyt en l'estadi de la premsa".

El prospecte del "Diari Català" es divulga a partir del primer de maig i fins el dia 4 que apareix el primer número del diari. Desconeixem l'abast d'aquesta projecció tot i que podem imaginar-vos que fou una edició no venal que es distribuï en els punts de venda que posteriorment tindrà el "Diari Català". Hi havia hagut una propaganda oral notable de la qual han restat alguns testimoniatges escrits, escassos, com hem vist més amunt.

Atribuïm a Almirall la paternitat del text programàtic sense signatura que esdevindrà el programa fundacional. No és només l'estil, contundent, clar, directe; el lèxic, ple de mots usuals en la seva prosa; el contingut, amb les referències òbvies al seu pensament; l'oportunitat, un diari creació personal era potser obvi que havia de presentar-lo el mateix inspirador i director com era tradicional, Collell escriu el prospecte de "La Veu del

Montserrat", Prat de la Riba l'editorial de "La Veu de Catalunya", etc. i així successivament en tots els títols importants.

El text és dividit en deu apartats que glossen els següents aspectes:

- I: Objectiu general.
- II: Missió de la premsa.
- III: El catalanisme.
- IV: El progrés.
- V: Diari polític.
- VI: Projectió del diari. Corresponsals.
- VII: Obertura del "Diari Català": pluralisme.
- VIII: Art i literatura.
- IX: La Biblioteca del "Diari Català".
- X: Model de llenguatge.

Una exposició, doncs, molt estructurada on s'abasta des de la voluntat general que la societat catalana disposi d'una eina que l'ajudi a avançar en el camí de la presa de consciència col·lectiva fins a les activitats que farà i la voluntat igualment de ser un periòdic obert, cultural, reivindicatiu, ferment i llavor de captació de noves voluntats i adreçat finalment al creixement del catalanisme polític.

El rerafons potser era un altre. Ho indica Almirall, el 1881 en haver tancat el periòdic i en la sèrie de cartes que raonen la ruptura amb Pi i Margall trencant el partit federal i optant per

la via catalanista en lloc de la dependència orgànica del federalisme unitarista. Escriu :

"El renacimiento catalán había tomado gran vuelo, y hallando ya mezquino el terreno puramente artístico en que se movía, parecía querer dirigir sus aspiraciones á otros objetivos. Entonces publicamos el primer diario escrito en nuestra lengua catalana, cuyo primer número salió en Mayo de dicho 1879.

El Diari Català tenía un objetivo bien concreto: federalizar nuestras comarcas. Si durante nuestra primera época de propaganda, desde el 68 al 73, el terreno no estaba todavía preparado para exponer sin ambages nuestro pensamiento y debimos limitarnos á predicar provincialismo, al poder convertir el provincialismo en catalanismo, dimos un gran paso hacia nuestro ideal.

Y comenzamos nuestra campaña con tan buena fortuna, que al poco tiempo los federales catalanistas eramos ya un elemento con que debía contarse en Cataluña. Las grandes reuniones celebradas en en la provincia de Lérida para obtener su deseado ferro-carril, los Congresos Catalanista y de Jurisconsultos. La grandiosa contienda económica entablada entre Madrid y Cataluña, lo comprueban. Nuestra propaganda indirecta era fecunda en resultados; el país se iba preparando á hallarse dispuesto á aflojar los lazos que nos sujetan, tan pronto como se presentaran circunstancias favorables. Por el camino del catalanismo, si algun día llega á pedirse la federación, no será un partido político el que lleve la voz, sino que será Cataluña en masa."

L'opinió del "Diari Català" és que aspiraba a ser un diari catalanista i en la perspectiva de ser un periòdic de combat que utilitzarà el seu espai i la seva influència (i activitat) per a promoure el progrés de la societat. La lectura del programa que reproduïm, en considerar-lo un document bàsic per a entendre no només el diari sinó el catalanisme ens estolvia de fer-ne comentaris. La prosa, directa i viva com tota la d'Almirall, és un model de conceptualització a diferència de la retòrica tant habitual en els prospectes de publicacions literàries. No surt

citat cap element historicista i si una voluntat de progrés, d'avenç, de modernitat en definitiva. Es declaren enemics de la rutina, la tradició immobiliària i el fanatisme, volen saccejar el país per a tot remouent-lo contribuir al "renaixement de la vida provincial" i sempre "al costat de lo nou" tant en política, com art, literatura, etc. Tot el programa és un preciós document que serveix per a estudiar el pensament del periòdic i haurem de contemplar-ho un xic detingudament.

Són conscients de la responsabilitat històrica, de ser el primer diari que surt en llengua catalana i per tant aspiren que sigui "ben rebut dels catalans" per a contribuir a recobrar una mentalitat pròpia, el que avui coneixem com a trets d'identitat, remarquen que el domini històric "nos ha voltat d'influències que 'ns lligan de brassos y desnaturalitsan lo nostre genit característich" però que el "Diari Català" farà una labor dins el particularisme i amb el potenciament del renaixement català en el qual el periòdic vol inserir-se.

El diari aspira a ser un quotidià informatiu que pugui ser un vehicle entre el món i Catalunya, que no sigui només un element de caràcter cultural sinó que el lector tingui una visió feta des de la llengua i les "idees purament catalanas". El prospecte disposa de més elements de caràcter catalanistes i d'obertura a la pluralitat que de fermesa ideològica en el federalisme. No es preveu que sigui el portaveu del partit federal sinó una plataforma, tanmateix política, destinada a tots els elements progressistes del país: "Tots los que vulguin anar endavant, tenen

cabuda en lo Diari Català" i "No 'ns casem ab ningú, y dintre de la idea general de anar sempre endavant y may endarrera". Aquest avançar serà obsessiu, el trobarem com a lema del Centre Català --"sempre avant"-- i apareix constantment en el periòdic en articles i editorials. Implica una voluntat de renovació, de lluitar contra la inèrcia i la monotonia de la tradició, vol lligar-se amb el dubte, la suggerència i la discussió, del xoc d'idees, escriuen, brolla la llum i aquesta reiteració és cabdal en el procés ideològic del periòdic.

El "Diari Català" serà una plataforma divulgativa de la producció literària i cultural elaborada per primera vegada en un mitjà de comunicació i amb un sentit crític, fent remarcar els defectes com correspon a tota crítica i, escriuen, es jutjaran les arts des de la perspectiva de "la millora y lo progrés". El llenguatge ocupa un altre apartat important ja que aspiren a fer un model lingüístic modern, una llengua per a un poble viu, --"un idioma sols per l'us se reconstrueix"-- i que sigui a cavall del model arcaic inadequat per l'artificiositat i el model popular, "el català que ara es parla" inadequat per la seva incorrecció i grolleria. Sabem que el diari ajudarà a formar la llengua, a fixar criteris i tot i que malauradament les vacil·lacions i les incoherències tant lexicogràfiques com gramaticals, tant d'estructura com de vocabulari, seran innumerables i constants, la voluntat d'usar la llengua catalana en un diari no sembla preocupar massa ja que davant el dubte s'opta per la solució que tria el col.laborador/redactor. Trobem en moltíssims casos mots, per exemple, en el mateix número del "Diari Català" mots escrits

diversament en funció de les preferències o coneixements de l'autor. La intencionalitat és, no obstant, ben nítida: s'aspira a un llenguatge clar i entenedor. Com en altres casos entre l'aspiració i la realitat existeix la contradicció dels mitjans. Volen un llenguatge clar però en qüestions de lèxic les vacil·lacions, fins i tot en un mateix article, són notables (ody/odi, impremta/impremta, Advertencia/Atvertencia, etc.) i podrien ser degudes a manca de recursos personals per a verificar el contingut, no es feien aleshores proves d'impremta amb la facilitat que es fan avui. Tampoc és present la figura del corrector. Davant el llenguatge floralesc, que denominen arcaic, i el llenguatge popular, que denominen groller, el "Diari Català" opta per la via de la qualitat amb la claretat. Tant és així que un dels fruits del primer Catalanista serà la formulació de l'Acadèmia de la Llengua Catalana i, finalment, dins les pàgines del periòdic una carta col·lectiva oberta reclama la necessitat d'establir una normativa que unifiqui l'heterogeneïtat de criteris.

Eduard Valentí ha definit el programa del "Diari Català" com molt clar en la qüestió lingüística, menys en matèria d'idees on no s'argumenta altra criteri que la "modernitat" i ambigua en política sense cap compromís pràctic. Tanmateix gosariem afirmar, com veurem més endavant, que la modernitat l'apliquen constantment tant en tractament formal i de presentació del periòdic, és un diari net i agradable de llegir a diferència del format caixa sense blancs ni filets del Brusi per exemple, i tants d'altres, i en el contingut on hi sovintegen els textos dedicats a qüestions científiques i tècniques --electricitat,